

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE
KATILIM BANKALARININ YERİ VE
QISMUT ÜLKELERİNDE İSLAMİ
BANKALARIN FİNANSAL ETKİNLİĞİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

İsmet BOLAT

DOKTORA TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS - 2019**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE
KATILIM BANKALARININ YERİ VE
QISMUT ÜLKELERİNDE İSLAMİ
BANKALARIN FİNANSAL ETKİNLİĞİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**DANIŞMAN : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY
JÜRİ : Prof. Dr. Zeynep HATUNOĞLU
JÜRİ : Prof. Dr. Hüseyin AĞIR
JÜRİ : Prof. Dr. Ünal Halit ÖZDEN
JÜRİ : Doç. Dr. İsmail YILDIRIM**

İsmet BOLAT

DOKTORA TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS – 2019**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KATILIM
BANKALARININ YERİ VE QISMUT ÜLKELERİNDE
İSLAMİ BANKALARIN FİNANSAL ETKİNLİĞİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

İsmet, BOLAT

DOKTORA TEZİ

Kod No :

Bu Tez 01/08/2019 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY
BAŞKAN

Prof. Dr. Zeynep HATUNOĞLU
ÜYE

Prof. Dr. Hüseyin AĞIR
ÜYE

Prof. Dr. Ünal Halit ÖZDEN
ÜYE

Doç. Dr. İsmail YILDIRIM
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
Enstitü Müdürü

Bu çalışma KSÜ Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından desteklenmiştir.
Proje No: 2017/4-21 D

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

ÖZET

DOKTORA TEZİ

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KATILIM
BANKALARININ YERİ VE QISMUT ÜLKELERİNDE
İSLAMİ BANKALARIN FİNANSAL ETKİNLİĞİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

İsmet, BOLAT

Danışman : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY

Yıl : 2019, Sayfa: 176+XVI

Jüri : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY (Başkan)
: Prof. Dr. Zeynep HATUNOĞLU (Üye)
: Prof. Dr. Hüseyin AĞIR (Üye)
: Prof. Dr. Ünal Halit ÖZDEN (Üye)
: Doç. Dr. İsmail YILDIRIM (Üye)

Bankalar ülkelerin finansal piyasalarında rol oynayan en önemli aktörlerindendir ve ekonomik sistemde birçok alanda çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetleri yerine getiren bankalar çalışma yöntemlerine göre bazı farklılıklar göstermektedir. İslami bankalar ya da Türkiye'deki adıyla katılım bankaları faaliyetlerinde faizsizlik prensibini benimsemişler ve iş akışlarını buna göre düzenlemişlerdir. Çalışmada öncelikle Türkiye'deki ve QISMUT (Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye) ülkelerindeki ekonomik sistem incelenmiş ve daha sonra bu ülkelerin bankacılık sistemleri anlatılmıştır. Ayrıca bu ülkelerdeki İslami bankalar ve Türkiye'deki katılım bankalarının çeşitli finansal büyüklükleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı; Türkiye'deki katılım bankaları ile QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların finansal açıdan etkin olup olmadıklarının belirlenmesidir. Araştırmada yöntem olarak Veri Zarflama Analizi (VZA), Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi (MTFVE) ve Süper Etkinlik (Super Efficiency) modelleri birbirine entegre edilerek kullanılmıştır. Analizde karar birimleri olarak her ülkedeki İslami Bankalar seçilmiştir. Analiz dönemi 2012-2017 yılları arası verileri kapsamaktadır. Analizde girdi değişkenler olarak; Toplam Varlıklar ve Toplam Özkaynaklar, çıktı değişkenler olarak; Toplam Gelir ve Net Kar belirlenmiştir. Analiz girdi yönelimli olarak, ölçeğe göre sabit getiri altında (CCR) ve ölçeğe göre değişken getiri (BCC) altında ayrı ayrı

yapılmıştır. Yapılan analizler ve elde edilen sonuçlara göre; incelenen yılların tamamında (2012-2017) analize dahil edilen bankalardan etkinlik skoruna ulaşan banka sayısı etkinlik skoruna ulaşamayan banka sayısından çok daha düşük çıkmıştır. Bu çalışma sonucunda incelenen yıllarda ve ülkelerdeki İslami bankaların genellikle düşük performanslı ve uygun olmayan ölçeklerde çalıştıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, İslami Bankacılık, Katılım Bankacılığı Veri Zarflama Analizi (VZA), Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Analizi (MTFVE), Süper Etkinlik (Super Efficiency)

DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY

ABSTRACT

PhD THESIS

**A RESEARCH ON THE PLACE OF PARTICIPATION
BANKS IN THE TURKISH BANKING SECTOR AND
THE FINANCIAL EFFICIENCY OF ISLAMIC BANKS
IN QISMUT COUNTRIES**

İsmet, BOLAT

Supervisor : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY

Year : 2019, Pages: 176+XVI

Jury : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY (Chairperson)
: Prof. Dr. Zeynep HATUNOĞLU (Member)
: Prof. Dr. Hüseyin AĞIR (Member)
: Prof. Dr. Ünal Halit ÖZDEN (Member)
: Assoc. Prof. Dr. İsmail YILDIRIM (Member)

Banks are considered as one of the most significant actors in the financial markets of the countries and they perform various activities in numerous areas of the economic system. Banks carrying out these activities vary across their working methods. Islamic banks, or in other words, named in Turkey Participation banks, have adopted the principle of interest free in their activities and regulated their workflows in this regard. The research initially examined the economic system in Turkey and QISMUT (Qatar, Indonesia, Saudi Arabia, Malaysia, United Arab Emirates, Turkey), and then the banking systems of these countries were described. Besides, the Islamic banks in these countries and the financial sizes of the participation banks in Turkey were comparatively examined. This research aimed to identify whether the Participation banks in Turkey and the Islamic banks in QISMUT countries were financially active. The research used Data Envelopment Analysis (DEA), Malmquist Total Factor Productivity Index (MTFVE) and Super Efficiency models in a holistic manner. Islamic Banks in each country were chosen as decision units during data analysis. The analysis period included 2012-2017 data. Input variables were determined as Total Assets and Total Equity; whereas output variables as Total Income and Net Profit. The analysis was carried out separately under constant return to scale (CCR) and variable return to scale (BCC). The research analysis and results revealed that the number of banks that reached the efficiency score was identified to be much lower than those that did not reach considering all of the years (2012-2017). The research

results also suggested that Islamic banks in the examined countries and years generally worked on low performance and inappropriate scales.

Keywords: Banking, Islamic Banking, Participation Banking Data Envelopment Analysis (DEA), Malmquist Total Factor Productivity Analysis (MTFVE), Super Efficiency

ÖN SÖZ

Tüm dünyada ülkelerin ekonomik sistemlerinde önemli rol oynayan bankalar birçok çalışmada araştırılan önemli ekonomik kurumlardan biri olmuştur. Çeşitli türleri olan bankalardan İslami bankalar/Katılım bankaları son yıllarda sektör içinde önemli bir gelişme kaydettikleri için çalışmada inceleme konusu olarak seçilmiştir. Çalışmada bu bankaların etkinlikleri karşılaştırarak hangi ülkelerde bu sistemin daha verimli çalıştığı belirlenmeye çalışılmıştır. Seçilen analiz yöntemleri ve uygulama aşamaları sonucunda etkin olmayan bankalar bulunarak bu bankaların yeterli etkinliğe ulaşabilmeleri için ne tür aksiyonlar almaları gerektiği belirtilmiştir. Alanda yapılan ampirik çalışmalar genellikle yabancı ülkelerdeki İslami bankacılık sistemlerini ya da Türkiye'deki Katılım bankacılığı sistemini kendi içinde değerlendirmiştir. Çalışmada seçilen ülkelerdeki İslami/Katılım bankacılık sistemleri ülke ve banka bazında karşılaştırmalı olarak verilmiş ve bu çalışma Türkiye'de katılım bankalarının başka ülkelerdeki İslami bankalarla karşılaştırılması imkânını sağlamıştır. Türk bankacılık sektöründe bu konuda yapılmış az sayıda çalışmanın olması konunun önemini daha da arttırmaktadır.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve hazırlanma sürecinin her aşamasında değerli bilgilerini ve zamanını benden esirgemeyerek her fırsatta çalışmamla yakından ilgilenen, eleştirileriyle yol gösteren sayın danışman hocam Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY'a, yine jürim de olmasından gurur duyduğum ve her aşamada her türlü desteklerini esirgemeyen sayın Prof. Dr. Zeynep HATUNOĞLU ve sayın Prof. Dr. Hüseyin AĞIR hocama, belki de çalışmanın asıl fikrinin doğmasında sağlanan verilere ulaşmamda her türlü desteği verip zaman ayıran sayın Doç. Dr. İsmail YILDIRIM hocama, çok yoğun olduğu zamanlarda bile her zaman analizin kontrol sürecinde her türlü desteği veren sayın Prof. Dr. Ünal Halit ÖZDEN hocama ayrıca misafir jüri üyesi olarak tez izleme komitelerine katılarak değerli görüşleriyle yol gösterici olan sayın Prof. Dr. Muhammet Mustafa KISAKÜREK hocama ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Serkan ŞAHİN hocama teşekkür ve minnetlerimi özellikle belirtmek istiyorum. Bu süreçte yardımlarını esirgemeyen ve analizin çözümlenmesinde destek olan mesai arkadaşım ve kıymetli hocam Öğr. Gör. Feyzi YAŞAR hocama da sonsuz teşekkürler.

Yoğun ve sıkıntılı geçen tez sürecimde, daima en büyük destekçim olarak yanımda olan değerli eşim Katibe Gülşah BOLAT'a her şeyden önce, anlayışı ve fedakarlığı için minnettar olduğumu belirterek sevgiyle teşekkürlerimi sunuyorum.

İsmet BOLAT
Ağustos -2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
TABLolar LİSTESİ	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XVI
1. GİRİŞ	1
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR	4
3. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ, SEKTÖR VERİLERİ VE KATILIM BANKACILIĞI	9
3.1. Tarihsel Bakımdan Dünya'da Bankacılığın Gelişimi	9
3.2. Tarihsel Bakımdan Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi	10
3.3. Türkiye'de Bankacılık Faaliyetleri ile ilgili Kurumlar	11
3.3.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)	11
3.3.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)	12
3.3.3. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)	13
3.3.4. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)	13
3.4. Türkiye'de Bankacılık Sektör Verileri	14
3.4.1. Şube, Personel ve Banka Sayıları	14
3.4.2. Banka Mevduatlarının Gelişimi	15
3.4.3. GSYH'ya Göre Toplam Aktif Büyüklüğünün Gelişimi	15
3.4.4. Bilanço Aktif ve Pasif Değerlerinin Dağılımı	16
3.4.5. Yıllar İtibariyle Kullanılan Krediler	17
3.4.6. Yıllar İtibariyle Kullanılan Kredi Türlerinin Gelişimi	18
3.4.7. Yıllar İtibariyle Kullanılan Bireysel Kredilerin Dağılımı	18
3.4.8. Yıllar İtibariyle Gayrinakdi Kredilerin Gelişimi	19
3.4.9. Kredilerin Sektörel Dağılımı	20
3.4.10. Kredilerin Sektörel Bazda Takibe Dönüşüm Oranları	21
3.4.11. Yıllar İtibariyle Mevduatın Krediyeye Dönüşüm Oranları	21
3.4.12. Yıllar İtibariyle Takipteki Kredilerin Dağılımı	22
3.4.13. Sermaye Yeterlilik Oranının Dağılımı ve Gelişimi	23
3.5. Katılım Bankacılığı	24
3.6. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve İsimlendirme	25
3.7. Katılım Bankacılığının Çalışma Prensipleri	26
3.8. Katılım Bankacılığının Amaçları	26
3.9. Katılım Bankacılığının Tercih Edilmesinin Nedenleri	27
3.9.1. Dini Sebepler	27
3.9.2. Sosyal Sebepler	28
3.9.3. İktisadi Sebepler	28
3.10. Katılım Bankacılığında Fon Toplama Yöntemleri	29
3.10.1. Cari Hesaplar	29
3.10.2. Katılma (Yatırım) Hesapları	29
3.10.2.1. Katılım Bankacılığında Katılma Hesabı İşleyiş Süreci	30
3.10.3. Özel Fon Havuzları	31
3.11. Katılım Bankacılığının Fon Kullanırma Yöntemleri	31

3.11.1. Murabaha	31
3.11.2. Selem	32
3.11.3. İstisna	32
3.11.4. Mudarebe	32
3.11.5. Müşareke	33
3.11.6. İcare	33
3.11.7. Karz-ı Hasen	34
3.12. Katılım Bankacılığı ile Mevduat Bankalarının Fon Toplama ve Fon Kullandırma İşlemleri Arasındaki Farklar	34
3.13. Katılım Bankacılığın'da Kâr ve Zarara Katılma Hesaplarına Dağıtacak Kâr Payının Belirlenme Esasları	35
3.14. Mevduat Bankalarının Kredi Vermesi İle Katılım Bankacılığının Fon Kullandırmasını Birbirinden Ayıran Özellikler	35
3.15. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri	35
3.15.1. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Toplanan Fonlar	35
3.15.2. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Kullandırılan Fonlar	37
3.15.3. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Toplam Aktif, Özvarlık ve Net Kar Gelişimi	38
3.15.4. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Personel ve Şube Sayıları	39
3.15.5. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Takipteki Alacakların Gelişimi	40
3.15.6. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Kullandırılan Kredilerin Gelişimi	42
3.15.7. Türkiye'de Katılım Bankacılığında Temel Sorunlar ve Eleştiriler	43
4. QISMUT ÜLKELERİ	45
4.1. Katar	45
4.1.1. Katar'da Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi	46
4.1.1.1. Katar'da Ekonomik Yapı	47
4.1.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler	48
4.1.1.3. Katar'da Bankacılık Sistemi	48
4.2. Endonezya	49
4.2.1. Endonezya'da Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi	50
4.2.1.1. Endonezya'da Ekonomik Yapı	51
4.2.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler	52
4.2.1.3. Endonezya'da Bankacılık Sistemi	52
4.3. Suudi Arabistan.....	53
4.3.1. Suudi Arabistan'da Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi	54
4.3.1.1. Suudi Arabistan'da Ekonomik Yapı	54
4.3.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler	55
4.3.1.3. Suudi Arabistan'da Bankacılık Sistemi	56
4.4. Malezya	57
4.4.1. Malezya'da Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi	58
4.4.1.1. Malezya'da Ekonomik Yapı	58
4.4.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler	59
4.4.1.3. Malezya'da Bankacılık Sistemi	59
4.5. Birleşik Arap Emirlikleri	60

4.5.1. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi	62
4.5.1.1. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Ekonomik Yapı	62
4.5.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler	63
4.5.1.3. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Bankacılık Sistemi	63
4.6. Türkiye	64
4.6.1. Türkiye'de Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi	65
4.6.1.1. Türkiye'de Ekonomik Yapı	65
4.6.1.2. Türkiye'de Bankacılık Sistemi	67
5. QISMUT ÜLKELERİNDE SEÇİLMİŞ MAKROEKONOMİK VERİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI	68
5.1. QISMUT Ülkelerinde Büyüme Oranları	68
5.2. QISMUT Ülkelerinde Enflasyon Oranları	70
5.3. QISMUT Ülkelerinde Cari İşlemler Dengesi/GSYİH Oranları	71
5.4. QISMUT Ülkelerinde İşsizlik Oranları	72
5.5. QISMUT Ülkelerinde Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	73
5.6. QISMUT Ülkelerinde Mal ve Hizmet İhracatındaki Değişim	75
5.7. QISMUT Ülkelerinde Mal ve Hizmet İthalatındaki Değişim	76
6. QISMUT ÜLKELERİNDE İSLAMİ BANKACILIK SEKTÖRÜ	79
6.1. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankacılıkla İlgili Sayısal Büyüklükler	79
6.1.1. QISMUT Ülkelerinde İslami Banka Sayıları	79
6.1.2. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankaların Yurtiçi Şube Sayıları	79
6.1.3. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankalarda Çalışan Sayıları	80
6.1.4. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankaların ATM Sayıları	81
6.2. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Varlıklarının Kendi Ülkelerinde ve Dünya Genelindeki Dağılımı	82
6.3. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankacılık Sektörüyle İlgili Önemli Veriler ve Oranlar	83
6.3.1. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Toplam Aktifleri	83
6.3.2. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Toplam Gelirleri	84
6.3.3. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Aktif Kalitesi Oranları	85
6.3.4. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Likidite Oranları	87
6.3.5. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Karlılık Oranları	89
6.3.6. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranları ..	90
6.3.7. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Sermaye/Varlık Oranı	91
6.3.8. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Risk Duyarlılık Oranları	92
6.3.9. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankalarda Ek İhtiyatı İslami Finansal ...	94
7. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ETKİNLİK KAVRAMI VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ	96
7.1. Etkinlik-Verimlilik ve Bankacılık Sektöründe Etkinlik	96
7.2. Etkinlik Ölçümünde Kullanılan Yöntemler	97
7.2.1. Rasyo Analizi	97
7.2.2. Parametrik Yöntemler	97
7.2.2.1. Kalın Sınır Yaklaşımı (KYS) (Thick Frontier Approach)	98
7.2.2.2. Serbest Dağılım Yaklaşımı (SDY) (Distribution-Free Approach)	99
7.2.2.3. Stokastik Sınır Yaklaşımı (SSY) (Stochastic Frontier Approach)	99
7.2.3. Parametrik Olmayan Yöntemler	100
7.2.3.1. Serbest Atılabilir Zarf Modeli (SAZ)	100
7.2.3.2. Veri Zarflama Analizi (VZA)	100
7.2.3.2.(1). Veri Zarflama Analizi	101

7.2.3.2.(2).Veri Zarflama Analizi Modelleri	102
7.2.3.2.(2).(a). CCR MODEL	102
7.2.3.2.(2).(b). BCC MODEL	103
7.3. Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi (MTFVE)	105
7.4. Süper Etkinlik	107
8. YÖNTEM	108
8.1. Analizin Amacı	108
8.2. Analizin Yöntemi	108
8.2.1. Çalışmada Kullanılan Analiz Yöntemleri	108
8.2.2. Kapsam ve Veriler.....	108
9. BULGULAR.....	115
9.1. QISMUT ülkelerindeki İslami Bankaların Yıllar itibariyle Ortalama CCR, BCC ve Ölçek Etkinlik Değerleri	115
9.2. Yıllar İtibariyle, Analize Dahil Edilen Bankaların Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Ölçek Getiri Türleri, Potansiyel İyileştirme ve Süper Etkinlik Değerleri.....	115
9.2.1. 2012 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	116
9.2.2. 2012 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC) Potansiyel İyileştirme Oranları	118
9.2.3. 2012 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama	120
9.2.4. 2013 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	120
9.2.5. 2013 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları	122
9.2.6. 2013 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama	124
9.2.7. 2014 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	125
9.2.8. 2014 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları	127
9.2.9. 2014 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama	129
9.2.10. 2015 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	130
9.2.11. 2015 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları	131
9.2.12. 2015 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama	134
9.2.13. 2016 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	134
9.2.14. 2016 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları	136
9.2.15. 2016 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama	138
9.2.16. 2017 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	138
9.2.17. 2017 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları	140
9.2.18. 2017 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama	142
9.3. Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi Analiz Sonuçları	142
9.3.1. Yıllar İtibariyle Teknik Etkinlik Değişim (TED) Sonuçları, Catch-up -I-C	144

9.3.2. Yıllar İtibariyle Teknik Etkinlik Değişim (TED) Sonuçları, Catch-up-I-V	145
9.3.3. Yıllar İtibariyle Teknolojik Değişim (TD) Sonuçları, Frontier-Shift-I-C	147
9.3.4. Yıllar İtibariyle Teknolojik Değişim (TD) Sonuçları, Frontier-Shift-I-V	149
9.3.5. Yıllar İtibariyle MTFV Endeks Sonuçları, Malmquist I-C	151
9.3.6. Yıllar İtibariyle MTFV Endeks Sonuçları, Malmquist I-V	152
10. SONUÇ VE TARTIŞMA	155
KAYNAKLAR	162
ÖZ GEÇMİŞ	

KISALTMALAR LİSTESİ

AED	: Birleşik Arap Emirlikleri Dirhemi
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BCC	: Teknik Etkinlik
BD	: Birim Değer
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIMB	: Bank Islam Malaysia Berhad
BM	: Birleşmiş Milletler
CAR	: Sermaye Yeterlilik Oranı
CAGR	: Yıllık Bileşik Büyüme Oranı
CCR	: Toplam Etkinlik
CRS	: Ölçeğe Göre Sabit Getiri
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EY	: Ernst and Young
FYK	: Federal Yüksek Konsey
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
IBRD	: Uluslararası Yeniden İmar ve Kalkınma Bankası
IDR	: Endonezya Rupisi
IFAD	: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IFRCS	: Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Federasyonları
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
INCIEF	: Küresel İslam Finans Üniversitesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KVB	: Karar Verme Birimi
KVYK	: Kısa Vadeli Yabancı Kaynak
KYS	: Kalın Sınır Yaklaşımı
LNG	: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
MOFA	: Dış İşleri Bakanlığı
MYR	: Malezya Ringgiti
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
MTFVE	: Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi
MFA	: Dış İşleri Bakanlığı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PAFTA	: Pan-Arab Serbest Ticaret Alanı
ROA	: Aktif Karlılığı
ROE	: Özsermaye Karlılığı
SAMA	: Suudi Arabistan Merkez Bankası
SAR	: Suudi Arabistan Riyali
SAZ	: Serbest Atılabilir Zarf Modeli

SDY	: Serbest Dağılım Yaklaşımı
SGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SR	: Suudi Riyali
SSY	: Stokastik Sınır Yaklaşımı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TD	: Teknolojideki Değişim
TDO	: Takibe Dönüşüm Oranı
TED	: Teknik Etkinlikteki Değişim
TDHP	: Tek Düzen Hesap Planı
TFKB	: Türkiye Finans Katılım Bankası
TP	: Türk Parası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UAE	: United Arab Emirates
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
VRS	: Ölçeğe Göre Değişken Getiri
VZA	: Veri Zarflama Analizi
YP	: Yabancı Para
QAR	: Katar Riyali
QCB	: Katar Merkez Bankası
QISMUT	: Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye'den Oluşan Ülkelerin Baş Harflerinden Oluşan Kısaltma
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1. Türkiye’de Bankacılık Sektörüne Ait Şube, Personel ve Banka Sayıları (2018)	14
Tablo 3.2. Türkiye’de Banka Mevduatlarının Gelişimi	15
Tablo 3.3. Türkiye’de GSYH’ya Göre Bankaların Toplam Aktif Büyüklüklerinin Gelişimi	16
Tablo 3.4. Türkiye’de 2018 Yılı İtibariyle Bilanço Değerlerinin Dağılımı.....	16
Tablo 3.5. Türkiye’de Bankalarda Kullanılan Krediler	17
Tablo 3.6. Türkiye’de Bankalarda Kullanılan Kredi Türlerinin Gelişimi.....	18
Tablo 3.7. Türkiye’de Bankalarda Bireysel Kredilerin Gelişimi.....	19
Tablo 3.8. Türkiye’de Bankaların Gayrinakdi Kredi Gelişimi.....	20
Tablo 3.9. Türkiye’de Bankaların 2018 Yılı İtibariyle Kullandıkları Kredilerin Seçilmiş Sektörler Arası Dağılımı	20
Tablo 3.10. Türkiye’de Bankalarda 2018 Yılı İtibariyle Seçilmiş Sektörler Bazında Takibe Dönüşüm Oranları	21
Tablo 3.11. Türkiye’de Bankalarda 2010-2018 Yılları İtibariyle Mevduatın Krediyeye Dönüşüm Oranları	22
Tablo 3.12. Türkiye’de Bankaların Takipteki Kredilerinin Dağılımı.....	22
Tablo 3.13. Türkiye’de Banka Türlerinin 2018 yılı Sermaye Yeterlilik Oranları (SYO) ve Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranlarının Gelişimi	23
Tablo.3.14. Fon Kullanımını ve Kredi Arasındaki Farklar	35
Tablo 3.15. Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Toplanan Fonlar	36
Tablo 3.16. Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektöründe Kullanılan Fonlar	37
Tablo 3.17. Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif, Özvarlık ve Net Kar Gelişimi	38
Tablo 3.18. Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektörünün Personel ve Şube Sayıları ...	39
Tablo 3.19. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün Takipteki Alacaklarının Gelişimi	41
Tablo 3.20. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün 2012-2018 Yılları Arasında Kullandıkları Kredilerin Gelişimi	42
Tablo 4.1. Katar Devletinin Künyesi	45
Tablo 4.2. Türkiye-Katar Ticaret Rakamları	48
Tablo 4.3. Katar’daki Lisanslı Bankalar	49
Tablo 4.4. Endonezya Devletinin Künyesi	50
Tablo 4.5. Türkiye’nin Endonezya’yla Olan İthalat ve İhracat Rakamları ..	52
Tablo 4.6. Endonezya’daki İslami Bankalar ve İslami Banka İş Birimleri	52
Tablo 4.7. Suudi Arabistan Devletinin Künyesi,	53
Tablo 4.8. Türkiye-Suudi Arabistan Ticaret Rakamları	55
Tablo 4.9. Suudi Arabistan’daki Bankalar.....	56
Tablo 4.10. Malezya Devletinin Künyesi	57
Tablo 4.11. Türkiye-Malezya Ticaret Rakamları	59
Tablo 4.12. Malezya’daki İslami Bankalar	60
Tablo 4.13. Birleşik Arap Emirlikleri Devletinin Künyesi.....	61
Tablo 4.14. Türkiye-Birleşik Arap Emir. Ticaret Rakamlar.....	63
Tablo 4.15. Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki İslami Bankalar	64

Tablo 4.16. Türkiye Devletinin Künyesi	64
Tablo 4.17. Türkiye'deki Katılım Bankaları	67
Tablo 5.1. QISMUT Ülkelerinde Büyüme Oranlarının Gelişimi	68
Tablo 5.2. QISMUT Ülkeleri Enflasyon (Tüketici Fiyatları) Oranları.....	70
Tablo 5.3. QISMUT Ülkeleri'nde Cari İşlemler Dengesi/GSYİH Oranla	71
Tablo 5.4. QISMUT Ülkeleri'nde İşsizlik Oranları.....	73
Tablo 5.5. QISMUT Ülkeleri'nde Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu Yıllık Büyüme Oranları	74
Tablo 5.6. QISMUT Ülkeleri'nde Mal ve Hizmet İhracatı	75
Tablo 5.7. QISMUT Ülkeleri'nde Mal ve Hizmet İthalatı	77
Tablo 6.1. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Banka Sayıları	79
Tablo 6.2. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Yurtiçi Şube Sayıları	79
Tablo 6.3. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankalarda Çalışan Sayıları	80
Tablo 6.4. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların ATM(Bankamatik) Sayıları	81
Tablo 6.5. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankaların Varlıklarının Bankacılık Sektörü İçindeki Payları	82
Tablo 6.6. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Toplam Aktifleri.....	83
Tablo 6.7. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Toplam Gelirleri.....	84
Tablo 6.8. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Aktif Kalitesi Oranları.....	85
Tablo 6.9. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Likidite Oranları	87
Tablo 6.10. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Karlılık Oranları	89
Tablo 6.11. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranları	91
Tablo 6.12. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların	92
Tablo 6.13. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Risk Duyarlılık Oranları	93
Tablo 6.14. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankalarda Ek İhtiyatı İslami Finansal Göstergeler	94
Tablo 8.1. Yıllar İtibariyle Ülke Bazında Analize Dâhil Edilen Banka Sayıları	110
Tablo 8.2. Analize Dâhil Edilen Ülkeler, Ülkelerdeki Banka Sayıları ve Banka İsimleri	110
Tablo 8.3. VZA ile Bankacılık Alanında Yapılan Analizlerde Kullanılan Girdi ve Çıktı Değişkenler	112
Tablo 8.4. Analizde Kullanılan Girdi ve Çıktı Değişkenler	114
Tablo 9.1. Yıllar İtibariyle Analize Dâhil Edilen İslami Bankaların Ortalama CCR, BCC ve Ölçek Etkinlik Değerleri	115
Tablo 9.2. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2012 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	116
Tablo 9.3. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2012 Yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları	118
Tablo 9.4. 2012 Yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama.....	120
Tablo 9.5. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2013 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	120
Tablo 9.6. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2013 yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları	122
Tablo 9.7. 2013 Yılı Süper Etkinlik Değerleri	125
Tablo 9.8. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2014 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Etkinlik Türleri	125
Tablo 9.9. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2014 yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları	127
Tablo 9.10. 2014 Yılı Süper Etkinlik Değerleri.....	129

Tablo 9.11. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2015 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	130
Tablo 9.12. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2015 Yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları	131
Tablo 9.13. 2015 Yılı Süper Etkinlik Değerleri	134
Tablo 9.14. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2016 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	134
Tablo 9.15. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2016 yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları.....	136
Tablo 9.16. 2016 Yılı Süper Etkinlik Değerleri.....	138
Tablo 9.17. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2017 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri	138
Tablo 9.18. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2017 yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları	140
Tablo 9.19. 2017 Yılı Süper Etkinlik Değerleri	142
Tablo.9.20. Catch-up -I-C, Teknik Etkinlik Değişim Değerleri	144
Tablo 9.21. Catch-up-I-V, Teknik Etkinlik Değişimi Değerleri.....	146
Tablo 9.22. Frontier-Shift-I-C, Teknolojik Değişim Değerleri	147
Tablo 9.23. Frontier-Shift-I-V, Teknolojik Değişim Değerleri	149
Tablo.9.24. Malmquist I-C, Toplam Faktör Verimlilik Endeks Değerleri	151
Tablo.9.25. Malmquist I-V Toplam Faktör Verimlilik Endeks Değerleri	153

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekiller</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1. Kar Dağıtım Sistemi	30
Şekil 7.1 CRS ve VRS Sınırlarının Karşılaştırılması	104
Şekil 7.2. Malmquist Endeksi ve Verimliliğin Zaman İçinde Değişimi.....	106
Şekil 9.1. 2012 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	119
Şekil 9.2. 2012 yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	119
Şekil 9.3. 2013 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	124
Şekil 9.4. 2013 Yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	124
Şekil 9.5. 2014 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	128
Şekil 9.6. 2014 yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	129
Şekil 9.7. 2015 yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	133
Şekil 9.8. 2015 Yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	133
Şekil 9.9. 2016 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	137
Şekil 9.10. 2016 Yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	137
Şekil 9.11. 2017 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	141
Şekil 9.12. 2017 Yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları.....	141

1. GİRİŞ

Bütün ülkelerin temel hedefi ekonomik kalkınmayı sağlamak ve halkın refah seviyesini arttırmaktır. Ülkelerin ekonomik kalkınmayı sağlayabilmesi için finans piyasalarının da güçlü olması gerekir. Finansal piyasalardaki araçlar kaynakları daha verimli alanlara yönlendirerek, ekonomik sistem içerisinde çok önemli bir rol üstlenmektedirler. Bir finansal aracı olarak, bankalar finansal piyasalarda, kullandıkları teknolojik yenilikler sayesinde, yatırım projelerini değerlendirirken, tasarruf toplarken, firmalar hakkında detaylı bilgi edinirken daha düşük maliyetlerle çalışabilmektedirler. Finansal piyasalarda, bankalar gibi finansal araçların gelişimi, ekonomik büyümeyi doğrudan etkilerken aynı zaman da verimlilik artışını da olumlu yönde etkilemektedir (Aslan ve Küçükaksoy, 2006: 27).

Türkiye'deki finans sektöründe bankalar büyük orandaki payları ile önemli bir yere sahiptir. Bankalar, yatırım fonları, yatırım danışmanlığı şirketleri, yatırım ortaklıkları, leasing, sigorta şirketleri, portföy yönetim şirketleri gibi pek çok alanda uzmanlaşmış kurumlar olarak faaliyet gösterirler. Ayrıca finansal sistemde fon fazlası olan birimlerden fon açığı olan birimlere fon transferi yaparak, ekonomik büyümede önemli bir rol üstlenmektedirler. Bankacılık sektörünün, ekonomilerin parasallaşma derecesine koşut olarak büyüklük ve önemi artmakta bu nedenle bankacılık sektöründeki gelişmeler, karşılıklı bir şekilde ekonominin diğer sektörlerini ilgilendirmektedir. Bankalar finansal sistemde kar amaçlı faaliyet gösteren en büyük katılımcılardır ve bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler ekonomiyi olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (Ünal, 2014: 8).

Türkiye'de bankacılık sektörü; Mevduat bankaları, Kalkınma ve Yatırım bankaları ve Katılım bankalarından oluşmaktadır. Bankacılık sektöründe mevduat bankalarının payları diğer banka türlerine göre daha büyüktür. Bu paylaşımın doğal sonucu olarak bankacılık sektöründeki kaynakların büyük çoğunluğu mevduat bankaları tarafından kullanılmakta ve sektörün verimsiz çalıştığı zamanlarda ülkede, ekonomik istikrarsızlık ve mali riskler artmakta, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, öz kaynakların yetersizliği gibi olumsuz koşullar oluşmaktadır.

Katılım bankaları, faizsizlik prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp, ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık türüdür. Katılım bankaları da faizli çalışan bankaların yaptığı birçok işlemi yapabilmektedirler. Ancak katılım bankaları ile mevduat bankalarının faaliyetleri arasındaki temel fark faizsiz bankacılık sisteminde İslami hassasiyetlere dikkat edilmesidir. Türk bankacılık sektöründe son yıllarda artan şube ve çalışan sayısı, aktifleri, kullanılan fonlar bakımından katılım bankalarının gelişimi dikkat çekicidir. Katılım bankaları özellikle dini inançları gereği tasarruflarını finansal sistemde değerlendirmeyen tasarruf sahiplerinin atıl durumdaki fonlarının sisteme kazandırılması, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması, reel sektöre fon sağlayarak istihdama olan katkısı nedeniyle bankacılık sektörü için önemli bir hale gelmiştir (Arslan, 2017: 3).

Dünya'da İslam bankacılık fikrinin asıl ortaya çıkış nedeni, İslam dinine göre yasak olan faizin yer almadığı bir sistem arayışıdır. İslam bankacılık sektörünün tercih edilmesinin başlıca sebepleri arasında; dini nedenler, iktisadi nedenler ve sosyal nedenler sayılmaktadır. Ayrıca, Dünya'da yaşanan ekonomik krizlerde, küresel ekonomiler küçülmesine rağmen, İslami bankacılık sektörünün daha az kayıpla hatta bazen daha da büyüyerek bu krizlerden çıkması, İslami bankacılık sektörünün

popülaritesini arttırmıştır. İslami bankacılık sektörü, bugün uluslararası finansal piyasalarda kabul görmekte ve altmıştan fazla ülkede faaliyet gösteren 2 trilyon doların üzerine çıkan işlem büyüklüğü ile geniş çalışma alanı bulmaktadır (Doğan vd., 2017: 176-178). İslami bankacılık sistemi günümüzde birçok Arap ve Müslüman ülkede hızla yayılmaktadır.

Türkiye’de faizsiz bankacılık uygulamaları ilk olarak 1980’li yıllarda Özel Finans Kurumları aracılığıyla başlamış olup, 1985 yılında ilk ÖFK olarak Albaraka Türk ve ardından Faysal Finans kurulmuştur. Daha sonra sırasıyla; 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans ve 1996 yılında son olarak Asya Özel Finans Kurumları kurulmuştur.

2005 yılında 4389 sayılı eski Bankacılık Kanunu kaldırılarak yerine, 5411 sayılı yeni Bankacılık Kanunu getirilmiş ve bu kanunda katılım bankalarının tanımı, amaçları, işleyiş sistemleri detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Bu tarihten sonra bankacılık sektöründe katılım bankaları için yeni bir dönem başlamıştır (Cüre, 2017: 10-11). Son yıllarda katılım bankalarına olan ilgi artmış ve kamu sermayeli katılım bankaları da sisteme dahil olmuştur. 2014 yılında Ziraat Katılım Bankası ve 2015 yılında Vakıf Katılım Bankası faaliyetlerine başlamıştır. 2018 yılı itibariyle Türkiye’de faaliyette bulunan beş katılım bankası bulunmaktadır.

Ernst & Young (E&Y)’nin 2016 Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporuna göre, Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, BAE ve Türkiye’deki (QISMUT) İslami bankaların 2015 yılında toplam aktiflerinin 801 milyar ABD doları olduğu ve uluslararası İslami bankalardaki toplam aktiflerin %80’ini temsil ettikleri belirtilmektedir. Ayrıca İslami bankacılık alanında hızlı büyüyen bu altı ülkenin 2020 yılında aktiflerinin 1.6 trilyon dolara yükseleceği öngörülmektedir. Tüm Dünya’daki İslami bankaların 2020 yılında oluşturacakları kar havuzunun 30.3 milyar ABD doları olması ve bunun 27.8 milyar ABD dolarının QISMUT pazarlarından gelmesi beklenmektedir. Bu çalışmada QISMUT ülkelerinin seçilme nedeni olarak, yukarıdaki faktörler dikkate alınmıştır.

Çalışmanın amacı; Türkiye’deki katılım bankalarının Türk bankacılık sektöründeki yeri ve öneminin belirlenmesi, ayrıca QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların seçilen dönemde (2012-2017) finansal etkinliklerinin ölçülmesi ve İslami bankacılık sektöründe hangi ülkelerin daha yüksek performans sergilediklerinin tespit edilmesidir.

Literatürde İslami bankalar/Katılım bankalarıyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında; banka türlerine göre finansal performansları ölçen çok fazla çalışma mevcuttur. Ancak çoğu çalışmada ya tek ülkede farklı tür bankaları incelemiştir ya da bir çok ülkede sadece mevduat bankaları çalışmaya dahil edilmiştir. Ancak bu çalışmada farklı ülkelerdeki (QISMUT -6 Ülke) İslami/Katılım bankaları analize dahil edilmiş ve sonuçlar buna göre yorumlanmıştır. Çalışmanın bu haliyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada yöntem olarak Veri Zarflama Analizi (VZA), Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Analizi ve Süper Etkinlik yöntemleri tercih edilmiştir. Bu yöntemlerin tercih edilmesinin nedeni, yöntemlerin birbirini tamamlayarak analizi daha da anlamlı kılmasıdır. Analizde homojenliğin sağlanması için karar verme birimleri İslami/Katılım bankaları arasından seçilmiştir. Ayrıca analizde kullanılan girdi ve çıktı değişkenler seçilirken literatür taraması yapılmış ve bu alanda literatürde yapılan çalışmalar dikkate alınarak girdi ve çıktı değişkenler belirlenmiştir. Analizde kullanılan verilerin büyük çoğunluğu Thomson Reuters DataStream veri setinden elde edilmiştir. Veriler seçilirken bankalarda kullanılan temel veriler olmasına dikkat edilmiştir. Çalışmada kriterler

belirlenirken öncelikle ayrıntılı bir literatür taraması yapılmış alanla ilgili bütün kriterler dikkate alınmıştır. Daha sonra veri setine dahil ülkeler ve ülkelerdeki İslami/Katılım bankaları seçilmiştir. Bu bankalar için analiz girdi ve çıktıları olarak; toplam varlıklar, toplam özkaynaklar, toplam gelir, net kar olmak üzere dört ana değişken belirlenmiştir. Bu değişkenler analizde her bir ülkedeki her bir banka için, aynı girdi ve çıktı değişkenler olarak kabul edilmiş ve sonuçta en etkin olan bankalar referans kümesini oluşturmuştur. Elde edilen verilerin analiz edilmesinde Dea-Solver-Pro-14a çözümleyici programı kullanılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; tarihsel bakımdan Dünya’da ve Türkiye’de bankacılığın gelişimi, Türkiye’de bankacılık faaliyetleri ile ilgili kurumlar ve sektör verileri, katılım bankacılığı, Türkiye’de katılım bankacılığının tarihsel gelişimi, çalışma prensipleri, amaçları, tercih edilme nedenleri, fon toplama yöntemleri, fon kullandırma yöntemleri ile mevduat bankalarıyla arasındaki farklar incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’deki katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki yeri ve karşılaştığı temel sorunlara yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; QISMUT ülkeleri hakkında bilgiler verilmiş olup, her ülkedeki ekonomik yapı ve bankacılık sistemi incelenmiş ve Türkiye ile ekonomik ve ticari ilişkilerine değinilmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde; QISMUT ülkelerinde seçilmiş makroekonomik veriler karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın altıncı bölümünde; QISMUT ülkelerinde İslami bankacılık sektörü hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın yedinci bölümünde; bankacılık sektöründe etkinlik kavramı ve ölçüm yöntemleri anlatılarak analizde kullanılan yöntemlerden bahsedilmiştir.

Çalışmanın sekizinci bölümünde; yöntem kısmı altında, analizin amacı, çalışmada kullanılan analiz yöntemleri, kapsam ve veriler açıklanmıştır.

Çalışmanın dokuzuncu bölümünde; incelenen yıllar için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular açıklanmıştır.

Sonuç bölümünde; yapılan analizlerin sonuçları 2012-2017 yılları arası dönemlerde değerlendirilmiş ve çalışmanın amacıyla ortaya çıkan bulguların bağlantısı kurularak, genel bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili bundan sonra çalışma yapacak araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

İslami bankaların etkinliğini farklı analiz yöntemleriyle analiz eden birçok çalışma literatürde mevcuttur. Veri Zarflama Analizi (VZA) yöntemi de bu çalışmalarda kullanılan yöntemlerden biridir ve literatürde birçok çalışmada kullanılmıştır. Literatürde İslami bankaları kendi aralarında karşılaştırarak analizini yapan çalışmaların yanı sıra İslami bankalar ile geleneksel bankaları karşılaştıran çalışmalarda mevcuttur. Bunun yanı sıra bir ülkeyi ele alan çalışmalar ile birden fazla ülkeyi karşılaştıran çalışmalara da rastlanmaktadır. Bu bağlamda, Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkeleri, Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) ülkeleri, İslam Konferansı Örgütü (OIC) ülkeleri ve son yıllarda ise (QISMUT) ülkeleri gibi topluluk ülkelerini kapsayan çalışmalar literatürde yer almaktadır.

Sufian (2007) çalışmasında 2001-2004 yılları arasında Malezya'da faaliyette bulunan İslami bankaların etkinliklerini VZA yöntemiyle analiz etmiştir. Sonuç olarak; Malezya'daki İslami bankaların ölçek etkinliklerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özgür (2008), Türkiye'deki katılım bankalarının etkinliğini 2001-2005 yılları arasında ölçmüştür. Analiz yöntemi olarak VZA kullanılmış ve analizin yapıldığı dönemde en etkin bankanın Albaraka Türk Katılım Bankası olduğu tespit edilmiştir.

Moin (2008) çalışmasında Pakistan'daki ilk İslami banka olan Meezan Bank Limited (MBL) ile 5 Pakistanlı geleneksel bankanın performanslarını 2003-2007 yılları arasında; karlılık, likidite, risk ve verimlilik açısından çeşitli rasyolarla karşılaştırmıştır. Pakistan'daki geleneksel bankaların daha uzun bir geçmişe sahip olmaları ve bankacılık işlerinde deneyim sahibi olmaları nedeniyle İslami bankalarla kıyaslandığında, finansal açıdan daha iyi durumda oldukları belirlenmiştir.

Srairi (2009) yaptığı çalışmasında stokastik sınır yaklaşımını kullanmış ve 1999-2007 döneminde Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerindeki geleneksel ve İslami bankalar arasındaki verimliliğin karşılaştırmalı bir analizini yapmıştır. Çalışma sonucuna göre; hem maliyet hem de kâr verimliliği seviyeleri açısından, geleneksel bankaların ortalama olarak İslami bankalardan daha verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arslan ve Ergeç (2010) çalışmalarında, Türkiye'deki, 26 geleneksel banka ile 4 katılım bankasının etkinliklerini, 2006 ve 2009 yılları arasında VZA yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, 2006 yılında 3'ü katılım bankası olmak üzere 10 bankanın etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 2009 yılında 11 etkin olmayan banka içinde sadece bir katılım bankasının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tahir ve Haron (2010), Afrika, Uzak Doğu, Orta Asya, Avrupa ve Orta Doğu bölgelerinde İslami bankaların maliyet ve kar verimliliklerini 2003-2008 döneminde, VZA yöntemiyle ölmüşlerdir. Çalışmalarının sonucunda; Avrupa'da İslami bankaların diğer bölgelere göre göreceli olarak daha verimli oldukları tespit edilmiştir.

Ahmad ve AbdulRahman (2012), 2003-2007 yılları arasında Malezya'da faaliyette bulunan İslami bankalar ile geleneksel bankaların etkinliklerini, VZA yöntemiyle inceledikleri araştırmalarında, geleneksel bankaların yönetsel verimlilik ve teknolojik ilerleme bakımından İslami bankalara göre daha verimli olduğu görülmüştür.

Johnes vd., (2012), İslami bankalarla, konvansiyonel bankaların etkinliklerini VZA yöntemiyle karşılaştırmışlar ve 19 ülkede yapılan analiz sonucunda, konvansiyonel bankalar ile İslami bankalar arasında etkinlik açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Sufian ve Habibullah (2012), Malezya'da faaliyet gösteren bankaların etkinlikleri üzerine yaptıkları çalışmalarında VZA metodunu kullanmışlar ve Asya

finansal krizinin 1995-2008 arası on üç yıllık periyotta etkisini incelemişlerdir. İncelenen dönemde yabancı bankaların, yerel bankalara göre daha yüksek bir teknik verimlilik seviyesine sahip oldukları belirlenmiştir.

Er ve Uysal (2012), Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları ve geleneksel bankaların etkinlik düzeylerini, 2005-2010 dönemi için karşılaştırmalı olarak analiz etmiş ve analizde VZA yöntemini kullanmışlardır. Analiz sonucunda; Toplam etkinlik skorlarına bakıldığında, incelenen dönemler boyunca katılım bankalarının ticari bankalara göre daha etkin olduğu tespit edilmiştir.

Ftiti vd., (2013) çalışmalarında adı Körfez İşbirliği Konseyi – KİK (Gulf Cooperation Council -GCC) olan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Suudi Arabistan, Oman, Katar, Kuveyt’ten oluşan ülkelerdeki 30 İslami bankanın etkinliğini VZA yöntemi ile incelemişler ve sonuçta; nüfus yoğunluğu ve GDP’si artışta olan ülkelerdeki bankaların etkinliklerinin arttığını belirlemişlerdir.

Akhtar (2013), Suudi Arabistan’daki bankaların etkinliğini 2008 yılındaki yaşanan finansal kriz kapsamında değerlendirmiş ve analizde VZA’yı kullanmıştır. 2008 yılında bankaların etkinlik seviyelerinin krizden etkilenmediğini görmüştür.

Majid vd., (2013), Malezya’da seçilen İslami bankalar ve geleneksel ticari bankaların maliyet verimliliklerini 2006 ve 2009 yılları arasında, VZA ve Tobit Regresyon analiziyle incelemişler ve İslami ticari bankaların geleneksel ticari bankalara kıyasla kaynak tahsis etme konusunda nispeten daha verimli olduğu, ancak işletme maliyetlerini kontrol etmede yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ada ve Dalkılıç (2014), 2009-2011 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 4 İslami banka ile Malezya’da faaliyet gösteren 18 İslami bankanın etkinliklerini VZA yöntemiyle ölçmüşlerdir. Ayrıca, Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksinden de yararlanılmıştır. 2009 yılında Türkiye bankalarının, Malezya’daki bankalara göre ölçek etkinlik ortalamalarının yüksek, 2010 ve 2011 yıllarında ise düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2009-2010 dönemiyle, 2010-2011 dönemleri toplam faktör verimlilikleri açısından karşılaştırıldığında ise, Türkiye’deki bankalar için faktör verimliliğinde düşüş görülmüştür. Malezya’daki bankalar açısından, 3 banka dışındaki diğer bankalarda faktör verimliliğinde artış belirlenmiştir.

Ayrıçay vd., (2014) çalışmalarında, 2006-2011 yılları arasında Türkiye’deki mevduat bankaları ve katılım bankalarının finansal performanslarını oran analizi yöntemiyle karşılaştırılmışlardır. Araştırma sonucunda; katılım bankalarının mevduat toplama işlevinde daha başarılı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, özkaynak risk değerlemesi yapıldığında, katılım bankalarının özkaynak riskinin mevduat bankalarına göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Jaouadi ve Jazia (2014), Endonezya’da, İslami bankalar ile konvansiyonel bankaların 2010-2011 yılları arasındaki karlılıklarını çoklu regresyon analizi yöntemiyle karşılaştırarak, kar üretimini etkileyen operasyon türlerini belirlemeye yönelik ampirik bir araştırma yürütmüşlerdir. Çalışma sonucunda İslami finans sektörünün, Endonezya gibi gelişmekte olan ülkelerin finans sistemine değerli bir ekonomik katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sanna (2014) çalışmasında Türkiye’deki katılım bankaları ile 28 geleneksel bankanın etkinliğini 2010-2012 döneminde incelemiştir. Çalışmada performans ölçüm yöntemi olarak T-testi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda İslami bankaların finansal sistemdeki etkinliğinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım (2015), Türkiye’den 4 katılım bankası ve Malezya’dan 13 İslami bankanın finansal etkinliğini karşılaştırdığı çalışmasında etkinlik ölçüm yöntemi olarak, VZA ve Malmquist Toplam faktör verimliliği indeksini kullanmıştır. Çalışma sonucunda

Türkiye ve Malezya’da faaliyet gösteren İslami bankaların yarısının teknik verimlilik (CCR) değerini karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca İslami Bankaların üretim sınırına ulaşma olasılıklarının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Miah ve Sharmeen (2015), Stokastik Sınır Analizini kullanarak, Bangladeş’te faaliyet gösteren İslami bankalar ile geleneksel bankaların mali Tablolarından elde ettikleri verilerle, bankaların sermaye riski ile verimliliği arasındaki ilişkiyi, 2001- 2011 yılları arasında incelemişler ve analiz sonucunda geleneksel bankaların İslami bankalara göre maliyet yönetiminde daha verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Khediri vd., (2015), Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) ülkelerindeki İslami bankalar ile konvansiyonel bankaları seçilen bazı finansal oranlar bazında, 2003–2010 yılları arasında karşılaştırmışlar ve sonuç olarak; İslami bankaların geleneksel bankalardan, daha kârlı, daha likit, daha iyi sermayeli ve daha düşük kredi riskine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Acar vd., (2015), Türkiye’de faaliyet gösteren belirli bankaların etkinliklerini VZA yöntemi ile 2009-2013 yılları arasında ölçmüşlerdir. Analiz sonucuna göre en etkin banka grubu kamu bankaları olurken kamu bankalarını sırasıyla yerli-özel bankalar, katılım bankaları ve yabancı-özel bankaların takip ettiği belirlenmiştir.

Moualhi (2015), MENA bölgesinde faaliyet gösteren 33 İslami bankanın etkinliğini, 2006-2012 yılları arasında ölçtüğü çalışmada, parametrik olmayan VZA yöntemini kullanarak bankaların ölçek verimlilik düzeyini ölçmüştür. Yapılan çalışma sonucunda, İslami bankaların kaynak kullanımında yeterli etkinliği yakalayamadıkları ve verimsiz çalıştıkları tespit edilmiştir.

Yıldırım (2015), QISMUT ülkelerinde (Qatar, Indonesia, Saudi Arabia, Malaysia, UAE and Turkey), 2012-2014 yılları arasında yaptığı çalışmada, kümelenme analizi ve çok boyutlu ölçeklendirme analizini kullanarak İslami bankalar arasındaki mali benzerlikleri ve tutarsızlıkları tespit etmeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda, QISMUT ülkelerinde faaliyet gösteren İslami bankaların finansal yapılarının benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Buğan (2015), Türkiye’deki bazı katılım bankaları ile mevduat bankalarının, etkinliklerini 2006-2012 yılları için VZA ile ölçmüştür. Ayrıca bankaların etkinlik düzeylerini dönemsel olarak analiz edebilmek için, Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksini kullanmıştır. Sonuç olarak konvansiyonel bankaların katılım bankalarına göre, kaynak kullanımını açısından daha az etkin olduğu görülmüştür.

Yücel vd., (2015) çalışmalarında Türkiye’deki katılım bankaları ile Malezya’daki İslami bankaların etkinlik ve performanslarını VZA ve regresyon yöntemiyle ölçmüşlerdir. Araştırma dönemi olarak 2009-2013 dönemi seçilmiştir. Çalışma sonucunda; İki ülkedeki bankaların performanslarını etkileyen faktörlerin farklı olduğu belirlenmiştir. Türkiye’deki katılım bankalarının performansını arttırabilmek için sermaye yeterliliğinin sağlanması gerektiği, Malezya’daki İslami bankalarda performansı arttırabilmek için ise banka faaliyetlerinde etkinlik sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

Karhan (2015) araştırmasında, 2005–2014 yılları arasında Türkiye’deki 4 katılım bankasının etkinlik ve verimlilik durumlarını TOPSIS yöntemiyle mukayeseli olarak ölçmüştür. Çalışma sonucunda dönemsel olarak bankaların etkinliklerinin farklılıklar gösterdiği tüm dönemler için, herhangi bir bankanın öne çıkmadığı tespit edilmiştir.

Karapınar ve Doğan (2015), Türkiye’deki katılım bankalarının finansal etkinliklerini ölçtükleri çalışmalarında, CAMELS analiz yöntemini kullanmışlardır. 2006-2011 döneminde incelenen katılım bankalarının likidite bakımından kötü

performans gösterdikleri görülmüştür. Buna karşılık aynı dönemde, katılım bankalarının piyasa risklerine karşılık daha iyi performans sergiledikleri belirlenmiştir.

Yılmaz ve Güneş (2015), yaptıkları çalışmalarında Türkiye'deki 4 katılım bankası ile 28 geleneksel bankanın, 2007-2013 yılları arasında etkinliklerini VZA analiz yöntemi ile ölçmüşlerdir. Sonuç olarak; çalışma dönemi boyunca katılım bankalarının ortalama teknik verimliliğinin, geleneksel bankalardan daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Massah ve Sayed (2015), Birleşik Arap Emirlikleri'deki, 5'li İslami banka, 11'li geleneksel banka olmak üzere 16 bankanın etkinliklerini finansal rasyolar aracılığıyla 2008-2014 yılları arasında ölçmüşlerdir. Araştırma sonucunda, İslami bankaların ödeme gücü, karlılık, kredi riski gibi konularda geleneksel bankalara göre daha kötü bir performans sergiledikleri belirtilmiştir.

Ata ve Buğan (2016), Türkiye'deki geleneksel bankalar ile katılım bankalarının etkinliklerini, 2006-2014 döneminde araştırdıkları çalışmalarında, 11 geleneksel banka ve 4 katılım bankasının verilerini VZA yöntemi ile analiz etmişler ve çalışma sonucunda; katılım bankalarının 2011 yılı hariç, geleneksel bankalardan daha yüksek bir verimliliğe sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

Zulfigar vd., (2016), Dubai İslam Bankasının (DIB) finansal performansını, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün ve Pakistan olmak üzere üç ülkede DUPONT analizi kullanarak karşılaştırmışlardır. Sonuç olarak, DIB'in finansal performansının (hisse senedi getirisi) BAE'de Pakistan ve Ürdün'e göre daha iyi olduğu vurgulanmıştır.

Aygün ve Çalık (2017) çalışmalarında; Türkiye'deki, 2 katılım bankası ile 10 geleneksel bankanın performanslarını BASEL III kriterlerine göre, 2010-2015 döneminde, çeşitli bankacılık kriterleri açısından karşılaştırmışlardır. Yapılan kıyaslamalar sonucunda, BASEL III kriterlerinin hem katılım bankalarının hem de geleneksel bankaların finansal yapılarında önemli değişikliklere neden olduğu tespit edilmiştir.

Aziz (2017), Türkiye'deki katılım bankalarının geleneksel bankalara karşı performansını 2010-2015 yılları arasında ölçmüştür. Çalışmasında etkinlik ölçüm yöntemi olarak VZA yöntemini kullanmıştır. Çalışma sonunda hem katılım bankalarının hem de geleneksel bankaların verimlilik seviyelerinin yüksek olduğu, teknik verimlilik seviyesinin ise daha da üst seviyede olduğu belirlenmiştir.

Bahrini (2017) 2007-2012 yılları arasında Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesindeki İslami bankaların teknik verimliliğini ölçmüştür. Analiz yöntemi olarak VZA yaklaşımını kullandığı çalışması sonucunda; MENA ülkelerindeki İslami bankaların ölçek etkinliklerini arttırmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Musajeva ve Karanlioglu (2017), Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) bünyesindeki İslami bankaların etkinliklerini, 2012-2016 yılları arasında, VZA ve Malmquist indeksi ile ölçmüşlerdir. Çalışma sonucunda, Körfez bölgesindeki (Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri dışındaki) ülkelerde, bankaların toplam faktör verimliliklerinde genel anlamıyla bir artış olduğu gözlemlenmiştir.

Algahtani vd., (2017), GCC Bölgesi'ndeki İslami bankalar ile konvansiyonel bankaların etkinliklerini, 2008 yılındaki küresel finansal kriz öncesinde, sırasında ve sonrasında VZA ve Stochastic Frontier Analysis (SFA) yöntemlerini kullanılarak ölçmüşlerdir. Sonuç olarak, kriz sırasında İslami bankaların konvansiyonel bankalara kıyasla daha uygun maliyetli çalıştıkları tespit edilmiştir. Buna ek olarak, İslami bankaların, krizden önceki dönemde ve kriz döneminde kâr verimliliği seviyesi bakımından geleneksel bankalara göre daha az zarar ettikleri belirlenmiştir. Krizden

sonraki dönemde ise geleneksel bankaların, İslami bankalara göre, kâr verimliliği ve maliyet verimliliği açısından daha iyi bir performans sergiledikleri görülmüştür.

Sevgin ve Çağlar (2017) çalışmalarında, 2013 yılına ilişkin ekonomik değişkenleri kullanarak, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'na üye ülkelerdeki bankaların görece etkinliklerini incelemişlerdir. Analiz yöntemi olarak, VZA ve Topsis yöntemini kullanmışlardır. Analiz sonucunda; Malezya, Katar, Bahreyn BAE, Gine, Gambia, Surinam, Benin ve Brunei'deki bankaların, teknik ve saf teknik etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aktaş ve Avcı (2017), bazı ülkeler bazında İslami bankaların etkinliklerini, 2011-2015 yılları arasında VZA yöntemi ile ölçmüşlerdir. Çalışmada İran, BAE, Kuveyt, Malezya, Suudi Arabistan, Katar, Türkiye örnek ülkeler olarak seçilmiş ve yapılan analiz sonucunda; İran ile Malezya'nın seçilen yıllarda her dönem etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Türkiye ve Katar'ın seçilen yıllarda etkin olmayan bir performans sergilediği belirlenmiştir. BAE, İran, Kuveyt'in ise seçilen yıllar içinde verimliliklerinin düştüğü tespit edilmiştir.

Yurtadur ve Demirbaş (2017), 2010-2016 yılları arasında Türkiye'deki 3 katılım bankasıyla 3 mevduat bankasının finansal performanslarını çeşitli oranlar ve T-testi yardımıyla karşılaştırmışlardır. Çalışma sonucunda, katılım bankalarının kârlılık konusunda mevduat bankalarına göre daha yüksek bir performans sergiledikleri belirlenmiştir. Borçluluk oranları incelendiğinde ise katılım bankalarının mevduat bankalarına göre daha borçlu bir yapıda oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Akala (2018), Türkiye'deki katılım bankaları ile geleneksel bankaların, 2005-2015 döneminde karşılaştırmalı finansal performanslarını analiz ederken, Rasyo analizi ve Trend analizini kullanmıştır. Yapılan analiz sonucunda geleneksel bankaların katılım bankaların'dan daha iyi performans gösterdiği gözlemlenmiştir. Yine aynı dönemde katılım bankalarının, geleneksel bankalara göre büyüme hızının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

3. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ, SEKTÖR VERİLERİ ve KATILIM BANKACILIĞI

Bu bölümde, öncelikle bankacılık sisteminin Dünya'daki ve Türkiye'deki gelişimi anlatılmış, bankacılık faaliyetleri ile ilgili kurumlara yer verilmiştir. Daha sonra Katılım Bankacılığı kavramı ve Katılım Bankaları'nın temel işleyiş kurallarından bahsedilmiştir.

3.1. Tarihsel Bakımdan Dünya'da Bankacılığın Gelişimi

İlk bankacılık hizmetlerinin eski Sümer ve Babil'e kadar dayandığı tahmin edilmektedir. 'Maket' olarak ilk bilinen banka M.Ö. 3500 yıllarında Sümerler'de kurulmuştur. O dönemde harman zamanlarında çiftçilere hammadde tedariki için Maket'in rahiplerinin parasal kredi açtıkları tespit edilmiştir. Yapılan kazılar ve araştırmalar sonucu maketlerin değişim işlemlerine aracılık ettikleri mevduat ve ödünç verme işlemleri ile mal değişimi işlemleri yaptıkları tespit edilmiştir (Kaya, 2013: 43).

Ticaretin gelişmesi bankacılığın Dünya'daki tarihsel gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Ülkelerarası iletişimin artmasıyla birlikte ticaretin uluslararası bir nitelik kazanması, parasal kurumlara olan talebi de arttırmıştır. Ticari işlem yapanlara parasal konularda ilk zamanlarda sarraflar yardımcı olmuşlardır. Sarraflar bu yönleriyle bankacılık sektörünün öncüsü olarak kabul edilmektedirler. Sarraflar ilerleyen dönemlerde faaliyet alanlarını genişletmişler ve müşterilere kredi verme yanında çeşitli parasal aktarımlara aracılık ederek adeta bir banka vazifesi görmüşlerdir. Bankacılık sektörü sanayi devriminden sonra hızlı bir gelişme sürecine girmiştir (Yetiz, 2016: 108-109).

Hollanda'daki Amsterdam Bankası (1609) modern anlamda kurulan ilk banka özelliğini taşımaktadır. Amsterdam bankasından sonra Venedik bankası Venedik'te 1637 yılında kurulmuştur. 1640 yılında İngiltere'de tüccarlar kralın altınlarına el koymasından sonra krallığa olan güvenlerini yitirmişler ve kendi aralarında 'goldsmith' denilen yeni bir yapı oluşturmuşlardır. Bu sistemde tüccarlar yine tüccar olan goldsmith 'lere altınlarını teslim etmiş ve bunun karşılığında da belge almaya başlamışlardır. Ticari sisteme entegre olan bu yapıyı işletenler bir süre sonra belge karşılığı teslim aldıkları altınların atıl durduğunu düşünmüşler ve bu altınları, isteyenlere borç senetleri (goldsmithnots) karşılığında kullanmışlardır. Bu sistem ve senetlerin bu şekilde piyasada dolaşması tarihteki bilinen ilk banknot sisteminin temelini oluşturmuştur. 1800'lü yılların başlarından itibaren, tüm dünyada hızla artan sömürgeleşme hareketleri bankaları daha da önemli hale getirmiştir. Sömürgeleşme süresinde ticaret hacmi bir hayli artmış parasal genişleme sağlanmış ve bu da bankalara olan talebi arttırarak yeni uygulamaların önünü açmıştır. Bankalar uzmanlaşmaya, birleşmeye ve daha büyük ölçekli işlemler yapmaya başlamışlardır (Yetiz, 2016: 108-109).

XX. Yüzyılda bankacılık sektörünün çalışma prensiplerinde önemli değişiklikler olmuştur. Merkezi planlama faaliyetleri, sosyalist ekonomiler, kapitalist sistemle beraber karma bir yapı oluşmuş ve bankalarda bu yapıya göre yeniden şekillenmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında birçok ülkede ekonomik sıkıntılar baş göstermiş, ülkelerin yaşadıkları ciddi mali sıkıntıları aşabilmek ve ülkesel kalkınmayı sağlayabilmek için devlet destekli kalkınma bankaları kurulmaya başlanmıştır (Yetiz, 2016: 108-109).

3.2. Tarihsel Bakımdan Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi

Türkiye'de bankacılığın gelişimi diğer batı kaynaklı kurumlarda olduğu gibi oldukça yavaş olmuştur. Büyük kent merkezlerinde para değiştirmeyi meslek edinmiş sarraflar bulunmasına rağmen, Tanzimat dönemine gelinceye kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda banka ya da benzeri bir kuruma rastlanılmamıştır (Kaya, 2013: 4).

Cumhuriyet öncesi dönemde, bankacılıkla ilgili işlemleri genellikle yabancı kişi ve kuruluşlar yapmış olup milli bankacılık sektörü görece olarak gelişmemiştir. Kurtuluş savaşı sonrasında, milli bankaların kurulması yoluyla bankacılık alanında yabancıların egemenliğinden kurtulmanın gerekli olduğu görüşü savunulmuş ve bu görüş ilk defa İzmir İktisat Kongresinde deklare edilmiştir (Kaya, 2013: 4).

1929 yılında yaşanan Dünya ekonomik buhranı sonrasında devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği görüşü ülkemizde de etkisini göstermiş ve bu dönemde uygulanmaya başlanan birinci beş yıllık sanayi planı kapsamında özel sektör pasifize edilerek devletçilik anlayışı hâkim olmuştur. Bu politikaya bağlı olarak devlet destekli büyük sermayeli bankalar kurulmuştur (Uçarkaya, 2006: 61).

1950'li yılların sonunda ekonominin içine girdiği durgunluk, piyasalardaki ekonomik dengesizlikler, terk edilen liberal ekonomi politikasının da etkisiyle ekonomik alanda kamu ağırlıklı karma ekonomik modele geçilmesi ve ithal ikamesine dayalı bir ekonomik modelin izlenmesine karar verilmiştir. Bu dönemde bankacılık sektörü faaliyetleri önemli ölçüde devlet kontrolünde gerçekleştirilmiştir (TBB, 30.04.2019, www.tbb.org.tr).

Ülkelerin önemli ekonomik göstergelerinden biri olan ödemeler dengesinde oluşan açıklar nedeniyle 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk ve döviz açıkları ekonomide yeni bir sistemin gerekliliğini ortaya koymuştur. Sanayi sektörünü desteklemek ve ülkenin ekonomik gereksinimlerini karşılayabilmek için finansal piyasalarda 1980'li yıllardan sonra ekonomik liberalizasyon benimsenmiş, çeşitli yasal kurum ve düzenlemelerle desteklenmiştir (Ural, 2003: 16).

Türk Bankacılık sektöründe 24 Ocak 1980 kararlarının önemli bir yeri vardır. Zira alınan bu kararlar sonrasında Türkiye'de her alanda köklü değişiklikler olmuştur. Daha önce ithal ikame politikası izlenirken bu kararlarla ihracata dayalı büyüme politikası benimsenmiş, ekonomi dış dünya'ya kapılarını açmış faizler serbest bırakılarak piyasada arz ve talebe göre oluşması mantığı benimsenmiştir. Yabancı ve yerli bankalar kurularak bankalar arası rekabetin artırılması hedeflenmiş, Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) sayesinde her kesimin aynı dili konuştuğu ortak ve tek bir muhasebe sistemine geçilmiştir. TCMB'de bankalar arası para piyasasını düzenlemek için (İnterbank) kurulmuş, Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılarak piyasaların daha etkin ve verimli çalışması sağlanmıştır (Sümer, 2016: 489).

Türkiye'de bankacılık alanında çok önemli bir dönüm noktası da 1999 yılında yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu'dur. Bu kanun Türkiye'deki bankaların piyasaya uyumunu sağlamaya yönelik çok önemli kararların alınmasına, sektörün uluslararası standartlara ulaşmasına yardımcı olmuştur. Bu kanunla bankacılık sektöründe yapılacak düzenlemeler, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna devredilmiştir (Kaya, 2013: 53).

2001 yılı Nisan ayında 'Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı' kapsamında birtakım hedefler revize edilerek uygulamaya konmuştur. Program çerçevesinde, Türk ekonomisinin direncinin artırılması, dış şoklara karşı tedbirler alınması, mali ve yapısal disiplinin sağlanması, kamu borçlarının azaltılması, bankacılık sisteminin güçlendirilmesi gibi hedefler belirlemiştir (TBB, 30.04.2019, www.tbb.org.tr).

Amerika’da 2007 yılında başlayan, 2008 yılında tüm Dünya’ya yayılan kriz birçok ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Türkiye ekonomisi de bu krizden etkilenmiştir. Ancak sağlam yasal altyapısı ve sıkı denetim sistemi sayesinde Türk bankacılık sektörü küresel krizin yansımalarından en az etkilenen sektörlerden birisi olmuştur (Arabacı, 2018: 26).

Son çeyrek yüzyıl içerisinde Türk bankacılık sektörü finansal liberalizasyonuna yönelik yapısal değişikliklere katkıda bulunarak finansal sistem içerisinde önemini daha da arttırmıştır. Uluslararası piyasalarla bütünleşme çabaları ve yeniden yapılanma çalışmaları çerçevesinde Türk bankaları gerek finansal kurumsal yapılarında gerekse sundukları hizmet ve ürün kalitesinde kayda değer ilerlemeler kaydetmişlerdir (Yıldırım, 2017: 1).

3.3. Türkiye’ de Bankacılık Faaliyetleri ile ilgili Kurumlar

Halktan topladığı tasarruflar aracılığıyla finansal piyasalar da çeşitli işlemler de bulunan bankaların yaptığı faaliyetlerin düzenlenmesi, denetlenmesi ve geliştirilmesi için koordinasyonu sağlayacak bazı kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu tür kurumlar hem bankacılık sektörünün koordinasyonunu, hem de tasarruf sahiplerinin haklarının korunmasını ve güvenerek borçlanabilmelerini sağlamaktadır. Ülkemizde bankacılık sisteminin düzen ve denetimiyle ilgili bazı kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ve Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF)’dir.

3.3.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

TCMB’nin görev ve yetkileri 1211 sayılı TCMB Kanunu’nda belirlenmiştir. Banka bu kanunda verilen yetkiler çerçevesinde faaliyetlerini yürütmektedir. TCMB Türkiye’de banknot ihracı yetkisine sahip tek kurumdur. Bankanın yapısı anonim şirket statüsündedir. Merkez bankasının temel amacı; fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, bağımsız yapısı itibariyle uygulayacağı para politikası araçlarını ve yöntemlerini doğrudan kendisi belirlemektedir. Banka fiyat istikrarının sağlanması konusunda büyüme ve istihdam politikaları üretirken hükümetle eşgüdüm halinde çalışmaktadır (Tokel, 2012: 26).

Milli para biriminin değerinin korunması ve istikrarlı bir ekonomik büyümenin sağlanması bankanın diğer önemli ekonomik hedefleri arasındadır. Merkez bankaları enflasyon ve resesyona karşı ekonomik dengeyi koruma amaçlı bir politika yürütmektedir (Kaya, 2009:334). TCMB’nin finansal pozisyonu, bilançonun aktif-pasif kalemlerindeki parasal büyüklüklerin hacimlerini değiştirerek, bankanın hedef ve planlarına ulaşma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Takan ve Acar, 2018: 35).

Yeni uygulama konulan 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu, fiyat istikrarının sağlanması, para politikasının belirlenmesi, bankanın kamuoyuna karşı hesap verme ve şeffaflık ilkelerinin belirlenmesi, para politikası kurulunun oluşturulması, kamu kesimine avans verilmesi, kredi açılmasının yasaklanması, finansal sistemin ve ödeme sisteminin gözetimi gibi konularında getirdiği temel değişikliklerle merkez bankasının piyasalarda daha etkin bir rol oynamasına zemin hazırlamıştır (Kaya, 2013: 90).

Ayrıca Merkez bankasının tüm bankalar, özel finans kurumları, uygun görülen mali kurumları denetleme yetkisi bulunmaktadır. 1211 sayılı TCMB Kanununa göre; Türkiye’de faaliyette bulunan bütün bankalar, özel finans kurumları ve bankaca uygun

görülecek diğer mali kurumlar, yıllık bilançoları ile kar-zarar hesaplarını, idare meclisi ve denetçi raporları ile birlikte, genel kurullarının toplantı tarihinden; bağımsız denetim kuruluşlarınca hazırlanacak denetim raporlarını ise düzenlenme tarihinden itibaren en geç bir ay içinde bankaya vermekle yükümlüdür. Banka, bu Kanun ve mevzuat ile kendisine verilen görevleri yerine getirebilmek amacıyla kurum ve kuruluşlardan her türlü bilgi belgeyi, belirleyeceği esaslar çerçevesinde istemeye yetkilidir. Merkez bankası, bankalar ile uygun göreceği diğer mali kurumlar hakkındaki, görüşlerini, kamu kurum, kuruluşları, Hazine Müsteşarlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü, diğer ülkelerin istatistiki bilgi toplamaya yetkili makamları ve uluslararası kuruluşlarla paylaşabilmektedir (1211 sayılı TCMB Kanunu, Madde: 43).

3.3.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

BDDK, bankacılık sektöründe denetleme eksikliğinden kaynaklanan sorunların çözümü amacıyla kurulmuş bağımsız bir kurumdur. Bankacılık sektörünün düzenlenmesi konusunda da önemli görev ve yetkilere sahip olan bu kurumun temel görev ve yetkileri şu şekilde belirtilmiştir (Araç, 2018: 50).

- Kanun'un verdiği yetkiler çerçevesinde finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, mali sektörün gelişmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması,
- Bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme, bölünme, hisse değişimini ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek,
- Kanunla verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

BDDK, bağımsız denetim kuruluşlarınca yapılan yıllık finansal raporların yapısı, uygunluğu ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi görevini de yerine getirir. Bankacılık kanununa tabi kuruluşlar tarafından, Kurulca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde konsolide ve konsolide olmayan bazda istenilen her türlü bilgi, belge, cetvel, rapor ve finansal Tabloların, hesap ve kayıt düzenleriyle uyumlu olarak, zamanında ve doğru şekilde kuruma tevdi edilmesi şarttır. Söz konusu kuruluşlarda denetim yapma yetkisi bulunanlar tarafından düzenlenen rapor ve mütalâaların bir suretinin anılan kuruluşlarca kuruma gönderilmesi zorunludur (5411 sayılı Bankalar Kanunu, Madde: 93).

Yapılan denetlemeler sonucunda kurum, Bankalar Kanunu'na dayanılarak alınan kararlara, düzenlemelere, bankacılık teamüllerine uygun olmayan bir durum tespit ederse ya da bankacılık faaliyetlerinin güvenli bir şekilde yürütülmediği tespit edilirse bankaya bu eksiklerin giderilmesi ve hatalı işlemlerin düzeltilmesi için belirli bir süre verir. Hatalı ve uygun olmayan işlemler için bankalara gerekli cezai işlemler uygulanır. Bankalar gerekli tedbirleri almak ve tedbirlerin uygulamasını sağlamak konusunda BDDK'ya karşı sorumludurlar (Akyazan, 2006: 151).

BDDK'nın gözetiminde yapılan düzenlemeler ile bankalar daha sağlam bir mali yapıya kavuşmuş daha etkin bir risk yönetimi ve iç denetim anlayışı benimsemişlerdir (Kale, 2017: 211).

3.3.3. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)

1958 yılında kurulan ve tüzel kişiliğe sahip olan TBB bir kamu kurumu niteliğindedir. Merkezi İstanbul'da olan TBB bankacılık düzenleme kurallarına uygun olarak bankaların menfaatlerin korumak, bankacılık sisteminin sağlıklı çalışmasını temin etmek üzere bir takım görev ve yetkileri yerine getirir. 2006 yılında kurulan ve tüzel kişiliğe sahip olan TKBB'nin amacı ise, tam rekabet koşulları altında, serbest piyasa ekonomisinde katılım bankalarının işleyiş esaslarını belirlemek ve sektöre destek sağlamaktır (Gülen, 2015: 32-33). Geleneksel bankalar TBB'ye, katılım bankaları ise TKBB'ye üye olmak zorundadır.

Bu birliklerin bankalarla ilgili temel görev ve yetkileri 5411 sayılı bankacılık kanunu madde 80'de şu şekilde belirtilmiştir;

- Mesleğin gelişmesini temin etmek,
- Meslek ilkelerini belirlemek suretiyle üyelerin birlik ve mesleğin gerektirdiği vakar içinde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak,
- Üye banka mensuplarının uyacakları meslek ilkeleri ve standartlarını kurumun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- İlgili mevzuat uyarınca alınan kararlar ile kurumca alınması istenilen tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- Üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak,
- Üyelerin ilân ve reklamlarında uyacakları esasları tür, şekil, nitelik ve miktarları itibarıyla kurumun uygun görüşünü alarak tespit etmek,
- Kurum ile işbirliği yapmak suretiyle bankalar arasında ortak projelere ilişkin işbirliğini temin etmek,
- Üyelerinin ortak menfaatlerini ilgilendiren konularda yönetim kurulu kararına istinaden dava açmak,
- Müşteri haklarına dair hükümlerde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriklerine ilişkin esasları belirlemek,
- 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri ve diğer kanunlarla tanınmış müracaat hakları saklı kalmak kaydıyla üyeler ile bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek

3.3.4. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)

Türkiye'de mevduat sigortası uygulaması TMSF'nin görev ve yetkisindedir. 1983 yılından beri tüzel kişiliğe sahip olan bu fon 5411 sayılı bankacılık kanununa göre düzenlenmiştir (Gündoğdu, 2016: 94). TMSF'nin merkezi İstanbul'dadır. Fon başkanlık ve TMSF Kurulu olmak üzere iki organdan oluşmaktadır. Mevduatın korunması konusunda günümüze kadar oluşturulan kurumların en gelişmişidir. Bu sistem, mevduat sahibi, mevduatı kabul eden banka ve mevduatı sigorta altına alan kurum arasında işlemektedir. Hukuk kurallarına bağlı yaptırım gücü olan bu kurum tasarruf sahiplerinin haklarını korumaktadır. Sigortayı yapan kurum bu işlem karşılığında belirli bir tutarda prim tahsil etmektedir. Eğer bankalar mevduat sahiplerinin mevduatlarını geri ödeyemezlerse kurum devreye girmekte ve sigorta kapsamına alınan tutarı mevduat sahiplerine ödemektedir (Gülen, 2015: 30-31).

Bankacılık Kanunu Madde 111'de belirtildiği üzere; TMSF'nin temel yetki ve görevleri arasında; tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması, mevduatın ve katılım fonlarının sigorta edilmesi, fon bankalarının yönetilmesi, mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı, tasfiyesi, fon alacaklarının takip-tahsili işlemlerinin yürütülmesi ve sonuçlandırılması, fon varlık ve kaynaklarının idare edilmesi sayılmıştır (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde: 111).

TMSF görevlerini yürütürken bağımsızdır. Hiçbir kişi ya da makam TMSF'ye emir veremez ve kararlarını etkileyemez. Fonun kararları yerindelik denetimine tabi tutulamaz. Fon, Bakanlar Kurulu kararıyla yurtiçinde temsilcilik ve tahsilat birimleri açabilmektedir. TMSF'nin malları, hakları ve alacakları haczedilemez ve rehnedilemez. TMSF'nin malları devlet malı hükmündedir (Gündoğdu, 2016: 94).

3.4. Türkiye'de Bankacılık Sektör Verileri

Bu bölümde Türk bankacılık sektörünün; banka sayıları, şube sayıları, toplam çalışan sayıları, aktif büyüklükleri, bilanço büyüklükleri, nakdi-gayri nakdi kredi gelişimi, kredilerin sektörel dağılımı, bireysel krediler, takipteki krediler, mevduat gelişimi, mevduatların dağılımı, sermaye yeterlilikleri gibi sektör verileri incelenmiştir.

3.4.1. Şube, Personel ve Banka Sayıları

Türkiye'de farklı türlerde birçok banka faaliyette bulunmaktadır. Bu bankaların şube sayıları ve personel sayıları bankaların türlerine ve büyüklüklerine göre değişmektedir. 2018 yılı itibariyle faaliyette bulunan banka türleri ve bu bankaların personel ve şube sayıları Tablo 3.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Türkiye'de Bankacılık Sektörüne Ait Şube, Personel ve Banka Sayıları (2018)

Banka Sayıları	Mevduat	Kalkınma ve Yatırım	Katılım
	34	13	5
	Kamu	Yerli Özel	Yabancı
Banka Şube Sayıları	3.922	3.977	3.666
Personel Sayısı	66.391	73.135	68.190

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi; Türk Bankacılık Sektöründe Aralık 2018 itibariyle; 34 Mevduat, 13 Kalkınma ve Yatırım, 5 Katılım bankası olmak üzere toplam 52 banka faaliyet göstermektedir. Bankacılık sektöründe aralık 2018 itibariyle 3.922 kamu bankası şubesi bulunurken, yerli özel banka şubelerinin sayısı 3.977'dir. Yabancı banka şubeleri toplamı 3.666 olup, toplam şube sayısı 11.565'dir. Bankacılık sektöründe aralık 2018 itibariyle 66.391 personel kamu bankalarında çalışırken, yerli özel bankalarda çalışan personel sayısı 73.135'dir. Yabancı banka şubelerinde çalışan personel sayısı 68.190 olup, toplam çalışan sayısı 207.716 kişidir. Türkiye'de mevduat bankalarının sayısı kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankalarına göre daha fazladır. Banka şube sayıları incelendiğinde; kamu ve yerli özel bankalara göre, sayısı az olsa da yabancı banka şube sayısının fazla olması dikkat çekicidir. Personel sayıları incelendiğinde özel bankaların daha fazla istihdam yarattıkları görülmektedir.

3.4.2. Banka Mevduatlarının Gelişimi

Bankaların temel amaçlarından biri de mevduat toplamaktır. Mevduatların türü ve hangi hesaplarda toplandığının bilinmesi, mevduat sınıflaması açısından önemlidir. Türk parası mevduat, döviz tevdiat hesaplarında ya da kıymetli madenler depo hesaplarında toplanan mevduatlar ve Türkiye'deki bankalarda 2010-2018 yılları arasındaki dağılımları Tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Türkiye'de Banka Mevduatlarının Gelişimi (Milyar TL)

Yıllar	TP Mevduat/Katılım Fonları	Döviz Tevdiat Hesabı /Katılım Fonları	Kıymetli Maden Depo Hesapları	Toplam
2010	434	181	2	617
2011	460	221	14	695
2012	520	233	19	772
2013	594	331	21	946
2014	661	375	16	1.053
2015	715	519	11	1.245
2016	845	591	17	1.453
2017	954	732	24	1.711
2018	1.042	953	41	2.036

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.2.'ye göre, Türkiye'de bankalardaki mevduatların gelişimi incelendiğinde; TL mevduat/katılım fonlarının incelenen tüm yıllarda bir önceki göre yıla artış gösterdiği ve 2018 yılı itibariyle 1.042 milyar TL'ye ulaştığı, Döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarının incelenen tüm yıllarda yıldan yıla artış gösterdiği ve 2018 yılı itibariyle 953 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. Kıymetli maden hesapları incelenen yıllarda inişli-çıkışlı bir seyir izlemiştir, 2018 yılı itibariyle kıymetli maden hesaplarının toplam değeri 41 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Türkiye'de bankalardaki mevduatların dağılımı yüzdesel olarak incelendiğinde ise, 2018 yılında; TP mevduat/katılım fonlarının toplamının toplam mevduatın %51'ini oluşturduğu, Döviz tevdiat hesapları/katılım fonlarının toplamının ise toplam mevduatın %47'sini oluşturduğu görülmektedir. Kıymetli maden depo hesaplarının toplam mevduat içindeki payı %2'dir. Bankacılık sektöründe TP mevduat ve katılım fonlarının diğer mevduat türlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Türkiye'de bankalardaki mevduatların türlerine göre dağılımı incelendiğinde, toplam mevduatın büyük çoğunluğu gerçek kişiler tarafından yaratılan fonlardan oluşmaktadır. Fon yaratmada gerçek kişileri, ticari ve diğer kuruluşlar takip etmektedir (BDDK, 13.05.2019, www.bddk.org.tr).

3.4.3. GSYH'ya Göre Toplam Aktif Büyüklüğünün Gelişimi

GSYH bir ülkede belli bir dönemde üretilen tüm mal ve hizmetlerin parasal değeri olarak tanımlanmaktadır. GSYH ülkelerin gelişmişlik düzeyinin ölçülmesinde ve karşılaştırılmasında çok sık kullanılan bir finansal gösterge olarak kabul edilmektedir (Özsoy ve Tosunoğlu, 2017: 287). GSYH'sı yüksek olan ülkeler gelişmiş ülkeler olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de bankaların toplam aktifleri/GSYH dağılım oranları 2010-2018 yılları arasında incelenmiş ve Tablo 3.3.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.3. Türkiye'de GSYH'ya Göre Bankaların Toplam Aktif Büyüklüklerinin Gelişimi (%)

Yıllar	Toplam Aktif Büyüklüğü/GSYH (%)
2010	0,87
2011	0,87
2012	0,87
2013	0,96
2014	0,98
2015	1,01
2016	1,05
2017	1,05
2018	1,04

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Türkiye'de bankaların aktif büyüklükleri incelendiğinde; 2010-2012 yılları arası bankaların aktif büyüklüklerinin GSYH'ya oranı değişmemiştir. Bu yıllarda Türkiye'de üretilen mal ve hizmetlerin toplam parasal değeriyle bankaların yaratmış olduğu toplam aktiflerin parasal değerindeki artışın aynı oranda olduğu görülmektedir. 2013 yılında bir önceki yıla göre %9'luk bir artış görülmektedir. Bu dönemde Türkiye'deki bankaların toplam aktiflerinin GSYH'dan daha fazla büyüdükleri görülmektedir. 2014 yılında bir önceki yıla göre %2'lik, 2015 yılında bir önceki yıla göre %3' lük bir artış görülmektedir. 2016 yılında bir önceki yıla göre %4 artan bu oran 2017 yılında bir önceki yıla göre değişmemiştir. 2018 yılında ise 2017 yılına göre %1'lik bir azalma görülmektedir.

3.4.4. Bilanço Aktif ve Pasif Değerlerinin Dağılımı

Bankaya ait finansal Tabloların incelenmesi belirli bir dönemde bankaların nasıl çalıştıkları ve nasıl bir performans sergiledikleri hakkında fikir edinilmesini sağlar. Bir bankanın nasıl çalıştığını anlamamanın en iyi yolu bankanın varlıkları ile yükümlülüklerini özetleyen bilançosunu incelemektir. Tablo 3.4'te Türkiye'deki bankaların 2018 yılı sonu itibariyle bilanço değerleri gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Türkiye'de 2018 Yılı İtibariyle Bilanço Değerlerinin Dağılımı (Milyar TL ve %)

Aktif Kalemler	Milyar TL	Milyar YP	Toplam	%	Pasif Kalemler	Milyar TL	Milyar YP	Toplam	%
Nakit Ve Nakit Benzeri	98	314	412	11	Mevduat	1042	994	2036	53
Menkul Kıymetler	332	146	478	12	Bankalara Borçlar	53	510	563	19
Zorunlu Karşılıklar	1	158	159	4	Repodan Sağlanan Fonlar	56	41	97	2
Krediler	1439	956	2395	61	İhraç Menkul Kıymetler	39	135	174	4
Diğer	338	125	463	12	Özkaynaklar	421	0	421	11
					Diğer	331	246	577	11
Toplam	2208	1699	3907			1942	1926	3868	

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.4.'e göre; Türkiye'de bankaların bilanço yapıları incelendiğinde; toplam yabancı para yükümlülüklerin toplam yükümlülükler oranı %50, yabancı para kredilerin toplam kredilere oranı %40, yabancı para varlıkların toplam varlıklara oranı %44 olarak gerçekleşmiştir. Toplam varlıklar içerisinde kredilerin oranı %61, yabancı para mevduatın toplam mevduata oranı %49'dur. Toplam menkul kıymetlerin toplam varlıklara oranı %12 ve zorunlu karşılıkların oranı %4'tür. Toplam yükümlülükler içinde %53'lük oranla mevduatlar en büyük paya sahipken, repodan sağlanan fonların oranı %2 bankalara olan borçların oranı ise %19'dur. Özkaynakların toplam yükümlülükler içerisindeki payı ise %11'dir.

3.4.5. Yıllar İtibariyle Kullanılan Krediler

Bankalar, fon fazlası olan birimlerden topladıkları fonları, fon açığı olan birimlere kullandıran ekonomik kuruluşlardır. Bankalar fon aktarım mekanizması olarak kredi kullanılmaktadır. Bankaların kullandığı kredi, krediyi alan kişi ve kuruluş için borç niteliği taşırken banka için bir alacak veya varlık niteliğindedir. Krediler banka varlıkları içinde likiditesi en düşük ve geri ödememe riski en yüksek varlık olarak dikkat çekmektedir. Tablo 3.5'te Türkiye'deki bankalarda 2010-2018 yılları arasında kullanılan kredilerin incelenen yıllar itibariyle TP, YP ve toplam değerleri verilmiştir.

Tablo 3.5. Türkiye'de Bankalarda Kullanılan Krediler

Yıllar	Türk Parası (Milyar TL)	%	Yabancı Para (Milyar YP)	%	Toplam
2010	384	73	142	27	526
2011	485	71	198	29	683
2012	588	74	206	26	795
2013	753	72	295	28	1.047
2014	881	71	360	29	1.241
2015	1.013	68	472	32	1.485
2016	1.131	65	603	35	1.734
2017	1.414	67	684	33	2.098
2018	1.439	69	956	31	2.395

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.5.'e göre, Türkiye'deki bankalarda kullanılan kredi tutarları incelendiğinde; 2010 yılından 2018 yılına kadar Türkiye'deki bankalarda kullanılan toplam TL ve YP kredilerin bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir. Bankaların vermiş olduğu kredi miktarının yıllar itibariyle sürekli artış göstermesi bankaların işlem hacimlerinin ve kredilerden sağlanan menfaatlerin (komisyon geliri, sigorta geliri, dosya masrafı, faiz geliri vb) arttığını göstermektedir. Bankacılık sektöründe aralık 2018 döneminde, 2.395 milyar TL olan toplam kredi tutarının 1.439 milyar TL'si Türk parası kredilerden, 956 milyar TL'si yabancı para kredilerden oluşmaktadır.

Türkiye'de bankaların dağıtmış olduğu kredilerin dağılımı içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı %53'tür ve diğer kredi türlerine göre daha fazladır. Ticari kredilerinden sonra, %26'lık payla KOBİ kredileri, %21'lik payla da tüketici kredileri ve kredi kartları gelmektedir (BDDK, 13.05.2019, www.bddk.org.tr).

3.4.6. Yıllar İtibariyle Kullanılan Kredi Türlerinin Gelişimi

Banka kredileri, bankaların en büyük varlık kalemleridir. Bankalar çalışma mantıkları gereği, tüketicilere kredi vermek isterler. Tüketiciler de artan harcamalar, eğitim ihtiyaçları, sahip olunmak istenen gayrimenkul ve taşıt gibi sebeplerle kredi çekmek isterler. Kobi'ler yeni yatırımlar yapmak ve mevcut iş hacimlerini genişletmek için, daha büyük ölçekli ticari kurumlar ise uzun vadeli yatırımlar için zaman zaman banka kredilerine ihtiyaç duyarlar. Tablo 3.6'da Türkiye'deki bankaların 2010-2018 yılları arası kullandırmış oldukları kredi türlerinin gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 3.6. Türkiye'de Bankalarda Kullanılan Kredi Türlerinin Gelişimi (Milyar TL)

Yıllar	Tüketici Kredileri ve Kredi kartları	%	Kobi Kredileri	%	Ticari ve Kurumsal Krediler	%	Toplam
2010	173	33	125	24	228	43	526
2011	224	33	163	24	296	43	683
2012	266	33	200	26	329	41	795
2013	332	31	271	26	444	43	1.047
2014	356	29	333	27	551	44	1.241
2015	385	26	389	26	711	48	1.485
2016	420	24	421	24	894	52	1.734
2017	488	23	513	24	1.097	53	2.098
2018	504	21	612	26	1.278	53	2.395

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.6.'ya göre; Türkiye'deki bankalarda kullanılan kredi türlerinin gelişimi incelendiğinde; Ticari ve kurumsal kredilerin toplam krediler içindeki payının diğer kredi türlerine göre, incelenen dönemlerin tamamında daha fazla olduğu görülmektedir. Aralık 2018 döneminde; ticari ve kurumsal kredilerin toplam krediler içindeki payının %53, KOBİ kredilerinin payının %26, tüketici kredileri ve kredi kartlarının payının ise %21 olduğu görülmektedir. Kredilerin yıllar itibariyle gelişimine bakıldığında tüketici kredileri ve kredi kartlarının miktarı yıllar itibariyle artış göstermişse de toplam krediler içindeki payı azalmıştır. Aralık 2018 itibariyle tüketici kredileri ve kredi kartları hacmi 504 milyar TL'ye ulaşmıştır.

3.4.7. Yıllar İtibariyle Kullanılan Bireysel Kredilerin Dağılımı

Bankalar tarafından kişilerin bireysel odaklı mal ve hizmet alımlarına göre, sözleşme yapılarak verilen krediler bireysel kredilerdir. Bu tür kredilerde vade süresine göre faiz oranları değişebilmektedir. Bireysel krediler ile ilgili kurallar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından konulur ve düzenlenir. Bireysel krediler temel olarak dört tane olup, Türkiye'deki bankalarda kullanılan bireysel kredilerin 2010-2018 yılları arası gelişimi Tablo 3.7.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.7. Türkiye'de Bankalarda Bireysel Kredilerin Gelişimi (Milyar TL)

Yıllar	Konut	%	Taşıt	%	İhtiyaç	%	Bireysel Kre. K.	%	Toplam
2010	61	36	6	3	63	36	44	25	173
2011	75	34	7	3	86	38	55	25	224
2012	86	32	8	3	100	38	72	27	266
2013	111	33	9	3	129	39	84	25	332
2014	126	35	7	2	149	42	74	21	356
2015	144	37	6	2	156	41	79	20	385
2016	164	39	7	2	167	40	82	19	420
2017	192	39	7	1	199	41	91	19	489
2018	188	37	7	1	205	41	105	21	505

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.7.'ye göre, Türkiye'deki bankalarda kullanılan bireysel kredilerin gelişimi incelendiğinde; ihtiyaç kredilerinin incelenen tüm yıllarda artış gösterdiği ve toplam krediler içinde en fazla payı aldığı görülmektedir. İncelenen tüm yıllarda (2018 hariç) konut kredileri yıldan yıla artış göstermiştir. Toplam bireysel krediler içindeki payı incelendiğinde; konut kredilerinin payı ihtiyaç kredilerinden sonra ikincidir. Bireysel kredi ve kredi kartlarının kullanımı her geçen yıl artmış ve 2018 yılı itibariyle 105 Milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Ancak toplam bireysel krediler içinde, bireysel krediler ve kredi kartlarının oranı 2018 yılı hariç 2013 yılından itibaren düşüş göstermiştir. Taşıt kredilerinin miktarının ve toplam krediler içindeki payının incelenen yıllarda diğer bireysel kredi türlerine göre düşük seviyelerde olduğu görülmektedir.

Türkiye'deki bankalarda kullanılan bireysel kredilerin dağılımı 2018 yılı için incelendiğinde; ihtiyaç kredilerinin payının %41, konut kredisinin payının %37, bireysel krediler ve kredi kartlarının payının %21, taşıt kredilerinin payının ise %1 olduğu görülmektedir (BDDK, 13.05.2019, www.bddk.org.tr).

3.4.8. Yıllar İtibariyle Gayrinakdi Kredilerin Gelişimi

Gayrinakdi kredi, bir borcun ödenmesini, bir işin yapılmasını ya da bir malın tesliminin yapılacağını taahhüt eden kişilerin, verilen taahhütlere uygun olarak hareket edeceklerini veya vadelerinde borçlarını ödeyeceklerini garanti altına almak amacıyla banka tarafından karşı tarafa verilen kredi türüdür. Gayrinakdi kredi türleri arasında, teminat mektupları, referans mektupları, akreditifler, kabul kredileri ve bankalar tarafından verilen diğer gayrinakdi krediler yer almaktadır. Gayrinakdi kredi türleri içinde en çok kullanılanlar akreditifler ve teminat mektuplarıdır. Gayrinakdi krediler sayesinde, işi yapacak olan taraf karşı tarafa bir güvence vermektedir. Tablo 3.8.'de Türkiye'deki bankaların 2010-2018 yılları arasındaki gayrinakdi kredi gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 3.8. Türkiye'de Bankaların Gayrinakdi Kredi Gelişimi (Milyar TL ve %)

Yıllar	Türk Parası (TP) Gayrinakdi Krediler	%	Yabancı Para (YP) Gayrinakdi Krediler	%	Toplam
2010	73	45	91	55	164
2011	92	42	126	58	219
2012	108	45	133	55	241
2013	144	43	190	57	334
2014	166	43	218	57	384
2015	188	41	270	59	459
2016	220	40	332	60	552
2017	280	43	378	57	658
2018	306	39	474	61	781

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.8.'e göre, Türk Bankacılık Sektörünün gayrinakdi kredi gelişimi incelendiğinde; 2010 yılından 2018 yılına kadar Türkiye'deki bankalarda toplam TP ve YP gayrinakdi kredi miktarının bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir. İncelenen tüm yıllarda YP gayrinakdi kredi kullanımının miktar ve oran bazında TP gayrinakdi kredi kullanımından yüksek olduğu görülmektedir. 2018 yılı itibariyle TP gayrinakdi kredi kullanımı 306 Milyar TL, YP gayrinakdi kredi kullanımı 474 Milyar TL olup, TP gayrinakdi kredilerin toplam gayrinakdi krediler içindeki payı %39, YP gayrinakdi kredilerin toplam gayrinakdi krediler içindeki payı %61'dir.

Türkiye'deki bankalarda 2018 yılı sonu itibariyle gayrinakdi kredilerinin dağılımına bakıldığında ise, teminat mektupları %74 ile en büyük paya sahipken akreditif kredilerinin payı %12'dir. Kefalet karşılığı teminat mektuplarının toplam gayrinakdi krediler içindeki payı %32, açık teminat mektuplarının oranı %22, diğer gayrinakdi kredilerin payı ise %10'dur (BDDK, 13.05.2019, www.bddk.org.tr).

3.4.9. Kredilerin Sektörel Dağılımı

Bankalar faaliyet alanlarına göre kişi ve kuruluşlara çeşitli sektörlerde kullanmak üzere krediler vermektedir. Tablo 3.9.'da Türkiye'deki bankaların 2018 yılında kullandıkları kredilerin sektörel dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 3.9. Türkiye'de Bankaların 2018 Yılı İtibariyle Kullandıkları Kredilerin Seçilmiş Sektörler Arası Dağılımı (%)

Sektörler	Toplam Krediler İçerisindeki Payı
İnşaat	8.70
Toptan Ticaret ve Komisyonculuk	8.58
Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San	7.50
Tarım	4.03
Araştırma Danışmanlık Reklam ve Diğer Faaliyetler	3.86
Perakende Ticaret ve Kişisel Ürünler	3.63
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San	3.25
Metal Ana San. ve İşlenmiş Maden Ürt. San.	3.18
Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	2.82
Oteller	2.53

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.9.'a göre; 2018 yılı itibariyle bankaların vermiş olduğu kredilerin seçilmiş sektörler arası dağılımları incelendiğinde, toplam krediler içerisinde, en yüksek

paya sahip sektörün %8,70'lik payla inşaat sektörü olduğu görülmektedir. İnşaat sektöründen sonra ikinci sırayı %8.58'lik payla toptan ticaret ve komisyonculuk sektörü almaktadır. En az kredi kullanan sektör %2.53'lük payla turizm ve otelcilik sektörüdür.

3.4.10. Kredilerin Sektörel Bazda Takibe Dönüşüm Oranları

Bankacılık sektörünün aktif kalitesinin en önemli göstergelerinden biri de takibe dönüşüm oranıdır. Kullandırılan kredilerin geri ödenmeme oranının artması, banka aktif kalitesini bozar ve karlılığını da olumsuz etkiler. Ayrıca takibe dönüşüm oranı bankaların kredi hacmini de etkilemektedir. Takibe dönüşüm oranlarındaki artış, banka karlılığını ve kredi hacmini düşürerek, ekonomik büyümeyi ve istihdamı da olumsuz etkilemektedir. Tablo 3.10.'da Türkiye'deki bankaların 2018 yılı itibariyle seçilmiş sektörler bazında takibe dönüşüm oranları gösterilmiştir.

Tablo 3.10. Türkiye'de Bankalarda 2018 Yılı İtibariyle Seçilmiş Sektörler Bazında Takibe Dönüşüm Oranları (%)

Sektörler	Toplam Krediler İçerisindeki Payı
Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	5.67
Toptan Ticaret ve Komisyonculuk	5.63
İnşaat	5.47
Perakende Ticaret ve Kişisel Ürünler	5.23
Oteller	4.33
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San	3.82
Tarım	3.76
Metal Ana San. ve İşlenmiş Maden Ürt. San.	3.75
Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San	3.40
Araştırma Danışmanlık Reklam ve Diğer Faaliyetler	1.67

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.10'a göre, 2018 yılı için bankaların seçilmiş sektörler bazında takibe dönüşüm oranları incelendiğinde; takibe dönüşüm oranı en yüksek sektör olarak meşrubat ve tütün sanayi ürünleri sektörü görülmektedir. Takibe dönüşüm oranı en düşük olan sektör araştırma danışmanlık reklam ve diğer faaliyetler sektörüdür. Seçilmiş sektörler içinde toptan ticaret ve komisyonculuk sektörü ve inşaat sektörlerinde de takibe dönüşüm oranlarının yüksek olduğu görülmektedir.

3.4.11. Yıllar İtibariyle Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranları

Bankalar topladıkları mevduatı krediye dönüştüren kuruluşlardır. Mevduatın krediye dönüşüm oranının %100 olması, bankaların topladıkları mevduat kadar kredi kullandırdıkları anlamı taşımaktadır. Bu oranın %100'ün üzerinde çıkması bankaların topladıkları mevduattan daha fazla tutarlarda kredi kullandırdıkları anlamına gelmektedir. Genelde bu oranın %100'ün üstünde olması bankalar açısından istenmeyen bir durumdur. Kredi/Mevduat oranının ideal seviyelere çekilmesi için yapılması gereken şey mevduatın kredilerden daha fazla artmasını sağlamaktır. Tablo 3.11.'de Türkiye'deki bankalarda 2010-2018 yılları itibariyle mevduatın krediye dönüşüm oranları gösterilmiştir.

Tablo 3.11. Türkiye'de Bankalarda 2010-2018 Yılları İtibariyle Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranları

Yıllar	Kredi (Milyar TL)	Mevduat (Milyar TL)	Kredi/Mevduat Oranı	Kredi Mevduat Toplam
2010	510	617	0.83	1.127
2011	660	695	0.95	1.355
2012	764	772	0.99	1.536
2013	1.002	946	1.06	1.948
2014	1.183	1.053	1.12	2.236
2015	1.411	1.245	1.13	2.656
2016	1.634	1.454	1.12	3.088
2017	1.967	1.711	1.15	3.678
2018	2.201	2.036	1.08	4.237

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur,

Tablo 3.11.'e göre, Türkiye'de bankalardaki mevduatların krediye dönüşüm oranları incelendiğinde; bu oranın 2010-2012 döneminde %100'ün altında olduğu ve bu yıllarda bankaların topladıkları mevduattan daha az tutarlarda kredi kullandıkları, 2013-2018 yılları arasında ise bu oranın %100'ün üzerinde olduğu ve bankaların topladıkları mevduattan daha fazla tutarlarda kredi kullandıkları görülmektedir. Ayrıca kredi/mevduat oranının en düşük olduğu yıl 2010 yılıyken en fazla olduğu yıl 2017 yılıdır. Hem bankaların kullandırmış oldukları krediler hem de bankalarda oluşan mevduatlar incelenen dönemde her yıl bir öncekine göre artmıştır.

3.4.12. Yıllar İtibariyle Takipteki Kredilerin Dağılımı

Takipteki krediler bir ülke ekonomisinin genel durumunun değerlendirilmesi açısından öncü göstergelerden biri sayılmaktadır. Bankaların aktif kalitesini ve risk düzeylerini, kişilerin ve kuruluşların ise ödeme kabiliyetlerini göstermektedir. Bankaların bu oranı doğru tahmin edebilmesi hem ekonominin genel seyri için hem de kendi bilançolarını etkin yönetebilmeleri için son derece önemlidir (Yücememiş ve Sözer, 2011: 43). Tablo 3.12.'de Türkiye'deki bankalarda 2010-2018 yılları itibariyle takipteki kredilerinin dağılımı ve oranları gösterilmiştir.

Tablo 3.12. Türkiye'de Bankaların Takipteki Kredilerinin Dağılımı (Milyar TL ve %)

Yıllar	Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları	%	Kobi Kredileri	%	Ticari Krediler	%	Toplam	Takibe Dönüşüm Oranı
2010	7	35	6	30	7	35	20	3.66
2011	7	37	5	26	7	37	19	2.70
2012	8	33	7	29	9	38	24	2.86
2013	10	33	9	30	11	37	30	2.75
2014	12	33	11	31	13	36	36	2.85
2015	17	36	16	34	14	30	47	3.10
2016	19	32	22	37	18	31	59	3.24
2017	18	28	25	39	21	33	64	2.96
2018	18	19	44	45	35	36	97	3.88

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur,

Tablo 3.12.'ye göre, Türkiye'deki bankalarda kullanılan ve takibe düşen krediler incelendiğinde; 2010 yılında 20 Milyar TL civarında olan takipteki kredi tutarı,

2011 yılından itibaren yıldan yıla artış göstermiş ve 2018 sonu itibarıyla 97 milyar TL'ye ulaşmıştır,

Türkiye'deki bankalarda kullanılan kredilerin takibe dönüşüm oranları incelendiğinde; en düşük takibe dönüşüm oranı (TDO) 2011 yılında görülmüştür. Bankacılık sektöründe kredilerin takibe dönüşüm oranının en yüksek olduğu yıl 2018 yılıdır ve bu yılda TDO %3.88 olarak gerçekleşmiştir.

3.4.13. Sermaye Yeterlilik Oranının Dağılımı ve Gelişimi

Bankaların maruz kaldıkları riskler nedeniyle karşılaşılabilecekleri zararlara karşı yeterli öz kaynak bulundurmaları gerekmektedir. Sermaye yeterlilik oranı, bankaların aldıkları riskler ile sermaye yapısı arasında kontrol sağlamaya yönelik getirilmiş uluslararası bir kriterdir. Sermaye yeterlilik oranının öz kaynak tutarının risk ağırlıklı varlıklar tutarına oranlanması ile bulunması mümkündür. Capital Adequacy Ratio (CAR) olarak ta bilinen bu oran kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riski dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Basel II standartlarına göre bu oranın %8'den büyük olması gerekmektedir (Bateni vd, 2014: 111). Basel III standartlarına göre bu oranın %8.5 olması planlanmıştır. Türkiye'de asgari sermaye yeterlilik oranı Basel III standartlarına göre Yasal Özkaynaklar/Risk Ağırlıklı Varlıklar oranı çerçevesinde ele alınmaktadır. Buradaki yasal özkaynaklar ana sermayeye katkı sermayesinin eklenmesi ve sermayeden indirilen değerlerin düşülmesiyle hesaplanmaktadır (Basel III, BDDK 2010 Raporu: 2). Tablo 3.13.'de Türkiye'de 2018 yılında banka türlerinin sermaye yeterlilik oranları ve 2010-2018 yılları arası bankaların sermaye yeterlilik oranlarının gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 3.13. Türkiye'de Banka Türlerinin 2018 yılı Sermaye Yeterlilik Oranları (SYO) ve Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranlarının Gelişimi (Milyar TL ve %)

Sermaye Yeterlilik Oranı			
Yıllar	Mevduat	Katılım	Kalkınma ve Yatırım
2018	16.91	15.76	23.95
Yıllar	Yasal Özkaynak	Risk Ağırlıklı Varlıklar	SYO
2010	138	725	18.97
2011	158	954	16.55
2012	196	1099	17.86
2013	223	1461	15.28
2014	271	1.663	16.28
2015	306	1.967	15.57
2016	347	2.230	15.57
2017	419	2.484	16.85
2018	515	2.982	17.27

*Tablo BDDK Kaynaklarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.13.'e göre, Türkiye'deki bankaların sermaye yeterlilik oranları incelendiğinde, incelenen yıllarda yasal özkaynakların yıldan yıla artış gösterdiği görülmektedir. Aynı şekilde risk ağırlıklı varlıklarda incelenen yılların tamamında artış göstermiştir. Sermaye yeterlilik oranı 2010 yılında en yüksek seviyesine ulaşmışken, en düşük seviyeye 2013 yılında ulaşmıştır. Bu yılda bankalarda sermaye yeterlilik oranının düşük çıkmasının nedeni olarak bankalarda risk ağırlıklı varlıkların artışına karşılık aynı düzeyde yasal öz kaynak artışının sağlanamaması gösterilebilir. Basel II ve Basel III

kriterlerine göre Türkiye'deki bankaların sermaye yeterlilik oranlarının incelenen yılların tamamında ve 2018 yılı için banka türleri bazında yeterli olduğu görülmektedir.

Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterlilik oranı 2018 yılı itibarıyla %17.27 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'deki banka türlerinin 2018 yılı için sermaye yeterlilik oranları incelendiğinde, bu oranın kalkınma ve yatırım bankalarında diğer banka türlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.5. Katılım Bankacılığı

İslam dini faizi yasaklamıştır. Bu nedenle, İslami bankacılık sistemi, riba (faiz)'i sistem dışı bırakarak şeriat ilkelerine uygun ürünler geliştirmiş ve dolayısıyla faizsiz bankacılık olarak adlandırılmıştır. Faizsiz ürünlere olan talep artışı İslami bankacılık sisteminin gelişimini hızlandırmıştır. Giderek daha fazla sayıda müşteri çekmeye başlayan İslami bankalar ticari bankalardan farklı finansal ürünler üretmektedirler. Müslüman olmayan pek çok kişi de İslami bankaların müşterileridir. İslami bankacılık, bazı gayrimüslim ülkelerde de popülerdir. Günümüzde yaklaşık 75 ülkede faaliyet gösteren 300 İslami finans kurumu bulunmaktadır (Salman ve Nawaz, 2018: 155). Faaliyetlerini İslam dininin koymuş olduğu kural ve esaslara göre düzenleyen katılım bankacılığı sisteminde de faizsiz bankacılık ilkesi benimsenmiştir. Katılım bankaları faizli sistem yüzünden paralarını bankalara yatırmayan tasarruf sahiplerinin atıl kalan fonlarının reel ekonomiye kazandırılmasını amaçlamaktadır (Sümer ve Onan, 2015: 297). İslami finans kuruluşlarına parasını yatıran tasarruf sahipleri geleneksel bankaların faizli bir sistemde çalıştıklarından dolayı adil bir kar zarar paylaşımı ve risk dağılımı yapmadığına inanmaktadırlar (Farooq, 2007: 67). Oysa katılım bankaları ile müşterileri arasında bir emek-sermaye ortaklığı kurulmaktadır. Burada müşteriler bankaya paralarını yatırmakta bankalarda çeşitli havuzlarda toplanan bu fonları bir tüccar sıfatıyla işletmeyi ve ortaklarla paylaşmayı kabul etmektedir. Bu ortaklığa Türkiye'de kar-zarar ortaklığı denmektedir (Ustaoğlu, 2014: 12). Katılım bankalarını mevduat bankalarından ayrılan en temel özellik, fon kullandırırken mutlaka bir mal veya hizmetin alım satımının yapıyor olmasıdır.

Finansal piyasalarda faaliyet gösteren kurumların sunmuş oldukları finansal araçların çeşitliliğinin fazla olması ihtiyaç sahiplerine daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılmasını sağlamaktadır. Bir ülkenin finansal piyasalarının her türlü talebi karşılayabilecek şekilde yeterli finansal çeşitlilik sağlaması ülkenin finansal gelişmişliği açısından önemlidir. Katılım bankaları ortaya koydukları yeni finansal enstrümanlarla bankacılık sektöründe finansal çeşitliliği artırarak ekonomiye önemli bir katkı sağlamaktadırlar (Özsoy vd., 2013: 188).

Katılım bankaları, özel cari hesaplar ve katılma hesapları yoluyla fon toplamaktadırlar. Katılım bankalarında açılabilen, özel cari hesaplar, geleneksel bankalardaki faizsiz mevduat hesaplarına benzeyen ve karşılığında hesabı açtırana herhangi bir ek ödemenin yapılmadığı hesaplardır. Katılma hesabı ise, tasarruf sahibinin doğacak kâr veya zarara katılmayı kabul ettiği, geleneksel bankalardaki faizli mevduat hesaplarına benzemektedir. Bu tür hesaplarda, hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri vadedilmez (Yurttadur ve Yıldız, 2017: 6-7). Ancak kar edilmesi durumunda pay oranına göre hesap sahibi bir getiri sahibi olabilmektedir.

Katılım bankaları sağladıkları fonları faiz geliri olmaksızın ticari ve sanayi yatırımlarda değerlendirerek elde edilen kar ya da zararı, tasarruflarını katılım hesaplarında değerlendiren müşterileri ile paylaşmaktadırlar (Gündoğdu, 2016: 183).

Katılım bankacılığı sisteminde, finansman talebinde bulunan bir müşteri, banka tarafından kendisine verilen vekâletle malı banka adına satın almakta ve geri ödemesini anlaşılan kar üzerinden anlaşılan vadeye bölerek gerçekleştirmektedir. Bu ticaret modelinde elde edilen kar katılma hesabı sahipleriyle paylaşılmaktadır (Kaya, 2017: 12).

Türkiye’de anonim şirket olarak kurulabilen katılım bankalarının uyguladıkları modelde; sistem kar veya zarara ortaklık şeklinde çalışmakta ve bu bankalar; faktoring, leasing, sigorta, takas gibi finansal yöntemlerin tamamını müşterilerine sunmaktadırlar. Katılım bankalarının uyguladıkları bu modelin kendine has özellikleri bulunmaktadır (Özulucan ve Deran, 2009: 87).

3.6. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve İsimlendirme

Türkiye’de 1980’li yıllarda faaliyet göstermeye başlayan özel finans kurumları (ÖFK), mevduat bankalarından farklı olarak, kâr/zarara katılma esasına göre çalışmaktaydı. Özel finans kurumları kavramı kâr/zarara katılmayı esas alan bankacılık sistemini doğru bir şekilde ifade edememekte ve finansal işlemlerde bir takım sıkıntılar yaşanmaktaydı. İfadenin açık ve sade olmaması nedeniyle, herkes tarafından kolayca benimsenebilecek bir isme ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca yurtdışında geçen İslami bankacılık veya faizsiz bankacılık terimleri de tam olarak ihtiyacı karşılamıyordu. İslam dininin temel kaynaklarında ne bir banka modelinden ne de bir sigorta şirketinden söz edilmediğinden dolayı İslam ve banka kelimesinin yan yana kullanılması bir sorun olarak ortada bulunmaktaydı. Yurtdışı işlemlerde uluslararası sistem, muhatap bankalar, içinde banka ismi geçmemesi ve Türkiye’ye has olması sebebiyle, bu kurumlar banka olarak değil de adeta finansal kiralama (leasing), faktoring şirketleri ya da özel şirketler gibi değerlendirilmekteydi. Bu durum birçok işlemde olduğu gibi dış işlemlerde de sıkıntılar oluşturmakta ve bu kurumların faaliyetlerini kısıtlamaktaydı. Bu nedenlerle, açık, anlaşılır ve kâr/zarara katılmayı esas alan bankacılığı doğru olarak ifade eden “Katılım Bankacılığı” kavramı Türkiye’de Bankacılık Kanunu ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Albaraka, 30.04.2019, www.albaraka.com.tr).

Türkiye’de Özel Finans Kurumu (ÖFK) ismiyle ortaya çıkan katılım bankacılığı fikrine ilk olarak 1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankası öncülük etmiştir. ÖFK’lar ilk defa 1983 yılında yasal bir zemine kavuşmuşlar ve 1985 yılında ilk ÖFK olarak Albaraka Türk ve ardından Faysal Finans kurulmuştur (Gül vd., 2017: 145). Sistem de olan ihtiyaç ve halkın gösterdiği ilgiye dayalı olarak daha sonraları sırasıyla; 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans ve 1996 yılında son olarak Asya Özel Finans Kurumları kurulmuştur. İlk başlarda kanun hükmünde kararname de yer alan esaslara göre belirlenen ÖFK’lar, 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda kendilerine yer bulmuşlar ve böylece bu kurumlar daha güçlü bir mevzuata sahip olmuşlardır (Cüre, 2017: 10-11).

2005 yılında yapılan bir değişiklikle özel finans kurumlarının adı katılım bankaları olarak değişmiş ve bu kurumlar yeni bankacılık kanunu sistemi içinde kendilerine yer bulmuşlardır (Kaya, 2013: 171). Katılım bankacılığı; ticari faaliyet prensibine göre çalışan ticari bankaların yaptığı tüm işlemleri gerçekleştiren, kar-zarar paylaşımı metoduyla kaynak toplayan ve yine kendilerine özel metotları ile fon kullandıran özel bir bankacılık modelidir (Tat, 2014: 9). İsimlerindeki “Katılım” sözcüğü yapılan bankacılık türünün kar ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır.

2005 yılında 4389 sayılı eski Bankacılık Kanunu kaldırılarak yerine, 5411 sayılı yeni Bankacılık Kanunu getirilmiş ve bu kanunda katılım bankalarının tanımı, amaçları, işleyiş sistemleri detaylı bir şekilde belirtilmiş, böylelikle bankacılık sektöründe katılım bankaları için yeni bir dönem başlamıştır (Cüre, 2017: 10-11).

Son yıllarda katılım bankalarına olan ilgi artmış ve kamu sermayeli katılım bankaları da sisteme dahil olmuştur. 2014 yılında Ziraat Katılım Bankası ve 2015 yılında Vakıf Katılım Bankası faaliyetlerine başlamıştır. 2018 yılı itibariyle Türkiye'de faaliyette bulunan beş katılım bankası bulunmaktadır.

3.7. Katılım Bankacılığının Çalışma Prensipleri

Katılım Bankaları finansal piyasalarda çeşitli faaliyetlerde bulunurken birtakım prensiplere göre çalışma esaslarını düzenlemiştir. Katılım Bankalarının çalışma esaslarını düzenleyen prensipler şu şekilde sıralanabilir;

- Yapılan işlemlerde mutlak bir risk unsuru bulunduğundan, bu bankalar topladığı fonları verimli alanlarda ve bir tüccar mantığıyla işletmektedir.
- İslam dininde faizin haram olması ve ticaretin helal olması mantığıyla müşterileriyle birlikte helal kazanç alanlarında nitelikli işler yapmayı amaçlamaktadırlar.
- Toplanan fonlar daha çok sosyal verimliliği olan kuruluşları finanse etmektedir.
- Risk paylaşımı esastır ve riskler, taraflar olarak birlikte üstlenilmektedir.
- Faizsizlik prensibi altın kuraldır. Faizin her türüsü kesin olarak yasaktır.
- Fon toplamada ve fon kullandırmada ortaklık ve katılım esastır. Sermayenin getirisi olan kar unsurunun oranı, yani hangi nispetlerde bölüşüleceği önceden bellidir, ancak tutarı belirsizdir (Özulucan ve Deran, 2009: 87).
- Yapılan işlemlerde spekülasyona izin verilmemektedir.
- Kumar, alkol, vb. yasaklı konularda bankacılık faaliyetleri yapılamamaktadır.
- Banka ortaklık yapısı mantığıyla kâr-zarar ortaklığı prensibi üzerine çalışmaktadır.
- Tüm faaliyetler reel bir ekonomik aktiviteye dayanmaktadır.
- Katılım bankaları bir yandan mevduat bankaları ile aynı düzenlemeye tabi iken diğer yandan dini referanslara göre çalışmaktadır (Sakarya ve Kaya, 2013: 8-9).

3.8. Katılım Bankacılığının Amaçları

Dünya'da ve Türkiye'de tasarruf sahiplerinden bazıları sırf faiz hassasiyetlerin dolayı fonlarını finansal sistemde değerlendirmemektedir. Finansal sistemde değerlendirilmeyen bu fonlar atıl durumda kalmaktadır. Bu durum hem ekonomik sistem açısından fon kullanımını kısıtlamakta hem de tasarruf sahipleri açısından bazı kazanç yollarını kapatmaktadır. Katılım bankaları bu atıl fonları ekonomik sisteme kazandırmak, tasarruf sahiplerinin fonlarını güvenle kullanmalarına yardımcı olmak üzere birçok alternatif yatırım kanalı oluşturarak İslami sermayeyi kendilerine çekmektedirler (Aras ve Öztürk, 2011: 170). Kuruluş aşamasında ve Dünya'daki uygulamalardan örnek alınarak katılım bankalarının topladığı fonları değerlendirmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerle elde edilen kazancın ticari kazanç niteliğinde olduğu ve faizden esaslı olarak farklılık gösterdiği hususunda görüş birliği oluşmuştur. Katılım bankaları yaptıkları tüm ticari faaliyetlerde İslami esas ve ilkeleri göz önünde bulundurmaktadırlar. Halktan topladıkları tasarrufları İslami teamüllere

uygun olarak çeşitli iş sözleşmeleriyle, mal tedariki ya da ticari faaliyetlerde kullandırmakta, yatırım imkânlarının sağlanmasına aracılık etmekte, finansal hizmetlerin sağlanmasında destek vermeyi amaçlamaktadırlar (Bafra, 2015: 103). Bu amaçların dışında katılım bankalarının, zekat toplamak ve dağıtmak, yoksulluğun azaltılması ve sosyal eşitsizliklerin giderilmesi, kârın maksimize edilmesi, sürdürülebilir projeler üretmek, işletme maliyetini en aza indirmek, yeni ürünler geliştirmek ve hizmet kalitelerini geliştirmek ve rekabetçi finansal ürünler sunmak gibi farklı amaçları da vardır (Ahmed ve Barikzai, 2014: 48).

3.9. Katılım Bankacılığının Tercih Edilmesinin Nedenleri

Dünya'da ve Türkiye'de Katılım Bankalarının tasarruf sahipleri tarafından tercih edilmesinde bazı faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. Literatürde katılım bankalarının tercih edilme nedenini araştıran birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan bazıları; Salman ve Nawaz (2018), Pakistan'da İslami bankalarla, geleneksel bankaları karşılaştırdıkları çalışmalarında elde ettikleri bulgulara göre, İslami bankaların farklı ilkelere ve düşük risk profiline sahip olmasından ve İslami bankaları kontrol eden şeriat denetleme kurullarının bulunmasından dolayı İslami bankaların tercih edildiğini belirtmektedirler. Ahmad vd., (2011), Malezya'da İslami bankaların marka değerini ölçtükleri çalışmalarında geleneksel bankacılık ve finansmana uygulanabilir İslami alternatiflerin geliştirilmesinin müşteri tercihlerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Chaouch (2017), Tunus'taki banka müşterilerine yönelik yapmış olduğu farkındalık çalışmasında, dini inancın ve eğitim seviyesinin İslami bankacılığa yönelik tutumu ve algıyı etkilediği sonucuna varmıştır. İslami bankacılığın müşteriler tarafından tercih edilmesinde birçok faktör olsa da bu faktörler genel olarak 3 grupta sınıflandırılmaktadır.

3.9.1. Dini Sebepler

İslam dininde paradan para kazanmak (faiz) yasaktır. Faizin yasak olmasının mantığı altında; emeğe saygı, sosyal fayda ve sermayenin üretime yönlendirilmesi gibi faktörler bulunmaktadır (Tat, 2014: 14). Bankacılık faaliyetlerinin İslami kurallara uygun bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için katılım bankaları işleyiş sistemlerini faizsizlik esasına göre düzenlemişlerdir (Özsoy, 2012: 70). Ayrıca İslami ekonomik sistem; şans oyunları, kumar ve belirsiz işlemleri de yasaklamaktadır (Ayub, 2017: 13). Bu tür uygulamalar parasını helal yoldan değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerinin katılım bankalarına yönelmelerine imkan sağlamaktadır. Ayrıca İslam hukuku'na göre, ticari işlemlerin gerçek varlıklara dayalı yapılması, yasaklanmış alanlarda olmaması önemli kurallardır. Faizin dini açıdan yasak olması dışında, yaygın olarak, gelir dağılımındaki dengesizlikleri artırması ve yoksulluğun yaygınlaşmasına ortam hazırlaması tepkilerin bir başka kaynağıdır. Zira faiz, toplumda çok sayıda yoksula karşılık az sayıda zengin oluşmasına yol açan bir mekanizma işlevi görmektedir. Bu nedenle toplumda ekonomik açıdan yıkıcı etkilere yol açacağı öngörülmüştür. İslam dininin iyi ve güzel olan her şeyi helal kılarak emretmesine karşılık faiz alıp-vermeyi kötü bir fiil olarak belirtmesi ve yasaklaması, inananların bu kavramdan uzaklaşmasına neden olmuştur. Tüm bu sebeplerden dolayı tasarruf sahipleri faizsizlik esasına göre çalışan katılım bankalarını tercih etmektedirler (Canbaz, 2018: 151).

Katılım bankaları müşterilerine faiz yerine kar payı dağıtmaktadır. Eğer banka faaliyetleri sonunda kar elde etmişse bunu tasarruf sahiplerine ortaklık payları oranına

göre dağıtır. Katılım bankalarının verdiği kar ile geleneksel bankaların verdiği faiz arasında işleyiş şekli bakımından birtakım farklılıklar bulunmaktadır.

Kar, bir üretim sürecinde sermaye ve emeğin birlikte işletilmesi sonucu, meydana gelen pozitif farktır ve emek ve sermaye sahibinin beraber paylaştığı bir getiridir. Eğer birlikte yapılan girişimin sonucunda zarar elde edilirse bu sonuçtan hem emek sahibi hem de sermaye sahibi doğrudan etkilenmektedir. Faizli sistemde ise bütün riskler direkt olarak borçluya yansıtılmaktadır. Katılım bankalarında kar, reel bir üretim sonucu elde edilen bir gelirden oluşur. Faiz ise reel bir üretimden çok rant ekonomisinin sonucudur. Faizde kârın aksine bir alım satım yapılması zorunluluğu yoktur. Yani paradan para kazanılması mümkündür. Kar payı sisteminde tasarruflarını bankaya yatıran müşteri vade sonunda ne kadar gelir elde edeceğini önceden bilmez ancak faizli sistemde sermaye sahibi vade sonunda ne kadar faiz elde edeceğini önceden bilir ve bu hakkı önceden elde etmiş olur. Faiz daha doğmamış ortada olmayan bir gelirin paylaşımı iken kar ise doğmuş varlığı bilinen bir gelirin paylaşımıdır (Sümer ve Onan, 2017: 304).

Ayrıca hem Türkiye'de hem de Dünya'da inançları gereği faizden uzak duran belli bir kesimin tasarruflarını klasik bankacılık hizmeti veren faizli bankalara yatırmamaları, mali sistemin dışında kalan büyük miktarda fonların oluşmasına neden olmaktadır. Katılım bankaları sayesinde inançları dolayısıyla tasarruflarını sistem dışında tutan bu kesimin varlıkları ekonomik sisteme aktarılmaktadır (Özulucan ve Özdemir, 2010: 12).

3.9.2. Sosyal Sebepler

Katılım Bankacılığı sisteminin çalışma prensibinde ortaklık yapısı hakim olduğundan tek tek kazanç yerine birlikte üretilen projelerden ortak kazanç sağlama fikri vardır. Üretilen yeni projeler ve yaratılan katma değer yeni istihdam olanaklarının yaratılmasına ve faizin yıkıcı etkisinin azaltılmasına neden olmaktadır (Tat, 2014: 15). Güçlü sermaye desteği gerektiren yatırımlar için iş dünyası ve toplum yapısıyla uyumlu çalışan katılım bankaları, modern bankacılık sisteminde fonların sektörler arasında rasyonel dağılımını esas alarak sermayenin tabana yayılmasını sağlamaktadır (Canbaz, 2018: 152).

Faiz temelli işlemlerin yasak olması, dengeli ve adaletli bir borç ilişkisi sağlamaktadır. Böylece piyasa şartlarına göre piyasa aktörleri tarafından rekabete dayalı ve hesap verilebilir fiyatlandırma mekanizması oluşmaktadır. Ayrıca katılım bankaları tarafından yapılan alım-satım faaliyetlerinin risk paylaşımına ve faiz yasağına bağlı olarak gerçekleştirilmesi hem bankayı hem de müşteriyi aşırılıklardan korumaktadır (Mirakhor ve İkbâl, 2013: 289-290).

İslami ekonomik sistemin temel özelliklerinden biri de sosyo-ekonomik gelişimi destekleyerek adaletli bir dağıtım sağlamaktır. Katılım bankacılığı sisteminde ihtiyacı olanların desteklenmesi üzerine temellendirilmiş bir sosyal refah sistemi benimsenmiştir (Ayub, 2017: 13).

3.9.3. İktisadi Sebepler

Ticari bankaların kısa vadeli kredileri daha çok kullanılmak istemesi ve uzun vadeli yatırım kredilerinden kaçınması gelişmekte olan ülke ekonomilerinin en büyük sorunları arasındadır. Zaten sermaye birikimi düşük olan ve kaynak kıtlığı yaşayan yatırımcılar projeleri için bu bankalardan uzun vadeli krediler alamamaktadır. Bu durum

ülkelerdeki yatırım ortamını olumsuz etkilemekte ve ülkelerin gelişimine engel olmaktadır. Faizsiz bankalar ise çalışma mantıklarına uygun olan bir varlığa ve bunun işletilmesine dayanan bir sistem çerçevesinde uzun vadeli, üretime ve yatırıma yönelik projeleri destekleyerek, gelişmekte olan ülkelerde reel sektöre yön vermektedir (Doğan, 2008: 19).

İslam dininin iktisadi ilkeleri toplumun sosyal ve iktisadi yönlerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Katılım bankaları da bu ilkelere uygun olarak kredileri sektörlere dengeli bir şekilde dağıtarak sürdürülebilir, adil bir ekonomik sistemin geliştirilmesini amaçlamaktadırlar (Ayub, 2017: 13).

Ticari bankalar işleyiş mantıkları gereği öncelikle verdikleri kredilerden alacakları sabit getiriyi (faiz) düşündüklerinden ve müşterilerle herhangi bir ortaklıkları olmadığından dolayı öncelikle kurumun çıkarlarını düşünmekte, kredi verdiği müşteriyi ortağı olarak görmediği için yaptığı işi yeterince denetlememekte ve izlememekteler. Ciddi bir denetim yapılmamasından dolayı artan batık kredi oranı ülke ekonomisine ciddi zararlar vermektedir. Buna karşılık kar-zarar ortaklık sistemine göre çalışan katılım bankaları eğer kredi verdiği müşteri zarar ederse kendisi de zarar edeceği için kredi verdiği müşterisini izlemekte, denetlemekte ve doğru alanlarda yatırım yapmasına yardımcı olmaktadır. Böylece kredi geri ödenmeme riskini azaltmakta ve ekonomiye de katkı sağlamaktadırlar (Doğan, 2008: 19).

3.10. Katılım Bankacılığında Fon Toplama Yöntemleri

Katılım Bankaları genel olarak cari hesaplar, katılma (yatırım) hesapları ve özel fon havuzları olmak üzere üç farklı hesap tipiyle fon toplamaktadır.

3.10.1. Cari Hesaplar

Karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen geri çekilebilme özelliğine sahip, vadesiz olan cari hesaplar temelde aynı prensiplerle çalışsalar da ülkeden ülkeye ve hatta aynı ülke içerisinde bankadan bankaya farklılık göstermektedir. Özel cari hesaplar farklı para türleri cinsinden açılabilmektedir, bir getiri elde etmek amacıyla açılmadığından dolayı bu tür hesaplar için hesap sahiplerine ödeme yapılmaz. Özel cari hesaplar katılım bankaları için maliyetsiz kaynak sağlamaları açısından önemlidir. Bununla birlikte müşterilerin istedikleri vakit bu paraları çekebilme imkânları bulunduğundan dolayı söz konusu paraların belirli bir süre bankada durmasının da garantisi bulunmamaktadır. Bundan dolayı katılım bankalarının risk yönetimi sürecinde bu hususları da dikkate almaları gerekmektedir (Yüksel, 2016: 177).

Banka müşterilerinin cari hesapları tercih etmesinin nedenleri arasında; paralarını risksiz ve inandıkları esaslara uygun bir sistemde çalışan bankalarda korumak ve gerekli para transferlerini banka hesaplarından yapabilmek gibi nedenler sayılabilmektedir. Cari hesaplar kaynak maliyetini minimize etmelerinden ve kârlılığı maksimize etmelerinden dolayı katılım bankaları için özel önem ifade eden hesaplardır (Güngör, 2018: 56).

3.10.2. Katılma (Yatırım) Hesapları

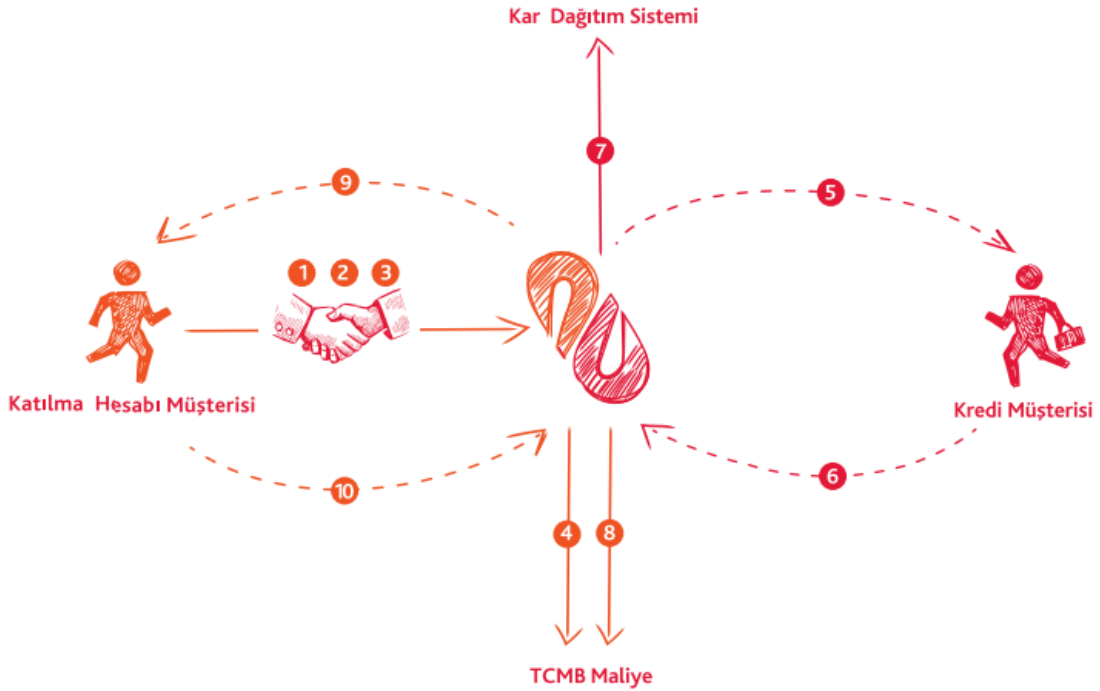
Katılım bankalarında açılan bu hesaplar; belirli bir süre sonunda hesap sahiplerinin getiri beklediği, mudarebe ve müşareke sözleşmelerine dayalı olarak katılım bankaları tarafından açılan hesaplardır. Genelde mudarebe sözleşme mantığına

dayalı olarak toplanan bu fonlar vadeli. Yani belli bir süre sonunda eğer kar elde edilmişse bu hesaplara katılma oranına göre aktarılır (Cüre, 2017: 5).

Katılım hesapları yapısı itibariyle geleneksel bankalarda bulunan vadeli hesaplara benzemektedir. Söz konusu hesaplar müşteri ve banka arasında daha önceden kararlaştırılmış olan bir vade süresince açılmaktadır. Katılım bankacılığını, klasik bankacılık faaliyetlerinden ayıran en büyük fark katılım hesaplarının vadelerinin sonunda ortaya çıkmaktadır. Katılma hesabının vade sonunda katılım bankasının faaliyetlerinden elde ettiği kar veya zarar ilgili hesaplara aktarılmaktadır. Klasik bankacılıkta mevduat sahipleri vade sonunda ne kadar faiz getirisi elde edeceklerini paralarını yatırdıkları anda bilmektedirler. Ancak katılım bankalarında para yatırıldığı an vade sonunda ne kadar kazanç elde edileceği hakkında kesin bir bilgi yoktur. Vade sonunda ortak havuzdaki kazanç pay sahiplerinin paylarına göre dağıtılmaktadır (Yüksel, 2016: 178).

3.10.2.1. Katılım Bankacılığında Katılma Hesabı İşleyiş Süreci

Katılım bankaları, halktan topladığı paraları vadeli hesaplarda (katılma hesabı) değerlendirerek, havuzda oluşan kar ya da zararı ortaklarıyla paylaşır, bu paylaşım süreci aşağıdaki Şekil 3.1.'de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Kar Dağıtım Sistemi, (Albaraka, 30.04.2019, www.albaraka.com.tr).

Katılım Bankaları, hesaplara kâr dağıtımını yaparken karşılıklar, vergi ve benzeri yasal zorunlulukları gözetmenin yanı sıra, kâr payı oranı gibi birçok etkeni de sürece dahil etmektedir.

Öncelikle katılma hesabı müşterisi katılım bankasına başvurur. Bankayla müşteri arasında emek-sermaye ortaklığı akdi imzalanır. Müşteri katılma hesabına parayı yatırır ve yatırılan paradan zorunlu karşılık düşülür. Daha sonra kalan para fon olarak banka

tarafından kullanılır, elde edilen kar, katılım payı oranına göre banka ve müşteri arasında paylaşılır (Albaraka, 30.04.2019, www.albaraka.com.tr).

3.10.3. Özel Fon Havuzları

Özel fon havuzları, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na tespit edilen vade ve türlerine bağlı kalmaksızın belirli bir yatırımın veya projenin ya da bu amaçla kurulan ortaklıkların finansmanında kullanılmak üzere vadesi üç aydan daha az olmamak kaydıyla katılım bankaları tarafından oluşturabilmektedir. Bu fonlar genel fon havuzlarına göre daha statik bir yapıdadır. Fon girişi ve çıkışı belirli tarihlerde yapılabilmektedir. Bu nedenle günlük bir kar payı dağıtımı yapılmamaktadır. Bu şekilde toplanan fonlara ait katılma hesapları, vadeleri itibarıyla ve diğer hesaplardan bağımsız olarak ayrı hesaplarda işletilir, toplanan fonlardan diğer vade gruplarına aktarma yapılamaz. Finansman süresi sonunda özel fon havuzları tasfiye edilmektedir (Özsoy, 2012: 141-142).

3.11. Katılım Bankacılığının Fon Kullanırma Yöntemleri

Katılım Bankaları tasarruf sahiplerinden çeşitli yöntemlerle topladıkları fonları birtakım finansman yöntemleriyle kullanırlmaktadır. Bu finansman (fon kullanırma) yöntemleri; Murabaha, Selem, İstisna, Mudarebe, İcare, Müşareke ve Karz-ı Hasen'dir.

3.11.1. Murabaha

En temel anlamıyla Murabaha; güvene dayalı bir satış kapsamında, bir malı alış fiyatını ve karını belirterek satmaktır. Daha geniş anlamda Murabaha tanımlanacak olursa, bu yöntemde müşteri kendi adına katılım bankasından bir mal satın almasını talep etmektedir. İslami finans sektöründe en çok kullanılan finansman yöntemi olan murabahanın temel işleyiş mantığı şu şekildedir; öncelikle müşteri bir katılım bankası ya da finans kurumuna müracaat etmektedir, müşteri vekâleten bir ticari emtiayı satın alması için siparişte bulunmakta daha sonra katılım bankası önce kendi adına ve hesabına bu malı satın almakta ve böylece bu malın mülkiyeti o malın satıcısından bankaya geçmektedir. Bu aşamadan sonra katılım bankası mülkiyet hakkına sahip olduğu malın satın alım maliyetini alıcıya bildirmektedir. Daha sonra katılım bankası üzerinde anlaştıkları malın fiyatını belli bir zaman aralığına yaymakta anlaşılan vade de aydan aya parça parça ödemek üzere müşterisine satmaktadır (Abdulrahman, 2015: 160).

İslam hukukuna göre, ticaret sürecinde kâr amaçlı mal alım satımına izin verilmektedir. Bu nedenle bu finansal yapı, İslami bankalar ve finansal kurumlar tarafından en yaygın kullanılan yöntemlerden biridir (Bhatti, 2011: 3). Murabaha işleminde eğer murabaha talebinde bulunan müşteri daha önceden asıl/ilk satıcı ile akit yapmışsa, aralarındaki her türlü akdi ilişkinin tamamen ortadan kaldırılması gerekmektedir. Aksi takdirde murabaha işlemi geçersiz sayılmaktadır. Murabaha talebinde bulunan müşterinin veya vekilinin aynı zamanda satın alınan malın maliki olması ya da malı satan firmanın/tafın tamamen müşteriye ait olması durumunda da murabaha işlemi yapılamaz (Odabaşı ve Aktepe, 2012: 163).

Murâbaha gibi karşılıklı borç doğuran sözleşmelerde müşteriye "ödeme gücü bulunduğu hâlde borcunu vadesinde ödemeyip geciktirmesi durumunda miktarı veya

orani belirlenen bir meblağı faizsiz finans kurumu aracılığıyla hayır işlerine harcaması” yönünde bir şart ileri sürülebilir. Ancak böyle bir harcamanın gerçekten yapıp yapılmadığını kontrol için faizsiz finans kurumu içinde görevli fıkıh ilkelerine göre denetleme yapan ekiplerin (murâkıp heyeti) gözetimi gerekmektedir (AAOIFI, Faizsiz Finans Standartları: 91).

3.11.2. Selem

Selem, belirli şartlarda vadeli mal satışı işleminin tersi olarak bilinmektedir. Cinsi, miktarı, niteliği belli standart mallarda yapılmaktadır. Selem; nakit ihtiyacı duyan bir firmanın ya da şahsın henüz üretmediği standart bir malı (hububat, bakliyat, un kâğıt, demir, çimento vs) ileri bir vadede teslim etmek üzere peşin bedelle satması olarak tanımlanmaktadır (Aktepe, 2015: 50). Bu fon kullandırma yönteminde banka peşin ödeme yaparak gelecekte üretilecek malı satın alır. Ancak mal üretilip bankaya geçtiği zaman piyasa fiyatını aşmamak koşuluyla banka bu malı satabilir. Bu yöntemde katılım bankası elindeki finansal gücü kullanarak peşin ve toptan bir satın alma yapmış olmaktadır (Yurttadur ve Yıldız, 2017: 16).

3.11.3. İstisna

İstisna, bir sanatkârla belirli bir ücret karşılığında sanatıyla ilgili olan ve sipariş eden tarafından özellikleri belirlenmiş belli bir şeyin imal edilmesi üzerine yapılan sözleşmedir. Bu sözleşme türünde sipariş veren ve işi yapan kimselerin karşılıklı anlaşmaları ve sözleşmeyi birlikte kabul etmeleri gerekir. İstisnâ sözleşmesinin geçerli olabilmesi için sipariş edilen şeyin cinsinin, çeşidinin, miktarının ve diğer özelliklerinin açıkça belirtilmiş olması gerekir (Alkış, 2018: 138).

Ayrıca istisna sözleşmesi inşaat ve üretim işlerinde yükleniciye bir iş karşılığında İslami banka tarafından yapılan ödemeyi içermekte olup henüz ortada olmayan bir ürün için üreticinin önceden anlaşılan fiyat, özellik ve kalitede tamamlanmış ürünü tedarik sorumluluğunu üstlendiği sözleşmeyi de ifade etmektedir. Ancak burada bankanın müşteriden aldığı fiyat ile üreticiye ödediği fiyat farklı olabilmektedir. Bu fark bankanın kar'ını oluşturmaktadır (Bafra, 2015: 95).

3.11.4. Mudarebe

Bir taraftan emek sahibinin diğer taraftan sermaye sahibinin iştirak ettiği ortaklık türüdür. Taraflardan birinin koyduğu sermayeyi diğer tarafın emeği ile işletmesi sonucunda elde edilen karı paylaşmak üzere kurdukları ortaklık olarak tanımlanan mudarebe işleminde karlar önceden belirlenmiş bir orana göre paylaşılmaktadır (Canbaz, 2018: 265). Bir mudarebe işleminde sermaye sağlayan ve çalışan ortakla (mudarib), bir ortaklık sağlayan yatırımcıyı (rabbü'l-mal) içeren iki veya daha fazla taraf olabilir. Tüm ortaklar daha fazla kar elde etmek için, beceri ve uzmanlığa katkıda bulunmaktadırlar. Karlar sabit bir orana göre paylaşılmakta ve sermaye sağlayıcı zararları üstlenmektedir. Uygulamada mudarebe finansmanı, İslami bankacılık faaliyetlerinde genellikle sınırlıdır, çünkü iyi niyete dayanır ve bankalar ilgili riskler nedeniyle bu tür sözleşmelere girmek konusunda genellikle isteksizlerdir (Bhatti, 2011: 3). Taraflar bu ortaklığın belirli bir süre boyunca devam etmesini kararlaştırmışlarsa, ortaklık sözleşmesi bu süreden önce tek taraflı olarak sona erdirilemez. Ancak taraflar

dilerse karşılıklı anlaşma ile ortaklığa son verebilmektedirler (Odabaşı ve Aktepe, 2012: 297).

Mudârebe taraflarında vekâlet verme ve vekâleti kabul etme ehliyetine sahip olmaları şartı aranır. Bu bakımdan mudârebe akdi taraflarının veya bu konuda onların temsilcisi konumunda olan kimselerin tam ehliyete sahip olmaları zorunluluk arz eder, aksi hâlde mudârebe kurulamaz (AAOIFI, Faizsiz Finans Standartları: 367).

3.11.5. Müşareke

Müşareke sermaye ortaklığı ya da her iki tarafın da sermayeye katıldığı ortaklık olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntemde, toplanan sermaye, gelir getireceği düşünülen tanımlanmış iş girişimlerini finanse etmek için kullanılmaktadır. Müşareke'de üretilen karlar, önceden kararlaştırılmış kar payı oranında banka ile müşteri arasında paylaşılmaktadır (Salehuddin ve Saiti, 2016: 2).

Bu ortaklıkta kâr anlaşmaya göre paylaşılacakla birlikte, zarar sermayedeki hisseye göre dağıtılmaktadır. Müşareke işleminde, mudarebedeki girişimci ortağın ortaklığa aynı zamanda sermaye koyması gerekmektedir. Dolayısıyla aslında burada iki sermaye sahibi aynı işi yapmak üzere bir araya gelmektedirler. Her iki tarafta riske ortaktır (Bulut, 2018: 387). Müşareke'de paylaşılan kar başta anlaşılan oranlardan üzerinden yapılır. Müşareke işleminde kar payı olarak dağıtılan oran sermaye payı oranı ile aynı olmak zorunda değildir. Daha çok sermaye koyan daha az kar elde edebileceği gibi az sermaye koyan daha fazla kar elde edebilmektedir. Müşareke işleminde müşteri yapılan anlaşmayla hem sermaye koymakta hem de emek harcamaktadır. Bu yüzden müşteri dağıtılan kardan daha yüksek oranda pay alabilmektedir. Bir ortaklık yapısı olduğu için zarar oluşması durumunda ortaklar payları oranında zarara katlanmaktadır (Cüre, 2017: 6). Müşareke, daha çok fabrika, yol, köprü inşaatı, uçak ve gemi alımı vb. projelerin hayata geçirilmesinde kaynak bulmak için kullanılan ve payı oranında mülkiyet ortaklığını temsil eden bir yöntemdir. Sermaye ihtiyacı duyan işletme, banka veya bir finans kurumu aracılığıyla müşareke sertifikalarını piyasaya arz etmektedirler, bu sertifikaların bir kısmını bankanın kendisi bir kısmını da banka aracılığıyla yatırımcılar işletmeye sermaye koymak kaydıyla satın almaktadırlar. Sertifikaların yıllık getirileri ve nihai itfalarının takip ve idaresi banka veya ilgili uzman kuruluş tarafından yürütülmektedir (Bayındır, 2015: 95).

Katılım Bankalarının mevcut işleyişlerine bakılırsa müşareke modelinin neredeyse hiç kullanılmadığı görülmektedir. Bunun yerine yoğun rekabetten dolayı düşük karlılık oranları ile gerçekleştirilen murabaha işlemleri katılım bankaları tarafından daha fazla tercih edilmektedir (Mercimek, 2018: 375).

Vekâlet, emanet, sermaye ortaklığı (müşareke) ve emek-sermaye ortaklığı (mudârebe) gibi emanet hükmünde olan akitler ile kiraya verilerek kiracıya teslim edilmiş mallar için rehin sözleşmesi yapılamaz (AAOIFI, Faizsiz Finans Standartları: 946).

3.11.6. İcare

Bu sistemin temel işleyiş mantığında; işletmenin ihtiyacı olan ve üretim faaliyetlerinde kullanmayı düşündüğü bir malı önce banka satın almakta ve daha sonra bu malı kullanmak üzere işletmeye kiralamaktadır. Bina, taşıt, makine, ekipman, arsa, kiralamaya konu olabilmektedir. Ayrıca işletmelerde kullanılacak çeşitli demirbaşlar ve yazılım programları da bu kapsamda değerlendirilmektedir. İşletme de bankaya

kiralanan mal karşılığı bir bedel ödemektedir. Kira bedeli belirlenirken öncelikle malla ilgili amortisman giderleri karşılanmakta ve bu bedele piyasa şartlarına göre belirli bir kar payı konulmaktadır (Gül vd., 2017: 144).

Kiraya veren ve kiralayan arasındaki anlaşmaya göre kiralama işlemi gerçekleşmektedir. Burada kiralanan malın mülkiyeti bankadadır. Müşteri sadece belli süre maldan faydalanmakta ve bu sağladığı fayda karşılığında bir kira bedeli ödemektedir. Kira anlaşmalarında kiranın bedeli ve süresi açık ve net bir şekilde belirtilmelidir. Kiralama süresi malın özelliğine ve amortismanına bağlı olarak değişmektedir. Eskiden daha çok gayrimenkul ve menkul değerlerin kiralanasında kullanılan yöntem günümüzde daha çok modern teknolojik varlıklara sahip olmak için kullanılmaktadır (Doğan, 2008: 27).

Bu tür menkul kıymetler bir kira sözleşmesine dayalıdır ve ikincil piyasalarda işlem görebilmektedir (Said, 2011: 67).

3.11.7. Karz-ı Hasen

Karz maddi sıkıntıya düşmüş bir kişiye finansal yardım yapmak üzere ihtiyaç duyduğu meblağı verip hiçbir menfaat temin etmeden verilen borcu aynıyla geri almak olarak tanımlanmıştır (Aktepe, 2015: 19).

Katılım bankaları bu finansman yöntemini hem sosyal projelerde kullanmak üzere kişi ve kurumlara hem de ihtiyacı sahibi olan kişilere sağlayabilmektedirler. Bu tür sözleşme aslında sosyal bir amacı gütmekte olup, İslam hukuku açısından da bireylerin ve toplumun yararına yapılmaktadır. Katılım bankaları bu finansman türünde herhangi bir kar amacı gütmemektedirler (Yurttadur ve Yıldız, 2017: 16).

Bu finansman türünde borçlu yalnızca anaparanın iadesi ve işlem masraflarını ödemekte olup, bu tür sözleşmeler İslami bankalar açısından finansal bir işlemden çok hayırseverlik faaliyeti kapsamında değerlendirilmektedir (Bafra, 2015: 103).

3.12. Katılım Bankacılığı ile Mevduat Bankalarının Fon Toplama ve Fon Kullandırma İşlemleri Arasındaki Farklar

Bir malın peşin ya da vadeli satımından doğan kazanca “kâr”, paranın vadeli satımından doğan kazanca ise “faiz” denmektedir. Mevduat bankaları tasarruf sahiplerinden başta belirlenen faiz oranı karşılığında para toplamaktadır. Katılım bankalarında ise toplanan fonların sahiplerine baştan sabit bir gelir taahhüdünde bulunulmadığı gibi yatırılan anaparanın garantisi de bulunmamaktadır. Diğer önemli bir fark ise, Katılım bankalarında nakit kredi sistemi olmamasıdır (istisnai durumlarda başvuru karz-ı hasen ve teverruk işlemleri hariç). Bir başka ifade ile reel ekonomik faaliyetlerin ve mal alım-satımı ile faturalı ve kayıtlı işlemlerin finanse edilmesi söz konusudur. Bu şekilde kullandırılan fon, amacına uygun kullanılmış olmakta, piyasada ticareti hareketlendirmektedir. Bu suretle üreticiden nakliyecisine kadar birçok sektör, bu işten istifade etmektedir. Kullandırılan fon karşılığında bir mal olduğundan, geri ödenme kabiliyeti artmaktadır. Ekonomi kayıt altına alınmakta, devlete milyonlarca liraya varan vergi ödenmesine yardımcı olunmaktadır. Mal satımında katılım bankalarının alacağı kâr başta tespit edilmekte ve müşteri hangi tarihte ne kadar taksit ödeyeceğini bilmektedir. Uygulanan kâr oranlarında vade sonuna kadar bir değişiklik yapılmaz ve alacaklar vadesinden önce geri istenmez. Bu uygulamada müteşebbis açısından herhangi bir belirsizlik olmaması bu yöntemin asıl tercih sebeplerinden biridir (TKBB, 30.04.2019, www.tkbb.org.tr).

3.13. Katılım Bankacılığın'da Kâr ve Zarara Katılma Hesaplarına Dağıtacak Kâr Payının Belirlenme Esasları

Katılım bankalarında vadeli olarak açılan katılma hesaplarına dağıtılacak olan kâr miktarı, bankaların fon kullandırma faaliyetleri neticesinde elde ettikleri kâr seviyesine bağlıdır. Toplanan fonlar, para cinsine göre TL, USD, EUR ve altın havuzlarında toplanır. Fon kullanmak isteyen müşteriye talep ettiği para cinsine göre ilgili havuzdan fon kullandırılır ve bu işlemde doğan kâr veya zarar da ilgili havuza dağıtılır. Özel cari hesaplardan ve özkaynaklardan kullandırılan fonlardan elde edilen kârlar müşterilere dağıtılmaz ve katılım bankasında kalır (Albaraka, 30.04.2019, www.albaraka.com.tr).

3.14. Mevduat Bankalarının Kredi Vermesi İle Katılım Bankacılığının Fon Kullandırmasını Birbirinden Ayıran Özellikler

Mevduat bankaları mevduat toplayıp, bunları kredi olarak kullandıran finansal kuruluşlardır. Aynı işlemleri katılım bankaları'da yapmaktadır. Ancak iki bankacılık türünde kredi ve fon kullandırma konularında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar Tablo 3.14' te gösterilmiştir.

Tablo.3.14. Fon Kullandırımı ve Kredi Arasındaki Farklar (Albaraka, 30.04.2019, www.albaraka.com.tr).

Fon Kullandırımı (Katılım Bankaları)	Kredi (Mevduat Bankaları)
Nakit kredi vermeyip, ürünü peşin alıp malın bedelini satıcıya öder.	Nakit kredi kullandırır.
Satıcı da dahil olmak üzere üç taraf bulunur	Müşteri ve banka olmak üzere iki taraf vardır
Fon kullandırımında müşteri ile banka arasında imzalanan sözleşme ise alım-satım yani ticaret akdi şeklindedir.	Mevduat bankaları ile müşterileri arasında imzalanan sözleşme kredi (faizli borç) akdi şeklindedir.
Kullandırılan fon mutlaka bir mal veya hizmetin alımına, kiralanmasına veya ortak bir ticari işbirliğine dayanır.	Kredi verilirken herhangi bir ticari sözleşme aranmadan nakit para müşteriye teslim edilir.
Katılım Bankalarının fon kullandırımı ticari sözleşmeye dayandığı için, sözleşmeyi tek taraflı bozamaz ve yeni taksit yapılandırması yapamaz.	Mevduat bankaları, yasal bir zorunluluk olmadığında, verdikleri krediyi geri çağırabilirler veya kredi faiz oranlarında değişiklik yapabilirler.

3.15. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri

Bu bölümde katılım bankaları ve bankacılık sektörüne ait başlıca finansal büyüklükler; toplanan ve kullandırılan fonlar, toplam aktifler, öz varlıklar ve net kar ile personel ve şube sayıları, takipteki alacaklar ve kullandırılan krediler incelenmiştir.

3.15.1. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Toplanan Fonlar

Katılım bankaları da diğer mevduat bankaları gibi halktan ya da tüzel kişiliklerden topladıkları fonları krediye dönüştüren kurumlardır. Bankaların büyümeleri mümkün olduğunca çok fon toplayabilmesine ve bunları kredi olarak kullandırmasına bağlıdır. Mevduat bankaları faiz vaadiyle fon toplarken katılım bankaları herhangi bir faiz vaadinde bulunmazlar. Katılım bankaları cari hesaplar,

katılım hesapları ve özel fon havuzları şeklinde fon toplamaktadırlar. Bunların dışında altın hesapları ve kıymetli madenlere dayalı diğer hesaplarda katılım bankalarının fon toplama yöntemlerinden sayılmaktadır. Bankacılık sektörü verileri mevduat bankalarının, katılım bankalarının, kalkınma ve yatırım bankalarının verilerinin toplamından oluşmaktadır. Tablo 3.15.'de katılım bankaları ile bankacılık sektöründe yıllar itibariyle toplanan fonlar gösterilmiştir.

Tablo 3.15. Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Toplanan Fonlar (Milyon TL)

Yıl	Katılım Bankaları (Milyon TL)					Bankacılık Sektörü (Milyon TL)				
	Toplanan Fonlar					Toplanan Fonlar				
	TP	YP	YP-Maden	Genel Toplam	Değişim %	TP	YP	YP-Maden	Genel Toplam	Değişim %
2012	28.545	15.371	4.282	48.198	22,4	527.577	237.428	18.883	783.888	12.2
2013	36.696	20.267	4.532	61.495	27,6	596.694	331.635	20.989	949.318	21.1
2014	38.979	23.004	3.422	65.405	6,4	664.527	375.798	16.303	1.056.628	11.3
2015	40.740	31.406	2.216	74.362	13,7	719.120	519.845	11.051	1.250.016	18.3
2016	48.313	29.984	3.208	81.505	9,6	849.493	592.258	17.518	1.459.269	16,7
2017	57.494	43.180	4.636	105.310	29,2	961.112	733.817	24.220	1.719.149	17,8
2018	60.626	67.790	8.804	137.220	30,3	1.054.572	954.893	41.701	2.051.166	19,3

*Tablo TKBB Veri Seti'nden Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.15.'e göre; Türkiye'deki katılım bankaları ve bankacılık sektöründe toplanan fonların yıllar itibariyle dağılımı incelendiğinde Katılım Bankalarında;

- TP toplanan fonlar incelenen tüm yıllarda bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- YP toplanan fonlar incelenen tüm yıllarda bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- YP Maden fonlarının toplam tutarının yıllar içinde değişiklik gösterdiği, en fazla YP Maden fonlarının 2018 yılında toplandığı görülmektedir.
- Toplanan fonların genel toplamının her yıl bir önceki yıla göre artış gösterdiği ve en yüksek artışın %30.3'lük oranla 2018 yılında, en düşük artışın ise %6.4'lük oranla 2014 yılında yaşandığı görülmüştür.

Bankacılık sektörü verileri incelendiğinde;

- TP toplanan fonlar incelenen tüm yıllarda bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- YP toplanan fonların incelenen tüm yıllarda bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- YP Maden fonlarının toplam tutarının yıllar içinde değişiklik gösterdiği, en fazla YP Maden fonlarının 2018 yılında toplandığı görülmektedir.
- Toplanan fonların genel toplamının her yıl bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir. En yüksek artış %21.1'lük oranla 2013 yılında yaşanmıştır. En düşük artış %11.3'lük oranla 2014 yılında yaşanmıştır.
- Katılım bankacılığı sektöründe toplanan fonların, bankacılık sektöründe toplanan fonlara oranının; 2012 yılında %6.1, 2013 yılında %6.47, 2014 yılında %6.19, 2015 yılında %5.94, 2016 yılında %5.26, 2017 yılında %6.12, 2018 yılında %6.68 olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak katılım bankalarında toplanan fonların yıllar içinde artış gösterdiği ancak toplam bankacılık sektörü içindeki payının incelenen tüm yıllarda oldukça düşük seviyelerde olduğu görülmektedir.

3.15.2. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Kullandırılan Fonlar

Hem katılım bankaları hem de ticari bankalar müşterilerinden topladıkları katılım fonu ve mevduatları çeşitli yöntemlerle kredi olarak kullandırır ve karlılıklarını arttırmaya çalışırlar. Genel esasları itibariyle kredi süreçleri aynı olsa da bu iki ayrı banka sektörünün kullandıkları kredilerin türleri ve işleyiş mantıkları birbirinden farklıdır. Bankalar türü ve sektörü ne olursa olsun ellerindeki fonların atıl kalmasını istemez ve bu fonları çeşitli yöntemlerle fon ihtiyacı olan kişi ve kurumlara dağıtmak isterler. Tablo 3.16.'da katılım bankaları ile bankacılık sektöründe incelenen yıllar itibariyle kullandırılan fon tutarları gösterilmiştir.

Tablo 3.16. Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektöründe Kullandırılan Fonlar (Milyon TL)

Yıl	Katılım Bankaları (Milyon TL)		Bankacılık Sektörü (Milyon TL)	
	Kullandırılan Fonlar	Değişim %	Kullandırılan Fonlar	Değişim %
2012	50.031	21.7	829.597	19.1
2013	67.248	34.4	1.094.132	31.9
2014	69.622	3.5	1.280.118	17.0
2015	79.191	13.7	1.513.969	18.3
2016	84.880	7.2	1.773.745	17.2
2017	106.733	25.7	2.145.479	21.0
2018	124.562	16.7	2.465.582	14.9

*Tablo TKBB Veri Seti'nden Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.16.'ya göre; Türkiye'deki katılım bankaları ve bankacılık sektöründe kullandırılan fonların yıllar itibariyle dağılımı incelendiğinde;

- Katılım bankalarında kullandırılan fonlar incelenen yılların her birinde bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- Katılım bankalarında kullandırılan fon tutarının en fazla arttığı yıl %34.4'lük oranla 2013 yılıdır. En düşük artış %3.5'lik oranla 2014 yılında görülmüştür.
- Bankacılık sektöründe kullandırılan fonlar incelenen yılların her birinde bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- En fazla artış %31.9'lük oranla 2013 yılında görülürken en düşük artış %14.9'lük oranla 2018 yılında yaşanmıştır.
- Katılım bankacılığı sektöründe kullandırılan fonların, bankacılık sektöründe kullandırılan fonlara oranının; 2012 yılında %6.03, 2013 yılında %6.15, 2014 yılında %5.44, 2015 yılında % 5.23, 2016 yılında % 4.79, 2017 yılında % 4.97, 2018 yılında %5.6 olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; Türk bankacılık sektöründe katılım bankalarının kullandırmış olduğu fonlar yıllar itibariyle gelişim göstermişse de bankacılık sektörü içindeki paylarının düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. 2018 yılında katılım bankalarının kullandığı fon oranı bankacılık sektöründe kullandırılan fonların yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır.

3.15.3. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Toplam Aktif, Özvarlık ve Net Kar Gelişimi

Katılım bankalarında elde edilen karın önemli bir kısmı, ortakların sağladığı özvarlıklar ve dış kaynaklardan sağlanan borçlarla yapılan faaliyetlerden elde edilen kazançlardan oluşmaktadır. Katılım bankalarında yabancı parasal kaynakların, özvarlıkların ve katılım hesaplarının kullanımı ile elde edilen varlıklar likidite derecelerine göre sınıflandırılmaktadır (Fazlı, 2016: 53). Tablo 3.17.'de katılım bankaları ile bankacılık sektörünün yıllar itibariyle toplam aktif, öz varlık ve net kar gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 3.17. Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif, Özvarlık ve Net Kar Gelişimi (Milyon TL)

Katılım Bankaları (Milyon TL)						
Yıllar	Toplam Aktif	Değişim %	Toplam Özvarlık	Değişim %	Net Kar	Değişim %
2012	70.279	25.2	7.377	19.1	916	2.248.7
2013	96.086	36.7	8.852	20.0	1.071	16.9
2014	104.163	8.4	9.610	8.6	473	-55.8
2015	120.252	15.4	10.642	10.7	405	-14.4
2016	132.874	10.5	11.494	8.0	1.106	173.1
2017	160.136	20.5	13.645	18.7	1.583	43.1
2018	206.806	29.1	16.780	23.0	2.123	34.1
Bankacılık Sektörü (Milyon TL)						
Yıllar	Toplam Aktif	Değişim %	Toplam Özvarlık	Değişim %	Net Kar	Değişim %
2012	1.370.614	12.6	181.882	25.7	23.523	1.403.1
2013	1.732.413	26.4	193.745	6.5	24.686	4.9
2014	1.994.161	15.1	231.945	19.7	18.659	-24.4
2015	2.357.522	18.2	262.271	13.1	26.062	39.7
2016	2.730.942	15.8	300.172	14.5	37.532	44.0
2017	3.257.819	19.3	359.091	19.6	49.122	30.9
2018	3.867.135	18.7	421.185	17.3	53.522	9.0

*Tablo TKBB Veri Seti'nden Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.17.'ye göre; Türkiye'deki katılım bankaları ve bankacılık sektörünün toplam aktifleri, öz varlıkları ve net kar'ları yıllar itibariyle incelendiğinde; Katılım bankalarında;

- Aktif toplamı her yıl bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- Aktif toplamının en fazla arttığı yıl %36.7'lik oranla 2013 yılıdır. En düşük artış %8.4'lük oranla 2014 yılında yaşanmıştır.
- Toplam özvarlıklar her yıl bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- Toplam özvarlıkların en fazla arttığı yıl %23'lük oranla 2018 yılıdır. En düşük artış %8'lik oranla 2016 yılında görülmüştür.
- Net kar 2014 ve 2015 yılları hariç her yıl bir önceki yıla göre artış göstermiştir. 2014 ve 2015 yıllarında katılım bankalarının net kar'larında düşüş yaşanmıştır. Özellikle 2014 yılında yaşanan yaklaşık %56'lık bu düşüş, TMSF'ye devredilen katılım bankasının kaydettiği küçülmeden kaynaklanmaktadır. Bu düşüşün temel nedeni, TMSF'ye devredilen katılım bankasının 2014 yılı için açıkladığı zarardır.

Bankacılık sektörü verileri incelendiğinde;

- Aktif toplamı her yıl bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- Aktif toplamlarının en fazla arttığı yıl %26.4'lük oranla 2013 yılıdır. En düşük artış %12.6'lık oranla 2012 yılında yaşanmıştır.
- Toplam öz varlıklar her yıl bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- Toplam öz varlıkların en fazla arttığı yıl %25.7'lik oranla 2012 yılıdır. En düşük artış %6.5'lik oranla 2013 yılında görülmüştür.
- Net kar 2014 yılı hariç her yıl bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Bankacılık sektörü, 2014 yılında kârlılık oranlarında düşüş yaşanmıştır. Net sermaye piyasası işlem kârındaki düşüş ile karşılık ve işletme giderlerindeki artışlar kar'ın azalmasında etkili olmuştur.

Sonuç olarak; katılım bankalarının toplam aktiflerinde ve özvarlıklarında yıllar itibariyle artış olduğu görülmektedir. 2014-2015 dönemi dışında katılım bankalarının net karları da artmıştır. 2014-2015 döneminde katılım bankalarının net karlarındaki azalmanın nedeni Bank Asya katılım bankasının zarar açıklamasından kaynaklanmaktadır. Bankacılık sektörü verileri incelendiğinde toplam aktifler ve özvarlıkların incelenen yılların tamamında artış gösterdiği görülmektedir. Bankaların net kar'ı sadece 2014 yılında bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir.

3.15.4. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Personel ve Şube Sayıları

Katılım bankacılığı süreci Türkiye'de 1984 yılında Albaraka Türk ile başlamıştır. 1985'te Faysal Finans, 1989'da Kuveyt Türk, 1996'da Asya Finans, 2005'te Türkiye Finans 2015'te de Ziraat Katılım bankaları kurulmuştur. 2018 yılı itibariyle Türk bankacılık sektöründe 5'i katılım bankası olmak üzere 52 banka faaliyet göstermektedir. Tablo 3.18.'de Türkiye'deki katılım bankaları ve bankacılık sektörünün yıllar itibariyle personel ve şube sayıları gösterilmiştir.

Tablo 3.18. Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektörünün Personel ve Şube Sayıları

Yıllar	Katılım Bankaları				Bankacılık Sektörü			
	Personel Sayısı	Değişim %	Şube Sayısı	Değişim %	Personel Sayısı	Değişim %	Şube Sayısı	Değişim %
2012	15.356	10.9	829	21.0	201.474	3.2	11.066	5.2
2013	16.763	9.2	965	16.4	214.226	6.3	11.986	8.3
2014	16.249	-3.1	990	2.6	216.880	1.2	12.210	1.9
2015	16.554	1.9	1.080	9.1	217.504	0.3	12.269	0.5
2016	14.465	-12.6	959	-11.2	210.910	-3.0	11.747	-4.3
2017	15.029	3.9	1.032	7.6	208.280	-1.2	11.585	-1.4
2018	15.654	4.2	1.122	8.7	207.716	-0.3	11.565	-0.2

*Tablo TKBB Veri Seti'nden Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.18.'e göre; Türkiye'deki katılım bankaları ile bankacılık sektörünün personel ve şube sayılarının yıllar itibariyle dağılımı incelendiğinde, katılım bankalarında;

- Personel sayısı geçen yılı aynı dönemine göre, 2012 yılında %10.9, 2013 yılında %9.2, artış göstermiştir. 2014 yılında %3.1 azalan personel sayısı, 2015 yılında %1.9 artmıştır. 2016 yılında %12.6 azalan personel sayısı, 2017 yılında %3.9, 2018 yılında % 4.2'lik bir artış göstermiştir.

- Personel sayısında en fazla artış 2012 yılında, en düşük artış 2015 yılında yaşanmıştır.
- Şube sayısı geçen yılı aynı dönemine göre, 2012 yılında %21, 2013 yılında %16.4, 2014 yılında %2.6, 2015 yılında %9.1 artış göstermiştir. 2015 yılında %11.2 azalan şube sayısı, 2017 yılında %7.6, 2018 yılında %8.7'lik bir artış göstermiştir.
- Şube sayısında en fazla artış 2012 yılında, en düşük artış 2014 yılında yaşanmıştır.
- Katılım bankalarının 2014 yılında personel sayısında yaşanan azalma ve önceki yıllara göre azalan şube sayısının nedeni olarak; Asya Katılım Bankası'nın yönetiminin TMSF'ye devredilmesi gösterilebilir.
- 2016 yılında katılım bankalarında hem şube hem de personel sayısında ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. Bu azalmanın nedeni tasfiye edilen Asya Katılım Bankası'nın şubelerinin kapanmasıdır.

Bankacılık sektörü verileri incelendiğinde;

- Personel sayısı geçen yılı aynı dönemine göre, 2012 yılında %3.2, 2013 yılında %6.3, 2014 yılında %1.2, 2015 yılında %0.3 artış, 2016 yılında %3.0, 2017 yılında %1.2, 2018 yılında ise %0.3'lük düşüş göstermiştir.
- Personel sayısında en fazla artış 2013 yılında, en düşük artış 2015 yılında yaşanmıştır.
- Şube sayısı geçen yılı aynı dönemine göre, 2012 yılında %5.2, 2013 yılında %8.3, 2014 yılında %1.9, 2015 yılında %0.5 artış göstermiştir. 2016 yılında %4.3, 2017 yılında %1.4, 2018 yılında ise %0.2'lik bir azalma yaşanmıştır.
- Şube sayısında en fazla artış 2013 yılında, en düşük artış 2015 yılında yaşanmıştır.
- Bankacılık sektöründe 2016-2018 yılları arasında hem personel sayısı hem de şube sayısı azalmıştır. Ekonomik büyümede görülen yavaşlamanın etkisiyle bankacılık sektörünün aktif büyümesindeki yavaşlama şube ve personel sayısındaki düşüşte etkili olurken, bankaların operasyonel maliyetleri düşürme çabaları da bu süreci olumsuz etkilemiştir.

Sonuç olarak; katılım bankalarında 2018 yılı sonu itibariyle toplam şube sayısı 1.122'ye ulaşırken çalışan sayısı 15.654 olmuştur. Bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı 11.565 ve çalışan sayısı 207.716'dır.

3.15.5. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Takipteki Alacakların Gelişimi

Bankalar, verdiği kredilerin vadesinde geri ödenmemesi durumunda bunu takibe almakta ya da aldılmaktadır. İster katılım bankası olsun ister mevduat bankası olsun her iki bankacılık türünde de takibe düşen alacak tutarının düşük olması istenir. Çünkü bankaların takipteki alacaklarındaki artış bankacılık sisteminde ortaya çıkabilecek tehlikeli bir durumun öncesindeki önemli bir belirti olarak görülmektedir. Ayrıca takipteki alacaklardaki artış, bankaların yeni kredi sağlama ve şirketleri fonlama yeteneğini de azaltmakta ve dolayısıyla genel ekonomik gidişat üzerinde de olumsuz durumların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Tablo 3.19.'da incelenen yıllarda katılım bankaları ve bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 3.19. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün Takipteki Alacaklarının Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları (Milyon TL)				Bankacılık sektörü (Milyon TL)			
	TP Alacak	YP Alacak	Toplam	Değişim %	TP Alacak	YP Alacak	Toplam	Değişim %
2012	1.507	8	1.515	21.9	22.998	410	23.408	23.4
2013	2.249	12	2.261	1.49	8.968	654	29.622	26.5
2014	3.183	7	3.190	1.41	35.829	596	36.426	22.9
2015	4.305	31	4.335	1.36	46.970	571	47.541	30.5
2016	3.235	27	3.262	-32.9	58.095	69	58.163	22.3
2017	3.391	1	3.392	0.10	63.910	80	63.990	10.0
2018	4.956	120	5.076	49.6	91.324	5.331	96.656	51.0

*Tablo BDDK Veri Seti'nden Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.19.'a göre; Katılım bankalarıyla bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde; katılım bankalarında;

- TP takipteki alacaklar 2012-2015 döneminde artış göstermiştir. Takipteki alacak tutarı 2018 yılında 4.956 Milyon TL'ye ulaşmıştır.
- YP takipteki alacaklar tutarı incelenen yıllarda inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. En yüksek tutarına 2018 yılında 120 Milyon TL ile ulaşmıştır. YP takipteki alacakların en düşük olduğu yıl 2017 yılıdır.
- Takipteki alacakların bir önceki yıla göre en fazla arttığı yıl %49.6 ile 2018 yılıdır. En düşük artış %0.10'luk artışla 2017 yılında görülmüştür.
- Hem TP hem de YP alacak tutarları 2018 yılında ciddi bir artış göstermiştir. YP takipteki alacak tutarındaki bu artışın nedeni olarak 2018 yılında yaşanan döviz kuru artışları gösterilebilir.

Bankacılık sektöründe;

- TP takipteki alacaklar tutarı 2013 yılı hariç incelenen diğer yıllarda bir önceki döneme göre artış göstermiştir. Takipteki alacakların en fazla olduğu yıl 91.324 Milyon TL ile 2018 yılıdır.
- YP takipteki alacaklar tutarı incelenen yıllarda inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Özellikle 2016 ve 2017 yıllarında YP takipteki alacak tutarında ciddi azalmalar yaşanmıştır. En yüksek tutarına 2018 yılında 5.331 Milyon TL ile ulaşmıştır. YP takipteki alacakların en düşük olduğu yıl 2016 yılıdır.
- Takipteki alacakların bir önceki yıla göre en fazla arttığı yıl %51.0 ile 2018 yılıdır. En düşük artış %10.0'luk bir artışla 2017 yılında görülmüştür.
- Hem TP hem de YP alacak tutarları 2018 yılında ciddi bir artış göstermiştir. YP takipteki alacak tutarındaki bu artışın nedeni olarak 2018 yılında yaşanan döviz kuru artışları gösterilebilir.

Sonuç olarak; katılım bankalarında TP alacak tutarları incelenen yılların tamamında artış göstermiştir. YP alacak tutarı incelenen yıllarda en fazla 2018 yılında artmıştır. Bu yılda döviz kurlarındaki aşırı artışlar YP alacak tutarının artmasına neden olmuştur. Bankacılık sektöründe toplam takipteki alacaklar incelenen dönemde her yıl artış göstermiş ve 2018 yılı sonu itibariyle 96.656 Milyon TL'ye ulaşmıştır.

3.15.6. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibariyle Kullandırılan Kredilerin Gelişimi

Türkiye'de bankalar, faaliyet konuları itibariyle farklı kısımlara hitap ederler. Fakat hizmet alanları benzerdir. Her bankanın amacı belli şekillerde fon toplayarak (Kalkınma ve Yatırım Bankaları hariç) bu fonları ihtiyaç sahiplerine dağıtmaktır.

Bankalar fon kullandırımını yaparken çeşitli yöntemler kullanırlar. Bunlardan en etkili ve çok kullanılanı kredilerdir. Kredi; ihtiyaç sahiplerine belli bir süreliğine, düzenlenmiş ödeme şekilleri ile verilen ve karşılığında ücretlere tabi tutulan bir bankacılık hizmetidir. Krediler aynı zamanda satın alma gücünü ifade eder. Üstelik sadece nakdi olarak değil, gayri nakdi olarak da verilebilir. Aşağıdaki Tablo 3.20.'de incelenen yıllarda katılım bankaları ve bankacılık sektörünün kullandıkları kredilerin gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 3.20. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün 2012-2018 Yılları Arasında Kullandıkları Kredilerin Gelişimi (Milyon TL olarak)

Yıllar	Katılım Bankaları (Milyon TL)				Bankacılık sektörü (Milyon TL)			
	TP Alacak	YP Alacak	Toplam	Değişim %	TP Alacak	YP Alacak	Toplam	Değişim %
2012	43.431	4.531	47.961	24.4	588.352	206.405	794.756	16.3
2013	56.174	5.856	62.029	29.3	752.699	294.712	1.047.410	31.8
2014	58.185	5.881	64.065	3.28	880.969	359.739	1.240.708	18.5
2015	62.927	9.111	72.038	12.4	1.013.411	471.549	1.484.960	19.7
2016	63.558	12.338	75.896	5.3	1.131.395	602.948	1.734.342	16.8
2017	81.207	16.408	97.615	28.6	1.414.393	683.853	2.098.246	21.0
2018	78.335	34.139	112.475	15.2	1.438.534	955.891	2.394.425	14.1

*Tablo BDDK Veri Seti'nden Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Tablo 3.20.'ye göre; Katılım bankalarıyla bankacılık sektörünün kullandıkları kredilerin yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde, katılım bankalarında;

- TP kullandırılan kredi tutarının incelenen yıllarda 2018 yılı hariç her yıl bir önceki yılın aynı dönemine göre arttığı görülmektedir. Kullandırılan TP kredi toplamı 2018 yılı sonu itibariyle 78.335 Milyon TL' ye ulaşmıştır.
- Kullandırılan YP kredi tutarının her yıl bir önceki yılın aynı dönemine göre arttığı görülmektedir. En fazla YP kredi 2018 yılından kullandırılırken en düşük YP kredi 2012 yılında kullandırılmıştır.
- Kullandırılan kredilerin toplam değerlerine bakıldığında kullandırılan toplam kredi tutarının her yıl artarak devam ettiği görülmektedir. En yüksek artış %29.3'lük bir oranla 2013 yılında görülürken, en düşük artış %5.3'le 2016 yılında görülmüştür.

Bankacılık sektöründe;

- TP kullandırılan kredi tutarının incelenen yıllarda her yıl bir önceki yılın aynı dönemine göre arttığı görülmektedir. Kullandırılan TP kredi toplamı 2018 yılı sonu itibariyle 1.438.534 Milyon TL' ye ulaşmıştır.
- Kullandırılan YP kredi tutarının her yıl bir önceki yılın aynı dönemine göre arttığı görülmektedir. En fazla YP kredi 2018 yılından kullandırılırken en düşük YP kredi 2012 yılında kullandırılmıştır.
- Kullandırılan kredilerin toplam değerlerine bakıldığında kullandırılan toplam kredi tutarının her yıl artarak devam ettiği görülmektedir. En yüksek artış

%31.8'lük bir oranla 2013 yılında görülürken, en düşük artış %14.1'le 2018 yılında görülmüştür.

Sonuç olarak, katılım bankalarının kullandırmış olduğu TP ve YP kredilerin her yıl arttığı ancak, bankacılık sektöründe kullanılan toplam TP ve YP krediler içinde kullandıkları toplam kredi oranlarının düşük seviyelerde (2018 yılı için; TP: %5.44, YP: %3.57, Toplam: %4.69) olduğu görülmektedir.

3.15.7. Türkiye'de Katılım Bankacılığında Temel Sorunlar ve Eleştiriler

Katılım Bankaları'nda bankacılık faaliyetlerinin dinî kurallara uygun olması hem çalışanlar hem de müşteriler için önem arz eden bir konudur. Bu bankaların mevcut finansal çalışma yöntemlerinin ve araçlarının İslami esaslara uygun çalışıp çalışmadığını denetleyen, Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB), Uluslararası İslâmî Derecelendirme Kurumu (IIRA) , İslâmî Kuruluşlar Muhasebe, Denetim Organizasyonu (AAOIFI) gibi kurullar bulunmaktadır (Çelik, 2016: 37-38). Türkiye'deki katılım bankalarının'da da bu kurulların genel esaslarıyla uyumlu olarak çalışmak üzere, ürünlerin ve hizmetlerin İslami bankacılığına uygun olup olmadığını denetleyen danışma kurulları bulunmaktadır. Ancak bu danışma kurulu üyeleri bankaların yöneticileri tarafından atanan ve yine bankadan maaşlarını alan kişilerden oluşmaktadır. Bu durum karar vericilerin objektifliği hakkında akıllarda soru işareti bırakmaktadır.

Katılım bankaları faaliyetlerini yürütürken hem İslami finansal prensipleri hem de denetleme kurullarının vermiş oldukları kararları dikkate alırlar. Ancak her ne kadar İslami esaslara göre çalışsalar da bazı durumlarda katılım bankalarının bu kurallara ve prensiplere ne kadar uyduğu sorgulanmaktadır. Özellikle bazı büyük ölçekli konvansiyonel (Citibank, HSBC) bankaların da katılım bankacılığı hizmeti sunmaları bu bankaların denetlenmesini zorunlu kılmaktadır. Danışmanlık şeklinde görev alan denetleme kurullarının da sadece fetva görevini ifa ettiği, denetim görevini ise ihmal ettiği görülmektedir (Çelik, 2016: 37-38).

Katılım bankası müşterileri inançları dolayısıyla katılım bankalarını tercih etmektedirler. Aynı mantıkla katılım bankaları da katılım fonu müşterilerini seçmek isterler. Faizsiz çalışan bu kurumlar topladıkları fonların helal yoldan kazanılmış helal fonlar olmasını istemektedirler. Türkiye'de katılım bankacılığı sektöründe etik kuralları ve müşteri hususunda genel esasları belirleme ve denetim fonksiyonu Türkiye Katılım Bankaları Birliği'ne aittir. Ancak TKBB tarafından katılım bankalarının müşterilerini seçebilmeleriyle ilgili çıkarılmış herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Ayrıca katılım bankalarının kurumsal yapısının teşekkülü konusunda hala Türkiye'de bir takım eksiklikler görülmektedir. Katılım bankalarının kar-zarara katılmalı vadeli hesaplarında bankanın zarar etmesi durumunda banka müşterileri de bu durumdan olumsuz etkileneceklerdir. Ülke ekonomilerinde aşırı enflasyon, döviz kuru belirsizliği, faizlerin beklenen düzeyin üzerinde olması gibi sebeplerle risklerin arttığı dönemlerde kar-zarar tespitinin zor olması katılım bankalarına getirilen eleştirilerden biridir (Türkmenoğlu, 2007: 58-59). Diğer bir kaynakta, Türkiye'deki katılım bankalarına getirilen eleştiriler şu şekilde sıralanmıştır. Geleneksel bankaların finansman destekleri nedeniyle aldıkları faiz oranı ile katılım bankalarının Murabaha yöntemiyle kullandıkları kar payının birbirine yakın olması, diğer geleneksel bankalardaki faizli kredi maliyetinin katılım bankalarına göre daha düşük olması, katılım bankalarında kredi kartı gecikme faizinin kar payı adı altında alınması, katılım bankalarındaki hizmet ve ürün yelpazesinin geleneksel bankalardaki kadar çeşitli

olmaması ve katılım bankacılığı konusunda kanunların yetersiz olmasıdır (Yıldız, 2017: 44-59).

4. QISMUT ÜLKELERİ

Bu bölümde öncelikle QISMUT (Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye) ülkeleri hakkında genel bilgiler verilmiş, daha sonra her ülkenin ekonomik yapısı ve bankacılık sistemi ve Türkiye ile olan ticari ilişkileri incelenmiştir.

İslami bankacılık faaliyetleri son yıllarda özellikle nüfusunun çoğunluğunu Müslüman halkın oluşturduğu ülkelerde hızlı bir gelişme göstermiştir. Sektöre öncülük eden QISMUT ülkeleri; İslami bankacılık alanında hızlı gelişim gösteren ülkelerdir. Sektörde büyük fon havuzuna sahip, sermayesi ve iş gücü sayısı her geçen gün artan bu ülkelerin İslami bankacılık sektörüne önümüzdeki dönemlere damga vurması beklenmektedir. Dünya genelinde İslami banka müşterilerinin büyük çoğunluğu bu ülkelerdeki banka müşterilerinden oluşmaktadır (Yıldırım, 2017: 188).

Ernst & Young (E&Y)'nin 2013-2014 Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporuna göre: 2012 yılında uluslararası İslami banka aktiflerinin yüzde 78'ini temsil eden QISMUT ülkelerinde aktiflerin yıllık bileşik büyüme oranı (CAGR) yüzde 16,4 olarak gerçekleşmiştir. Helal ekonomi kavramı, kapsayıcı büyüme ve sorumlu bankacılık temelinde pozitif ayrışma sektörün aradığı yeni yaklaşımlar olarak kabul edilmiştir. Günümüzde finans sektöründe öncü kabul edilen Dubai, Londra ve İstanbul gibi merkezlerin İslami finans sektörüne katacakları yeniliklerin, İslami finans sektörü kullanıcılarının performanslarını da pozitif etkilemesi beklenmektedir.

QISMUT ülkelerinde 2012 yılında 567 milyar ABD doları olan İslami ticari banka aktiflerinin 2013–2018 döneminde yılda yüzde 19,7'lik bileşik büyüme oranıyla (CAGR) 1,6 trilyon dolar'a ulaşacağı öngörülmektedir. Ayrıca raporda büyümenin önemli tetikleyici etmenleri arasında yer alacak olan küreselleşmenin, bu ülkelerdeki İslami bankalar için yeni zorluklar yaratacağı da belirtilmektedir (EY, 2013-2014 Rapor, www.ey.com). QISMUT ülkeleri ile Kuveyt, Bahreyn ve Pakistan'ın faizsiz bankacılık varlıkları hakkında 2016 yılı tahmini 920 milyar dolardır. Faizsiz finans varlıklarının yüzde 93'ünü temsil eden bu ülkeler doğal olarak sektöre yön vermektedirler. Bu dokuz ülkedeki toplam faizsiz finans işlem kârı yaklaşık olarak 12 milyar dolar civarındadır (EY, 2016 Rapor, www.ey.com).

4.1. Katar

Bu bölümde Katar devletinin coğrafi konumu, siyasi ve idari yapısı, nüfus yapısı ve işgücü, doğal kaynakları hakkında bilgiler verilmiştir. Tablo 4.1'de Katar Devletinin künyesi gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Katar Devletinin Künyesi (DEİK, Ekim 2017, www.deik.org.tr).

Resmi Adı	Katar Devleti
Yönetim Şekli	Anayasal Monarşi
Devlet Başkanı	Emir Şeyh Tamim bin Hamad Al Thani
Yüz Ölçümü	11,437 km ²
Toplam Nüfus	2,6 milyon
Nüfus Dağılımı(Etnik-Dini)	Yüzde 77,5'i Müslüman
Başkent	Doha
Para Birimi	Katar Riyali (QAR)

* Bu bölümde QISMUT ülkeleriyle ilgili bilgilerde genellikle Ticaret Bakanlığı web sayfalarından yararlanılmış, farklı kaynaklardan verilen bilgiler ayrıca gösterilmiştir.

Körfezin küçük ülkelerinden biri olan Katar 11.521 km²'lik bir alana sahi olup, Arap Yarımadası'nın doğu kıyısındadır. Kara sınırı 60 km olan Katar'ın kıyı şeridi ise 550 km'dir. Katar kara sınırından Suudi Arabistan'la komşudur.

Katarın siyasal yapısı incelendiğinde; 1871 yılında Osmanlı egemenliğinde olan Katar, Osmanlı İmparatorluğunun Arap Yarımadası'ndan çekilmesinin ardından 1916 yılında imzaladığı anlaşmayla savunma ve dışişlerinde Birleşik Kral'lığa bağlanmıştır. Daha sonra 1971 yılında Birleşik Krallığın bölgeden çekilmesiyle birlikte Katar bağımsızlığını ilan etmiştir.* İngiltere'den ayrılıp bağımsızlığını kazanan Katar geçici bir anayasayı kabul etmiş ve uygulamaya koymuştur. Katar'ın ulusal bağımsızlığından bir yıl sonra geçici anayasa, yeni dönemin gereklilikleri ve sorumluluklarıyla uyumlu olacak şekilde değiştirilmiştir (Mofa Qatar, 17.03.2019, mofa. gov. qa).

Bağımsızlığını ilan eden Katar aynı yıl Arap Birliği'ne ve Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. Katar, Körfez İşbirliği Konseyi'ne ise 1981 yılında katılmıştır. Katar'ın yönetim şekli anayasal monarşidir. Ülkede Başbakan ve Bakanlar Kurulu üyeleri tüm yetkileri elinde bulunduran Emir tarafından atanmaktadır.

Emirliklerle yönetilen Katar'ın Devlet Başkanı (1995'ten beri) Emir Şeyh Hamad bin Khalifa el-Thani'dir. Ayrıca, emir savunma bakanı ve silahlı kuvvetler başkomutanı olarak görev yapmaktadır. Emirlik kalıtsaldır, dolayısıyla bu pozisyon için seçim yapılmamaktadır. Katar'da Emir tarafından atanan bir kabine/bakanlar kurulu bulunmaktadır. Ülkenin şuan uygulanan anayasası 29 Nisan 2003 tarihli halk referandumu ile kabul edilmiştir; 8 Haziran 2004 tarihinde Emir tarafından onaylanan anayasa, 9 Haziran 2005'te yürürlüğe girmiştir (H&Z, 17.03.2019, www.hziegler.com).

Katar'ın nüfus yapısı incelendiğinde; Katar'da yüksek bir nüfus artış hızı görülmektedir. Ancak bu artışın asıl nedeni doğum oranının yüksek olması değildir. Ülke nüfusunun artışının temel nedeni, altyapı çalışmaları, sanayileşme ve yatırım çalışmaları nedeniyle çalışmak için yurtdışından gelen yabancıların sayısının artışından kaynaklanmaktadır. Nepal, Hindistan, Filipinler, Pakistan ülkeye en çok iş göçü veren ülkelerdir. Katar'ın nüfusu 2012 yılı sayımlarına göre 1.8 milyondur. IMF'ye göre Katar'ın nüfusu 2017 yılında 2,6 milyona ulaşacaktır. Ülkenin işgücü neredeyse tamamıyla yabancı işçilere dayanmaktadır. Katar'da yerli işgücünün arttırılması ve kalite seviyesinin yükseltilmesi için devlet destekli birçok çalışma yapılmaktadır. Bu anlamda Katar hükümeti birçok mesleki eğitim programları düzenlemekte ve bu konuda uluslararası firmalardan destek sağlamaktadır. Ülkede belirli bir süre boyunca mal ve hizmetlerin üretimi için emek sağlayan tüm çalışanlar(toplam işgücü), 15 yaş ve üstü kişilerden oluşmaktadır (17.03.2019, www.tradingeconomics.com).

Katarın doğal kaynakları incelendiğinde; Katar'ın sahip olduğu en önemli doğal kaynaklar; petrol, doğalgaz ve hidrokarbon'dur. Katar devletinin ihracatının büyük çoğunluğunu doğalgaz ve petrol ürünleri oluşturmaktadır. Katar dünyanın en büyük 3. doğalgaz rezervine sahiptir ve ülkede elde edilen doğalgaz rezervi tüm dünya doğalgaz rezervlerinin %15'ini karşılamaktadır. Katar'daki doğalgaz kaynaklarının aynı seviye de yaklaşık 300 yıl daha üretilebileceği tahmin edilmektedir.*

Ülkenin petrol rezervi yıllık yaklaşık 25 milyar varildir ve 57 yıl daha süreceği tahmin edilmektedir. Ülkede, petrol ve doğal gaz gelirleri, ülke GSYİH'nın %50'sini, ihracat gelirinin %85'ini ve devlet gelirlerinin %70'ini oluşturmaktadır (Soutter, 2012).

4.1.1. Katar'da Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi

Bu başlık altında Katar'ın ekonomik yapısı ve bankacılık sistemi hakkında bilgiler verilmiştir.

4.1.1.1. Katar'da Ekonomik Yapı

Katar devleti istikrarlı bir ekonomik yapıya sahiptir. Katar ekonomisinde petrol ve doğalgaz üretimi hayati bir öneme sahiptir. Ülkede özellikle 1800'lü yılların ortalarından itibaren petrol ve doğalgaz üretimi çok önemli bir şekilde artış göstermiştir. Enerji dışı sektörler de yatırımlarını arttıran Katar'da petrol ve doğal gaz hala Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Önemli petrol ve doğal gaz rezervleri nedeniyle, ülke dünyadaki en yüksek kişi başına gelirene sahip ülkelerden biridir (Hukoomi, 15.10.2018, www.portal.gov.qa).

Katar, küresel bazda etkin ulusal ekonomik kurumlara ve rekabetçi bir ekonomik piyasaya sahiptir. Katar'ın ekonomisi, devlet tarafından benimsenen olumlu ekonomik politikaların da etkisiyle dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri haline gelmiştir (Mofa Qatar, 17.03.2019, mofa.gov.qa). Enerji kaynaklarının hızlı artan fiyatları ve borçlanarak ekonomiyi çeşitlendirme politikaları ülke ekonomisinin canlanmasını sağlamıştır. Katar'ın güçlü ekonomik kalkınma politikalarının başarılı olmasında zengin doğalgaz kaynakları etkili olmuştur (Focuseconomic, 04.08.2018, www.focus-economics.com).

Katar Hükümeti ülkenin zengin yeraltı kaynaklarının da yardımıyla uyguladığı ekonomik politikalar sayesinde bir kalkınma süreci yakalamayı ve dışa açık güçlü bir ekonomi yaratmayı amaçlamaktadır. Katar Devleti ekonomik yapının çeşitlenmesini, doğalgaz kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasını ve petrole olan bağımlılığı azaltmayı öngören bir politika uygulamaktadır. Doğalgaz ihracatı, Katar'ın toplam ihracatının %40'ını oluşturmaktadır. Söz konusu oranın önümüzdeki dönemde daha da artması beklenmektedir. Katar'ın toplam doğal gaz rezervi 25,3 trilyon m³ ve yıllık LNG (Liquified Natural Gas) ihracatı 31 milyon tondur. Diğer taraftan, ekonominin çeşitlendirilmesine ilişkin politikalar sadece doğalgaz ve buna bağlı sanayi tesislerinin kurulması ile sınırlı kalmamakta, enerji dışı alanlarda faaliyet gösterecek firmaların Katar'a çekilmesine de çalışılmaktadır. Bu çerçevede, Ras Laffan ve Mesaieed Sanayi Bölgelerinin yanısıra; Katar Finans Merkezi (Qatar Financial Center), Katar Bilim ve Teknoloji Parkı (Qatar Science and Technology Park) ve kurularak, finans ve teknoloji alanlarında yabancı yatırımcıların bu iki "Serbest Bölgede" %100 yabancı sermayeli şirket kurarak faaliyet göstermelerine imkan tanınmıştır*

Katar Devleti, belirlemiş olduğu 'Katar Ulusal Vizyonu 2030'da ekonomi için birtakım yeni politikalara yer vermiş ve bu çerçevede birtakım yeni kararlar almıştır (Mofa Qatar, 17.03.2019, mofa.gov.qa). Katar Devleti Petrol ve gaz'a dayalı bir ekonomi yanında; bilgi temelli, ülkeye gelir getiren, istikrarlı, sürdürülebilir, rekabeti arttırıcı, yatırımları teşvik eden, büyümeyi destekleyen, yatırımcılara daha iyi fırsatlar sunan bir ekonomi politikası oluşturmayı amaçlamaktadır (MDPS, 15.10.2018, www.mdps.gov).

Katar'da ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve yapılan yeni yasal reformlar sonucunda 2002-2008 yılları arasında GSYİH 19,7 milyar dolar'dan 115 milyar dolar'a çıkmıştır. 2009 yılında Katar'ın GSYİH'sı küresel kriz nedeniyle 97 milyar dolara gerilemiştir. Ancak 2011 yılında 170 milyar dolara ulaşmıştır. 2013 yılında 199 milyar dolar 2014 yılında 206 milyar dolar, 2015 yılında 165 milyar dolar olmuştur. Katar'ın 2016 yılında 153 milyar dolar olarak gerçekleşen GSYH'sının, 2017 yılında 168 milyar dolar olduğu 2018 yılında da 185 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir.*

Ülke ekonomisi son yıllarda güçlü bir performans sergilemiştir. Bu gelişmenin oluşmasındaki en önemli faktörler; ülkede altyapı ve üstyapı projelerinin hızlandırılması, ekonomide yakalanan sürdürülebilir büyüme ve ülkeye gelen önemli

müteahhitlik hizmetleridir. Katar'da 2022 yılında yapılacak dünya futbol şampiyonasının ülke ekonomisine ciddi bir katkısının olacağı tahmin edilmektedir. Bu organizasyonun Katar'da inşaat sektörüne ivme kazandıracağı öngörülmektedir.*

4.1.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Türkiye ve Katar arasında ticaret ilişkileri, ikili ticaret hacmi son yıllarda hızlı bir artış göstermiştir. Tablo 4.2.'de Türkiye ile Katar arasındaki ticaretin gelişimi yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Türkiye-Katar Ticaret Rakamları (Bin Dolar) (DEİK, Ekim 2017, www.deik.org.tr).

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2017	344 040	161 752	505 791	182 288
2016	439.149	271.083	710.233	168.066
2015	423.088	360.978	784.066	62.109
2014	344.713	394.552	739.265	-49.839
2013	244.077	373.923	618	-129.846
2012	257.329	466.499	723.828	-209.169

2017 yılında üçüncü çeyrek verileri esas alınmıştır.

Türkiye'nin ihracatındaki hızlı artışın en önemli nedeni inşaat demiri satışından kaynaklanmaktadır. 2012 yılında Türkiye'nin Katar'a olan ihracatı 257 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat rakamı bir önceki yıla göre %37 artmıştır. 2013 yılında %5 azalan ihracat 244 milyon dolara gerilemiştir. İhracat hacmi, 2014 yılında %41 artışla 344 milyon dolara, 2015 yılında ise 785 milyon dolara yükselmiştir. 2016 yılında Türkiye'nin Katar'a olan ihracatı %4 artarak 439 milyon dolara, dış ticaret hacmide 710 milyon dolara yükselmiştir. 2015 yılından sonra Türkiye ile Katar arasındaki dış ticaret dengesinin Türkiye lehine arttığı görülmektedir (DEİK, 17.10.2017, www.deik.org.tr).

4.1.1.3. Katar'da Bankacılık Sistemi

Katar hükümeti güçlü ve sağlıklı bir bankacılık yapısına ve finansal sisteme sahiptir. Katar'da bankalar firmaların projelerine destek vererek finansal piyasaların gelişmesinde yardımcı olmaktadır (Hukoomi, 27-09-2018, portal.www.gov.qa). Katar'ın bankacılık sistemi, yeterli likidite, yüksek varlık kalitesi ve güçlü kapitalizasyon yapısı ile sağlıklı kalmasına rağmen, zaman zaman dış baskılar nedeniyle bazı zorluklar yaşayabilmektedir (John, 2018).

Katar'da bankalar müşterileri için, cari hesaplar, tasarruf hesapları, kredi kartları, çeşitli yurtiçi ve yurtdışı ödeme işlemleri, banka kredileri, kiralık kasalar, sigorta sözleşmeleri, yatırım danışmanlığı gibi geniş ve kapsamlı bir hizmet yelpazesi sunmaktadır. Bu geleneksel fonksiyonlara ek olarak, Katar bankaları, fatura ödemelerini kolaylaştıran kapsamlı bir ATM ağına sahiptir, her çeşit internet bankacılığı faaliyetleri ve mobil bankacılık, mobil cihazlarla temassız ödeme, elektronik bankacılık da dahil olmak üzere, tüm dünyada kullanılan gelişmiş yenilikçi elektronik bankacılık hizmetleri sunmaktadır (Hukoomi, 27-09-2018, portal.www.gov.qa).

Katar Merkez Bankası (QCB), Katar ekonomisinin istikrarını ve mali dengesini korumayı amaçlayan çeşitli politikalar üreten bankacılık ve finans sisteminin para otoritesidir (Hukoomi, 27-09-2018, portal.www.gov.qa). Katar Merkez Bankası, Maliye

Bakanlığı, Katar Petrol ve yatırım otoritesi ile devlet projelerinin finansman politikası konusunda eşgüdüm içinde çalışmaktadır (John, 2018).

Katar'da İslami bankacılık faaliyetleri, Şer'i ilkelere (İslami kararlar) ve İslam ekonomisinin gelişmiş pratik uygulamalarına dayanır. Tüm ilişkilerde ahlaki ve etik değerleri dikkate alan bu ilkeler geniş bir kesim tarafından kabul görmüştür.

2011 yılında QCB aldığı bir kararla artık, geleneksel bankaların İslami kurallara uygun olarak şeriat ilkelerine göre çalışan banka bölümlerinin kapanacağını bunun yerine, geleneksel bankaların 1/3'üne eşdeğer varlıkları olan ve İslami bankacılık hizmetlerini sürdürmek isteyen bankaların İslami bankacılık faaliyetlerini ülkede sürdürebileceğini bildirmiştir. Bu alınan kararla ülkede geleneksel bankaların İslami bankacılık operasyonlarının kapatılması ve şeriat uyumlu yeni bankalar kurmaları amaçlanmıştır (Hukoomi, 27-09-2018, portal.www.gov.qa).

Tablo 4.3. Katar'daki Lisanslı Bankalar (QCB, 25-09.2018, www.qcb.gov.qa).

Ulusal Bankalar	Website
Qatar National Bank	www.qnb.com.qa
Commercial Bank	www.cbq.com.qa
Doha Bank	www.dohabank.com.qa
Al Ahli Bank	www.ahlibank.com.qa
International Bank Of Qatar	www.ibq.com.qa
Al Khaliji Commercial Bank	www.alkhaliji.com
Qatar Development Bank	www.qdb.qa
İslami Bankalar	
Qatar Islamic Bank	www.qib.com.qa
Qatar International Islamic Bank	www.qiib.com.qa
Barwa Bank	www.barwabank.com
Masraf Al Rayan	www.alrayan.com
Yabancı Bankalar	
Arab Bank	www.arabbank.com.qa
Mashreq Bank	www.mashreq.com
Standard Chartered	www.standardchartered.com.qa
Hsbc Bank Middle East Limited	www.hsbc.com.qa
United Bank Limited	www.ublirect.com
Bank Saderat Iran	www.bsi.com.qa
Bnp Paribas	www.bnpparibas.com

Katar'da 18 lisanslı banka bulunmaktadır. Bunların 11'i Katar merkezli bankalardır ve bunların dördü İslami bankadır, diğer 7'si yabancı ülke lisanslı ticari bankalardır. Katar'da ayrıca üç yatırım şirketi ve üç ticari finans şirketi bulunmaktadır. (04.08.2018, www.export.gov).

4.2. Endonezya

Bu bölümde Endonezya devletinin coğrafi konumu, siyasi ve idari yapısı, nüfus yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Tablo 4.4'te Endonezya Devletinin künyesi gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Endonezya Devletinin Künyesi (DEİK, Ağustos 2014, www.deik.org.tr).

Resmi Adı	Endonezya Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Devlet Başkanı	Susilo Bambang YUDHOYONO (20 Ekim 2004'ten beri) Hükümet Başkanı Susilo Bambang YUDHOYONO (Endonezya'da devlet başkanı aynı zamanda hükümet başkanıdır.)
Yüz Ölçümü	1.919.440 km ²
Toplam Nüfus	253,609,643
Nüfus Dağılımı(Etnik-Dini)	Müslüman %86,1, Protestan %5,7, Katolik %3, Hindu %1,8, diğer %3,4.
Konuşulan Diller	Bahasa Endonezya (Resmi Dili)
Başkent	Cakarta
Para Birimi	Endonezya Rupisi (IDR)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	ASEAN, G-20, UNESCO, IFAD, IFC, IFRCs

Güneydoğu Asya ile Avustralya anakaraları arasında uzanan bir adalar grubu devleti olan Endonezya'nın karasuları toplam yüzölçümünün yaklaşık olarak dört katı kadardır. 17 bin kadar adasıyla Endonezya pek çok önemli ticari ve stratejik suyollarını kontrol etmektedir. En büyük adaları Java, Sumatra, Bali, Kalimantan (Borneo), Sulawesi ve Papua (İrian Jaya)'dır. Endonezya topraklarının yarısından fazlası ormanlık olup, önemli bir bölümü de dağlık ve volkaniktir*

Endonezya'da siyasi yapı incelendiğinde; hükümet başkanlığı ve devlet başkanlığının Cumhurbaşkanlığı makamında toplandığı görülmektedir. Cumhurbaşkanı, devletin ve hükümetin başı olup ayrıca başbakan yoktur. Ülkede bakanlar, doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta ve görevden alınmaktadır.

Ülkedeki yasama meclisi Temsilciler Meclisidir ve 550 sandalyeye sahiptir. 128 sandalyeli Bölgesel Temsilciler Konseyi 32 vilayetten gelen 4'er temsilcinin toplamından oluşmaktadır. Bu konsey doğal kaynakların işletilmesi, merkezi idare ile bölgesel idareler arası ilişkiler, bölge sınırlarının birleştirilmesi ya da bölgesel özerklik gibi konuların düzenlenmesinde yetkilidir. Bölgesel Temsilciler Konseyi üyeleri ve Temsilciler Meclisi üyeleri Halk Danışma Meclisini oluşmaktadır. Cumhurbaşkanı ve yardımcısının görevden alınmasıyla ilgili son kararı vermek, anayasayı değiştirmek, bu makamların boşalması durumunda ise bu makamlara gelecek kişileri seçmek gibi görevleri olan Halk Danışma Meclisi 678 üyeden oluşmaktadır (Bayar, 2011: 3).

Endonezya'nın nüfus yapısı incelendiğinde; dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi olduğu görülmektedir. Nüfus 2016 yılında 261 milyon dolayındadır. Ortalama yaş 2016 yılında 28.6 yıldır. Doğurganlık oranı kadın başına 2.4 doğumdur. 2030 yılında doğurganlık oranı düşse de yenileme seviyesi olan 2.1'de tutunacağı ve doğurganlık düşerken nüfusun yaşlanacağı öngörülmektedir. 2016 yılında 65 yaş üstü nüfus toplam nüfusun %5.3'ünü oluşturmuştur. 2030'a kadar oranın %8.4'e ulaşacağı tahmin edilmektedir*

4.2.1. Endonezya'da Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi

Bu başlık altında Endonezya'nın ekonomik yapısı ve bankacılık sistemi hakkında bilgiler verilmiştir.

4.2.1.1. Endonezya'da Ekonomik Yapı

Endonezya ekonomisinde petrol ve doğal gaz üretimi ve ihracatı önemli bir yer tutmaktadır. Petrol ve gazdan sonra, tekstil ve hazır giyim sektörü ihracatın büyük bir kısmını oluşturmakla beraber, istihdam olanakları açısından da önem arz etmektedir. Bununla birlikte halkın büyük çoğunluğunun geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve balıkçılıktır. Ülke ekonomisinin itici gücü GSYH içindeki %26,1'lik payı ile imalat sanayiidir. Belli başlı sanayi sektörleri arasında tekstil, kağıt, motorlu araçlar, demir-çelik, petrol rafinerileri, petrol kimyasallar, çimento ve yüksek teknoloji sanayileri yer almaktadır. Nüfusun ve hammadde çeşitliliğinin fazla olması sanayinin gelişmesi açısından önemli rol oynamaktadır. Endonezya temel sektörlerin önemli rol oynadığı dengeli bir ekonomiye sahiptir. Son yıllarda tarım alanlarındaki üretim düşerken, endüstri alanındaki imalat sektörü büyümeyi sürdürmektedir (DEİK, Ağustos-2014, www.deik.org.tr).

İşgücünün %32'si tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Endonezya dünyanın 3. büyük pirinç üreticisidir. Ayrıca, önemli miktarda palm yağı üretimi de yapılmaktadır. 7.7 milyon hektardan fazla işlenmeyen toprak mevcuttur. Bununla beraber düşük verimlilik söz konusudur. Endonezya dünyanın en büyük Hindistan cevizi üreticisi, ikinci en büyük palmiye yağı üreticisi, üçüncü en büyük kakao, dördüncü en büyük kahve, beşinci en büyük tütün ve çay üreticisidir. İmalat sektörü gayrisafi yurtiçi hasılanın %23.4' ünü oluşturmaktadır. İşgücünün %13'ü imalat sektöründe istihdam edilmektedir. Yabancı yatırımcılar son yıllarda petrol rafinelerine ve çelik sektörüne yatırım yapmışlardır. Otomobil imalatçıları yine son yıllarda önemli yatırımlar gerçekleştirmişlerdir. Madencilik üretiminin uzun vadede gelişeceği öngörülmektedir. Dünya nikel üretiminin %20'si, alüminyum üretiminin %10'u Endonezya'ya aittir*

Ülkenin ekonomisinin güçlü yönleri arasında; zengin doğal kaynaklar, disiplinli mali politikalar, düşük kamu borcu, küresel finansal krize dirençli bankacılık sistemi, istikrarlı uluslararası ilişkiler gibi faktörler sıralanmaktadır. Ülke ekonomisinin zayıf yönleri arasında ise, döviz kuru dalgalanmalarına ve dış şoklara karşı kırılganlığı, Malezya ve Tayland gibi bölge ülkeleriyle karşılaştırıldığında altyapısı eksikliği, emtia ihracatına aşırı bağımlılığı ve yüksek derecede gelir dağılımı eşitsizliği gibi faktörler sıralanmaktadır (Euler Hermes, 15.05.2018, www.eulerhermes.com).

2017 yılında %5 oranında büyüyen ekonominin 2018 yılında %5.3 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. 2017-21 döneminde ekonominin ortalama %5 oranında büyüyeceği öngörülmektedir. Büyümenin özellikle özel tüketim tarafından destekleneceği tahmin edilmektedir. IMF tahminlerine göre Endonezya'nın 2030 yılına kadar dünyanın beşinci büyük ekonomisi olması beklenmektedir. Özel tüketim harcamaları 2016 yılında %5 oranında büyümüştür. Kamu açığının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı 2016 yılında %2.5 olmuştur. Oranın 2017 yılında %2.8'e yükselmesi beklenmektedir. Cari işlem açığı 2017 yılında gayrisafi yurtiçi hasılanın %1.7'si oranında gerçekleşmiştir. 2018 yılında aynı oranın %1.9'a yükseleceği öngörülmektedir*

S&P Global Ratings Derecelendirme kuruluşu Endonezya ile ilgili 2018 yılında yapmış olduğu değerlendirmede; ülkede mali hesapların ihtiyatlı şekilde ele alınması gerektiğini ve vergi tahsilatını arttıran reformları olumlu bulduğunu açıklamıştır. Ancak yüksek ham petrol ve yetersiz emtia fiyatlarının, ülkenin 2018 yılı büyüme beklentisini aşağıya çektiğini belirtmiştir (FocusEconomic,10.07.2018, www.focus-economics.com).

4.2.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Türkiye ile Endonezya arası ticaret rakamları incelendiğinde (2010-2017) yılları arasında Türkiye'nin yaptığı ithalat miktarının, ihracat tutarından çok daha fazla olduğu görülmektedir. Tablo 4.5.'de Türkiye ile Endonezya arasındaki ticaretin gelişimi yıllar itibarıyla gösterilmiştir.

Tablo 4.5. Türkiye'nin Endonezya'yla Olan İthalat ve İhracat Rakamları (Milyon Dolar) (MFA, 11.03.2018, www.mfa.gov.tr).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
İhracat	251	308	243	231	228	207	253	236
İthalat	1.476	1.932	1.795	1.990	2.043	1.638	1.424	1.507
Hacim	1.727	2.240	2.038	2.221	2.271	1.845	1.678	1.743
Denge	-1.225	-1.624	-1.552	-1.759	-1.816	-1.431	-1.171	-1.270

İncelenen yıllarda Endonezya ile Türkiye arasındaki dış ticaret dengesine bakıldığında Türkiye aleyhinde dış ticaret açığı olduğu görülmektedir. Yani incelenen tüm yıllarda Türkiye'nin Endonezya'dan aldığı mal ve hizmetlerin toplam tutarı sattığı mal ve hizmetlerin toplam tutarından daha fazladır. Türkiye'nin Endonezya'ya ihraç ettiği ürünler arasında; Tütün ve mamulleri; organik kimyasal ürünler; tekstil elyafı ve mamulleri; hububat ve mamulleri bulunmaktadır. Türkiye'nin Endonezya'dan ithal ettiği ürünler arasında ise; Hayvansal ve bitkisel yağlar; el yapımı tekstil elyafı; el yapımı flamalar; tekstil lifleri bulunmaktadır (MFA, 11.03.2018, www.mfa.gov.tr).

4.2.1.3. Endonezya'da Bankacılık Sistemi

Endonezya'da bankacılık yapısı 1980 yılından sonra, Endonezya Merkez Bankasının doğrudan kontrolünün azaltılması ve bu sisteme girişler önündeki engellerin kaldırılması yoluyla yeniden yapılandırılmıştır. Merkez Bankası öncülüğünde, bankacılık sisteminde ticari bankacılık sektörüne devlet (kamu) bankaları hakimdir. Bununla birlikte özel ulusal bankalar da son yıllarda önem kazanmış ve böylece yabancı yatırım girişleri hızlanmıştır. Endonezya Merkez Bankası'nın en önemli amaçlarından biri, Rupî (Endonezya para birimi)'nin istikrarını sağlamak ve yabancı yatırım şirketlerine kolaylık sağlamaktır. Bu doğrultuda son zamanlarda yurt dışı kaynak girişi sağlayan anlaşmalarda yeni düzenlemeler yapılmıştır. (DEİK, Ağustos-2014, www.deik.org.tr). Aşağıdaki Tablo 4.6'da Endonezya'daki İslami bankalar ve İslami banka iş birimleri gösterilmiştir.

Tablo 4.6. Endonezya'daki İslami Bankalar ve İslami Banka İş Birimleri (BI, 08-09-2018, www.bi.go.id).

İslami Ticari Bankalar	İslami İş Birimleri
PT. Bank Muamalat Indonesia	PT Bank Danamon Indonesia Tbk
PT. Bank Victoria Syariah	PT Bank Permata Tbk
Bank BRI Syariah	PT Bank Internasional Indonesia Tbk
B.P.D. Jawa Barat Banten Syariah	PT Bank Cimb Niaga, Tbk
Bank BNI Syariah	PT Bank OCBC NISP, Tbk
Bank Syariah Mandiri	Pt Bpd DKI
Bank Syariah Mega Indonesia	BPD Yogyakarta
Bank Panin Syariah	PT Bank Pembangunan Daerah Jawa Tengah
PT. Bank Syariah Bukopin	PT BPD Jawa Timur

PT. BCA Syariah	PT BPD Jambi
İslami Ticari Bankalar	İslami İş Birimleri
PT. Maybank Syariah Indonesia	PT Bank BPD Aceh
PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional Syariah	PT BPD Sumatera Utara
	BPD Sumatera Barat
	PT Bank Pembangunan Daerah Riau
	PT BPD Sumatera Selatan and Bangka Belitung
	PT BPD Kalimantan Selatan
	PT BPD Kalimantan Barat
	BPD Kalimantan Timur
	PT BPD Sulawesi Selatan and Sulawesi Barat
	PT BPD Nusa Tenggara Barat
	PT Bank Sinarmas
	PT Bank Tabungan Negara (Persero) Tbk.

Endonezya'da İslami bankacılık tarihinin geçmişi 1992 yılında Bank Muamalat Endonezya (BMI)'nin kuruluşu ile başlamıştır. Bugün, Bank Indonesia tarafından Haziran 2015'te yayınlanan verilere dayanan İslami Bankacılık İstatistiklerine bakıldığında, 12 İslami Banka (BUS), 22 Şariat İş Birimi (UUS) olduğu görülmektedir (Marina, 2015: 3). Ancak, Endonezya ekonomisinde İslami bankacılığın rolü hala yeterli seviyede değildir. İslami bankacılığın toplam aktifleri, Haziran 2015'e kadar 364.0 trilyon IDR (Endonezya Rupisi)'dir. Ulusal bankacılık sisteminin toplam aktifleri ile karşılaştırıldığında, İslami bankacılığın toplam aktiflerinin sadece %4.88 olduğu görülmektedir (Marina, 2015: 4).

4.3. Suudi Arabistan

Bu bölümde Suudi Arabistan devletinin coğrafi konumu, siyasi ve idari yapısı, nüfus yapısı ve işgücü, doğal kaynakları hakkında bilgiler verilmiştir. Tablo 4.7.'de Suudi Arabistan Devletinin künyesi verilmiştir.

Tablo 4.7. Suudi Arabistan Devletinin Künyesi, (DEİK, Ekim 2017, www.deik.org.tr).

Resmi Adı	Suudi Arabistan Krallığı
Yönetim Şekli	Teokratik Mutlak Monarşi
Devlet Başkanı	Kral Salman bin Abdulaziz (Kral, Başbakanlık görevini de uhdesinde bulundurmaktadır.
Yüz Ölçümü	2.149.690 km ²
Toplam Nüfus	33 milyon
Nüfus Dağılımı(Etnik-Dini)	Yüzde 90'ı Arap olan nüfusun yüzde 10'unu Afrikalı ve Asyalılar oluşturmaktadır.
Konuşulan Diller	Arapça, İngilizce
Başkent	Riyad
Para Birimi	Suudi Riyali (SAR)

Suudi Arabistan, Arap yarımadasında yer almaktadır. Güney ve güneydoğusunda Yemen, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin bulunması sebebiyle Hint okyanusu ve Umman Körfeziyle deniz sınırları bulunmamaktadır. Ülkenin doğusunda Katar yer almaktadır. Batıda Kızıldeniz ve doğuda Basra Körfezi'ne deniz kıyısı vardır. Suudi Arabistan; kuzeyinde Kuveyt, Irak ve Ürdün ile kara sınırına sahiptir*

Suudi Arabistan'ın siyasi yapısı incelendiğinde; Ülkeye, 1953 yılına kadar Kral Abdülaziz, 1953-1964 yıllarında Kral Suud, 1964–1975 yıllarında Kral Faysal,

1975-1982 yıllarında Kral Halid, 1982-2005 yıllarında Kral Fahd hükmetmiş olup, Temmuz 2005-2015 arasında Kral Abdullah hükmetmiştir. 2015 yılından itibaren Kral Selman ülkeyi yönetmektedir. Suudi Arabistan'da krallık, kardeşlerin tamamı ölene kadar en büyük kardeşe geçtiğinden ülke krallar tarafından yönetilmektedir*

Suudi Arabistan'da seçilmiş bir parlamento yoktur. Bu durumda siyasi partiler ve seçim sistemi de söz konusu değildir. Ülkede Şura Meclisi bulunmaktadır ve üyeleri kral tarafından atanmaktadır. Suudi Arabistan'da genel seçimler yapılmamakta sadece belediye meclisleri için seçimler yapılmaktadır. Belediye başkanları ise Kral tarafından atanmaktadır. Ülkede 13 idari bölge bulunmaktadır. 2015 yılında tahta çıkan Kral Selman bin Abdülaziz El Suud, Suudi Arabistan'ın yedinci kralıdır ve aynı zamanda ülkedeki ordunun da başkomutanı sayılmaktadır (MFA, 18.03.2019, www.mfa.gov.tr).

Suudi Arabistan'ın işgücü yapısı incelendiğinde; dışarıdan gelen işgücünün çok fazla olması nedeniyle, son yıllarda işgücünde "Suudileştirme" politikası izlenmiştir. Bu politikaya istinaden yabancı şirketlere, sektör ve iş hacmine göre değişen oranlarda Suudi personel çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Suudi Arabistan'da özellikle teknik eleman sıkıntısı çekilmektedir. Eğitim seviyesinin yetersiz olmasından dolayı bazı sektörlerde yetesiz kalan teknik eleman eksikliğini gidermek için bazen yurtdışından gelen işçilere konan kotalarda revizyona gidilmektedir.*

Suudi Arabistan'ın doğal kaynakları incelendiğinde; dünyada en fazla kanıtlanmış petrol rezervlerine sahip ülke konumunda olup petrol rezervleri tahmini olarak 264 milyar varildir ve dünya petrolünün %21'ine sahiptir. Suudi Arabistan'daki petrol üretim tesisleri Doğu Bölgesi'nde yoğunlaşmaktadır. Ağır sanayi dallarına yapılan yatırımlara, uluslararası medya kuruluşlarının yaygınlaşmasına, su kaynaklarının azalmasına ve büyük şehirlerde hava kirliliğinin dikkat çekici boyutlara ulaşmasına bağlı olarak vatandaşların çevre bilinci artmış olsa da; çevrenin korunması Suudi Arabistan için geçmişten bu yana öncelikli bir konu olmamıştır. Suudi Arabistan'da altın, gümüş, bakır, çinko, boksit, magnezit ve fosfat yatakları da bulunmaktadır*

4.3.1. Suudi Arabistan'da Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi

Bu başlık altında Suudi Arabistan'ın ekonomik yapısı ve bankacılık sistemi hakkında bilgiler verilmiştir.

4.3.1.1. Suudi Arabistan'da Ekonomik Yapı

Suudi Arabistan bölge ülkelerine göre yüksek refah yapısına ve sürdürülebilir bir ekonomik sisteme sahiptir. Ülke özellikle 1970'li yıllardan itibaren dünyanın en büyük petrol ihracatçısı konumuna gelmiştir. Gelişmekte olan Suudi ekonomisi benzer konumdaki diğer gelişen ülke ekonomilerine oranla daha fazla sermayeye sahip olmasından dolayı hızlı kalkınmıştır (E&B, 18.03.2019, www.britannica.com).

Suudi Arabistan'da kamu gelirlerinin ve ihracat gelirlerinin büyük çoğunluğu (yaklaşık %90'ı) petrol sektöründen elde edilmektedir. Ülkede petrol arıtma ve petrokimyasal üretim kapasitesinin önemli artışlar sağlanmasında hidrokarbon kaynaklarına ulaşılabilmesinin önemi büyüktür. Ucuz enerji ve giderek artan petrol gelirleri ülkede, demir çelik ürünleri, inşaat malzemeleri, gıda işleme, mühendislik, kimyasallar ve metal üretimi gibi sektörler yanında tarım sektörünün de gelişmesine yardımcı olmuştur*

Petrol fiyatlarındaki yükseliş, Suudi yetkililerinin harcamaları artırmasına, özellikle sosyal yardımlar ve askeri harcamalara fon sağlamasına izin vermektedir. Yüksek petrol fiyatları ülkenin döviz rezervlerin artmasını sağlamıştır (Focuseconomic, 04.08.2018, www.focus-economics.com).

Suudi Arabistan'da ekonomik yönden gelişmiş sektörlerin bir kısmı, Kral ve ailesinin bulunduğu Necid'de diğer bir kısmı ise sermaye ve finans merkezi olan Riyad'da toplanmıştır. Petrol ve doğal gaz yatakları genellikle ülkenin sanayisinin gelişmiş olduğu doğu kıyılarında toplanmıştır. Ülke ekonomisi için, Cidde Limanı ile Mekke ve Medine diğer önemli bölgelerdir. Abqaiq-Yanbu petrol boru hattının kurulması ile birlikte ülkenin Batı kıyılarında da endüstriyel gelişim hız kazanmıştır. Refah seviyesi bakımından Suudi Arabistan yerel halkı oldukça iyi durumdadır.*

Ülkede hükümetin ekonomiyle ilgili öncelikli hedefi, yabancı kaynaklara ve yabancı işgücüne bağıllığı azaltarak kendi kaynaklarına yönelmek ve geleceğe daha fazla güvenle bakabilmektir. Ülkede yabancı çalışan sayısının azaltılması ve yerli sanayi teşvik edilerek yerel işgücünün artırılması amaçlanmaktadır. Kral tarafından desteklenen ve 30 milyar dolar harcanarak oluşturulması düşünülen 'Kral Abdullah Şehri'nin doğal kaynaklara bağımlılığı azaltması ve yeni bir sanayi şehri olması planlanmaktadır. Gelecek yıllarda bu şehirde yapılacak yatırımlara teşvikler sağlanması muhtemel görülmektedir. Suudi Arabistan'ın makroekonomik hedefleri arasında; Ekonomik büyüme oranını artırmak, Enflasyonla mücadele ve fiyat istikrarı, Suudi Riyalinin istikrarının korunması, Krallığın bütün bölgelerine yansıtılmış kalkınma, Milli ekonominin yapısını çeşitlendirme, özel sektörün ekonomik kalkınmaya olan katkısını artırma, Suudi işgücünün istihdam oranının artması, Suudi Borsa'sı başta olmak üzere, piyasaların etkinliğini artırma, Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyindeki üyeler, Arap devletleri ve dost ülkeler ile ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi gibi hedefler bulunmaktadır*.

4.3.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler

1980 yılında petrol fiyatlarının çok yüksek bir seviyeye ulaşmasına kadar Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihracatı çok düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihracatının oldukça küçük olduğu bu dönemde bile Suudi Arabistan'dan ithalatı küçümsenmeyecek seviyede gerçekleşmiştir. İhracattaki pay dağılımı dikkate alındığında, Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihracatının zirveye çıktığı yıl 1985'tir ve bu dönemde ilk defa ticaret dengesi Türkiye lehine neticelenmiştir. Son yıllarda Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki ticaret hacmi artmış olsa da istenilen düzeyde bir artış sağlanamamıştır (DEİK, Ekim-2017, www.deik.org.tr). Tablo 4.8.'de Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki ticaretin gelişimi yıllar itibarıyla gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Türkiye-Suudi Arabistan Ticaret Rakamları (Bin Dolar)
(DEİK, 17.10.2017, www.deik.org.tr).

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2017	1 891 544	1 257 693	3 149 237	633 851
2016	3 172 081	1 835 229	5 007 310	1 336 852
2015	3.472.514	2.117.220	5.589.734	1.355.294
2014	3.047.134	2.343.144	5.390.278	703.990
2013	3.191.482	2.014.870	5.206.352	1.176.611
2012	3.676.612	2.171.043	5.847.655	1.505.568

İncelenen yıllarda, Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki ticarete dış ticaret dengesinin Türkiye lehine fazla verdiği görülmektedir. 2015 yılından itibaren ikili ticaret hacmi aşağı yönlü bir trend izlemiştir. Türkiye'den Suudi Arabistan'a yapılan ihracat ürünleri arasında; dokuma halılar, yer kaplamaları, petrol yağları, elektrikli transformatörler, demir çelik çubuklar, yontulmaya ve inşaata elverişli taşlar, mobilyalar, demir, alaşımsız çelikten profil ve kadın elbiseleri yer almaktadır (MFA, 18.03.2019, www.mfa.gov.tr).

4.3.1.3. Suudi Arabistan'da Bankacılık Sistemi

Suudi Arabistan köklü ve gelişmiş bir bankacılık sistemine sahiptir. Büyük şehirlerde birçok büyük Suudi bankası bulunurken, daha küçük bölgelerde daha küçük finansal kuruluşlar bulunmaktadır. Suudi Arabistan Merkez Bankası (SAMA) Körfez bölgesinin tüm para ve maliye politikalarını kontrol etmektedir. Ayrıca, birçok finansal hizmete aracılık eden banka bölge ülkeleri için bir takas bankası görevi görmektedir. Suudi Arabistan'da ticari bankacılık faaliyetlerinin yan ısıra İslami bankacılık sistemi de mevcuttur. Suudi bankalar, uluslararası bankaların sağladığı tüm standart finansal hizmetleri sunmaktadır. Suudi bankalarında, hesap işlemleri, çek işlemleri, doğrudan borç işlemleri, kredi kartı işlemleri ve kredi hizmetleri gibi hizmetler sunulmaktadır. Ayrıca Suudi Arabistan bankalarında yabancı müşteri sayısında sürekli bir artış olduğu görülmektedir (Expafocus, 12.03.2019, www.expafocus.com).

Suudi Arabistan'ın finansal sistemi SAMA, lisanslı yerel bankalar, özel yatırım kurumları, özel borç verme kurumları ve borsadan oluşmaktadır. SAMA'nın temel görevleri arasında; bankaları, finansal kurumları ve sigorta kurumlarını denetlemek, para politikasını yönetmek ve bankacılık sisteminin sağlam bir yapıda işlemlerini sağlamak vardır. Ülkede banka lisansları, Maliye Bakanının tavsiyesi ve SAMA'nın incelemesi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından verilmektedir (11.05.2018, www.export.gov).

Uluslararası para transferi, Suudi Arabistan'daki çoğu banka tarafından sağlanan en kazançlı hizmettir. Ek olarak, Suudi hükümeti, Suudi Arabistan'a para girişleri ve Suudi Arabistan'dan para çıkışları konusunda kısıtlamaları kaldırmıştır. Ülkede çok fazla yabancı bulunduğu ve para giriş-çıkışı fazla olduğundan yurtdışına para gönderme konusunda seçim yapılabilecek birçok seçenek mevcuttur (Expafocus, 12.03.2019, www.expafocus.com).

Suudi Arabistan'da özel bankacılık sektörünün çok gelişmiş olduğu göz önüne alındığında dünyadaki diğer ülkeler içinde çok önemli bir potansiyel oluşturmaktadır (SAMA, 18.03.2019, www.bis.org). Tablo 4.9.'da Suudi Arabistan'daki İslami bankalar ve yabancı banka şubeleri gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Suudi Arabistan'daki Bankalar (SAMA, 25.09.2018, www.sama.gov.sa).

İslami Bankalar	Lisanslı Yabancı Banka Şubeleri
Al Rajhi Banking	Gulf International Bank(GIB)
Alinma Bank	Emirates NBD
Bank AlJazira	National Bank of Bahrain (NBB)
Bank Albilad	National Bank of Kuwait (NBK)
Saudi Banks	Muscat Bank
The National Commercial Bank	Deutsche Bank
The Saudi British Bank	BNP Paribas
Saudi Investment Bank	J.P. Morgan Chase N.A
Banque Saudi Fransi	National Bank Of Pakistan (NBP)

Riyad Bank	T.C.Ziraat Bankası A.S.
Samba Financial Group (Samba)	Industrial and Commercial Bank of China (ICBC)
Alawwal Bank	Qatar National Bank
Arab National Bank	Bank of Tokyo – Mitsubishi UFJ

Suudi Arabistan'da 4'ü İslami banka olmak üzere 12 banka bulunmaktadır. Ayrıca 17 Lisanslı yabancı banka şubesi bulunmaktadır.

4.4. Malezya

Bu bölümde Malezya devletinin coğrafi konumu, siyasi ve idari yapısı, nüfus yapısı ve işgücü hakkında bilgiler verilmiştir. Tablo 4.10.'da Malezya Devletinin künyesi gösterilmiştir.

Tablo 4.10. Malezya Devletinin Künyesi (DEİK, Ağustos 2014, www.deik.org.tr).

Resmi Adı	Malezya
Yönetim Şekli	Federatif Anayasal Monarşi
Devlet Başkanı	Abdülhalim Muazzam Şah
Yüz Ölçümü	330,252 km ²
Toplam Nüfus	32.412.000
Nüfus Dağılımı(Etnik-Dini)	İslam %60.4, Budizm %19.2, Hristiyan %9.1, Hinduizm %6., Konfüçyanizm/ Taoizm ve diğer Çin dinleri %2.6
Konuşulan Diller	Malayca (resmi dil), Çince, İngilizce, Tamil
Başkent	Kuala Lumpur
Para Birimi	Malezya Ringgiti (MYR)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	ASEAN, G-77, IBRD, IFAD, IFRCS, UNESCO, WTO

Malezya güneydoğu Asya'da yer almakta olup, kuzeyinde Tayland, Güney Çin Denizi ve Brunei, doğusunda Selebes Denizi, güneyinde Endonezya ve Singapur, batısında Malakka Boğazı ile çevrilidir. Malezya'nın toplam 2.669 km kara sınırı vardır. Toplam deniz kıyı şeridi de 4.675 km uzunluğundadır. Anakarada yer alan Malezya yarımadası ve Borneo adasında yer alan Sabah ve Sarawak eyaletlerinden oluşan Malezya'da tropikal iklim hakimdir.*

Malezya'da siyasal yapı incelendiğinde; Malezya, Federal Anayasal Monarşi'ye dayalı parlamenter demokrasi sistemiyle yönetilmektedir. 13 Eyalet (Johor, Kedah, Kelantan, Malaka, Negeri Sembilan, Pahang, Perak, Perlis, Pulau Pinang, Sabah, Sarawak, Selangor ve Terengganu) ve 3 federal bölgeden (Kuala Lumpur, Labuan, Putrajaya) oluşmaktadır. Eyaletlerin on biri Malezya yarımadasında ve ikisi Borneo Adasında yer almaktadır. Hükümetin sembolik olarak başı "Yang di-Pertuan Agong" denilen Kraldır. Kralın yetkileri semboliktir. Dokuz eyalette bulunan sultanların kendi aralarından seçtikleri sultan, 5 yıl süreyle Malezya Kralı olmaktadır (DEİK, 01.07.2019, www.deik.org.tr).

Hükümetin başı Başbakan'dır ve Başbakan, parlamentoda çoğunluğa sahip partiye göre, Kral tarafından atanır. Federal Meclis, Temsilciler Meclisi (Dewan Rakyat) ve Senato (Dewan Negara) olmak üzere iki kamaradan oluşmaktadır. 70 üyeli Senato üyelerinin 44'ü Kral tarafından atanmakta, 26'sı eyalet meclisleri tarafından seçilmektedir. Senatörler üç yıllık bir dönem için belirlenmektedir. Temsilciler Meclisi üyeleri ise seçimle belirlenmektedir. Malezya, İngiltere'den bağımsızlığını kazandığı 1957 yılından 2018 yılında düzenlenen seçimlere kadar iktidarı elinde bulunduran

Ulusal Cephe (Barisan Nasional, BN) koalisyonu tarafından yönetilmiş; 9 Mayıs 2018 tarihinde gerçekleştirilen 14. genel seçimlerden ise Halkın İttifakı (Pakatan Rakyat) koalisyonu iktidarı devralmıştır (MFA, 18.03.2018, www.mfa.gov.tr).

Malezya İstatistik Kurumu verilerine göre Malezya'nın nüfusu 2016 yılında yaklaşık 32 milyondur. Nüfusun %5'i 65 yaşın üzerinde iken, %27'si 15 yaşın altındadır.

Malezya doğal kaynaklar açısından zengin bir ülkedir. Dünyanın en büyük kalay üreticilerinden birisi iken artık kaliteli kalay rezervleri tükenme durumuna gelmiştir. Kalan rezervler hala büyük miktarda olmasına rağmen düşük kalitelidir ve madeni çıkarma maliyetlerini karşılayamamaktadır. Ülkede ayrıca boksit, bakır, altın, gümüş ve demir cevheri çıkarılmaktadır. Doğal enerji kaynakları; petrol, doğal gaz (LNG-Likid doğal gaz olarak pazara sunulmaktadır) ve kömürdür. Ülke petrol ihtiyacının %80' inden fazlasını kendisi karşılayabilmektedir. Ülkede çıkan petrol kaliteli olduğu için ihracat yapılmakta ve ülke içi ihtiyacı ithalat ile karşılanmaktadır. Petrol üretimi sabit bir oranda sürmesine rağmen doğal gaz üretiminde son yıllarda önemli bir artış meydana gelmiştir. LNG'nin en çok ihraç edildiği ülkeler Japonya, Güney Kore ve Tayvan'dır. Malezya Katar'dan sonra dünyanın ikinci büyük LNG ihracatçısıdır.*

4.4.1. Malezya'da Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi

Bu başlık altında Malezya'nın ekonomik yapısı ve bankacılık sistemi hakkında bilgiler verilmiştir.

4.4.1.1. Malezya'da Ekonomik Yapı

Malezya ekonomisi hükümetin uyguladığı etkin ekonomik politikalar ve yaratılan düşük riskli, istikrarlı politik ortam sayesinde güçlü bir yapıya sahiptir. Ülkede bulunan geniş ekonomik teşvik ağı ve reel sektöre yapılan yatırımlar ülke ekonomisinin güçlü yönlerini ortaya koymaktadır (DEIK, Ağustos 2014, www.deik.org.tr).

Malezya ekonomisinde üretim çoğunlukla ithal ara mallara bağımlıdır ve en önemli ihracat kalemi elektronik ürünlerdir. Ülkenin toplam ihracatının neredeyse yarısı elektrikli ve elektronik ürünler sektöründen karşılanmaktadır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak başka ülkelerin bazı dönemlerde artan elektronik ürün talebini karşılamakta bazen ülkenin üretimi yetersiz kalmaktadır. Malezya devleti 2020 yılında gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmayı hedeflemektedir ve bu nedenle yerli katma değeri yüksek malların ihracatına özel önem vermektedir. Ülkede ihracatın GSYİH'ye oranı %75'tir ve bu ihracat oranı içinde elektronik ürünlerin payı çok yüksek olduğundan, elektronik ürünlere olan talebin daralması durumunda ülke ekonomisi zor durumda kalabilmektedir.*

Malezya'da 2017 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre milli gelir %5.9, özel tüketim harcamaları ise %7.0 artmıştır. 2015-2019 döneminde hizmetler sektörünün %6.6 artması beklenmektedir. Malezya ekonomisi 2018'de %5.3 büyümüştür ve 2019 yılında bu rakamın %5.0 artması beklenmektedir. Ancak Focus Economics analistlerine göre; Malezya ekonomisi açısından yüksek hanehalkı borçlanma maliyetleri, özel tüketim harcamaları, hükümet politikası ve mali durum konusundaki belirsizlikler özel sektör faaliyetlerinin ve yatırımların azalmasına yol açmaktadır (FocusEconomic, 04.08.2018, www.focus-economics.com).

Ayrıca Malezya’da Başbakan Najib Razak tarafından açıklanan ve ülkeyi 2020 yılı itibariyle yüksek gelirli ülke seviyesine getirmeyi amaçlayan yeni ekonomik modelin (10. Ekonomik Dönüşüm Programı 2010-2020) Malezya ekonomisinin gelişmesinde büyük etkisi olmuştur. Malezya’da son 30 yıldır uygulanmış olan ekonomi paketlerinden değişen uluslararası pazar koşulları ve ekonomi politikaları sebebiyle beklenen verim alınamamıştır (DEİK, Ağustos 2014, www.deik.org.tr).

4.4.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Türkiye ile Malezya arası ticaret rakamları incelendiğinde (2011-2017) yılları arasında dış ticaret dengesi Türkiye aleyhine bütün yıllarda açık vermiştir. Aşağıdaki Tablo 4.11’de Türkiye ile Malezya arasındaki ticaretin gelişimi yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 4.11. Türkiye-Malezya Ticaret Rakamları (Bin Dolar)
(MFA, 18.03.2018, www.mfa.gov.tr).

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2011	182.587	1.567.503	1.750.090	-1.384.916
2012	165.474	1.278.247	1.443.721	-1.112.273
2013	272.073	1.230.783	1.502.856	-958.709
2014	315.024	1.160.994	1.476.018	-845.970
2015	357.196	1.339.205	1.696.401	-982.009
2016	321.560	1.996.900	2.398.490	-1.675.320
2017	286.170	3.138.560	3.424.730	-2.852.390

Türkiye’nin Malezya’ya ihraç ettiği ürünler arasında; Motorlu kara taşıtları, traktörler, bunların aksam ve aksesuarları, mineral yağlar ve türevleri, demir-çelik, makine ve cihazlar, bor ve boratlar, halı, gıda (un, bakliyat, kabuklu yemiş, meyve ve meyve suları vb.), transformatörler bulunmaktadır. Türkiye’nin Malezya’dan ithal ettiği ürünler arasında ise; Palmiye yağı, hindistan cevizi, kauçuk ve kauçuk ürünleri, elektronik devreler, sentetik lifler bulunmaktadır (MFA, 18.03.2019, www.mfa.gov.tr).

4.4.1.3. Malezya’da Bankacılık Sistemi

Malezya, ikili bankacılık sistemini uygulayan ilk ülkelerden biri olmuştur. İslami bankacılık sistemi geleneksel bankacılık sistemi ile yan yana çalışır. Malezya’da, ilk İslami banka olan Bank Islam Malaysia Berhad (BIMB), 1983 yılında kurulmuştur ve 10 yıl boyunca ülkenin tek İslam bankası olarak bankacılık hizmetlerini yürütmüştür. Ancak, hükümet diğer geleneksel bankalara da 1993 yılından sonra mevcut altyapı ve şubelerini kullanarak İslami bankacılık hizmetleri sunma izni vermiştir. İslami bankacılık sektörü, varlık, mevduat ve finansman açısından 1997-2003 yılları arası çok hızlı bir büyüme göstermiştir (Mokhtar vd., 2008: 29).

Sukuk (borç senedi-bono) Malezya bankacılık sektöründe son derece büyük bir öneme sahiptir. Dünya sukuk piyasasının büyük çoğunluğunu elinde bulunduran ve bu alanda lider olan Malezya’da 2016 yılında yaklaşık olarak 82.3 milyar dolarlık sukuk ihracı gerçekleşmiştir. 2016 yılında tüm Dünya’da yapılan sukuk ihraçlarının yaklaşık olarak %69’luk kısmı Malezya’daki İslami bankalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Malezya’da 2013 yılından sonra yürürlüğe giren İslami Finansal Hizmetler Yasası ile

katılım bankacılığı sektörünün gelişimi daha da hızlanmıştır (Aslan ve Sönmez 2018: 338).

Malezya’da neredeyse bütün alanlarda faizsiz bankacılığın çalışma prensiplerine uygun ürünler geliştirilmiştir. Malezya’da şu an faaliyet gösteren 16 faizsiz banka bulunmaktadır. Ayrıca Malezya’da sadece İslami finans alanında faaliyet gösteren bir üniversite vardır. (The Global University of Islamic Finance- INCIEF). Malezya’da helal gıda sektörünün büyümesi İslami bankacılık ve finans endüstrisi üzerinde olumlu etkiler oluşturmuştur. Ayrıca, helal gıda sektörünün finansmanında İslam hukuku kurallarına uygunluk büyük bir önem taşımaktadır (Güngör, 2015: 57). Malezya’daki İslami bankalar Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Tablo 4.12. Malezya’daki İslami Bankalar (BNM, 25-09.2018, www.bnm.gov).

İslami Bankalar	Mülkiyet Yapıları
Affin Islamic Bank Berhad	Local
Al Rajhi Banking & Investment Corporation (Malaysia) Berhad	Foreign
Alliance Islamic Bank Berhad	Local
AmBank Islamic Berhad	Local
Bank Islam Malaysia Berhad	Local
Bank Muamalat Malaysia Berhad	Local
CIMB Islamic Bank Berhad	Local
HSBC Amanah Malaysia Berhad	Foreign
Hong Leong Islamic Bank Berhad	Local
Kuwait Finance House (Malaysia) Berhad	Foreign
MBSB Bank Berhad	Local
Maybank Islamic Berhad	Local
OCBC Al-Amin Bank Berhad	Foreign
Public Islamic Bank Berhad	Local
RHB Islamic Bank Berhad	Local
Standard Chartered Saadiq Berhad	Foreign

Malezya’da İslami bankacılık faaliyetlerinin gelişmesinin nedeni, bankacılık sistemi tarafından oluşturulan yasalar, merkez bankası sistemlerinin İslami bankacılık faaliyetlerine diğer ülkelere oranla daha fazla önem vermesi ve bu yapıya uygun sistemler kurmasından kaynaklanmıştır. Ülkede İslami finans sektöründe kredilendirme süreci, fon kullandırma ve fon kazancı yöntemleri diğer ülkelerin katılım bankaları için model haline gelmiştir. Malezya’daki İslami bankacılık faaliyetlerinin başarılı olmasının nedenlerinden biri de ülkede yaşayan ve maddi durumu iyi olan Müslüman nüfusun kaynaklarını ülke içindeki İslami bankalarda ve İslami kurallara uygun fonlarda değerlendirmeleridir (Aslan ve Sönmez, 2018: 338).

4.5. Birleşik Arap Emirlikleri

Bu bölümde Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) devletinin coğrafi konumu, siyasi ve idari yapısı, nüfusu ve sosyal yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Tablo 4.13.’te Birleşik Arap Emirlikleri Devletinin künyesi verilmiştir.

Tablo 4.13. Birleşik Arap Emirlikleri Devletinin Künyesi, (DEİK, Ekim 2017, www.deik.org.tr).

Resmi Adı	Birleşik Arap Emirlikleri
Yönetim Şekli	Meşruti Monarşi
Devlet Başkanı	Halife bin Zayid El Nahyan (Abu Dhabi Emiri)
Yüz Ölçümü	83,600 km ²
Toplam Nüfus	9,4 milyon
Nüfus Dağılımı(Etnik-Dini)	Nüfus'un yüzde 15'i Emirlik vatandaşıdır. (%85 Sünni, %15 Şii) Yabancı nüfus ise yüzde 55 Müslüman, yüzde 25 Hindu, yüzde 10 Hristiyan
Konuşulan Diller	Arapça, İngilizce
Başkent	Abu Dhabi
Para Birimi	Dirhem

Yüzölçümü 83.600km² olup, topraklarının %97'si çöldür. BAE'nin Arap/İran Körfezine ve Hint Okyanusuna kıyısı vardır. Yedi emirlik içinde coğrafi olarak en büyük olanı Abu Dhabi (AD)'dir. AD, ülke topraklarının yaklaşık %86'sını kaplamaktadır. BAE 200'e yakın adayı ihtiva etmekte olup, Abu Dhabi şehri bu adalardan biri üzerine kurulmuştur. Dubai, ülke topraklarının %5'ini oluşturmaktadır.*

BAE'nin siyasi yapısı incelendiğinde; bağımsızlığını ilan etmeden önce bir aşiretler devleti görünümünde olan BAE, 1971 yılında İngiltere'den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiş ve Abu Dhabi Emiri Sheikh Zayed bin Sultan al-Nahyan (1971-2004)'ni aynı gün ülkenin ilk başkanı olmuştur. Yedi emirlikten oluşan ve bir federasyon olan BAE'nin başkenti Abu Dhabi'dir.*

Ülkede ikili bir adli sistem (federal ve yerel/emirlik olmak üzere) bulunmaktadır. adli uygulamalarda batı modeli ve İslami model birlikte kullanılmaktadır. Federal yasalar, bu iki tür yasa modelini benimseyen mahkemeler için de geçerli sayılmıştır. Mahkemelerde jüri sistemi yoktur ve şeriat mahkemeleri de Yüksek Mahkeme'ye karşı sorumludur (11.07.2018, www.dc.gov.ae).

BAE'de her bir emirlik yetkileri anayasayla belirlenen makamlar dışında kalan tüm makamları idare etmektedir. Ayrıca, her emirlik, anayasa'nın oluşturulması, korunması ve anayasaya uygun hareket edilmesi konusunda federasyonun tüm üye emirlikleri ile birlikte belirli bir standardizasyonun sağlanması konusunda koordineli bir şekilde çalışmaktadır (10.07.2018, www.uaecabinet.ae).

Ülkede en yüksek yargı kurumu olan Federal Yüksek Mahkeme, bir anlamda Anayasa Mahkemesi olarak da görev yapmaktadır. En yüksek temyiz mahkemesi olan federal yüksek mahkeme BAE'de ülke içindeki en yüksek mahkemedir. Ülkede iptidai mahkemeler daha çok sivil, ticari ve idari konularda gerçek veya tüzel kişiler arasındaki anlaşmazlıklara bakarken federal mahkemelerin görev alanı dışındaki konulara ise Emirliklerin kendi yerel yargı organları bakmaktadır(16.12.2018, www.government.ae).

BAE nüfusu incelendiğinde; ülkede yabancı vatandaşların sayısının sürekli arttığı görülmektedir. Nüfus 2016 yılında 9,2 milyona ulaşmıştır. Başkent Abu Dhabi'nin nüfusu 2016 yılında yaklaşık 2,7 milyon olup %91'i yabancı, %9'u (233.430 kişi) BAE vatandaşıdır. Başkent Abu Dhabi nüfusunun %81'inin yabancı, %19'unun ise BAE vatandaşıdır. Az nüfusu ve çeşitlilik içeren toplumsal yapısı ve farklı tüketici özellikleri nedeniyle BAE (özellikle Dubai) pazarına, ülke içi talepten ziyade, bölge ülkelerinden gelecek dış talepleri yakalamak için girilmesi daha uygun görülmektedir. Bu çerçevede, bölgede uzun vadeli iş/ticaret planlayan yabancı firmalar, özellikle Dubai veya serbest bölgelerinde olmak üzere, ofis/şube olarak yerleşik faaliyette bulunmayı tercih etmektedir (DEİK, Ekim 2017, www.deik.org.tr)

4.5.1. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi

Bu başlık altında Birleşik Arap Emirlikleri'nin ekonomik yapısı ve bankacılık sistemi hakkında bilgiler verilmiştir.

4.5.1.1. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Ekonomik Yapı

Serbest piyasa ekonomisinin hâkim olduğu BAE'de ekonominin performansı büyük ölçüde petrol ve doğal gaz üretimine bağlıdır. Sektörün GSYİH içindeki payı yaklaşık %37'dir. Dünya finansal krizi ve en büyük ithalatçısı Çin ekonomisinin yavaşlaması ve son olarak 2014 yılının ikinci yarısından itibaren petrolün uluslararası piyasa fiyatında yaşanan %50 oranındaki düşüş BAE ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Bu çerçevede, sanayi üretimi ve ihracatı da bu dalgalanmalardan doğrudan etkilenirken, harcamalar, tüketim, ithalat dolaylı biçimde etkilenmiştir. İç faizler yükselmiş, kredi piyasası daralmış, piyasadaki para miktarı azalmıştır. Global finansal kriz ve akabinde petrol fiyatının düşmesinden dolayı cari işlemler fazlası ve bütçe gelirleri azalmıştır. Büyüme hızının yavaşlamasıyla birlikte ekonomi küçülmüştür. Bütçe gelirlerini artırabilmek için, IMF ile istişare edilerek, 2015 yılında mali ve parasal politikalarla bazı tedbirler yürürlüğe konulmuştur.*

Birleşik Arap Emirliklerinde hükümet ekonomiyi petrole bağımlılıktan kurtarmak ve yeni kaynaklar yaratmak amacıyla uyguladığı stratejiye uygun olarak yatırımcıları yeni alanlara çekmek için çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca ülkede konut piyasasını yeniden canlandırmak için çeşitli destekler sağlanmaktadır. Hükümet özellikle altyapı ve özel yatırımlara önem vermektedir. Daha yüksek turist girişleri özel tüketimi artırarak ülkeye döviz girdisi sağladığından bu sektör ülke ekonomisi için önem arz etmektedir. Bununla birlikte, bölgesel gerilimlerin tırmanması ülkenin ekonomik yapısını olumsuz etkilemektedir. Focus Economics' e göre ülkenin GSYİH'sının 2018 yılında %2.7, 2019 yılında ise %3.2 olması beklenmektedir (Focus Economic, 05.06.2018, www.focus-economics.com).

BAE, yurtiçi milli hasılası (GSYİH) ile Ortadoğu ve Afrika ülkeleri içinde Suudi Arabistan ve İran'dan sonra en büyük üçüncü ekonomi, kişi başı milli gelir sıralamasında ise Katar'dan sonra ikinci ülke konumundadır. Merkez Bankasının 2015 yılında 94 milyar dolar olan toplam uluslararası rezervi 2016 yılında 85 milyar dolara gerilemiştir (30.11.2017, www.centralbank.ae).

BAE, cari işlemler dengesi fazla veren bir ekonomidir. Ancak son yıllarda yaşanan global kriz ve petrol fiyatı düşüşünden kaynaklanan gelir azalmasıyla birlikte cari fazlada azalma sözkonusudur. BAE ekonomik büyüme hedefine yönelik olarak federal (ve yerel bazda) stratejik kalkınma planını yürürlüğe koymuştur. Kalkınma programlarının ortak özelliği, ekonomiyi petrol ve gaza bağımlı olmaktan çıkarmak ve gelir kaynaklarında çeşitliliği sağlamaktır. Böylece, milli üretim (GSYİH) içindeki enerji haricindeki sektörlerin payını artırmak hedeflenmiştir. Kalkınmada öncelik verilmesi planlanan başlıca sektörler; havacılık ve uzay, bilgi teknolojileri, yenilenebilir enerji, ulaşım, turizm, sağlık ve ihracat odaklı sanayi ile petrokimyadır. Ayrıca, elektrik kullanımının azaltılması da hedeflerden biridir.*

4.5.1.2. Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Türkiye ile Birleşik Arap Emirlikleri arası ticaret rakamlarının gelişimi Tablo 4.14'te yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Türkiye-Birleşik Arap Emir. Ticaret Rakamları (Bin dolar) (DEİK, 10.11.2017, www.deik.org.tr).

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2017	7.373.436	4.105.042	11.478.478	3.268.394
2016	5.406.993	3.701.153	9.108.146	1.705.840
2015	4.681.255	2.008.690	6.689.945	2.672.565
2014	4.655.710	3.253.024	7.908.734	1.402.686
2013	4.965.630	5.384.468	10.350.098	-418.839
2012	8.174.607	3.596.545	11.771.153	4.578.062

2017 yılında üçüncü çeyrek verileri esas alınmıştır.

Sadece 2013 yılında dış ticaret dengesinde BAE lehine bir fazla olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne ihraç ettiği ürünler arasında; Değerli taşlar-madenler, demir-çelik, mineral yakıtlar ve yağlar bulunmaktadır. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden ithal ettiği başlıca ürünler arasında ise; Değerli taşlar-madenler, alüminyum ve mamulleri, plastik ve mamulleri bulunmaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri, 2017 yılı itibarıyla Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı 7. ülke konumundadır. Türkiye ile BAE arasında 1984 yılında Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 1993 yılında Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları yapılmıştır (DEİK, Ekim 2017, www.deik.org.tr).

4.5.1.3. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Bankacılık Sistemi

Birleşik Arap Emirlikleri, BAE merkez bankasının (CBUAE) kontrolünde sağlam bir bankacılık yapısına sahiptir. Ülkede ticari bankaların yansıra, İslami esaslara göre faaliyet gösteren İslami bankalar da hizmet vermektedir. Suluk tahvilleri, BAE piyasasında alınıp satılmakta ve İslami bankacılık faaliyetleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Ülkede geleneksel bankalar İslami bankacılık taleplerine cevap verebilmek amacıyla bünyelerinde İslami bankacılık departmanları oluşturabilmektedir. Ticaret hacmi oldukça gelişmiş olan ülkede uluslararası döviz hareketleri serbest olup, uluslararası ödemelerde akreditif açılması mümkündür (UAE Banks Federation, 10.05.2018, www.uaebf.ae).

1980 yılında kurulan Merkez Bankası, para, kredi ve bankacılık politikalarını yönlendirmekte ve devletin genel politikasına uygun olarak ulusal ekonomiyi ve para biriminin istikrarını denetlemektedir. Banka Birleşik Emirliğin ekonomik çıkarlarını ve Birleşik Arap Emirlikleri içinde faaliyet gösteren bankaların altın, yabancı para rezervlerini korumaktadır (23.04.2018, www.export.gov). Tablo 4.15'te Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami bankalar gösterilmiştir.

Tablo 4.15. Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami Bankalar (DubaiFAQs, 15-03.2019, www.dubaifaqs.com).

İslami Bankalar	Website
Abu Dhabi Islamic Bank	www.adib.ae
Sharjah Islamic Bank	www.sib.ae/home
Dubai Islamic Bank	www.dib.ae
Emirates Islamic Bank	www.emiratesislamic.ae/eng
Al Hilal Bank	www.alhilalbank.ae
Noor islamic	www.noorbank.com
Ajman Bank	www.ajmanbank.ae

Birleşik Arap Emirlikleri'nde Merkez Bankasının 2016 yılı sonu itibarıyla; aktifler toplamı 99 milyar dolar, uluslararası toplam rezervi ise 85 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. BAE Bankacılık sektörü, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) içinde aktif toplamı (711 milyar dolar) en büyük olan sektördür (Central Bank of UAE, 05.11.2018, www.centralbank.ae).

Abu Dhabi ve Dubai'de birer borsa faaliyet göstermektedir. Her iki borsada halka açık toplam 125 şirket (onbeşi yabancı) hisseleri işlem görmektedir. BAE Merkez Bankasının ekonomi raporuna göre, her iki borsanın 2015 yılı sermaye tutarı toplam 694 milyar Dirhemdir (189 milyar Dolar). En çok kar getiren kuruluşlar bankalar, telekom ve emlak şirketleri olmuştur. Ayrıca, Dubai Uluslararası Finans Merkezi bünyesinde kurulan Dubai Uluslararası Finans Borsası da (DIFX), bölgenin (serbest bölge statüsünde) finans merkezi olma hedefi kapsamında etkinliğini sürdürmektedir. * Merkez Bankası raporuna göre, ülkede 23 yerli ve 28 yabancı üzere toplam 51 banka faaliyet göstermektedir. İslami finans alanında faaliyet gösteren 7 banka bulunmaktadır (Central Bank of UAE, 05.11.2018, www.centralbank.ae).

4.6. Türkiye

Bu bölümde Türkiye devletinin coğrafi konumu, siyasi ve idari yapısı, nüfus yapısı ve işgücü hakkında bilgiler verilmiştir. Tablo 4.16.'da Türkiye Devletinin künyesi verilmiştir.

Tablo 4.16. Türkiye Devletinin Künyesi (TÜİK, 01.02.2018, www.tuik.gov.tr).

Resmi Adı	Türkiye Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Devlet Başkanı	Recep Tayyip Erdoğan
Yüz Ölçümü	783.562 km ²
Toplam Nüfus	80 milyon 810 bin 525
Nüfus Dağılımı(Etnik-Dini)	Türkiye'de yaşayanların büyük bir bölümü (%99,2) Müslümandır (TÜİK, Türkiye'de Dini Hayat Araştırması,
Konuşulan Diller	Türkçe
Başkent	Ankara
Para Birimi	Türk Lirası (TL)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	NATO, AGİT, EİT, G-20, OECD, İKÖ, D-8, BM

Türkiye Kuzey Yarımküre'de, yaklaşık 36°-42° kuzey paralelleri ile 26°-45° doğu meridyenleri arasında yer alır. Topraklarının kuzey uç noktası, Sinop İli'nde bulunan İnceburun (42° 06' kuzey enlemi); güney uç noktası ise Hatay İli'nin Yayladağı

İlçesi'ne bağlı Topraktutan Köyü (eski adı Beysun, 35° 51')'dür. Ekvatorla Kuzey Kutbu arasında, ekvatora daha yakın bir bölgedir. Türkiye orta kuşağın, sıcak orta kuşak denilen güney kesiminde yer alır (06.04.2018, www.cografyabilimi.gen.tr).

Türkiye Cumhuriyeti 29 Ekim 1923 tarihinde TBMM kararı ile kurulmuş tam bağımsız bir devlettir. 1. Dünya savaşından ağır yaralar alan Osmanlı İmparatorluğunun topraklarının sadece %21 üzerinde kurulmuş bir ülkedir. Türkiye'nin siyasi süreci incelendiğinde özellikle 19. Yüzyılda önemli gelişmeler yaşandığı görülmektedir. 1808 yılında Senet-i İttifak ile başlayan, Tanzimat fermanı ve Islahat fermanı ile devam eden, Kanun-i Esasi'nin ilanı (1876) ile hızlanan süreç belli bir çoğunluğun yönetiminde esas kabul edildiği Meşrutiyet Dönemi ile siyasal anlamda yeni bir kimlik kazanmıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye'de yeni bir yönetim yapısı oluşmuştur (Güven, 2016: 97).

Yasama yetkisi Türk ulusu adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir ve bu yetki devredilememektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 550 milletvekilinden oluşmakta ve TBMM seçimleri dört yılda bir yapılmaktadır. Tüm ulusu temsil eden milletvekilleri görevlerine başlamadan önce yemin etmek zorundadır.

Türkiye'de yargı yetkisi Türk milleti adına bağımsız mahkemeler ve yüksek yargı organlarınca kullanılmaktadır. Anayasa'nın yargı yetkisine ilişkin bölümü hukukun üstünlüğü ilkesine dayalıdır. Yargı yetkisi mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerine dayanmaktadır. Hâkimler görevlerinde bağımsız olup Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm vermektedir. (09.03.2018, www.muhasebenews.com).

Türkiye'nin eğitimli ve genç nüfusu ülkeye önemli bir avantaj sunmaktadır. Zira Avrupa'da yaşanan ve azalan mufusa karşılık Türkiye'nin dinamik nüfus yapısı demografik açıdan ülke ekomisini üzerinde son derece olumlu bir etkiye sahiptir ve nüfusu azalan nitelikli genç işgücü arayan yabancı yatırımcılar için de bir fırsat sunmaktadır. Türkiye, güçlü iş gücü piyasası ve canlı iç pazarın temellerini oluşturan genç, dinamik ve artan nüfusuyla benzersiz fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) verilerine göre, 2017 yılında 80,8 milyon olan Türkiye nüfusunun 2023 yılında 86,9 milyona, 2040 yılında ise 100,3 milyona ulaşması beklenmektedir. Nüfusun büyüme ivmesini sürdürerek 2069 yılında zirve noktası olan 107,6 milyona ulaşacağı öngörülmektedir. Avrupa'nın en büyük üçüncü iş gücü havuzuna sahip olan Türkiye aynı zamanda Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığında en yüksek genç iş gücü oranına sahiptir. Türkiye aynı zamanda AB ülkelerine kıyasla iş gücündeki en yüksek büyümeyi gerçekleştirmiştir (10.03.2019, www.invest.gov.tr).

4.6.1. Türkiye'de Ekonomik Yapı ve Bankacılık Sistemi

Bu başlık altında Türkiye'nin ekonomik yapısı ve bankacılık sistemi hakkında bilgiler verilmiştir

4.6.1.1. Türkiye'de Ekonomik Yapı

Türkiye ekonomisi hükümetin yürüttüğü istikrarlı ekonomik politikalar sayesinde son 15 yılda kayda değer bir performans sergilemiştir. Uygun mali politikalar, para politikaları, izlenen yapısal reformlar, sağlam makro-ekonomik stratejilere uyum ve yakalanan yüksek büyüme oranları Türkiye ekonomisinin güçlü yönlerini göstermektedir. Türkiye, geniş bir yurtiçi piyasasına, rekabetçi ve dinamik bir özel

sektöre, ulaşım, telekomünikasyon ve enerji sektörlerinde oldukça gelişmiş bir teknolojik altyapıya sahiptir (MFA, 10.03.2019, www.mfa.gov.tr).

İç ve dış, bölgesel kaynaklı çok sayıda şoklar ve zorluklara sahne olan 2016 yılında büyüme hızındaki yavaşlamanın ardından, Türkiye ekonomisinde 2017 yılında hızlı bir toparlanma yaşanmış; milli gelir potansiyel büyüme hızının üzerinde büyümüştür. Ekonomik faaliyetleri destekleyen çok yönlü kararlar sayesinde tüketim, üretim ve yatırım canlanmış, istihdam artmış, kredi talebi hızlanmış, ödeme sistemleri sağlıklı bir performans göstermiştir. Küresel toparlanmanın da etkisiyle dış talepteki iyileşme, büyümeyi olumlu yönde desteklemiştir (TBB, Mayıs-2018, www.tbb.org.tr).

Dünya Bankası 2017 yılı Ekonomik Görünüm Raporu verilerine göre; Türkiye, 2016 yılında, satın alma gücü paritesine göre, Avrupa'nın beşinci dünyanın ise onüçüncü büyük ekonomisi olmuştur.

Türkiye 2010-2016 döneminde ortalama %6.3'lük büyüme performansı göstermiştir. 2017 yılının ilk yarısında %5.1'lik büyüme gerçekleşmiştir. Bu büyüme oranının %3.9'u yatırımlar ve ihracattan kaynaklanmaktadır. Üçüncü çeyrekte bu oran %11.1 olarak gerçekleşmiştir. Böylece ilk dokuz aylık dönemde büyüme %7.4'e ulaşmıştır. 2017 yılı üçüncü çeyrek verilerine göre, Avrupa Birliği, G20 ve OECD ülkeleri arasında Türkiye büyüme oranı bakımından birinci sırayı elde etmiştir (MFA, 10.03.2019, www.mfa.gov.tr).

Türkiye, Orta Vadeli Programı (OVP) hedeflerine göre, 2018-2020 yılları arasında her yıl için %5.5 büyüme öngörmektedir. Türkiye'nin 2015-2025 dönemindeki büyüme oranı OECD tarafından ortalama %4.9 kabul edilmiş ve bu oranın OECD ülkeleri arasındaki en yüksek büyüme oranlarından biri olacağı belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye doğrudan yabancı yatırımlar için düşük maliyetli çalışma imkânı, genç ve ucuz işgücü nedeniyle bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Türkiye'ye 2003-2016 yıllarında gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları yaklaşık olarak 177 milyar ABD Doları'dır. 2017 yılı üçüncü çeyrek verilerine göre bu tutar yaklaşık olarak 8,3 milyar ABD Doları tutarındadır. Batı Asya'da 2012 yılından beri en büyük yabancı yatırım çeken ülke Türkiye'dir (MFA, 10.03.2019, www.mfa.gov.tr).

Türkiye'yi yabancı yatırımcıların tercih etmelerinin en büyük nedenlerinden biri de ülkedeki yerel yatırımcılarla aynı haklar ve yükümlülüklerle sahip olmanın verdiği güvendir. Türkiye popüler bir turizm merkezidir ve yılda ortalama 30 milyon turist Türkiye'yi ziyaret etmektedir. Bu sayının yıldan yıla artacağı öngörülmektedir. Ülkede turizm sektörüne ciddi yatırımlar yapılmakta ve 2023 yılı için 50 milyon turist ziyareti ve 50 milyar ABD doları gelir hedeflenmektedir. 2016 yılında Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin sayısı 30,9 milyondur ve bu turistlerden elde edilen toplam gelir ise yaklaşık olarak 18,7 milyar ABD dolarıdır (MFA, 10.03.2019, www.mfa.gov.tr).

Tüm bu olumlu gelişmelerin yanında, Türkiye ekonomisinin 2010 ve 2011 yıllarında sürekliliği olmayan bir büyüme hızı yakaladığı görülmektedir. Aynı dönemde ekonomik büyümeye rağmen enflasyon, işsizlik ve cari açık kalemlerindeki artışlar devam etmiştir. Piyasayı dengelemeye yönelik politikalar nedeniyle 2012-2013 döneminde ekonomik büyüme yavaşlamıştır. Türkiye ekonomisinde 2013-2017 yılları arasında işsizlik, enflasyon, kur ve faizlerin yükselmesine karşın ekonomik büyümenin de devam ettiği görülmektedir. Ekonomik büyüme olmasına rağmen işsizlik, enflasyon, kur ve faizlerdeki yükselmenin devam etmesi ekonomik yapıdaki temel sorunlardan kaynaklanmaktadır (Cinel, 2018: 60).

4.6.1.2. Türkiye’de Bankacılık Sistemi

Türk Bankacılık Sektöründe Aralık 2018 itibarıyla; 34’ü Mevduat, 13’ü Kalkınma ve Yatırım ve 5’ide Katılım Bankası olmak üzere toplam 52 banka faaliyet göstermektedir. Aralık 2018 dönemi itibarıyla şube sayısı 11.576 personel sayısı ise 208.000 kişidir (TBB, Aralık 2018, www.tbb.org.tr). Tablo 4.17’de 2018 yılı itibarıyla Türkiye’deki katılım bankaları gösterilmiştir.

Tablo 4.17. Türkiye’deki Katılım Bankaları (TKBB, 15.03.2019, www.tkbb.org.tr).

Katılım Bankaları	Website
Albaraka Türk Katılım Bankası	www.albaraka.com.tr
Kuveyt Türk Katılım Bankası	www.kuveytturk.com.tr
Türkiye Finans Katılım Bankası	www.turkiyefinans.com.tr
Ziraat Katılım Bankası	www.ziraatkatilim.com.tr
Vakıf Katılım Bankası	www.vakifkatilim.com.tr

Türk Bankacılık Sektöründe aktif büyüklüğü 2018 yılında bir önceki yıla göre %8,1 azalarak 3.867 milyar TL’ düşmüştür. Bilanço içerisindeki toplam yabancı para yükümlülüklerin toplam yükümlülükler oranı %50, yabancı para varlıkların toplam varlıklara oranı %44 olarak gerçekleşmiştir. Toplam varlıklar içerisinde kredilerin payı %61, Yabancı para kredilerin toplam krediler içerisindeki payı %40, yabancı para mevduatın toplam mevduata oranı %49’dur. Mevduatlar %53 pay ile toplam yükümlülükler içerisinde en büyük paya sahipken menkul kıymetlerin payı %12 ve zorunlu karşılıkların payı %4’dür. Özkaynakların toplam yükümlülükler içerisindeki payı ise %11’dir. Aralık 2018 dönemi itibarıyla gayrinakdi kredilerin büyüklüğü 781 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Gayrinakdi krediler içerisinde teminat mektupları %74 ile en büyük paya sahipken akreditif kredilerinin payı %12’dir (BDDK, Aralık 2018, www.bddk.org.tr).

2018 yılının ilk yarısında, milli gelirdeki seyre benzer bir performans gösteren bankacılık sektörü büyümesi ikinci yarıda piyasalarda yaşanan dalgalanmaların ve ekonomik faaliyetin yavaşlamasının da etkisiyle ivme kaybetmiştir. 2018 yılının son çeyreğinde kredilerde yavaşlama yaşanmıştır. Bankaların piyasa değeri azalmış Borsa İstanbul (BIST)’da işlem gören bankacılık sektörü hisselerinin piyasa değeri 56 milyar dolardan 44 milyar dolara gerilemiştir. Bankacılık sektörü piyasa değerinin toplam piyasa değerine oranı yüzde 29 olarak gerçekleşmiştir. Piyasa değerinin defter değerine oranı 0,91’den 0,84’e gerilemiştir. Bankacılık sektörünün özkaynak kârlılığı geçen yılın aynı dönemine göre kamu, yerli özel ve yabancı banka gruplarında düşüş göstermiştir. Bankacılık sektörünün Aralık 2018 dönemi aktif kârlılığı geçen yılın aynı dönemine göre azalmıştır. Bankacılık sektörünün gelir Tablosunda faiz geliri 368 milyar TL ve faiz gideri 222 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aralık 2018 dönemi itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün net dönem kârı 54 milyar TL’dir (BDDK, Aralık 2018, www.bddk.org.tr).

5. QISMUT ÜLKELERİNDE SEÇİLMİŞ MAKROEKONOMİK VERİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde QISMUT ülkelerinde seçilmiş çeşitli makroekonomik göstergeler karşılaştırmalı olarak verilmiş ve tabloların altında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

5.1. QISMUT Ülkelerinde Büyüme Oranları

Bir ülke için en önemli ekonomik göstergelerden biri olan büyüme oranı, ülke ekonomisinin gelişimi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Farklı hesaplama yöntemleriyle ulaşılan bu değer, ekonominin genel durumu da yansıtmaktadır. Dolayısıyla bir ülkenin ekonomisini yorumlarken, bakılan ilk göstergelerden biridir. Tablo 5.1.'de QISMUT ülkelerinde büyüme oranlarının gelişimi yıllar itibariyle verilmiştir.

Tablo 5.1. QISMUT Ülkelerinde Büyüme Oranlarının Gelişimi (%) (WDI, 06.07.2019, wdi.worldbank.org).

Büyüme Oranlarının Gelişimi (%)						
Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik Arap E.	Türkiye
2001	3.9	3.6	-1.2	0.5	1.4	-6.0
2002	7.2	4.5	-2.8	5.4	2.4	6.4
2003	3.7	4.8	11.2	5.8	8.8	5.6
2004	19.2	5.0	8.0	6.8	9.6	9.6
2005	7.5	5.7	5.6	5.3	4.9	9.0
2006	26.2	5.5	2.8	5.6	9.8	7.1
2007	18.0	6.3	1.8	6.3	3.2	5.0
2008	17.7	6.0	6.2	4.8	3.2	0.8
2009	12.0	4.6	-2.1	-1.5	-5.2	-4.7
2010	19.6	6.2	5.0	7.4	1.6	8.5
2011	13.4	6.2	10.0	5.3	6.9	11.1
2012	4.7	6.0	5.4	5.5	4.5	4.8
2013	4.4	5.6	2.7	4.7	5.1	8.5
2014	4.0	5.0	3.7	6.0	4.4	5.2
2015	3.7	4.9	4.1	5.1	5.1	6.1
2016	2.1	5.0	1.7	4.2	3.0	3.2
2017	1.6	5.1	-0.7	5.9	0.8	7.4
2018	1.4	5.2	2.2	4.7	1.4	2.6
Ort	9.46	5.28	3.53	4.87	3.93	5.01

QISMUT ülkelerinin 2001-2018 yılları arası büyüme oranlarının ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek büyüme oranı Katar'da, en düşük büyüme oranı Suudi Arabistan'da görülmektedir.

QISMUT ülkelerinin analiz yapılan dönem itibariyle (2012-2018) büyüme oranlarının gelişimi incelendiğinde;

- Katar'da 2012 yılında %4.7 olan büyüme oranı, 2013 yılında %0.3 azalarak %4.4'e, 2014 yılında %0.4 azalarak %4.0'e, 2015 yılında %0.3 azalarak %3.7'ye, 2016 yılında %1.6 azalarak %2.1'e, 2017 yılında %0.5 azalarak %1.60'a, 2018 yılında %0.2 azalarak %1.4'e düşmüştür.
- Endonezya'da 2012 yılında %6.0 olan büyüme oranı, 2013 yılında %0.4 azalarak %5.6'ya, 2014 yılında %0.6 azalarak %5.0'e, 2015 yılında %0.1 azalarak %4.9'a düşmüştür. 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %0.1 artarak

%5.0'e, 2017 yılında %0.1 artarak %5.1'e, 2018 yılında %0.1 artarak %5.2'ye yükselmiştir.

- Suudi Arabistan'da 2012 yılında %5.4 olan büyüme oranı, 2013 yılında %2.7 azalarak %2.7'ye düşmüştür. 2014 yılında bir önceki yıla nispeten %1.0 artarak %3.7'ye, 2015 yılında %0.4 artarak %4.1'e yükselmiştir. 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %2.4 azalarak %1.7'ye, 2017 yılında %2.4 azalarak %-0.7'ye düşmüştür. 2018 yılında %2.9 artarak %2.2'ye yükselmiştir.
- Malezya'da 2012 yılında %5.5 olan büyüme oranı, 2013 yılında bir önceki yıla nispeten %0.8 azalarak %4.7'ye düşmüştür. 2014 yılında bir önceki yıla nispeten %1.3 artarak %6.0'ya yükselmiştir. 2015 yılında bir önceki yıla nispeten %0.9 azalarak %5.1'e, 2016 yılında %0.9 azalarak %4.2'ye düşmüştür. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %1.7 artarak %5.9'a yükselmiştir. 2018 yılında bir önceki yıla nispeten %1.2 azalarak %4.7'ye düşmüştür.
- Birleşik Arap Emirliklerin'de 2012 yılında %4.5 olan büyüme oranı, 2013 yılında bir önceki yıla nispeten %0.6 artarak %5.1'e yükselmiştir. 2014 yılında bir önceki yıla nispeten %0.7 azalarak %4.4'e düşmüştür. 2015 yılında bir önceki yıla nispeten %0.7 artarak %5.1'e yükselmiştir. 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %2.1 azalarak %3.0'e, 2017 yılında %2.2 azalarak %0.8'e düşmüştür. 2018 yılında %0.6 artarak %1.4'e yükselmiştir.
- Türkiye'de 2012 yılında %4.8 olan büyüme oranı, 2013 yılında bir önceki yıla nispeten %3.7 artarak %8.5'e yükselmiştir. 2014 yılında bir önceki yıla nispeten %3.3 azalarak %5.2'ye düşmüştür. 2015 yılında bir önceki yıla nispeten %0.9 artarak %6.1'e yükselmiştir. 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %2.9 azalarak %3.2'ye düşmüştür. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %4.2 artarak %7.4'e yükselmiştir. 2018 yılında bir önceki yıla nispeten %4.8 azalarak %2.6'ya düşmüştür.

QISMUT ülkelerindeki büyüme oranları analiz döneminde genel olarak incelendiğinde;

- Katar'da büyüme oranlarının her yıl bir önceki yıla göre düşüş gösterdiği görülmektedir.
- Endonezya'da büyüme oranlarının 2012-2015 döneminde düştüğü, 2015-2018 yılları arasında ise yükseldiği görülmektedir.
- Suudi Arabistan'da büyüme oranlarının 2012-2013 yılları arasında düştüğü, 2013-2015 döneminde yükseldiği ve 2016-2017 döneminde tekrar düşüşe geçtiği görülmektedir.
- Malezya'da büyüme oranlarının incelenen yıllarda inişli çıkışlı bir seyir izlediği ve en yüksek artışın 2014 yılında en düşük artışın ise 2016 yılında gerçekleştiği görülmüştür.
- Birleşik Arap Emirliklerinde büyüme oranlarının 2012-2015 döneminde inişli çıkışlı bir seyir izlediği ve 2015 yılından sonra düşüşe geçtiği görülmüştür.
- Türkiye'de büyüme oranlarının inişli çıkışlı bir seyir izlediği ve en yüksek artışın 2013 yılında en düşük artışın ise 2018 yılında gerçekleştiği görülmüştür.

Sonuç olarak, İncelenen dönemde (2012-2018) QISMUT ülkeleri için ortalama büyüme oranları incelendiğinde; sırasıyla en yüksek büyüme oranları sahip ülkeler; Türkiye, Endonezya, Malezya, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'dır.

5.2. QISMUT Ülkelerinde Enflasyon Oranları

Enflasyon, mal ve hizmetlerin fiyatlarının artmasıdır. Ancak mal ve hizmetlerin fiyatları zaman içinde artabilir veya azalabilir. Enflasyon sadece belli bir malın veya hizmetin fiyatının tek başına artması değil, fiyatların genel düzeyinin sürekli bir artış göstermesidir. Ayrıca enflasyon dolanımında bulunan para miktarıyla, malların ve satın alınabilir hizmetlerin toplamı arasındaki açığın büyümesi nedeniyle ortaya çıkan ve fiyatların toptan yükselişi, para değerinin düşmesi biçiminde kendini gösteren ekonomik ve parasal süreç olarak da tanımlanmaktadır. Tablo 5.2.'de ise QISMUT ülkelerinde enflasyon (Tüketici Fiyatları) oranlarının değişimi yıllar itibariyle verilmiştir.

Tablo 5.2. QISMUT Ülkeleri Enflasyon (Tüketici Fiyatları) Oranları (WDI, 06.07.2019, wdi.worldbank.org).

Enflasyon (Tüketici Fiyatları) Oranları						
Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik Arap E.	Türkiye
2001	1.5	11.5	-1.1	1.4	..	54.4
2002	0.2	11.9	0.2	1.8	..	45
2003	2.3	6.8	0.6	1.1	..	21.6
2004	6.8	6.1	0.5	1.4	..	8.6
2005	8.8	10.5	0.5	3	..	8.2
2006	11.8	13.1	2.2	3.6	..	9.6
2007	13.8	6.4	4.2	2	..	8.8
2008	15.1	10.2	9.9	5.4	12.3	10.4
2009	-4.9	4.4	5.1	0.6	1.6	6.3
2010	-2.4	5.1	5.3	1.6	0.9	8.6
2011	1.1	5.4	5.8	3.2	0.9	6.5
2012	2.3	4.3	2.9	1.7	0.7	8.9
2013	3.2	6.4	3.5	2.1	1.1	7.5
2014	3.4	6.4	2.2	3.1	2.3	8.9
2015	1.6	6.4	1.2	2.1	4.1	7.7
2016	2.9	3.5	2.1	2.1	1.6	7.8
2017	0.4	3.8	-0.8	3.9	2	11.1
2018	..	3.2	2.5	0.9	3.1	16.3
ORT.	3.99	6.96	2.6	2.27	2.78	14.23

QISMUT ülkelerinin 2001-2018 yılları arası enflasyon oranlarının ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek enflasyon oranı Türkiye'de, en düşük enflasyon oranı Malezya'da görülmektedir.

QISMUT ülkelerinin analiz yapılan dönem itibariyle (2012-2018) enflasyon oranları incelendiğinde;

- Katar'da 2012 yılında %2.3, 2013'de %3.2, 2014'de %3.4, 2015'te %1.6, 2016'da %2.9, 2017'de %0.4 çıkmıştır.
- Endonezya'da 2012 yılında %4.3, 2013'de %6.4, 2014'de %6.4, 2015'te %6.4, 2016'da %3.5, 2017'de %3.8, 2018'de ise %3.2 olduğu görülmektedir.
- Suudi Arabistan'da 2012 yılında %2.9, 2013'de %3.5, 2014'de %2.2, 2015'te %1.2, 2016'da %2.1, 2017'de %-0.8, 2018'de ise %2.5 oranında gerçekleşmiştir.
- Malezya'da 2012 yılında %1.7, 2013'de %2.1, 2014'de %3.1, 2015'te %2.1, 2016'da %2.1, 2017'de %3.9, 2018'de ise %0.9 çıkmıştır.

- Birleşik Arap Emirliklerin’de 2012 yılında %0.7, 2013’de %1.1, 2014’de %2.3, 2015’te %4.1, 2016’da %1.6, 2017’de %2.0, 2018’de ise %3.1 seviyesindedir.
- Türkiye’de 2012 yılında %8.9, 2013’de %7.5, 2014’de %8.9, 2015’te %7.7, 2016’da %7.8, 2017’de %11.1, 2018 yılında ise %16.3 düzeyindedir.

QISMUT ülkelerindeki enflasyon oranlarının analiz yapılan yıllarda (2012-2018) ortalama değerleri incelendiğinde; QISMUT ülkeleri içinde en yüksek enflasyona sahip ülkeler sırasıyla; Türkiye, Endonezya, Malezya, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan’dır.

5.3. QISMUT Ülkelerinde Cari İşlemler Dengesi/GSYİH Oranları

Yurtiçinde üretilen ve yurtdışına satılan mallardan elde edilen gelirin, yurtdışında üretilen ve yurtiçinde tüketilmek üzere satın alınan mallara ödenen miktardan daha düşük olması durumuna cari açık denilmektedir. Cari açık, ödemeler bilançosunun cari işlemler hesabı kaleminde yer alan mal - hizmet ithalat/ihracatı ve karşılıksız transfer işlemleri ile ilgili döviz harcamalarının, bu işlemler sonucu elde edilen döviz gelirlerini aşması nedeniyle ortaya çıkar. Başka bir ifade ile ülkenin negatif tasarruf yaptığını göstermektedir (Duman, 2017: 232). Birçok ülkede en önemli ekonomik göstergelerden biri olan cari işlemler dengesinde, cari işlemler dengesi/GSYİH oranı önemli bir veri olarak kabul edilmiştir. Sağlıklı ekonomilerde bu oranın %4’ü geçmesi ve 2-3 yıllık periyotlarda bu oranın %25’ten fazla bir değer artışı sağlaması durumunda ülkelerin ekonomik olarak sıkıntı yaşayabilecekleri belirtilmiştir (Dornbusch, 2001: 3). Tablo 5.3’te QISMUT Ülkeleri’nde cari işlemler dengesinin GSYİH içindeki payları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 5.3. QISMUT Ülkeleri’nde Cari İşlemler Dengesi/GSYİH Oranları (WDI, 06.07.2019, wdi.worldbank.org).

Cari İşlemler Dengesi (% GSYİH)						
Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik A.E.	Türkiye
2001	..	4.3	5.1	7.9	..	1.9
2002	..	4	6.3	7.1	..	-0.3
2003	..	3.5	13	12	..	-2.4
2004	..	0.6	20.1	12	..	-3.5
2005	..	0.1	27.4	14	..	-4.2
2006	..	3	26.2	16	..	-5.6
2007	..	2.4	22.4	15	..	-5.5
2008	..	0	25.5	17	..	-5.2
2009	..	2	4.9	16	..	-1.8
2010	..	0.7	12.6	10	..	-5.8
2011	31.1	0.2	23.6	11	..	-8.9
2012	33.2	-2.7	22.4	5.2	..	-5.5
2013	30.4	-3.2	18.1	3.5	..	-6.7
2014	24	-3.1	9.8	4.4	..	-4.7
2015	8.5	-2	-8.7	3.1	..	-3.7
2016	-5.5	-1.8	-3.7	2.4	..	-3.8
2017	3.8	-1.6	1.5	3	..	-5.6
2018	8.7	-3	9.2	-3.5
ORT	16.77	0.18	13.09	9.4		-4.15

QISMUT ülkelerinin 2001-2018 yılları arası Cari İşlemler Dengesi/GSYİH oranlarının ortalamaları değerleri incelendiğinde; GSYİH içinde en yüksek cari denge değerinin Katar'da, en düşük cari denge değerinin ise Türkiye'de olduğu görülmektedir.

QISMUT ülkelerinin analiz yapılan dönem itibariyle (2012-2018) Cari İşlemler Dengesi/GSYİH oranları incelendiğinde;

Katar'da, 2012 yılında %33.2 olarak gerçekleşen cari işlemler dengesi, 2013 yılında %30.4'lük bir orana sahiptir. Cari işlemler hesabının, 2014 yılında GSYİH içindeki payı 2013 yılına göre %10'luk bir düşüşle %24.0 olarak gerçekleşmiştir. 2014'ten 2015'e geçişte yaklaşık %15.5'lik bir düşüşle %8.5 olarak gerçekleşen denge değeri, 2016 yılında %-5.5'lik bir orana sahiptir. Bu oran 2016 yılında Katar'da cari işlemler hesabının açık verdiğini göstermektedir. 2017'deki denge değeri %3.8, 2018 yılında ise %8.7 olarak gerçekleşmiştir.

Endonezya'da incelenen tüm yıllarda cari işlemler hesabının açık verdiği görülmektedir. Bu durum incelenen dönemlerde, Endonezya'da mal ve hizmet ihracatının mal ve hizmet ithalatından daha küçük olduğunu göstermektedir. Endonezya'da 2012 yılında %-2.7' olan oranın, 2013'te %-3.2, 2014'te %-3.1, 2015'te %-2.0, 2016'da %-1.8, 2017'de %-1.6, 2018 yılında ise %-3.0 olduğu görülmektedir.

Suudi Arabistan ekonomisinde cari işlemler hesabının ülke gayri safi yurtiçi hasıla'sı içindeki payı yıllar itibariyle incelendiğinde; ülkede sadece 2015 ve 2016 yıllarında cari işlemler hesabının açık verdiği görülmektedir. Bu iki yıl dışındaki diğer yıllarda Suudi Arabistan'da cari işlemler hesabının fazla verdiği tespit edilmiştir. Suudi Arabistan'da 2012 yılında %22.4'olan oranın, 2013'te %18.1, 2014'te %9.8, 2015'te %-8.7, 2016'da %-3.7, 2017'de %1.5 ve 2018 yılında ise %9.2 olarak gerçekleştiği görülmüştür.

Malezya ekonomisinde cari işlemler hesabının ülke gayri safi yurtiçi hasıla'sı içindeki payı yıllar itibariyle incelendiğinde; ülkenin incelenen tüm yıllarda cari işlemler hesabının fazla verdiği görülmektedir. Bu özelliği ile Malezya QISMUT ülkeleri içinde hiçbir dönemde cari açık vermeyen tek ülkedir. Malezya'da 2012 yılında %5.2'olan oran, 2013'te %3.5, 2014'te %4.4, 2015'te %3.1, 2016'da %2.4, 2017'de ise %3.0 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye ekonomisinde cari işlemler hesabının ülke gayri safi yurtiçi hasıla'sı içindeki payı yıllar itibariyle incelendiğinde; incelenen tüm yıllarda cari işlemler hesabının açık verdiği görülmektedir. Bu özelliği ile Türkiye QISMUT ülkeleri arasında en fazla cari açık veren ülke konumundadır. Türkiye'de 2012 yılında %-5.5' olan oran, 2013'te %-6.7, 2014'te %-4.7, 2015'te %-3.7, 2016'da %-3.8, 2017'de %-5.6 ve 2018 yılında ise %-3.5 olarak gerçekleşmiştir.

QISMUT ülkeleri içinde incelenen dönemde (2012-2018) cari işlemler dengesi açık veren ülkeler; Türkiye ve Endonezya'dır. Suudi Arabistanda sadece 2015-2016 yıllarında, Katar'da ise sadece 2016 yılında cari işlemler dengesinin açık verdiği görülmektedir.

5.4. QISMUT Ülkelerinde İşsizlik Oranları

İşsizlik; bir ülkede çalışmak istediği halde iş bulamayan kimsenin içinde bulunduğu durumu ifade etmektedir. İşsiz ise; iş bulmak istediği halde iş bulamayan kimseye denir. İşsizlik oranı, işsiz kalan kişilerin işgücüne olan oranı olarak tanımlanmaktadır. Tablo 5.4.'de QISMUT ülkelerinde işsizlik oranlarının yıllar itibariyle değişimi gösterilmiştir.

Tablo 5.4. QISMUT Ülkeleri'nde İşsizlik Oranları (toplam işgücüne) (WDI, 06.07.2019, wdi.worldbank.org).

İşsizlik Oranları (Toplam İşgücüne Yüzdesi)							
Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik Arap Emirlikleri	Türkiye	
2001	..	6.1	4.6	3.5	..	8.4	
2002	..	6.6	5.3	3.5	..	10.4	
2003	..	6.7	5.6	3.6	..	10.5	
2004	1.5	7.3	5.8	3.5	..	10.8	
2005	..	7.9	6.1	3.5	3.1	10.6	
2006	0.9	7.6	6.3	3.3	..	8.7	
2007	0.5	8.1	5.7	3.2	..	8.9	
2008	0.3	7.2	5.1	3.3	..	9.7	
2009	0.3	6.1	5.4	3.7	..	12.6	
2010	0.4	5.6	5.6	3.3	..	10.7	
2011	0.6	5.2	5.8	3	..	8.8	
2012	0.5	4.5	5.5	3	..	8.1	
2013	0.3	4.3	5.6	3.1	..	8.7	
2014	0.2	4	5.7	2.9	..	9.9	
2015	0.2	4.5	5.6	3.1	..	10.2	
2016	0.2	4.3	5.7	3.4	1.6	10.8	
2017	0.1	4.2	5.9	3.4	2.5	10.8	
2018	
ORT	0.46	5.89	5.6	3.31	2.4	9.91	

QISMUT ülkelerinin 2001-2018 yılları arası İşsizlik oranlarının ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek işsizlik oranlarının Türkiye'de, en düşük oranların ise Katar'da olduğu görülmektedir.

QISMUT ülkelerinin analiz yapılan dönem itibariyle (2012-2018) İşsizlik oranları incelendiğinde;

- Katar'da 2012 yılında %0.5, 2013'de %0.3, 2014'de %0.2, 2015'te %0.2, 2016'da %0.2, 2017'de ise %0.1 çıkmıştır.
- Endonezya'da işsizlik oranları yıllar itibariyle; 2012 yılında %4.5, 2013'de %4.3, 2014'de %4.0, 2015'te %4.1, 2016'da %4.3, 2017'de %4.2 olarak gerçekleşmiştir.
- Suudi Arabistan'da 2012 yılında %5.5, 2013'de %5.6, 2014'de %5.7, 2015'te %5.6, 2016'da %5.7, 2017'de %5.9 düzeyindedir.
- Malezya'da işsizlik oranları yıllar itibariyle; 2012 yılında %3.0, 2013'de %3.1, 2014'de %2.9, 2015'te %3.1, 2016'da %3.4, 2017'de %3.4'dür.
- Birleşik Arap Emirlikleri'de işsizlik oranları yıllar itibariyle; 2016'da %1.6, 2017'de %2.5 olarak gerçekleşmiştir.
- Türkiye'deki işsizlik oranları yıllar itibariyle; 2012 yılında %8.1, 2013'de %8.7, 2014'de %9.9, 2015'te %10.2, 2016'da %10.8, 2017'de %10.8 seviyelerindedir.

İncelenen dönemlerdeki (2012-2018) işsizlik oranlarının ortalama değerlerine bakıldığında; QISMUT ülkeleri içinde işsizlik oranı en yüksek olan ülkeler sırasıyla; Türkiye, Suudi Arabistan, Endonezya, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar'dır.

5.5. QISMUT Ülkelerinde Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu

Yatırımlar ülkelerin kalkınmasında ve büyümesinde büyük önem taşımaktadır. Sermaye birikiminin yetersizliği ülkelerdeki yatırım düzeylerini düşürerek, ülkelerin

kalkınmasını ve diğer ülkelerle rekabet edebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Yatırım ve kalkınma için yeterli yerli sermayesi olmayan ülkeler borçlanma yoluyla ya da doğrudan yabancı yatırımlara yönelebilmektedir (Ayaydın, 2010: 2).

Yatırımlar, gayrisafi (brüt) sermaye oluşumunun toplam değerine göre hesaplanmıştır. İlgili ülkelerin ve endüstrilerin var olan fiziki sermaye varlıklarının toplam miktarını temsil etmektedir (Ünlü, 2010: 100). Tablo 5.5.'te Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu yıllık büyüme oranlarının değişimi yıllar itibariyle verilmiştir.

Tablo 5.5. QISMUT Ülkeleri'nde Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu Yıllık Büyüme Oranları (WDI, 06.07.2019, wdi.worldbank.org).

Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu Yıllık Büyüme (%)						
Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik A.E	Türkiye
2001	29.1	6.5	1.5	-2.1	..	-27
2002	32.6	4.7	1.8	0.6	5.8	17.8
2003	34.9	0.6	14.8	2.8	7.6	19.4
2004	31.5	14.7	23	3.6	2.6	31.9
2005	34.3	10.9	22.9	5	15.1	19.6
2006	41.9	2.6	20.1	6.3	14.9	15.4
2007	46	9.3	20.6	10.8	43.3	5.5
2008	41.1	11.9	12.1	2.5	0.4	-2.7
2009	43	3.3	-4.7	-2.5	9.1	-20.5
2010	31.3	8.5	10.6	11	-9.6	22.5
2011	29	8.9	15.6	6.4	-0.1	23.8
2012	27.1	9.1	5	19	1.1	2.7
2013	27.8	5	5.6	8.1	-5.7	13.8
2014	31.8	4.4	7.5	4.8	10.9	5.1
2015	37.1	5	3.7	3.6	4.3	9.3
2016	48.9	4.5	-14	2.7	8.8	2.2
2017	44.6	6.2	-0.1	6.2	0.6	7.8
2018	..	6.7	0	1.4	..	-1.7
Ort	36	6.8	8.1	5.01	6.81	8.05

QISMUT ülkelerinin 2001-2018 yılları arası Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu yıllık büyüme oranlarının ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek sermaye oluşum oranlarının Katar'da, en düşük oranların ise Malezya'da olduğu görülmektedir.

QISMUT ülkelerinin analiz yapılan dönem itibariyle (2012-2018) Gayri Safi Sabit Sermaye oluşumu oranları incelendiğinde;

- Katar'da 2012 yılında %27.1, 2013'de %27.8, 2014'de %31.8, 2015'te %37.1, 2016'da %48.9, 2017'de %44.6' çıkmıştır.
- Endonezya'da 2012 yılında %9.1, 2013'de %5.0, 2014'de %4.4, 2015'te %5.0, 2016'da %4.5, 2017'de %6.2, 2018'de %6.7 düzeyindedir.
- Suudi Arabistan'da 2012 yılında %5, 2013'de %5.6, 2014'de %7.5, 2015'te %3.7, 2016'da %-14.0, 2017'de %-0.1 olarak gerçekleşmiştir.
- Malezya'da, 2012 yılında %19, 2013'de %8.1, 2014'de %4.8, 2015'te %3.6, 2016'da %2.7, 2017'de %6.2, 2018'de %1.4 olduğu görülmektedir.
- Birleşik Arap Emirliklerin'de 2012 yılında %1.1, 2013'de %-5.7, 2014'de %10.9, 2015'te %4.3, 2016'da %8.8, 2017'de %0.6 çıkmıştır.
- Türkiye'de 2012 yılında %2.7, 2013'de %13.8, 2014'de %5.1, 2015'te %9.3, 2016'da %2.2, 2017'de %7.8, 2018'de %-1.7 olarak gerçekleşmiştir.

QISMUT ülkelerinde Gayri Safi Sabit Sermaye oluşumu yıllık büyüme oranlarının incelenen dönemde (2012-2018) ortalama değerleri incelendiğinde; en

düşük sabit sermaye oluşumuna sahip ülkeler sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Endonezya, Malezya ve Katar'dır.

5.6. QISMUT Ülkelerinde Mal ve Hizmet İhracatındaki Değişim

Günümüzün küreselleşen dünyasında mal ve hizmet ihracatı ülkelerin ekonomik gelişimi açısından büyük önem arz etmektedir. Ülkeler, ihracatı arttırarak dış ticaret dengesini kendi lehlerine çevirebilmek için bir takım politikalar belirleyerek uygulamaktadırlar. Ülkeler ihracatı arttırmak için piyasalardaki mal ve hizmetleri çeşitlendirilmeye, ürünlere yeni pazarlar kazandırmaya, uluslararası ticarete paylarının artırılması için girişimlere gerekli desteğin sağlanmasına, ihracatçılar ile yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılmasına, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesine yönelik olarak, orta ve uzun vadeli politikalar üretmekte ve ihracatçıları desteklemektedirler. Tablo 5.6.'da QISMUT ülkelerindeki mal ve hizmet ihracatı (% GSYİH) oranlarının değişimi yıllar itibariyle verilmiştir.

Tablo 5.6. QISMUT Ülkeleri'nde Mal ve Hizmet İhracatı (% GSYİH) (WDI, 06.07.2019, wdi.worldbank.org).

Mal ve hizmet ihracatı (% GSYİH)						
Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik A.E.	Türkiye
2001	65.9	39	39.6	110.4	49.2	26.6
2002	60.3	32.7	40.9	108.3	49.5	24.5
2003	61.7	30.5	45.9	106.9	55.9	22.2
2004	64.2	32.2	51	115.4	63.6	22.8
2005	65.1	34.1	57.1	112.9	67.6	21
2006	62.8	31	59.8	112.2	68.6	21.7
2007	60.3	29.4	59.9	106.2	72.4	21.2
2008	61.4	29.8	62.1	99.5	78.9	22.8
2009	51.1	24.2	47.1	91.4	79.7	22.6
2010	62.3	24.3	49.6	86.9	77.7	20.4
2011	72.6	26.3	56	85.3	89.8	22.3
2012	76.5	24.6	54.3	79.3	100.3	23.7
2013	72.7	23.9	51.9	75.6	100.6	22.3
2014	68	23.7	46.9	73.8	99.1	23.8
2015	57.1	21.2	33.3	70.6	100.9	23.3
2016	47.7	19.1	31.1	67.8	101	22
2017	51	20.2	34.9	71.4	100.4	24.8
2018	65.9	21	39.7	69.7	93.9	29.6
ORT	62.5	27	47.8	91.3	80.5	23.2

QISMUT ülkelerinin 2001-2018 yılları arası Mal ve Hizmet İhracatı (% GSYİH) oranlarının ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek Mal ve Hizmet İhracatının Malezya'da, en düşük mal ve hizmet ihracatının ise Türkiye'de olduğu görülmektedir.

QISMUT ülkelerinin analiz yapılan dönem itibariyle (2012-2018) Mal ve Hizmet İhracat oranları incelendiğinde;

- Katar'da 2012 yılında %76.5 olan oran, 2013 yılında %3.8 azalarak %72.7'ye, 2014 yılında %4.7 azalarak %68'e, 2015 yılında %10.9 azalarak %57.1'e, 2016 yılında %9.4 azalarak %47.7'ye düşmüştür. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten

%3.3 artarak %51'e, 2018 yılındaysa bir önceki yıla nispeten %14.9 artarak %65.9'a yükselmiştir.

- Endonezya'da 2012 yılında %24.6 olan oran, 2013 yılında %0.7 azalarak %23.9'a, 2014 yılında %0.2 azalarak %23.7'ye, 2015 yılında %2.5 azalarak % 21.2'ye, 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %2.1 azalarak %19.1'e düşmüştür. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %1.1 artarak %20.2'ye, 2018 yılında %0.8 artarak %21'e yükselmiştir.
- Suudi Arabistan'da 2012 yılında %54.3 olan oran, 2013 yılında %2.4 azalarak %51.9'a, 2014 yılında %5.0 zalarak %46.9'a, 2015 yılında %13.6 azalarak % 33.3'e, 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %2.2 azalarak % 31.1'e gerilemiş, 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %3.8 artarak %34.9'a 2018 yılında %4.8 artarak %39.7 düzeyinde gerçekleşmiştir.
- Malezya'da 2012 yılında %79.3 olan oran, 2013 yılında %3.7 azalarak %75.6'ya, 2014 yılında %1.8 azalarak %73.8'e, 2015 yılında %3.2 azalarak %70.6'ya, 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %2.8 azalarak %67.8'e düşmüştür. 2017 yılında %3.6 artarak %71.4'e yükselmiştir. 2018 yılında bir önceki yıla nispeten %0.7 azalarak %69.7'ye düşmüştür.
- Birleşik Arap Emirliklerin'de 2012 yılında %100.3 olan oran, 2013 yılında %0.3 artarak %100.6'ya, 2014 yılında %1.5 azalarak %99.1'e düşmüştür. 2015 yılında bir önceki yıla nispeten %1.8 artarak %100.9'a, 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %0.1 artarak %101'e yükselmiştir. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %0.6 azalarak %100.4'e, 2018 yılında %6.5 azalarak %93.9'a düşmüştür.
- Türkiye'de 2012 yılında %23.7 olan oran, 2013 yılında bir önceki yıla nispeten %1.4 azalarak %22.3'e düşmüştür. 2014 yılında bir önceki yıla nispeten %1.5 artarak %23.8'e yükselmiştir. 2015 yılında bir önceki yıla nispete %0.5 azalarak %23.3'e, 2016 yılında %1.3 azalarak %22'ye düşmüştür. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %2.28 artarak %24.8'e, 2018 yılında %4.8 artarak %29.6'ya yükselmiştir.

Sonuç olarak QISMUT ülkelerinde incelenen dönemde (2012-2018) ortalama ihracat verileri incelendiğinde en yüksek ihracat hacmine sahip ülkeler sırasıyla; Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Katar, Suudi Arabistan, Türkiye ve Endonezya'dır.

5.7. QISMUT Ülkelerinde Mal ve Hizmet İthalatındaki Değişim

İthalat, başka ülkelerde üretilmiş mal ve hizmetlerin ülkedeki alıcılar tarafından satın alınmasıdır. Dış alım da denilmektedir. İhracatın karşıtıdır ve onunla birlikte bir ülkenin dış ticaret dengesini oluşturmaktadır. İthalat, özel ya da tüzel kişilerce kamu iktisadi kuruluşları ya da devlet tarafından doğrudan yapılabilmektedir. Bir ekonomide mal ve hizmet ithalatının mal ve hizmet ihracatından daha fazla olması dış ticaret açığına neden olmaktadır. Ülkelerde ihracatın artırılması, ithalatın azaltılması önemli hedefler arasındadır. Tablo 5.7'de QISMUT ülkelerindeki Mal ve Hizmet İthalatı (% GSYİH) oranlarının değişimi yıllar itibariyle verilmiştir.

Tablo 5.7. QISMUT Ülkeleri'nde Mal ve Hizmet İthalatı (% GSYİH) (WDI, 06.07.2019, wdi.worldbank.org).

Mal ve Hizmet İthalatı (% GSYİH)						
Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik A.E	Türkiye
2001	29.1	30.8	23.9	93	40.7	22.8
2002	28.1	26.4	23.6	91.1	43.6	23
2003	28.5	23.1	24	87.3	46.4	23.4
2004	26.2	27.5	24.1	95	53.1	25.4
2005	29.7	29.9	24.9	91	52	24.4
2006	35.8	25.6	30.1	90.4	50.8	26.5
2007	35.8	25.4	34.9	86.3	64.4	26.1
2008	28.1	28.8	34	77.2	69.6	27.1
2009	29	21.4	37.8	71.1	73.8	23.4
2010	23.8	22.4	33	71	63.6	25.5
2011	26.1	23.9	29.5	69.7	62	30.4
2012	29.3	25	29.2	68.5	64.8	28.6
2013	29.7	24.7	30.8	67.1	64.9	28.1
2014	31	24.4	33.8	64.5	68.9	27.6
2015	36.6	20.8	38.8	62.9	74.4	26
2016	41.8	18.3	30.7	61	75.7	24.9
2017	37.3	19.2	29.3	64.4	72.4	29.3
2018	..	22.1	26.8	62.6	68	30.8
ORT.	30.9	24.4	29.9	76.3	61.6	26.2

QISMUT ülkelerinin 2001-2018 yılları arası Mal ve Hizmet İthalatı (% GSYİH) oranlarının ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek Mal ve Hizmet İthalatının Malezya'da, en düşük mal ve hizmet ithalatının ise Endonezya'da olduğu görülmektedir.

QISMUT ülkelerinin analiz yapılan dönem itibariyle (2012-2018) Mal ve Hizmet İthalat oranları incelendiğinde;

- Katar'da 2012 yılında %29.3 olan oran, 2013 yılında %0.4 artarak %29.7'ye, 2014 yılında %1.3 artarak %31'e, 2015 yılında %5.6 artarak %36.6'ya, 2016 yılında %5.2 artarak %41.8'e yükselmiştir. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %4.5 azalarak %37.3'e düşmüştür.
- Endonezya'da 2012 yılında %25.0 olan oran, 2013 yılında %0.3 azalarak %24.7'ye, 2014 yılında %0.3 azalarak %24.4'e, 2015 yılında %3.6 azalarak %20.8'e, 2016 yılında %2.5 azalarak %18.3'e düşmüştür. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %0.9 artarak %22.1'e, 2018 yılında %2.3 artarak %24.4'e yükselmiştir.
- Suudi Arabistan'da 2012 yılında %29.2 olan oran, 2013 yılında %1.6 artarak %30.8'e, 2014 yılında %3.0 artarak %33.8'e, 2015 yılında %5.0 artarak %38.8'e yükselmiştir. 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %8.1 azalarak %30.7'ye, 2017 yılında %1.4 azalarak %29.3'e, 2018 yılında %2.5 azalarak %26.8 düzeyinde gerçekleşmiştir.
- Malezya'da 2012 yılında %68.5 olan oran, 2013 yılında %1.4 azalarak %67.1'e, 2014 yılında %2.6 azalarak %64.5'e, 2015 yılında %1.6 azalarak %62.9'a, 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %1.9 azalarak %61.0'e düşmüştür. 2017 yılında %3.4 artarak %64.4'e yükselmiştir. 2018 yılında bir önceki yıla nispeten %1.8 azalarak %62.6'ya düşmüştür.

- Birleşik Arap Emirliklerin’de 2012 yılında %64.8 olan oran, 2013 yılında %0.1 artarak %64.9’a, 2014 yılında %4 artarak %68.9’a düşmüştür. 2015 yılında bir önceki yıla nispeten %5.5 artarak %74.4’e, 2016 yılında bir önceki yıla nispeten %1.3 artarak %75.7’ye yükselmiştir. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %3.3 azalarak %72.4’e, 2018 yılında %4.4 azalarak %68’e düşmüştür.
- Türkiye’de 2012 yılında %28.6 olan oran, 2013 yılında bir önceki yıla nispeten %0.5 azalarak %28.1’e, 2014 yılında %0.5 azalarak %27.6’ya, 2015 yılında %1.6 azalarak %26’ya, 2016 yılında %1.1 azalarak %24.9’a düşmüştür. 2017 yılında bir önceki yıla nispeten %4.4 artarak %29.3’e, 2018 yılında %1.5 artarak %30.8’e yükselmiştir.

Sonuç olarak QISMUT ülkelerinde incelenen dönemde (2012-2018) ortalama İthalat verileri incelendiğinde en yüksek ithalat hacmine sahip ülkeler sırasıyla; Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Katar, Suudi Arabistan, Türkiye ve Endonezya’dır.

6. QISMUT ÜLKELERİNDE İSLAMİ BANKACILIK SEKTÖRÜ

Bu bölümde öncelikle QISMUT ülkelerindeki İslami bankalarla ilgili sayısal büyüklükler verilmiş daha sonra her ülkedeki İslami bankacılık sektörüyle ilgili önemli rasyolar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bankalarla ilgili veriler 2013-2018 yıllarını kapsamaktadır. 2018 yılı için ancak 2. dönem verilerine ulaşılabilmektedir. Katar için (2013-14-15), Birleşik Arap Emirlikleri için (2014-15) verilerine ulaşılamamıştır.

6.1. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankacılıkla İlgili Sayısal Büyüklükler

Bu bölümde QISMUT ülkelerindeki İslami bankalar hakkında sayısal bilgiler Tablolar yardımıyla verilmiş ve altlarında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

6.1.1. QISMUT Ülkelerinde İslami Banka Sayıları

İslami finans alanında hızlı gelişim gösteren QISMUT ülkelerindeki İslami banka sayıları Tablo 6.1’de yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.1. QISMUT Ülkeleri’nde İslami Banka Sayıları (IFSB, 27.03.2019, www.ifsb.org)

Yıllar	Katar	Endoneza	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik Arap Emirlikleri	Türkiye
2013	-	11	4	16	-	4
2014	-	12	4	16	-	4
2015	-	12	4	16	8	5
2016	4	13	4	16	8	5
2017	4	13	4	16	8	5
2018	4	13	4	16	8	5

Tablo 6.1’de görüldüğü gibi, 2018 yılında QISMUT ülkelerinde, en fazla İslami banka Malezya’da (16) bulunmaktadır. Endonezya’da 13, Birleşik Arap Emirliklerinde 8, Katar ve Suudi Arabistan’ da 4, Türkiye’de 5 İslami banka faaliyet göstermektedir.

6.1.2. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankaların Yurtiçi Şube Sayıları

QISMUT ülkeleri İslami bankacılık sektöründe son yıllarda önemli bir gelişim göstermişler ve artan işlem hacimlerine paralel olarak şube sayıları da genel itibariyle artmıştır. Tablo 6.2’de QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların şube sayıları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.2. QISMUT Ülkeleri’nde İslami Bankaların Yurtiçi Şube Sayıları (IFSB, 27.03.2019, www.ifsb.org).

Yıllar	Katar	Endoneza	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik Arap Emirlikleri	Türkiye
2013	-	407	698	2177	-	961
2014	-	447	745	2192	-	986
2015	-	450	776	2206	307	1.076
2016	65	473	807	2197	305	956
2017	71	471	830	2198	293	1.029
2018	75	467	830	-	288	1.063

Tablo 6.2’de görüldüğü gibi, İslami bankaların;

- 2013 yılında; Malezya’da 2.177, Türkiye’de 961, Suudi Arabistan’da 698, Endonezya’da ise 407 yurtiçi şubesi bulunmaktadır.
- 2014 yılında; Malezya’da 15 yurtiçi şube daha açılmış ve yurtiçi şube sayısı 2192’ye ulaşmıştır. Suudi Arabistan’da 47 yeni yurtiçi şube daha açılmış ve yurtiçi şube sayısı 745’e ulaşmıştır. Endonezya’da 2013 yılında 407 olan yurtiçi şube sayısı 2014’te 447’ye ulaşmıştır. Türkiye’de yurtiçi şube sayısı 25 artmıştır.
- 2015 yılında; Malezya’da yurtiçi şube sayısı artmaya devam etmiştir. Bu yılda 14 yeni yurtiçi şube daha açılmış ve yurtiçi şube sayısı 2206’ya ulaşmıştır. Suudi Arabistan’da 29 yeni yurtiçi şube daha açılmış ve yurtiçi şube sayısı 776’ya ulaşmıştır. Endonezya’da 2015 yılında 3 yeni yurtiçi şubesi daha açılmış ve toplam yurtiçi şube sayısı 450’ye ulaşmıştır. Birleşik Arap Emirliklerin’de 2015 yılında 307 yurtiçi şube bulunmaktadır. Türkiye’de toplam yurtiçi şube sayısı 1076’ya çıkmıştır.
- 2016 yılında; Malezya’ da yurtiçi şube sayısında azalma yaşanmıştır. Bu yılda 2015 yılına göre 9 yurtiçi şube kapanmış ve yurtiçi şube sayısı 2197’ye gerilemiştir. Suudi Arabistan’da 31 yeni yurtiçi şube daha açılmış ve yurtiçi şube sayısı 807’ye ulaşmıştır. Endonezya’da 2016 yılında 23 yeni yurtiçi şubesi açılmış ve toplam yurtiçi şube sayısı 473 olmuştur. Katar’ da 2016 yılında 65 yurtiçi şube bulunmaktadır. Birleşik Arap Emirliklerinde 2016 yılında yurtiçi şube sayısı 307’den 305’ düşmüştür. Türkiye’de yurtiçi şube sayısında azalma olduğu görülmektedir.
- 2017 yılında; Malezya’da yurtiçi şube sayısı 2198’e ulaşmıştır. Suudi Arabistan’da 23 yeni yurtiçi şube daha açılmış ve yurtiçi şube sayısı 830’a yükselmiştir. Endonezya’da 2017 yılında yurtiçi şube sayısı 471’e gerilemiştir. Katar’da 2017 yılında 6 yeni yurtiçi şube daha açılmış ve yurtiçi şube sayısı 71’e ulaşmıştır. Birleşik Arap Emirliklerinde bu yılda 2016 yılına göre 12 yurtiçi şube kapanmış ve yurtiçi şube sayısı 293’e düşmüştür. Türkiye’de 73 yeni yurtiçi şube açılmıştır.
- 2018 yılı 2.dönem yurtiçi şube sayılarına bakıldığında; en fazla şube Türkiye’de bulunurken en az şubeye sahip ülke Katar’dır.

6.1.3. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankalarda Çalışan Sayıları

QISMUT ülkelerindeki İslami bankalar son yıllarda artan işlem hacimleri ve şube sayılarına paralel olarak çok sayıda istihdam yaratmışlardır. Tablo 6.3’te QISMUT ülkelerindeki İslami bankalarda çalışan sayıları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.3. QISMUT Ülkeleri’nde İslami Bankalarda Çalışan Sayıları
(IFSB, 27.03.2019, www.ifs.org).

Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik Arap Emir.	Türkiye
2013	-	26.717	16.724	10.251	-	16.763
2014	-	41.393	18.471	9.402	-	16.280
2015	-	51.413	19.980	8.922	9.318	16.554
2016	2.233	51.110	21.112	9.117	8.366	14.465
2017	2.239	51.068	20.460	9.296	8.419	15.029
2018	2.228	52.350	19.209	-	8.764	15.310

Tablo 6.3’de görüldüğü gibi,

- 2013 yılı için; en fazla İslami banka çalışanı Endonezya’da bulunmaktadır. Çalışan sayısı fazlalığı bakımından daha sonra Türkiye, Suudi Arabistan ve Malezya gelmektedir. 2013 yılında şube sayısı en fazla olan Malezya’da en az banka çalışanı bulunurken, şube sayısı en az olan Endonezya’da en fazla banka çalışanın olması bankaların şube yapılarının farklı olduğunu göstermektedir. Bu dört ülkede incelenen dönemlerde en fazla çalışan Endonezya’da, en az çalışan Birleşik Arap Emirlikleri’nde bulunmaktadır.
- Katar’da İslami banka çalışan sayıları incelendiğinde 2016 yılından 2018 yılının 2. Çeyreğine kadar önemli bir değişim olmadığı görülmektedir.
- Birleşik Arap Emirlikleri İslami banka çalışan sayıları incelendiğinde 2016 yılında 2015 yılında göre bir azalma görülmektedir. 2017 yılında 2016 yılına göre çalışan sayıları artmıştır.
- 2018 yılı 2.dönem banka çalışan sayılarına bakıldığında; en fazla çalışan Endonezya’da bulunurken en az çalışan Katar’dadır.

6.1.4. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankaların ATM Sayıları

Bankacılık sektöründe müşterinin şube dışında işlem yapmasına olanak sağlayan ATM'lerde özellikle para çekme, kredi kartı borcu ödeme, para yatırma, fatura ödemesi, nakit işlemleri gibi birçok işlem yapılabilmektedir. Tablo 6.4.’te QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların ATM sayıları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.4. QISMUT Ülkeleri’nde İslami Bankaların ATM(Bankamatik) Sayıları (IFSB, 27.03.2019, www.ifsb.org).

Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik Arap Emirlikleri	Türkiye
2013	-	2.696	5.698	-	-	1.886
2014	-	3.350	6.483	-	-	2.026
2015	-	3.571	6.812	-	1.815	2.137
2016	402	3.127	7.332	-	1.864	1.523
2017	413	2.585	7.729	-	1.860	1.688
2018	420	2.598	7.776	-	-	1.804

Tablo 6.4.’de görüldüğü gibi,

- 2013 yılında; Suudi Arabistan’da bulunan ATM sayısı, Endonezya’da bulunan ATM sayısının 2 katından daha fazladır. 2014 yılında da yaklaşık olarak 2 katıdır. 2013 ve 2014 yıllarında Türkiye bu ülkeler arasında en az ATM ‘ye sahip ülkedir.
- 2015 yılında; Endonezya’da 3571 ATM bulunurken, Suudi Arabistan’da 6812, Birleşik Arap Emirlikleri’nde 1815 ATM, Türkiye’de ise 2137 ATM bulunmaktadır.
- 2016 yılında en fazla ATM Suudi Arabistan’da bulunurken, en az ATM, Katar da bulunmaktadır.
- 2017 yılında Katar ve Suudi Arabistan ve Türkiye’de ATM sayıları artış gösterirken, Endonezya ve Birleşik Arap Emirliklerinde ATM sayıları azalmıştır.
- 2018 yılı 2.dönem ATM sayılarına bakıldığında; en fazla ATM Suudi Arabistan’da bulunurken en az ATM Katar’dadır.

6.2. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Varlıklarının Kendi Ülkelerinde ve Dünya Genelindeki Dağılımı

Bu bölümde QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların varlık dağılımları incelenmiş ve Tablo 6.5'te QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların varlıklarının dünya İslami bankacılık sektörü içindeki payları ve kendi ülkelerindeki bankacılık sektörü içindeki payları 2016 yılı sonu itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.5. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankaların Varlıklarının Bankacılık Sektörü İçindeki Payları (2016) (E&Y, 03.05.2018, www.ey.com).

Ülkeler	QISMUT Ülkeleri İçindeki Payları (%) (2015)	Dünyadaki İslami Bankacılık Sektörü İçindeki Payları (%)	Kendi Ülkelerindeki Bankacılık Sektörü İçindeki Payları (%)
Katar	10	8.1	25.8
Endonezya	3	2.5	3.7
Suudi Ara.	43	33	51.2
Malezya	18	15.5	21.3
Birleşik A.E	19	15.4	21.6
Türkiye	6	5.1	5.5

Tablo 6.5 incelendiğinde;

- Katar'daki İslami bankalar ülke bankacılık sektöründeki toplam varlıkların %25.8'ine sahipken, dünyadaki İslami bankacılık sektörünün toplam varlıklarının ise %8.1'ine sahiptir.
- Endonezya'daki İslami bankalar ülke bankacılık sektöründeki toplam varlıkların %3.7'sine sahipken dünya genelindeki toplam İslami banka varlıklarının ise %2.5'ine sahiptir.
- Suudi Arabistan'daki İslami bankalar ülke bankacılık sektöründeki toplam varlıkların %51.2'sine, dünya genelindeki İslami banka toplam varlıklarının ise %33'üne sahiptir.
- Malezya'da İslami bankaların toplam varlıkları ülke bankacılık sektöründeki toplam varlıkların %21.3'ünü oluştururken, dünya genelindeki toplam İslami banka varlıklarının ise %15.5'ini oluşturmaktadır.
- Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami bankaların ülke bankacılık sektöründeki toplam varlıkların %21.6'sına, dünya genelindeki İslami banka toplam varlıklarının ise %15.4'üne sahip olduğu görülmektedir.
- Türkiye'deki Katılım bankalarının toplam varlıkları ülke bankacılık sektöründeki toplam varlıkların %5.5'ine, dünya genelindeki İslami banka toplam varlıklarının ise %5.1'ine karşılık gelmektedir.

Sonuç olarak, QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların toplam varlıklarının dünyadaki İslami bankacılık sektörü içindeki payları incelendiğinde, en yüksek paya sahip ülkeler sırasıyla; Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Türkiye ve Endonezya olarak görülmektedir. Kendi ülkelerindeki bankacılık sektöründeki payları incelendiğinde, en yüksek paya sahip ülkeler sırasıyla; Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Türkiye ve Endonezya şeklindedir. 2015 yılı sonu itibariyle; QISMUT ülkeleri içinde en yüksek varlıklara sahip ülkeler sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Katar, Türkiye ve Endonezya'dır.

6.3. QISMUT Ülkelerinde İslami Bankacılık Sektörüyle İlgili Önemli Veriler ve Oranlar

Bankacılık sektörünün seyri, gelişimi ve analizi bakımından sektörel oranlar büyük önem taşımakta ve yaygın olarak kullanılmaktadır. QISMUT ülkelerinde İslami bankacılık sektörüyle ilgili seçilen veriler ve oranlar şunlardır;

- Toplam Aktiflerin Dağılımı
- Toplam Gelirler
- Aktif Kalitesi Oranları
- Likidite Oranları
- Karlılık Oranları
- Sermaye Yeterlilik Oranları
- Sermaye/Varlık Oranları
- Piyasa Risk Duyarlılık Oranları
- Ek İhtiyati İslami Finansal Gösterge Oranları

6.3.1. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Toplam Aktifleri

İslami bankaların asıl görevlerinden biri de tasarrufların yatırıma dönüşmesine aracılık etmektir. Bu amaçla İslami bankalar kredi kullanarak reel sektörü desteklemeyi amaçlarlar. İslami banka bilançolarının aktifleri içinde en büyük payı krediler almaktadır. Diğer aktif kalemler içerisinde; nakit ve nakit benzerleri, zorunlu karşılıklar, takipteki alacaklar, menkul değerler, diğer aktifler yer almaktadır. Aşağıdaki Tablo 6.6.'de QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların yıllar itibariyle toplam aktiflerinin gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 6.6. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Toplam Aktifleri (Milyon USD)
(IFSB, 27.03.2019, www.ifsb.org)

Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik A.E.	Türkiye
2013	-	14,796.9	117,289.0	127,833.2	-	44,685.0
2014	-	16,475.8	133,601.3	134,198.5	-	44,495.0
2015	-	18,425.8	138,520.5	122,630.1	126,385.7	41,299.0
2016	88,699.8	18,714.7	150,536.0	127,700.6	137,644.5	37,855.0
2017	96,758.8	21,229.8	157,231.0	158,226.6	149,808.4	42,476.0
2018	96,923.9	20,538.5	160,853.1	165,800.7	153,834.7	40,776.0

Tablo 6.6'ya göre QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların toplam aktif değerlerine bakıldığında;

- 2013 yılı QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların aktif değerleri incelendiğinde; en yüksek aktif değerlere sahip İslami bankalar sırasıyla; Malezya, Suudi Arabistan ve Türkiye ve Endonezya'dadır.
- 2014 yılı QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların toplam aktif değerleri incelendiğinde; en yüksek aktif değerlere sahip İslami bankaların sırasıyla; Malezya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Endonezya'da olduğu görülmektedir.
- 2015 yılı QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların toplam aktif değerlerinin en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Türkiye ve Endonezya'dır.

- 2016 yılı QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların toplam aktif değerleri incelendiğinde; en yüksek aktif değerlere sahip İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Katar, Türkiye ve Endonezya'da bulunmaktadır.
- 2017 yılı QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların toplam aktif değerleri incelendiğinde; en yüksek aktif değerlere sahip İslami bankaların sırasıyla; Malezya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Türkiye ve Endonezya'da olduğu görülmektedir.
- 2018 yılı 2. Dönemi itibarıyla QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların aktif değerleri incelendiğinde; en yüksek aktif değerlere sahip İslami bankaların sırasıyla; Malezya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Türkiye ve Endonezya'da olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların ortalama toplam aktif değerleri incelendiğinde; en yüksek aktiflere sahip İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Katar, Türkiye ve Endonezya'da bulunmaktadır.

6.3.2. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Toplam Gelirleri

QISMUT ülkeleri İslami finans sektöründe özellikle de İslami bankacılık uygulamalarında önde gelen ülkelerdir. İslami bankacılık alanında hızlı büyüyen bu altı ülkede bulunan İslami bankaların yıllar itibarıyla toplam gelirleri Tablo 6.7.'de gösterilmiştir.

Tablo 6.7. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Toplam Gelirleri (Milyon USD)
(IFSB, 27.03.2019, www.ifs.org).

Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik A.E.	Türkiye
2013	-	2.180,6	5.592,7	3.752,2	-	3.649,7
2014	-	2.649,6	5.799,2	3.644,4	-	4.013,5
2015	-	3.073,1	6.247,7	2.978,2	5.576,8	3.467,7
2016	9.280,9	3.316,6	6.705,0	3.093,8	6.203,4	3.099,6
2017	9.765,6	3.063,2	7.234,1	3.636,3	6.750,3	3.551,8
2018	9.538,4	1.616,6	3.952,4	2.175,6	3.568,1	4.001,2
ORT.	9.765,6	2.649,8	6.315,7	3.213,4	5.524,6	3.630,5

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların toplam gelirleri yıllar itibarıyla incelendiğinde; Tablo 6.7. de görüldüğü gibi;

- 2013 yılında en yüksek gelire sahip İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Malezya, Türkiye ve Endonezya'da bulunmaktadır.
- 2014 yılında en yüksek gelire sahip İslami bankaların sırasıyla; Suudi Arabistan, Türkiye, Malezya ve Endonezya'da olduğu görülmektedir.
- 2015 yılında en yüksek gelire sahip İslami bankalar Suudi Arabistan'dadır. En düşük gelire sahip İslami bankalar ise Malezya'dadır.
- 2016 yılında Katar en yüksek gelire sahip İslami bankaları barındırırken, Katar'ı sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Türkiye ve Malezya takip etmektedir.
- 2017 yılında Katar'daki İslami bankaların daha iyi bir performans sergiledikleri ve QISMUT ülkeleri içinde en yüksek gelire seviyesine ulaştıkları görülmektedir. Katar'dan sonra sırasıyla İslami bankalarının toplam gelirleri en

yüksek olan ülkeler; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Türkiye ve Endonezya'dır.

- 2018 yılı 2.dönemi itibariyle QISMUT ülkelerinde en yüksek gelire sahip İslami bankalar Katar'da, en düşük gelir sahip İslami bankalar ise Endonezya'dadır.

Sonuç olarak; QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların yıllar itibariyle ortalama toplam gelirleri incelendiğinde; en yüksek gelire sahip İslami bankaların sırasıyla; Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Malezya ve Endonezya'da olduğu görülmektedir.

6.3.3. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Aktif Kalitesi Oranları

Bankaların projeleri değerlendirme kapasitelerinin ve kaynaklarının sınırlı olması, iyi projelerin sayısının az olması gibi nedenden dolayı verimsiz kredi artışları, bankaların varlıklarının kalitesini düşürerek mali açıdan zayıflamalarına neden olmaktadır. Bankaların aktif kalitesi kredilerin geri dönüşüm oranının yüksekliğiyle doğru orantılıdır zamanında ve tam ödenen krediler bankaların aktif kalitesi olumlu etkilemektedir (Emir ve Atukalp, 2018:591). Bankacılık sektörü başarılı bir risk yönetimi ve ihtiyatlı karşılık ayırma politikalarıyla aktif kalitesindeki bozulmayı yönetebilir düzeylerde tutabilir. Geri ödenmeyen ve takibe düşen krediler oranının yüksek olması bankaya sermaye koyan öz kaynak sahiplerini de olumsuz etkiler. Zira özkaynaklar içinde takibe düşmüş kredi oranının artması öz kaynakları ve karlılığı azaltıcı bir etkiye neden olmaktadır. Tablo 6.8.'de QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların aktif kalitesi oranları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.8. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Aktif Kalitesi Oranları (%)
(IFSB, 27.03.2019, www.ifs.org).

Yıllar	Katar			Endonezya			Suudi A.			Malezya			Birleşik A.E.			Türkiye		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
2013	-	-	-	2.7	13.7	33.4	1.4	-3.1	152.1	1.4	9.0	28.6	-	-	-	3.2	8.2	63.2
2014	-	-	-	5.0	25.5	32.3	1.1	-4.6	192.2	1.2	7.6	26.2	-	-	-	4.3	10.8	62.3
2015	-	-	-	4.8	21.0	34.1	1.3	-4.1	175.3	1.2	8.5	23.5	7.8	8.0	81.0	5.1	13.3	59.1
2016	0.6	0.4	74.8	4.4	14.2	50.8	1.2	-5.2	212.1	1.3	9.1	24.8	7.6	6.4	83.1	3.7	8.3	62.1
2017	0.8	1.1	67.2	4.8	15.7	46.0	0.9	-5.3	249.0	1.2	8.1	26.8	6.3	5.7	82.1	3.1	5.7	70.7
2018	1.2	2.4	56.2	3.8	11.2	44.3	1.0	-8.7	311.0	1.4	8.4	29.3	6.0	1.9	93.4	3.2	6.7	67.9

1-Brüt Takipteki Krediler/Toplam Krediler
2-Net Takipteki Krediler/Toplam Yasal Öz kaynaklar
3-Kredilere Ayrılan Karşılıklar/Brüt Takipteki Krediler

Tablo 6.8.'e göre Brüt Takipteki Krediler/Toplam Krediler oranları incelendiğinde;

- 2013 yılında Endonezya'daki İslami Bankalarda bu oranın %2.7 olduğu görülmektedir. Malezya ve Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda bu oran %1.4 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de bu oranın %3.2 olduğu görülmektedir. Bu yılda toplam krediler içinde en düşük takipteki kredi oranı Malezya ve Suudi Arabistandaki İslami bankalardadır.
- 2014 yılında bu oranın en yüksek olduğu İslami bankalar sırasıyla; Endonezya, Türkiye, Malezya ve Suudi Arabistan'dır.
- 2015 yılında en büyük oran %7.8 ile Birleşik Arap Emirliklerin'deki İslami bankalarda çıkmıştır.

- 2016 yılında toplam krediler içinde takipteki kredi oranları en düşük olan İslami bankalar sırasıyla; Katar, Suudi Arabistan, Malezya, Türkiye, Endonezya ve Birleşik Arap Emirliklerinde'dir.
- 2017 yılında İslami bankalar içinde takipteki kredilerde bir önceki yıla göre en yüksek artış %0.04 ile Endonezya'da yaşanmıştır.
- 2018 yılı 2. Dönem verilerine bakıldığında en yüksek oran Birleşik Arap Emirliklerin'deki İslami bankalarda görülürken, en düşük oran Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda görülmektedir.
Net Takipteki Krediler/Toplam Yasal Öz kaynaklar oranları incelendiğinde;
- 2013 yılında Endonezya'daki İslami Bankalarda bu oranın %13.7 olduğu görülmektedir. Malezya'daki İslami bankalarda bu oran %9.0 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de bu oranın %8.2 olduğu görülmektedir. Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda bu oran %-3.1 çıkmıştır. Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda bu oranın negatif çıkmasının nedeni, net takipteki kredi miktarının azalmasıdır. Toplam yasal özkaynaklar içinde net takipteki krediler oranı en yüksek olan İslami bankalar, Malezya ve Endonezya'dadır.
- 2014 yılında bu oranın en yüksek olduğu İslami bankalar sırasıyla; Endonezya, Türkiye, Malezya ve Suudi Arabistan'dır.
- 2015 yılında en büyük oran %21 ile Endonezya'daki İslami bankalarda çıkmıştır.
- 2016 yılında toplam yasal öz kaynaklar içinde takipteki kredi oranları en düşük olan İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Malezya ve Endonezya'da bulunmaktadır.
- 2017 yılında İslami bankalar içinde net takipteki krediler/toplam yasal öz kaynaklar oranında bir önceki yıla göre en yüksek artış %1.5 ile Endonezya'da yaşanmıştır.
- 2018 yılı 2. Dönem verilerine bakıldığında en yüksek oran Endonezya'daki İslami bankalarda görülürken, en düşük oran Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda görülmektedir
Kredilere Ayrılan Karşılıklar/Brüt Takipteki Krediler oranları incelendiğinde;
- 2013 yılında Endonezya'daki İslami Bankalarda bu oranın %33.4 olduğu görülmektedir. Malezya'da İslami bankalarda %28.6, Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda %152.1, Türkiye'deki İslami bankalarda %63.2 olarak gerçekleşmiştir.
- 2014 yılında bu oranın en yüksek olduğu İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Endonezya, Türkiye ve Malezya'dadır.
- 2015 yılında en büyük oran %175.3 ile Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda çıkmıştır.
- 2016 yılında Brüt takipteki krediler için en düşük karşılık ayıran İslami bankalar sırasıyla; Malezya, Endonezya, Türkiye, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan 'da bulunmaktadır.
- 2017 yılında İslami bankalar içinde takipteki kredilere ayrılan karşılıklarda bir önceki yıla göre en yüksek artış %36.9 ile Suudi Arabistan 'da yaşanmıştır.
- 2018 yılı 2. Dönem verilerine bakıldığında en yüksek oran Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda görülürken, en düşük oran Malezya'daki İslami bankalarda görülmektedir.
Sonuç olarak QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların aktif kalitesi oranlarının yıllar itibariyle ortalama değerleri incelendiğinde; Brüt Takipteki Krediler/Toplam

Krediler oranının en yüksek olduğu İslami bankalar sırasıyla; Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Türkiye, Malezya, Suudi Arabistan ve Katar'da bulunmaktadır. Net Takipteki Krediler/Toplam Yasal Öz kaynaklar oranının en yüksek olduğu İslami bankalar sırasıyla; Endonezya, Türkiye, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Suudi Arabistan'dadır. Kredilere Ayrılan Karşılıklar/Brüt Takipteki Krediler oranının en yüksek olduğu İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ,Katar, Türkiye, Endonezya ve Malezya'da bulunmaktadır.

6.3.4. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Likidite Oranları

Bir finansal ürün, menkul kıymet ya da gayrimenkulun nakde çevrilebilme kolaylığına likidite denir. Likidite, bankaların ani mevduat çıkışlarında ve piyasada kredi ihtiyacının karşılanmasında hayati öneme sahiptir. Bankaların hem kanuni likidite zorunlulukları için hem de piyasada oluşabilecek olumsuzluklara karşı zor duruma düşmemek için yeterli derecede likit varlığa sahip olması gerekir. Likidite sıkıntısı çeken bir banka, kısa sürede yükümlülüklerini arttırarak ya da aktiflerini makul fiyatlarla nakde çevirerek ihtiyacı olan fonu sağlayamayabilir. Ayrıca müşteri taleplerinin karşılanamaması nedeniyle oluşabilecek güven kaybı da banka için bir güvensizlik ortamı yaratabilir. Buna karşılık likidite fazlası olan bir banka da yatırımlardan elde edilecek kardan mahrum kalabilirler.

Bankaların likit aktifleri arasında; Nakit değerler ve TCMB, gerçeğe uygun değer farkı K/Z yansıtılan (net), bankalar, para piyasalarından alacaklar, satılmaya hazır finansal varlıklar (net) sayılabilir. Bu oranlar bankaların toplam aktiflerine ve kısa vadeli yükümlülüklerine karşılık ne kadar likit varlıklarının olduğunu göstermeleri açısından önemlidir. Bankaların likit aktiflerinin toplam aktifler içerisindeki payını gösteren bu oran ile banka aktiflerinin ne derece likit olduğu anlaşılabilir. Bu oranın yüksek oluşu, bankanın beklenmedik durumlardaki manevra yeteneğini arttırır. Tablo 6.9.'da QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların likidite oranları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.9. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Likidite Oranları (%)
(IFSB, 27.03.2019, www.ifs.org).

Yıllar	Katar		Endoneza		Suudi A.		Malezya		Birleşik A.E.		Türkiye	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
2013	-	-	14.6	18.2	-	-	2.8	6.3	-	-	53.1	86.3
2014	-	-	17.0	22.8	-	-	2.8	7.5	-	-	49.0	80.7
2015	-	-	15.5	20.3	23.8	-	14.5	85.8	14.0	16.9	48.7	70.3
2016	34.3	58.9	12.1	15.2	26.0	-	15.2	102.0	13.7	17.0	53.0	83.0
2017	32.7	55.1	12.4	16.3	28.5	-	17.0	126.7	16.6	20.3	43.8	55.6
2018	35.7	64.8	10.3	13.7	27.9	-	18.1	128.6	15.5	19.3	45.9	57.6

1-Likit Aktifler/Toplam Aktifler
2-Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler

Tablo 6.9.'a göre; Likit Aktifler/Toplam Aktifler oranları incelendiğinde;

- 2013 yılında toplam aktifleri içinde likit aktifleri en yüksek olan İslami bankaların Türkiye' de olduğu görülmektedir. En düşük likit aktiflere sahip İslami bankalar Malezya'dadır.

- 2014 yılında toplam aktifleri içinde likit aktifleri en fazla olan İslami bankalar sırasıyla; Türkiye, Endonezya ve Malezya’ da bulunmaktadır.
- 2015 yılında QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların likit aktifler oranı incelendiğinde; aktifler içinde likitleri en yüksek olan İslami bankaların sırasıyla, Türkiye, Endonezya, Malezya ve Birleşik Arap Emirliklerin’ de olduğu görülmektedir.
- 2016 yılında toplam aktifler içinde likit aktifleri en fazla olan ülkeler, Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Endonezya olarak sıralanmaktadır.
- 2017 yılında QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların likit aktifler oranı incelendiğinde; likit aktif oranı en yüksek İslami bankaların sırasıyla, Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Endonezya’da bulunduğu görülmektedir.
- 2018 yılı 2. Dönem verilerine bakıldığında; likit aktif oranı en yüksek İslami bankalar Türkiye’de, en düşük olan İslami bankalar ise Endonezya’da bulunmaktadır.

Tablo 6.9’a göre QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların yıllar itibariyle Likit varlıklar/Kısa Vadeli Yükümlülükler oranları incelendiğinde;

- 2013 yılında en yüksek orana sahip olan İslami bankaların Türkiye’de, en düşük orana sahip olan İslami bankaların ise Malezya’da olduğu görülmektedir.
- 2014 yılında kısa vadeli yükümlülüklerine karşılık en fazla likit aktiflere sahip İslami bankalar sırasıyla; Türkiye, Endonezya ve Malezya’da bulunmaktadır.
- 2015 yılında kısa vadeli yükümlülüklerine karşılık en düşük likit aktiflere sahip İslami bankalar sırasıyla; Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Türkiye ve Malezya’dadır.
- 2016 yılında en yüksek orana sahip olan İslami bankaların sırasıyla; Malezya, Türkiye, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Endonezya’da olduğu görülmektedir.
- 2017 yılında en yüksek orana sahip olan İslami bankalar sırasıyla; Malezya, Türkiye, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Endonezya’da olduğu görülmektedir.
- 2018 yılı 2. Dönem verilerine bakıldığında; en yüksek orana sahip İslami bankalar Malezya’da, en düşük olan İslami bankalar ise Endonezya’da bulunmaktadır.

Sonuç olarak; Likit Aktifler/Toplam Aktifler oranları incelendiğinde; en yüksek oranlar Türkiye’deki İslami bankalarda görülürken en düşük oranlar, Endonezya ve Malezya’daki İslami bankalarda görülmektedir. Türkiye’deki İslami bankaların yeterli düzeyde likit varlıklara sahip olduğu, Malezya’daki İslami bankaların ise likit aktiflerinin kısıtlı olduğu ve bu ülkedeki İslami bankaların oluşabilecek ani nakit çıkışlarında sorun yaşayabileceklerini göstermektedir.

Likit varlıklar/Kısa Vadeli Yükümlülükler oranları incelendiğinde ise, en yüksek oranların Malezya ve Türkiye’deki İslami bankalarda olduğu görülürken, en düşük oranların Endonezya ve Birleşik Arap Emirliklerin’deki İslami bankalarda olduğu saptanmıştır. Endonezya ve BAE’deki İslami bankaların kısa vadeli yükümlülüklerine karşılık çok daha düşük değerlerde likit aktiflere sahip olmaları bu ülkelerdeki İslami bankaların bazı durumlarda kısa vadeli yükümlülüklerini karşılamada sorun yaşayabilecekleri anlamına gelmektedir.

6.3.5. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Karlılık Oranları

Karlılık oranları, bankaların gerek bir bütün olarak tüm faaliyetlerinde karlı çalışıp çalışmadığını, gerekse farklı faaliyetlerinin verimliliğinin ölçülüp yorumlanmasında kullanılan oranlardır. Aktif karlılığı bankaların sahip oldukları varlıkları ne kadar karlı kullandıklarını göstermektedir. Özkaynak karlılığı ise banka ortaklarının bankaya yatırdıkları paralardan elde ettikleri kar'ı göstermektedir (Aslan, 2017: 228). Net kar marjı, hesaplamada bankaların diğer gelir ve giderleri dikkate alındığından, bankaların tüm faaliyet, yatırım ve finansman politikaları hakkında yargıya varmamızı sağlayan bir orandır. Ödenecek temettü tutarları net dönem karı üzerinden hesaplandığı ve dağıtıldığı için, yatırımcılar açısından net kar marjındaki gelişmelerin ayrı bir önemi vardır. Tablo 6.10'da QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların karlılık oranları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.10. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Karlılık Oranları (%)
(IFSB, 27.03.2019, www.ifs.org).

Yıllar	Katar			Endonezya			Suudi Arabistan			Malezya			Birleşik A.E.			Türkiye		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
2013	-	-	-	1.7	18.3	16.2	2.0	13.5	42.1	1.2	17.3	38.4	-	-	-	1.5	16.6	24.9
2014	-	-	-	0.5	5.8	5.6	1.9	13.0	47.4	1.1	16.0	39.1	-	-	-	0.4	4.2	6.5
2015	-	-	-	0.5	5.4	4.9	2.1	13.9	48.7	1.0	14.2	37.8	1.5	12.4	34.6	0.6	7.0	11.1
2016	1.8	16.9	46.8	0.7	6.5	5.0	2.0	13.4	47.1	1.0	14.3	39.2	1.4	10.8	30.9	1.1	12.5	20.8
2017	1.7	16.7	41.8	0.7	6.6	7.5	2.4	15.3	50.8	1.0	15.1	43.0	1.5	12.2	34.0	1.4	16.1	25.0
2018	0.9	9.1	40.6	1.6	13.7	15.4	2.5	16.6	27.1	1.1	15.7	39.2	1.7	14.0	37.2	1.7	21.1	25.7

1-Aktif Karlılığı (ROA) Oranı, Net Kar/Toplam Aktifler
2-Öz Sermaye Karlılığı (ROE) Oranı, Net Kar/Toplam Öz Sermaye
3-Net Kar Marjı Oranı

Tablo 6.10'a göre; QISMUT ülkelerinde Aktif Karlılığı (ROA) Oranları incelendiğinde;

- 2013 yılında en yüksek aktif karlılığı oranlarına sahip İslami bankalar Suudi Arabistan'da, en düşük oranlara sahip İslami bankalar Malezya'da bulunmaktadır.
- 2014 yılında QISMUT ülkelerinde aktif karlılığı en yüksek olan İslami bankalar Suudi Arabistan'da bulunurken, en düşük aktif karlılığına sahip İslami bankalar ise Türkiye'de bulunmaktadır.
- 2015 yılında bir birimlik aktifine karşılık daha fazla net kar elde eden İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Türkiye ve Endonezya'da bulunmaktadır.
- 2016 yılında bir birimlik aktifine karşılık daha az net kar elde eden İslami bankalar sırasıyla; Endonezya, Malezya, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Suudi Arabistan'da bulunmaktadır.
- 2017 yılında en yüksek aktif karlılığı oranları sırasıyla; Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Malezya ve Endonezya'daki İslami Bankalarda görülmektedir.
- 2018 yılı 2. dönemde en yüksek aktif karlılığı oranlarına sahip İslami Bankalar, Suudi Arabistan'da, en düşük oranlara sahip İslami bankalar ise Katar'dadır. Öz Sermaye Karlılığı (ROE) Oranları incelendiğinde;

- 2013 yılında en yüksek özsermaye karlılığına sahip İslami bankaların Endonezya'da olduğu görülürken, en düşük özsermaye karlılığına sahip İslami bankaların Suudi Arabistan'da olduğu görülmektedir.
- 2014 yılında en yüksek özsermaye karlılığına sahip İslami bankalar sırasıyla; Malezya, Suudi Arabistan, Endonezya ve Türkiye'dedir.
- 2015 yılında en düşük özsermaye karlılığına sahip İslami bankalar sırasıyla; Endonezya, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Malezya'da bulunmaktadır.
- 2016 yılında öz sermaye karlılığı incelendiğinde en yüksek özsermaye karlılığına sahip İslami bankaların Katar'da olduğu görülürken, en düşük özsermaye karlılığına sahip İslami bankaların Endonezya'da olduğu görülmektedir.
- 2017 yılında bir birimlik öz sermayesine karşılık daha az net kar elde eden İslami bankalar sırasıyla; Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Katar'dadır.
- 2018 yılı 2. dönemde en yüksek öz sermaye karlılığı oranlarına sahip İslami Bankalar, Türkiye'de, en düşük oranlara sahip İslami bankalar ise Katar'dadır. Net Kar Marjı Oranları incelendiğinde
- 2013 yılında net kar marjı en yüksek İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan Malezya, Türkiye ve Endonezya'da bulunmaktadır.
- 2014 yılında en düşük kar marjı oranı yakalayan İslami bankalar sırasıyla; Endonezya, Türkiye, Malezya ve Suudi Arabistan'tadır.
- 2015 Net kar marjı oranlarına göre; en karlı İslami bankalar sırasıyla Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye ve Endonezya'da bulunmaktadır.
- 2016 yılında net kar marjı bakımından en verimli İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Katar, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye ve Endonezya'da bulunmaktadır.
- 2017 Net kar marjı oranlarına göre; en karlı İslami bankalar sırasıyla Suudi Arabistan, Malezya, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye ve Endonezya'da bulunmaktadır.
- 2018 yılı 2. dönemde en yüksek net kar marjı oranlarına sahip İslami Bankalar, Katar'da'da, en düşük oranlara sahip İslami bankalar ise Endonezya'dadır.

Sonuç olarak; incelenen yıllarda ve ülkelerde Aktif karlılığı en yüksek İslami bankaların Suudi Arabistan'da olduğu, aktif karlılığı en düşük İslami bankaların ise Endonezya'da olduğu görülmektedir. Özsermaye karlılığı açısından en verimli İslami bankalar Malezya'da bulunurken, en verimsiz İslami bankalar Endonezya'dadır. Net kar marjı oranları oranlarına bakıldığında Katar'daki İslami bankalar en yüksek oranlara sahipken Endonezya'daki İslami bankaların en düşük oranlara sahip oldukları görülmektedir.

6.3.6. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranları

Sermaye yeterliliği finansal kurumlarda maruz kalınan risklere karşılık yeterli düzeyde likit varlığa sahip olmak olarak tanımlanır. Bankalar için sermaye yeterliliği önemli bir göstergedir. Zira sağlam bir sermaye yapısı olan sağlam bir mali yapıya sahip bankalar tasarruf sahiplerine de güven verecektir. Bankaların sermaye yeterlilik şartlarının sağlanması, karşılaşılabilecek risklere karşı bir güvence oluşturmaktadır. Basel II

standartlarına göre, uluslararası düzeyde işlem yapan bankaların, en az % 8 yasal sermaye yeterlilik oranı (SYO) ile çalışması gerekmektedir. Basel II standartlarına göre sermaye yeterlilik rasyosu şu şekilde hesaplanmaktadır; Özkaynak/Risk Ağırlıklı Varlıklar (Kredi Riski+ Piyasa Riski+ Operasyonel Risk) \geq %8 (Kaya, 2007: 30-49). Tablo 6.11.'de QISMUT ülkelerindeki İslami Bankaların sermaye yeterlilik oranları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.11. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranları (SYO) (%) (IFSB, 27.03.2019, www.ifsb.org).

Yıllar	Katar	Endoneza	Suudi Arabistan	Malezya	Birleşik A.E.	Türkiye
2013	-	14.4	20.3	14.3	-	14.0
2014	-	15.7	19.7	15.5	-	14.6
2015	-	15.0	20.1	15.4	15.6	15.0
2016	17.5	16.6	21.1	15.8	17.1	16.2
2017	17.9	17.9	21.1	17.4	16.4	17.0
2018	17.3	20.6	21.8	16.4	16.4	16.0

Tablo 6.11'deki Sermaye Yeterlilik Oranları incelendiğinde;

- 2013-2014 yılları Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya ve Türkiye'deki İslami bankaların sermaye yeterliliklerinin Basel II standartlarına göre yeterli olduğu görülmektedir.
- 2015 yılında Suudi Arabistan'daki İslami bankalar en yüksek SYO'ya sahipken, Endonezya, Malezya ve Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye'deki İslami bankalarda bu oran birbirine yakın çıkmıştır.
- 2016 yılında en yüksek sermaye yeterlilik oranı Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda görülürken, Arabistan'dan sonra en yüksek SYO'ya sahip İslami bankalar sırasıyla, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya Türkiye ve Malezya'da bulunmaktadır.
- 2017 yılında en yüksek sermaye yeterlilik oranı Suudi Arabistan'daki İslami bankalarda görülürken, Arabistan'dan sonra en yüksek SYO'ya sahip İslami bankalar sırasıyla, Katar, Endonezya, Malezya, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde bulunmaktadır.
- 2018 yılı 2. Dönemde, en yüksek sermaye yeterlilik oranına sahip İslami bankalar Suudi Arabistan'da, en düşük sermaye yeterlilik oranına sahip İslami bankalar ise Türkiye'dedir.

Sonuç olarak QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların yıllar itibariyle SYO değerleri incelendiğinde; sermaye yeterliliği bakımından en iyi durumda olan İslami bankaların Suudi Arabistan'da olduğu görülürken, en riskli bankalar Türkiye ve Malezya'dadır. Basel II kriterlerine göre bankalarda %8 ve üzeri çıkması gereken bu oran incelenen tüm yıllarda incelenen tüm ülkelerdeki İslami bankalarda %8'in üzerinde çıkmıştır. QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların risk ağırlıklı varlıklara karşılık yeterli düzeyde sermaye yapısıyla çalıştıkları görülmektedir.

6.3.7. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Sermaye/Varlık Oranı

Bu oran, banka varlıklarından yüzde kaçının ortaklar ve banka sahipleri tarafından finanse edildiğini gösterir. Orta ve uzun vadeli kredi değerini tespit amacıyla yaygın olarak kullanılır. Oranın yüksek olması bankanın uzun vadeli yabancı kaynakları

ile bunların faizlerini ödemedeki güçlüğüyle karşılaşma ihtimalinin zayıf olduğunu gösterir. Tablo 6.12’de QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların sermaye/varlık oranları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.12. QISMUT Ülkeleri’nde İslami Bankaların (Sermaye/Varlık Oranı) (%) (IFSB, 27.03.2019, www.ifs.org).

Yıllar	Katar	Endonezya	Suudi A.	Malezya	Birleşik A.E.	Türkiye
2013	-	8.1	15.0	6.4	-	8.8
2014	-	7.7	14.4	6.5	-	8.9
2015	-	8.8	15.2	6.1	11.6	8.5
2016	12.3	9.0	15.4	6.1	12.8	8.4
2017	12.0	9.4	15.8	6.4	11.8	8.3
2018	11.4	10.7	15.4	6.7	12.5	7.9

Tablo 6.12’ye göre; İslami Bankaların (Sermaye/Varlık) oranları yıllar itibariyle incelendiğinde;

- 2013 yılında varlıklarına göre sermayeleri en yüksek olan İslami bankalar sırasıyla; Suudi Arabistan, Türkiye, Endonezya ve Malezya’da bulunmaktadır.
- 2014 yılında varlıklarına göre sermayesi en düşük olan İslami bankalar sırasıyla; Malezya, Endonezya, Türkiye ve Suudi Arabistan’dadır.
- 2015 yılına bakıldığında Türkiye ve Endonezya’da birbirine yakın çıkan bu oran, en yüksek değerine Suudi Arabistan’daki, en düşük değerine ise Malezya’daki İslami bankalarda ulaşmıştır.
- 2016 yılında bir önceki yıla göre en büyük artış, %1.2’lik bir oranla Birleşik Arap Emirliklerinde’deki İslami bankalarda görülmüştür.
- 2017 yılında en yüksek sermaye/varlık oranlarına sahip ülkeler sırasıyla; Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Türkiye ve Malezya’dır.
- 2018 yılı 2. Yarısına bakıldığında en yüksek orana sahip ülke olarak Suudi Arabistan görülürken en düşük orana sahip ülke Malezya’dır.

Sonuç olarak; QISMUT ülkelerinde yıllar itibariyle İslami bankaların (sermaye/varlık) oranları ortalamaları incelendiğinde; varlıklarına göre sermayeleri en yüksek olan İslami bankalar Suudi Arabistan’da bulunurken, en düşük ortalamaya sahip İslami bankalar Malezya’dadır.

6.3.8. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Risk Duyarlılık Oranları

Özel sektör kredi gelişim oranı; cari dönem sonundaki toplam kredilerin bir önceki yılın aynı dönemi sonundaki toplam kredilere bölünmesiyle bulunmaktadır. Bu oran bankaların özel sektöre vermiş oldukları kredilerin gelişimini göstermektedir. Net döviz açığının/toplam yasal özkaynaklara oranı ise, bankalarda, döviz kuru hareketlerinin sermaye yapısı üzerine etkilerini ölçer. Döviz kuru oynaklığı bankaların aktif, pasif yapısı değerlerini etkileyerek kar ve zararın oluşmasına etki etmektedir (IFSB Compilation Guide, 28.06.2019). Tablo 6.13’de QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların risk duyarlılık oranları yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.13. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankaların Risk Duyarlılık Oranları
(%)(IFSB, 27.03.2019, www.ifs.org)

Yıllar	Katar		Endonezya		Suudi A.		Malezya		Birleşik A.E.		Türkiye	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
2013	-	-	3.9	22.1	-	-	6.3	20.7	-	-	-0.3	30.8
2014	-	-	3.3	7.8	-	-	8.8	19.0	-	-	1.1	4.9
2015	-	-	2.2	4.1	7.6	5.5	8.9	16.1	33.7	22.7	1.5	13.5
2016	-43.7	102.0	1.6	20.0	1.8	8.1	5.7	11.4	32.1	9.4	-0.6	5.2
2017	-54.7	102.2	1.8	6.9	3.0	6.2	1.4	10.3	21.0	6.8	0.9	26.3
2018	-63.5	105.7	1.9	2.2	5.3	3.5	4.4	11.4	24.0	8.2	-0.9	31.8

1-Net Döviz Açığı/Toplam Yasal Öz kaynaklar

2-Özel Sektör Kredi Gelişim Oranı

Tablo 6.13'e göre; İslami Bankaların Net Döviz Açığı/Toplam Yasal Öz kaynaklar oranları yıllar itibariyle incelendiğinde;

- 2013 yılında toplam öz kaynaklar içinde döviz açığı en fazla olan İslami bankalar sırasıyla; Malezya, Endonezya ve Türkiye'dedir.
- 2014 yılında bu oranın en yüksek çıktığı İslami bankalar Malezya'da, en düşük çıktığı İslami bankalar ise Türkiye'de bulunmaktadır.
- 2015 yılında öz kaynaklar içinde döviz açığı en düşük olan İslami bankaların sırasıyla; Türkiye, Endonezya, Suudi Arabistan ve Malezya'da olduğu görülmektedir.
- 2016 yılında bir önceki yıla göre net döviz açığının toplam yasal öz kaynaklar içindeki payı tüm ülkelerdeki İslami bankalarda düşmüştür.
- 2017 yılında bu oranın en yüksek olduğu İslami bankalar sırasıyla; Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Endonezya, Malezya, Türkiye ve Katar'dadır.
- 2018 yılı 2. Döneminde net döviz açığı öz kaynaklara göre en yüksek olan İslami bankalar Birleşik Arap Emirliklerin'de, en düşük olanlar ise Katar'dadır.

Tablo 6.13'e göre; İslami Bankaların Özel Sektör Kredi Gelişim oranları yıllar itibariyle incelendiğinde;

- 2013 yılında özel sektör kredi gelişim oranı en yüksek olan İslami bankalar sırasıyla; Türkiye, Endonezya, Malezya'da bulunmaktadır.
- 2014 yılında bu oranın en yüksek çıktığı İslami bankalar Malezya'da, en düşük çıktığı İslami bankalar ise Türkiye'de bulunmaktadır.
- 2015 yılında özel sektör kredi hacmi en düşük olan İslami bankalar sırasıyla; Endonezya, Suudi Arabistan, Türkiye, Malezya ve Birleşik Arap Emirliklerin'dedir.
- 2016 yılında İslami bankalarda bir önceki yıla göre özel sektöre verilen kredi oranı Endonezya ve Suudi Arabistan'da artış, Türkiye, Malezya ve Birleşik Arap Emirliklerin'de ise düşüş göstermiştir.
- 2017 yılında bu oranın en yüksek olduğu İslami bankaların sırasıyla; Katar, Türkiye, Malezya, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan'da olduğu görülmektedir.
- 2018 yılı 2. Döneminde İslami bankaların özel sektör gelişim oranının en yüksek olduğu ülke Katar, en düşük olan ülke ise Endonezya'dır.

Sonuç olarak QISMUT ülkelerindeki İslami Bankaların Net Döviz Açığı/Toplam Yasal Özkaynaklar oranlarının yıllar itibariyle genel ortalamaları göz önüne alındığında; en düşük döviz açığı sırasıyla;

Katar, Türkiye, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya ve Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami bankalarda görülmektedir. İslami Bankaların Özel Sektör Kredi Gelişim oranlarının yıllar itibariyle genel ortalamaları incelendiğinde; özel sektör kredi gelişiminin en yüksek olduğu İslami bankalar sırasıyla; Katar, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Endonezya ve Suudi Arabistan'dadır.

6.3.9. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankalarda Ek İhtiyati İslami Finansal Gösterge Oranları

İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)'nin İslami bankalar için oluşturduğu data setinde yer alan ek ihtiyati İslami finansal göstergeler başlığı altında yer alan ve Tablo 6.14.'te gösterilen oranlar İslami bankaların yabancı para türünden fonlarıyla toplam fonlar arasındaki, yabancı paralarla toplam krediler arasındaki ilişkiyi ve Sukuk varlıklarının toplam öz kaynaklar içindeki paylarını göstermeleri nedeniyle önemlidir.

Tablo 6.14. QISMUT Ülkeleri'nde İslami Bankalarda Ek İhtiyati İslami Finansal Göstergeler (%) (IFSB, 27.03.2019, www.ifsb.org)

Yıllar	Katar			Endonezya			Suudi A.			Malezya			Birleşik A.E.			Türkiye		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
2013	-	-	-	6.2	5.6	45.2	-	-	19.7	1.4	2.1	196.4	-	-	-	-	-	46.4
2014	-	-	-	6.5	5.4	43.0	-	-	18.3	2.0	2.7	191.7	-	-	-	-	-	54.4
2015	-	-	-	6.9	5.8	60.3	-	-	16.5	1.6	3.3	164.0	19.0	13.5	58.4	-	-	48.4
2016	33.3	24.0	114.2	6.0	4.9	62.2	-	-	22.3	1.7	3.2	159.1	18.2	14.4	57.4	-	-	60.3
2017	29.0	20.3	152.2	4.6	4.1	81.3	-	-	43.5	1.7	3.1	162.8	20.3	14.7	57.5	-	-	62.0
2018	32.5	19.6	141.3	5.8	3.9	98.3	-	-	55.9	1.6	2.6	171.0	21.1	15.6	60.6	-	-	51.0

1-Yabancı Para Türünden Fonlar/Toplam Fonlar
2-Yabancı Para Türünden Krediler/Toplam Krediler
3-Sukuk Varlıklar/Toplam Yasal Özkaynaklar

Tablo 6.14'e göre; İslami Bankaların Yabancı Para Türünden Fonlar/Toplam Fonlar oranları yıllar itibariyle incelendiğinde;

- 2013 yılında toplam fonlar içinde YP fonları en fazla olan İslami bankalar sırasıyla; Endonezya ve Malezya'dadır.
- 2014 yılında incelenen oranın en yüksek olduğu İslami bankalar Endonezya'dadır.
- 2015 yılında veri sağlanan ülkeler içinde en düşük orana sahip İslami bankalar Malezya'da bulunmaktadır.
- 2016 yılında toplam fonlar içinde YP fonları en az olan İslami bankaların sırasıyla; Malezya, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar'da olduğu görülmektedir.
- 2017 yılında bir önceki yıla göre en fazla artış oranını %2.1'lük oranla Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami bankalar yakalamışlardır.
- 2018 yılı 2. Dönem verilerine göre bu oranın en yüksek çıktığı İslami bankalar Katar'da, en düşük olduğu İslami bankalar ise Malezya'dadır.

Tablo 6.14'e göre; İslami Bankaların Yabancı Para Türünden Krediler/Toplam Krediler oranları yıllar itibariyle incelendiğinde;

- 2013 yılında toplam krediler içinde YP kredileri en fazla olan İslami bankalar sırasıyla; Endonezya ve Malezya'dadır.

- 2014 yılında incelenen oranın en yüksek olduğu İslami bankalar Endonezya'dadır.
 - 2015 yılında veri sağlanan ülkeler içinde en düşük orana sahip İslami bankalar Malezya'da bulunmaktadır.
 - 2016 yılında toplam krediler içinde YP kredileri en az olan İslami bankaların sırasıyla; Malezya, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar'da olduğu görülmektedir.
 - 2017 yılında bir önceki yıla göre sadece Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami bankalarda YP krediler toplam krediler içindeki payını arttırmıştır.
 - 2018 yılı 2. Dönem verilerine göre bu oranın en yüksek çıktığı İslami bankalar Katar'da, en düşük olduğu İslami bankalar ise Malezya'dadır.
- Tablo 6.14'e göre; İslami Bankaların Sukuk Varlıklar/Toplam Yasal

Özkaynaklar oranları yıllar itibariyle incelendiğinde;

- 2013 yılında toplam öz kaynaklar içinde sukuk varlıkları en fazla olan İslami bankalar sırasıyla; Malezya, Türkiye, Endonezya ve Suudi Arabistan'dadır.
- 2014 yılında incelenen oranın en yüksek olduğu İslami bankalar Malezya'dadır.
- 2015 yılında veri sağlanan ülkeler içinde en düşük orana sahip İslami bankalar Suudi Arabistan'da bulunmaktadır.
- 2016 yılında toplam öz kaynaklar içinde sukuk varlıkları en az olan İslami bankaların sırasıyla; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Endonezya, Katar ve Malezya'da olduğu görülmektedir.
- 2017 yılında bir önceki yıla göre sukuk varlıkların toplam öz kaynaklar içindeki payı incelendiğinde, bütün ülkelerdeki İslami bankalarda bu oranın arttığı görülmüştür.
- 2018 yılı 2. Dönem verilerine göre bu oranın en yüksek çıktığı İslami bankalar Malezya'da, en düşük olduğu İslami bankalar ise Türkiye'dedir.

Sonuç olarak QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların Yabancı Para Türünden Fonlar/Toplam Fonlar oranlarının yıllar itibariyle genel ortalamaları değerlendirildiğinde, toplam fonlar içinde en yüksek YP fonlara sahip İslami bankaların sırasıyla; Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Malezya'da olduğu görülmektedir. İslami Bankaların Yabancı Para Türünden Krediler/Toplam Krediler oranlarının yıllar itibariyle genel ortalamaları incelendiğinde; toplam krediler içinde en yüksek YP kredilere sahip İslami bankaların sırasıyla; Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Malezya'da olduğu görülmektedir. İslami Bankaların Sukuk Varlıklar/Toplam Yasal Özkaynaklar oranlarının yıllar itibariyle genel ortalamaları incelendiğinde; öz kaynaklar içinde sukuk varlıkları en fazla olan İslami bankalar sırasıyla; Malezya, Katar, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye ve Suudi Arabistan'dadır.

7. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ETKİNLİK KAVRAMI ve ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Bu bölümde bankacılık sektöründe etkinlik kavramı anlatılmış ve etkinliği ölçmede kullanılan yöntemlerden bahsedilerek, araştırmada kullanılan analiz yöntemleri, Veri Zarflama Analizi (VZA), Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi (MTFVE) ve Süper Etkinlik modelleri anlatılmıştır.

7.1. Etkinlik-Verimlilik ve Bankacılık Sektöründe Etkinlik

Verimlilik belli bir çıktının en az maliyetle üretilmesi, etkinlik ise bir girdi-çıkıtı mekanizması aracılığı ile işleri doğru yapabilme kabiliyeti olarak tanımlanabilir (Yükçü ve Atağan, 2009: 2).

Etkinlik kavramı, günümüzde birçok alanda farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Etkinlik, en düşük maliyet ve en az girdi israfı ile daha önceden belirlenen standartlara uygun üretim yapılıp yapılmadığının teknik yöntemlerle belirlenmesidir. Sayısal olarak çıktı/girdi olarak ifade edilir (Akbalık ve Sırma, 2013: 9). Başka bir tanıma göre etkinlik, belirli bir miktar girdi ile bu girdilerden elde edilen çıktı miktarını ölçen kavram olarak açıklanmıştır (Bektaş, 2013: 280).

Etkinlik kavramının daha geniş tanımı yapılacak olursa, mevcut teknoloji ve elde var olan imkânlar ile zaman boyutunu dikkate almaksızın belirli bir girdi bileşimiyle en fazla çıktının elde edilmesi ya da belli bir çıktı seviyesinde, mümkün olan en az girdiyi kullanılarak aynı üretim düzeyinin sağlanması olarak tanımlanabilir (Karaemir, 2013: 8).

Ekonomik sistemde faaliyette bulunan çok sayıda banka vardır ve bu bankaların tamamının bir bütün olarak etkinliklerinin ölçülmesi oldukça zordur. Çünkü bu bankaların faaliyetlerine ait çok sayıda değişken veri vardır. Bankaların etkinlikleri ölçülürken tüm bankalar için bu verileri homojen olarak kabul etmek oldukça zordur, bu yüzden bankaların etkinliği ölçülürken ya homojen verilerden yararlanmak gerekir ya da homojenlik sağlanamıyorsa bu verileri etkinlik ölçümünden çıkarmak gerekir.

Bankacılıkta etkinlik, bankaların bazı girdileri kullanarak çıktı düzeyini belirleyebilme kabiliyetini gösterir. Bankacılık sektöründeki göstergeler veri iken, şayet bir banka diğer bankalara göre daha az girdiyle benzer çıktılar elde ediyorsa bu banka kaynaklarını daha etkin kullanıyor denilebilir. Fakat bir banka, aynı çıktı düzeyini sektördeki diğer bankalara göre daha fazla girdi kullanarak gerçekleştiriyorsa, bu banka kaynaklarını etkin kullanamıyor demektir (Çelik ve Kaplan, 2010: 12).

Etkinliği ölçmede standart değerlere bakıldığında, bankanın çıktı karması ve girdi fiyatları göz önüne alınarak maliyetleri en aza indirgeyen veya girdi ve çıktılarının fiyatları göz önüne alınarak karı maksimize eden bir üretim planı seçmesi gerektiği kabul edilmektedir (Hughes ve Mester, 2008: 4).

Bankaların strateji seçimlerini belirlemede, finans sektöründe yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen veriler önemli bir rol oynamaktadır. Finansal etkinlik alanında yapılan analizde kullanılan model, karar birim sayıları ve değişkenler sonuçlara doğrudan etki ettiğinden verilerin seçiminde azami dikkat edilmesi gerekmektedir (Yaşa, 2008: 7-11).

Bankacılık sektörünün etkin bir şekilde çalışması ülke ekonomileri için önemlidir zira bankalar verdikleri krediler ve ürettikleri çeşitli finansal entsrümanlarla ekonomiyi destekleyip sürekli bir büyümeyi teşvik etmektedirler (Kaya ve Doğan, 2005: 3).

7.2. Etkinlik Ölçümünde Kullanılan Yöntemler

Etkinlik ölçümünde kullanılan yöntemler; Rasyo Analizi, Parametrik Yöntemler ve Parametrik olmayan yöntemlerdir. Bu başlık altında bu üç yöntem incelenmiştir.

7.2.1. Rasyo Analizi

Rasyo analizi zaman içinde bir girdinin bir çıktıya oranlanması yoluyla bulunan sonucun yorumlanması şeklinde uygulanmaktadır (İnan, 2000: 83). Etkinlik ve verimlilik ölçümünde oran analizinin yaygın bir şekilde kullanılmasının sebepleri arasında; diğer yöntemlere göre daha az veriye ihtiyaç duyması ve kolay yorumlanması gibi avantajları sayılabilmektedir (Özel vd., 2017: 89).

Bankacılık sektöründe verimliliğinin incelenmesi, geleneksel finansal oran analizi yoluyla ya da VZA kullanılarak yapılabilmektedir (Mousa, 2015: 75).

Finansal oranlar, bir işletmenin performansının ve finansal durumunun değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Daha önce yapılmış olan ampirik çalışmalar finansal oranların firmalar için önemli veriler sağladığını göstermiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir konu mevcut mali verilerden kolayca hesaplanabilen birçok orandan hangilerinin analize dahil edileceğiyle ilgilidir. Doğru oranlar seçilerek yapılacak analiz sonucunda firmayla ilgili doğru tahminlerin yapılması mümkündür (Chen ve Shimerda, 1981: 51).

Bankacılıkta kullanılan finansal oranlar, bankanın kârlılığını, likiditesini ve kredi kalitesini kendi içinde ölçebilen ayrıca bankaların finansal açıdan güçlü ve zayıf yönlerini anlamamıza yardımcı olan önemli göstergelerdir (Kumbirai ve Webb, 2010: 31). Ayrıca, çeşitli finansal Tablolardan alınan veriler arasındaki oransal yüzdeleri göstererek işletmenin çeşitli finansal veri ve çalışmaları hakkında bilgi veren bir analiz yöntemidir (Yaşa, 2008: 11).

Yöntemin kullanılmasının kolay olması ve etkinlik ölçümü yapmasına rağmen bazı yetersizlikleri de vardır. Finansal etkinliği ölçerken özellikle bankacılık sektöründe tek bir girdi-çıktıya dayalı rasyo sonuçlarına göre etkinliğin yorumlanması bazen istenilen sonuca ulaşmada yetersiz kalabilmektedir. Bu sorunu çözmek için bazen aynı etkinlik değerine ulaşmak için daha farklı oranları da analize dahil etmek gerekebilir. Daha fazla oranla yapılan etkinlik analizinin girdi ve çıktıları arttırıp analizi daha anlaşılabilir hale getirebileceği düşünülebilir ancak, bu seferde bu oranların tamamının birlikte yorumlanması ve ortak bir sonuca ulaşmak zorlaşmaktadır (İnan, 2000: 83).

7.2.2. Parametrik Yöntemler

Parametrik yöntemler, verilerin bir şekilde normal bir dağılım izlediğini ve ana kitle varyansının homojen olduğunu varsaymaktadır. Bu yöntemde; olasılık modelini belirleyen bir dizi sabit parametre bulunmaktadır ve her testin kendine has ek koşulları vardır (Karagöz, 2010: 19).

Parametrik yöntemlerde etkinlik ölçümü birden fazla girdinin tek bir çıktı ile ilişkilendirildiği çoklu regresyon ölçümü yöntemiyle yapılmaktadır. Bağımlı değişkenlerdeki değişmelerin nedenleri araştırılarak değişime neden olduğu düşünülen sebepler regresyon çözümlemesi yoluyla bulunmaya çalışılmaktadır (Baykara, 2012: 60).

Parametrik yöntemlerde, etkin olmayan birimler ve hata terimi gibi iki unsur bulunur ve bu unsurların birbirinden ayırt edilmesi etkinlik sınırından sapmaların bulunmasında büyük önem taşır. Parametrik yöntemler, bu iki hata unsurunun birbirinden nasıl ayrıştığıyla ilgili hipotezlere dayanmaktadır (Yaşa, 2008: 3).

Parametrik yöntemlerde tüm gözlemler için belirlenen bir gözlem kümesi vardır ve bu gözlem kümesinde en iyi performansı etkinlik sınırındaki değişkenlerin gösterdiği varsayılır bu sınır üzerinde olan gözlemler etkin sayılırken bu sınırın üzerinde olmayan gözlemler etkin olmayan gözlemler olarak tanımlanır. Analize dahil edilen karar birimlerinin homojen olduklarının varsayılmaktadır. Ayrıca bu yöntemde hataların ölçümü için bir hata terimine yer verilmektedir (İnan, 2000: 84).

Etkinlik ölçümü yapan parametrik yöntemlerin simetrik olmayan bir dağılım izlediği, ölçümde kullanılan rassal hataların simetrik bir dağılımdan geldiği varsayılır. Yarı normal dağılıma sahip, asimetrik olan bir dağılımın izlediği ve rassal hataların ise normal dağılıma sahip simetrik bir dağılımdan geldiği varsayılır (Dikmen, 2013: 87).

Bu yöntemlerin başlıca avantajı girdiler ile çıktılar arasındaki fonksiyonel ilişkinin ölçülmesi ve hata terimlerinin dikkate alınmasıdır (Özden, 2010: 744).

Parametrik yöntemler olarak literatürde genelde üç temel yaklaşımdan bahsedilmektedir. Bu yaklaşımlar; Kalın Sınır Yaklaşımı, Serbest Dağılım Yaklaşımı (SDY) ve Stokastik Sınır Yaklaşımıdır (SSY) (Baykara, 2012: 61).

7.2.2.1. Kalın Sınır Yaklaşımı (KYS) (Thick Frontier Approach)

Stokastik sınır yaklaşımına getirilen eleştirilere karşılık bir alternatif olarak Berger ve Humphrey (1991) tarafından ele alınan bir yaklaşımdır. Bu yöntemde araştırmacı, kullanılacak boyut kategorilerinin sayısını belirlemeli ve herhangi bir başka yüzdellik değer yerine her bir boyut kategorisinde en düşük çeyrek verilerini kullanmalıdır. Bu kullanım için herhangi bir teorik gerekçeye gerek duyulmamaktadır. Hem boyut kategorilerinin sayısı hem de sınırın belirlenmesinde kullanılacak verilerin kesirleri ile ilgili kararlar, düşük maliyet ile yüksek maliyetli firmaların belirlenmesini ve dolayısıyla verimliliği etkilemektedir (Caudill, 2010: 310).

Bu yöntem, firma verilerinin ortalama maliyetlere göre sıralanması mantığına dayanır. İki “kalın sınırın” tahminiyle, en düşük ve en yüksek ortalama maliyetler belirlenerek firmalar için dönemseller tahminler sağlamaktadır. Regresyon analizi, her yıl için bağımsız olarak yürütülür ve firmaların en yüksek ortalama verimsizliği iki kalın sınırın karşılaştırılmasıyla hesaplanır (Wagenvoort ve Schure, 1999: 9).

Kalın Sınır Yaklaşımı (KSY), firmalar için işlevsel bir form belirler ve firmaların en yüksek ve en düşük performans gözlemlerini (boyut sınıfına göre katmanlaştırılır) tahmin eder firmaların performanslarındaki sapmaların verimsizlikleri temsil ettiğini varsayar (Berger ve Humphrey, 1997: 8).

Kalın Sınır Yaklaşımı, Stokastik Sınır Yaklaşımı ve Serbest Dağılım Yaklaşımından özellikle hata terimleri üzerine yaptığı varsayımlar nedeniyle ayrılmaktadır. Burada beklenen ve gözlemlenen değerler arasındaki en küçük ve en büyük rassal değerlerin rassal hatayı oluşturduğu, en büyük ve en küçük değerler dışında kalan diğer değerlerin etkin olmayan sınır gözlemlerini oluşturduğu belirtilmektedir (Baykara, 2012: 62). KSY’de firmalar içinde, durumu en iyi olan firmanın performansı esas alınmaktadır. Firma performansları sınırdan sapmalara göre etkin ya da etkinsiz olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım hata terimi ve etkinsizlik üzerine dağılımsal bir tahminde bulunmamaktadır. Bunun yerine bazı bölgelerde oluşan hata terimlerini tanımlamakta ve firmaların etkinsizliklerinin bazı bölgeler arasında

değiştirdiğini kabul etmektedir. Bu yöntem sadece endüstrinin tamamına yönelik olması, bireysel firmalar için yeterli etkinlik ölçümünü sağlayamaması nedeniyle eleştirilmektedir (Kadioğlu, 2006: 23).

7.2.2.2. Serbest Dağılım Yaklaşımı (SDY) (Distribution-Free Approach)

Dağılımsız yaklaşım ya da Serbest Dağılım Yaklaşımı (SDY) etkin sınır için ayrıca fonksiyonel bir form belirler ve verimsizlikleri rastgele hatalardan ayırır. SSY'nin aksine, SDY, verimsizliklerin veya rastgele hataların spesifik dağılımları hakkında güçlü varsayımlarda bulunmamaktadır. SDY, her bir firmanın verimliliğinin zamanla sabit olduğunu varsayar, buna karşılık rassal hata zamanla sifıra düşme eğilimindedir (Berger ve Humphrey, 1997: 7).

Bu yöntem, hata terimlerinin bileşenlerinin bazı kısıtlar var olduğunda serbest bir dağılıma sahip olabileceğini kabul eder. Panel veri analizini esas alan serbest dağılım yaklaşımı yönteminde firmaların uzun dönemde verimlilikleri sabit kabul edilir, ya da en azından verimlilikleri istikrarlıdır ve ölçüm hatalarını uzun dönemde sifıra yakın kabul etmektedir (Yaşa, 2008: 5).

SDY sınır yaklaşımının diğer işlevsel bir formudur. Fakat bu yöntem farklı bir şekilde rastgele hata verimsizliklerinde ayrılır ve bu yöntemde hata terimi gözlemlerin etkisizliğinden ve rassal hatalardan oluşmaktadır. Zamanla rassal hata bileşeninin ortalaması sifır olacağından, sınır üzerindeki gözlemin hata terimi ortalaması ile hata terimi ortalaması arasındaki fark etkisizliği verecektir. Ancak etkin olmayan gözlemlerin pozitif olma koşulu ile bu durum geçerlidir (Berger ve Humphrey, 1997: 7-8). Bu yöntemin uygulanması aşamasında, çok düşük veya çok yüksek hata terimine sahip gözlemler dışlanır (Baykara, 2012: 61).

Bu yöntemin temel avantajı teknik ve kaynak etkisizlikleri ayrıştırılabilme yeteneğidir. Yönteme getirilen temel eleştiri ise etkisiz gözlemlerin pozitif olduğu durumlarda geçerli olacağı varsayımıdır (Kadioğlu, 2006: 22).

7.2.2.3. Stokastik Sınır Yaklaşımı (SSY) (Stochastic Frontier Approach)

Stokastik Sınır Yaklaşımı, ekonometrik sınır yaklaşımı olarak da bilinmektedir ve maliyet, kar, üretim ilişkisi arasında ve çevresel faktörlere ilişkin işlevsel bir form belirlemektedir. Sistemin işleyişinde rastgele hataya yer verilmektedir. Stokastik sınır yaklaşımı, genellikle standart normal olan simetrik dağılımı takip ederken, verimsizliklerin genellikle asimetric dağılımdan kaynaklandığını varsayan bir hata modeli oluşturur (Berger ve Humphrey, 1997: 6).

Stokastik maliyet sınırı yaklaşımında etkinlik sınırı bir firmanın belirli girdi-çıkıtı bileşimi ile ulaşabileceği minimum toplam maliyeti temsil etmektedir. Etkinlik sınırı kurulduktan sonra bireysel gözlemlerin sınırdan ne kadar saptıkları tespit edilmeye çalışılır. Etkinlik sınırından sapmalar iki parçaya ayrılmaktadır. Normal dağılım özelliği gösteren kısım rassal hata terimini, yarı normal dağılım gösteren kısım ise etkisizliği göstermektedir (Berger ve Humphrey, 1997: 6-7). İlk kısmın firmanın kontrolü dışında olan tesadüfi faktörlerin etkisini içerdiği, buna karşın ikinci kısmın ise firmanın kontrolü altında olan yönetsel veya diğer etkisizlikleri yansıttığı varsayılmaktadır (Kadioğlu, 2006: 24).

Zaman içinde bazı belirsizlikler ve tutarsızlıklardan dolayı kontrol edilemeyen değişimlerin meydana geldiği ve önceden tahmin edilemeyecek şekilde gelişen süreçlere stokastik süreçler denir. Bu değişiklikler kalitatif olarak değil de bir

matematiksel model içerisinde kantitatif olarak incelenebilir. Etkin olmayan gözlem ve rassal hatanın bu yaklaşımda ayrılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir (Baykara, 2012: 61).

7.2.3. Parametrik Olmayan Yöntemler

Parametrik ve parametrik olmayan yaklaşımlar, etkin sınırın şekli ve rassal hatanın varlığına ilişkin varsayımlarında farklılık gösterir. Parametrik olmayan yöntemler, etkinlik açısından veya belirli bir teknolojinin altında yatan işlevsel form ile ilgili herhangi bir varsayım gerektirmez (Casu vd., 2004: 2525). Bu yöntemler doğrusal programlama tabanlı teknikleri kullanırlar ve karar birimlerinin etkin sınıra olan uzaklıklarını ölçerler. Parametrik olmayan yöntemlerin davranışsal yaklaşımlar ve üretim birimi yapısıyla ilgili tahmin yapmak gibi bir zorunluluğu yoktur. Bu nedenle diğer yöntemlere göre daha avantajlı sayılırlar. Buna ilaveten parametrik olmayan yöntemler birden fazla (açıklayıcı-açıklanan) değişken kullanarak parametrik yöntemlere göre kendilerine bir üstünlük sağlarlar. Bu yöntemler ölçüm hataları ve diğer nedenlerle oluşan hataları, rassal hatayı varsaymadan sisteme aktarırlar ve bu nedenle etkin sınırın yanlış oluşmasına neden olabilirler (Yaşa, 2008: 19). Çalışmaların çoğunda Parametrik olmayan yöntem olarak; VZA modelleri kullanılmaktadır (Berger ve Humphrey, 1997: 5-6).

7.2.3.1. Serbest Atılabilir Zarf Modeli (SAZ)

Serbest Atılabilir Zarf Modeli bir kısım kaynaklarda VZA'nın özel bir hali olarak ifade edilirken, bazı kaynaklarda ise parametrik olmayan yöntemler içerisinde gösterilmektedir. Bu model, Veri Zarflama Analizindeki bazı köşeleri üretim sınırı içine almaz. Bu yöntem, gözlem noktaları ve bunların bazı kısımlarını kapsayan alanın üretim sınırı içinde yer alır. Bu model de bazı noktalar etkin sınıra dahil edilmemektedir. Bunun mantığı etkin sınır üzerindeki farklı noktalar arası herhangi bir ikame olamayacağı varsayımdır. Bu yöntem rassal hataya yer vermemektedir. Birden fazla girdi ve çıktı kullanımına imkan sağlaması ve belli bir fonksiyonel yapı oluşturma zorunluluğunun olmaması bu yöntemin önemli avantajlarından biridir (Berger ve Humphrey, 1997: 5-6). Muhasebe kurallarındaki değişimler, birimlerin performans değişkenliği ve hata terimi tarafından temsil edilen ölçüm hatası bu yöntemde dikkate alınmamaktadır (Yaşa, 2008: 21).

Serbest Atılabilir Zarf Modeli sıfır ile bir sınırını modele ekleyerek bu sınır varsayımı altında, gözlemlerin göreceli etkinliğini hesaplanmaktadır. Bu modelde gözlem noktalarının her birinin göreceli etkinliğinin ölçümü yapılır. Serbest Atılabilir Zarf Modelini Veri Zarflama modelinden ayıran bir diğer fark ise; gözlem noktaları ile bunları kapsayan bölgeyi etkin sınır içine almak yerine gözlem noktaları ile bunların güneydoğusunu kapsayan bölgeye serbest atılabilir alan denilmektedir. Bu yönüyle Serbest Atılabilir Zarf Modeli Veri Zarflamanın iç ve komşu kısmını kapsadığından etkinlik tahminlerinde daha geniş bir ortalama değerle yorum yapma imkanı sağlamaktadır (Baykara, 2012: 65).

7.2.3.2. Veri Zarflama Analizi (VZA)

Bu başlık altın Veri Zarflama Analizi (VZA) hakkında genel bilgiler verilmiş ve uygulama aşamaları anlatılmıştır.

7.2.3.2.(1). Veri Zarflama Analizi

Chames, Cooper ve Rhodes (1978) tarafından ilk olarak kullanılan (Wagenvoort and Schure, 1999:9), VZA doğrusal bir programlamaya dayalı parametrik olmayan bir yöntemdir. Bu yöntemde verimli firmalar, belirli bir miktarda girdiyi kullanarak gözlem kümesindeki diğer firmalara göre daha fazla çıktı üreten ya da belli bir miktar çıktı düzeyinde daha az girdiyi kullanan firmalardır. VZA modelleri, bir optimizasyon hesaplaması ile girdi ve çıktı ağırlıklarını elde eder. Buna dayanarak, birimleri etkin ve etkin olmayan diye sınıflandırır. Etkinsiz birimlerde, etkinliği sağlayacak girdi ve çıktı değerlerini bize bildirirler (Vincova, 2005: 24-25). Bu yöntem de karar verme birimlerinin (KVB) performansı, toplam çıktıların toplam girdilere oranı olan verimlilik veya etkinlik kavramını kullanarak VZA’da değerlendirilmektedir. VZA kullanılarak tahmin edilen etkinlikler görecelidir, yani en iyi performans gösteren KVB’ye bağlıdır. En iyi performans gösteren KVB’ye bir etkinlik skoru veya yüzde değer verilir ve diğer KVB’lerin performansı bu en iyi performansa göre yüzde 0 ile 100 arasında değişir (Ramanathan, 2003: 26). Her bir karar biriminin etkinlik puanı, bir etkinlik sınırına göre hesaplanmaktadır. Eğer karar birimleri etkinlik sınırında ise bu birimler 1 (veya% 100) değerini alırken. Sınırın altında faaliyet gösteren birimler 1’den (ya da% 100) daha düşük bir etkinlik puanına sahiptir ve dolayısıyla gelecekteki performansını iyileştirmesi beklenir (Huguenin, 2012: 5).

Firmaların üretim süreçlerine göre, Veri zarflama analizi modelleri çıktı yönelimli ya da girdi yönelimli olarak oluşturulabilir. Eğer çıktı yönelimli bir model seçilirse burada bir firmanın en fazla çıktıyı belli bir girdi seviyesinde elde etmesi beklenir, model girdi yönelimli ise bu sefer firma en az girdi miktarıyla belirli bir çıktı miktarını elde etmeye çalışır (Yücel, 2017: 2).

Karar birimlerinin etkinlik ölçümü yapılırken üretim ölçek türleri de, VZA modelinin türünün seçilmesinde önemli bir faktördür. BCC modeli ölçeğe göre değişken getiriye esas alırken CCR modeli ise ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında çalışmaktadır. BCC model, CCR modele konvekslik kısıtı eklenmesi ile elde edilmiştir (Yücel, 2017: 3).

VZA’nın etkin kullanımı için benzer yapıya sahip birimlerin seçilmesi gerekir. Karar birimlerinin etkinliğini ölçmek için bu birimlere ait girdi ve çıktı değişkenler seçilmelidir. Her karar biriminde seçilen girdi ve çıktı verileri benzer olmalıdır. Seçilen girdi sayısı x çıktı sayısına y dersek en az $(x+y+1)$ sayıda karar birimi ölçümün etkin olabilmesi için gerekli bir koşuldur. Ya da değişken sayısının en az iki katı kadar karar verme birimi olmalıdır (Atan, 2002: 61). VZA, karar vericilere aşağıdaki nedenlerden dolayı yardımcı olur;

- Bir etkinlik puanını hesaplayarak, bir firmanın etkin olup olmadığını veya iyileştirme kapasitesini gösterir.
- Girdi ve çıktı için hedef değerleri belirleyerek, birimlerin etkin hale gelmesi için ne kadar girdinin azaltılması veya çıktı artırılması gerektiğini hesaplar.
- Getiri niteliğinin ölçeğe göre tanımlanmasını sağlar ve ortalama maliyeti en aza indirmek için bir firmanın ölçeğini (veya büyüklüğünü) azaltması veya arttırması gerekir gösterir.
- Bir dizi karşılaştırma yaparak, firmaların kendi uygulamalarını geliştirmek için hangi firmaların süreçlerinin analiz edilmesi gerektiğini belirler (Huguenin, 2012: 5)

7.2.3.2.(2).Veri Zarflama Analizi Modelleri

Bu başlık altında Veri Zarflama Analiz modelleri anlatılmıştır.

7.2.3.2.(2).(a). CCR MODEL

Bu model ilk defa Charles, Cooper ve Rhodes tarafından geliştirilmiş ve literatüre 1978 yılında girmiştir. Model, ölçeğe sabit getiri (CRS- constant returns to scale) varsayımına dayanmaktadır. Modelde çoklu girdi-çıkı değişkenlerinin varlığında etkinlik şöyle tanımlanır:

Etkinlik = Çıktıların ağırlıklı toplamı/Girdilerin ağırlıklı toplamı

Matematiksel olarak, verilen k^{th} firmasının göreceli etkinliği aşağıdaki gibi ölçülürken;

$$\text{Max } h_k = \frac{\sum_{r=1}^s u_{rk} y_{rk}}{\sum_{i=1}^m v_{ik} x_{ik}}$$

Yukarıdaki formül aşağıda yeniden düzenlenmiştir.

$$\frac{\sum_{r=1}^s u_{rk} y_{rk}}{\sum_{i=1}^m v_{ik} x_{ij}} \leq 1 \quad \forall j = 1, \dots, k, \dots, n$$

$$\frac{u_{rk}}{\sum_{i=1}^m v_{ik} x_{ik}} \geq \quad \forall r = 1, \dots, s$$

$$\frac{v_{ik}}{\sum_{i=1}^m v_{ik} x_{ik}} \geq \quad \forall i = 1, \dots, m$$

Modelde;

- Y_{rk} = k^{th} firması tarafından üretilen r^{th} çıktı miktarı
- x_{ik} = k^{th} firmasının kullanmış olduğu i^{th} girdi miktarı
- u_{rk} = k^{th} firması tarafından r^{th} çıktısına verilen ağırlık;
- v_{ik} = k^{th} firması tarafından i^{th} girdisine verilen ağırlık;
- n = Firma sayısı;
- s = Çıktı sayısı,
- m = Girdi sayısını ifade etmektedir.

Etkinlik puanlarını hesaplamak için kesirli doğrusal programlama, pay veya payda normalleştirilerek doğrusal programlama formülasyonuna dönüştürülür.

$$\text{Max } w^k = \sum_{r=1}^s \mu_{rk} y_{rk}$$

Yukarıdaki formül aşağıda yeniden düzenlenmiştir.

$$\begin{aligned} \sum_{i=1}^m v_{ik} x_{ik} &= 1 \\ \sum_{r=1}^s \mu_{rk} y_{rj} - \sum_{i=1}^m v_{ik} x_{ij} &\leq 0 \quad \forall j=1, \dots, n \\ \mu_{rk} &\geq \varepsilon \quad \forall r=1, \dots, s \\ v_{ik} &\geq \varepsilon \quad \forall i=1, \dots, m \end{aligned}$$

Firma sayısı, toplam girdi ve çıktı sayısından daha büyük olacağı için, modelin ikili çözülmesi hesaplama yükünü azaltacaktır.

$$\text{Min } z^k = \theta_k - \varepsilon \sum_{r=1}^s S_{rk}^+ - \sum_{i=1}^m S_{ik}^-$$

Yukarıdaki formüle bağlı olarak;

$$\begin{aligned} \sum_{j=1}^n \lambda_{jk} y_{rj} - S_{rk}^+ &= y_{rk} \quad \forall r=1, \dots, s \\ \sum_{j=1}^n \lambda_{jk} x_{ij} + S_{ik}^- &= \theta_k x_{ik} \quad \forall i=1, \dots, m \\ \lambda_{jk} &\geq 0 \quad \forall j=1, \dots, n \\ \theta_k &\text{ free} \\ S_{rk}^+, S_{ik}^- &\geq 0; r=1, \dots, s, i=1, \dots, m \end{aligned}$$

Burada;

S_{rk}^+ = kth firmasının ith girdisinde slack değeri;

S_{ik}^- = Kth firmasının rth çıktısında slack değeri;

λ_{jk} = negatif olmayan dual değişkenleri göstermek üzere; karar birimlerinde k için,

k= 1 ve tüm slack değişkenler sıfır ise etkin,

k= 1'den küçük ve slack değişkenler sıfır değilse etkin olmayan karar birimlerini tanımlar (Panwar, 2012: 40-42).

7.2.3.2.(2).(b). BCC MODEL

Ölçeğe göre sabit getiri (CRS) yaklaşımı tüm firmaların optimal ölçekte çalıştığı varsayımı altında çalışmaktadır. Ancak eksik rekabet koşulları ve maliyetteki kısıtlamalar gibi sebepler bir firmanın optimal ölçekten uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Banker, Charnes ve Cooper (1984), bu nedenlerden dolayı firmalar için ölçeğe göre değişken getiri ölçeğini (VRS-variable return to scale), CRS modelinin bir uzantısını olarak önermişlerdir.

BCC modeli, ölçek etkisini ve net saf teknik etkinliği ölçmektedir. Karar verme birimlerinin ölçeğe göre artan getiri, azalan getiri veya sabit getiride çalışıp çalışmadığına bakılmaksızın, saf kaynak dönüşüm verimliliğini yakalamaktadır. Burada bir karar verme biriminin ölçek etkinliği, CCR etkinlik skorunun BCC etkinlik skoruna bölünmesi ile tahmin edilmektedir (Panwar, 2012: 43).

Ölçeğe göre değişken getiri varsayımında çalışan BCC modeli etkin olmayan bir karar noktası için olası etkin çıktı ve girdi bileşimi oluşturmak için gerekli bilgiyi sağlayan değerlerin toplamının 1'e eşit olması mantığına dayanır. BCC yönteminin modeli (8) formülünde verilmiştir (Yıldırım, 2017: 198).

Amaç fonksiyonu,

$$Enk\Theta_k$$

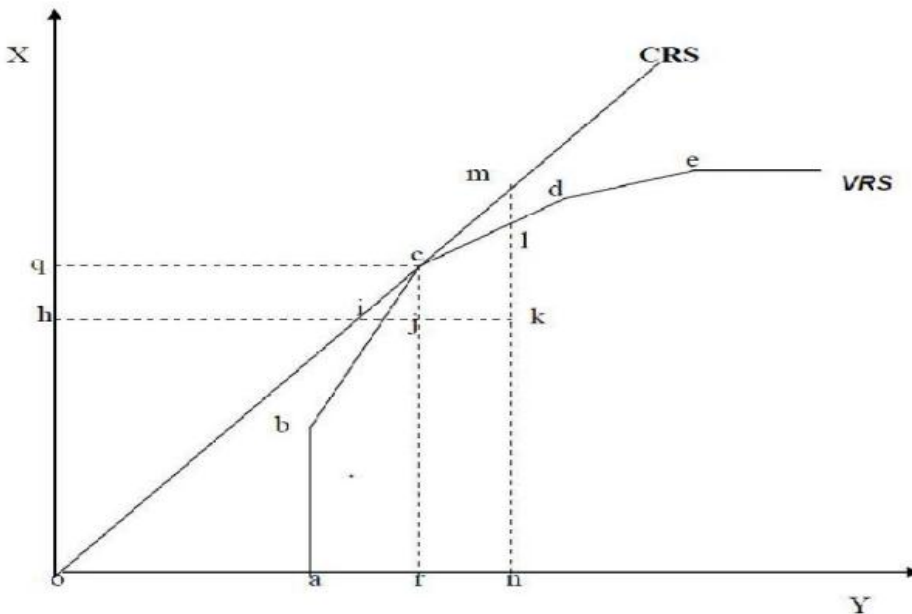
Kısıtlar,

$$\sum_{j=1}^N y_{rj}\lambda_{jk} \geq y_{rk}$$

$$\Theta_k x_{ik} - \sum_{j=1}^N x_{ij}\lambda_{jk} \geq 0$$

$$\sum_{j=1}^N \lambda_j = 1$$

Bu iki model arasındaki fark aşağıdaki şekilde açıklanabilir: CCR modeli, CRS teknolojisi varsayımına dayanmaktadır ve BCC modeli, VRS teknolojisi varsayımına dayanır, CRS yüzeyi düz hatlı O,İ,C,M ile gösterilirken ve VRS yüzeyi A,B,C,D,E rakamları ile gösterilmektedir.

Şekil 7.1 CRS ve VRS Sınırlarının Karşılaştırılması (Panwar, 2012: 44).

Herhangi bir iç noktanın ('k' gibi) verimliliği, zarf ile kendisi arasındaki mesafe ölçülerek hesaplanır. Tipik olarak, böyle bir mesafe ya (X) eksenini boyunca yatay olarak ya da (Y) eksenini boyunca dikey olarak ölçülebilir, sırasıyla girdi odaklı ya da çıktı odaklı bir ölçüm sağlar. Örneğin, bir girdi odaklı ölçü kullanarak, KVB 'k' teknik

verimi, CRS teknolojisi varsayımı altında hi / hk ile ve VRS teknolojisi varsayımı altında hj / hk ile ölçülmektedir. Burada ölçek etkinliğini hi / hj oranı sağlamaktadır. “C” noktasında bir KVB, en verimli ölçek boyutunda çalışmaktadır (Panwar, 2012: 44).

7.3. Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi (MTFVE)

Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi ilk olarak Malmquist (1953) tarafından parametrik olmayan bir yöntem olarak geliştirilmiştir. Bir karar verme biriminin (KVB) gelişimini temsil eden bu endeks, kullanılan girdi ve çıktılardaki değişmeyi zaman içinde sınır teknolojisinin ilerlemesi veya gerilemesi olarak ölçmektedir. Malmquist endeksi, bir KVB'nin verimlilik değişimini iki zaman dilimi arasında değerlendirir. “Catch-up” ve “Frontier-shift” terimlerinin ürünü olarak tanımlanır. Burada, “Catch-up (recovery) terimi, bir KVB'nin verimliliğini arttırmak için elde ettiği dereceyle ilgilidir; Frontier-shift (inovasyon) terimi, KVB'yi çevreleyen verimli sınırlardaki iki zaman dönemi arasındaki değişikliği yansıtır (Tone, 2004: 203-204).

Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi, verimlilik değişimlerini zaman değişimleriyle birlikte ölçer ve VZA gibi parametrik olmayan bir yaklaşımla verimlilik ve teknolojideki değişimleri ölçer. Teknik değişim ve etkinlik değişiminin zaman içinde değişmelerinin ölçülmesini sağlar (Lee vd., 2011: 1).

Bu endeks firmaların verimlilik değişimini ölçerken teknik etkinlikteki değişme ve teknolojideki değişmeyi kullanmaktadır. Catch up- effect (üretim sınırını yakalama etkisi) teknik etkinlikteki değişme (TED), Frontier-shift (üretim sınırının yer değiştirmesi) teknolojik değişme (TD) olarak ifade edilmektedir. Bu etkiler, verimlilikteki değişmeyi etkilemekte, teknik etkinlikteki değişme ve teknolojik değişim ile değişimin çarpımı, toplam faktör verimliliğindeki değişmeyi vermektedir (Lorcu, 2010: 279). Bazı kaynaklarda teknik etkinlikteki değişim, etkinlikteki değişim, teknolojik değişimde teknik değişim olarak geçmektedir.

$$\text{MTFVE} = \text{TED} \times \text{TD} = \text{Catch Up} \times \text{Frontier Shift}$$

Eğer;

- Malmquist endeks değeri > 1 ise t periyodundan (t+1) periyoduna toplam faktör verimliliği artmış,
- Malmquist endeks değeri < 1 ise t periyodundan (t+1) periyoduna toplam faktör verimliliği azalmış,
- Malmquist endeks değeri $= 1$ ise t periyodundan (t+1) periyoduna toplam faktör verimliliği sabit kalmıştır, yorumu yapılmaktadır.

Eğer;

- $\text{TED} > 1$ ise t periyodundan (t+1) periyoduna geçişte üretim verimliliği artmış,
- $\text{TED} < 1$ ise t periyodundan (t+1) periyoduna geçişte üretim verimliliği azalmış,
- $\text{TED} = 1$ ise t periyodundan (t+1) periyoduna geçişte üretim verimliliği sabit kalmıştır, yorumu yapılmaktadır.

Eğer;

- $\text{TD} > 1$ ise t periyodundan (t+1) periyoduna geçişte teknolojide bir ilerleme olduğunu,
- $\text{TD} < 1$ ise t periyodundan (t+1) periyoduna geçişte teknolojide bir gerileme olduğunu,

- TD = 1 ise t periyodundan (t+1) periyoduna teknolojiye bir değişme olmadığını göstermektedir (Parichatnon vd., 2017: 5).

Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksinin matematiksel denklemi aşağıdaki gibidir;

MTFV Endeksi, t ve t + 1 zamanları arasındaki gözlemleri kullanarak mesafe fonksiyonu'nu Denklem (1) ve Denklem (2) olarak ifade eder.

$$MPI_I^t = \frac{E_I^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{E_I^t(x^t, y^t)} \quad (1)$$

$$MPI_I^{t+1} = \frac{E_I^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{E_I^{t+1}(x^t, y^t)} \quad (2)$$

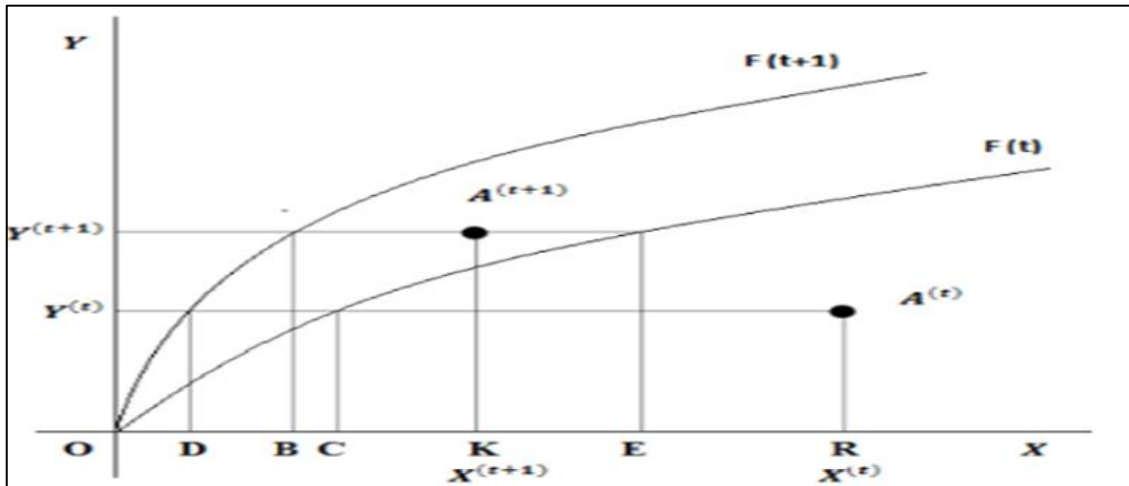
Denklem (1) ve Denklem (2) içindeki iki MTFV Endeksi'nin geometrik ortalaması Denklem (3) verir.

$$MPI_I^G = (MPI_I^t MPI_I^{t+1})^{1/2} = \left[\left(\frac{E_I^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{E_I^t(x^t, y^t)} \right) \cdot \left(\frac{E_I^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{E_I^{t+1}(x^t, y^t)} \right) \right]^{1/2} \quad (3)$$

MTFV Endeksi'nin girdi odaklı geometrik ortalaması, Denklem (4)'te verildiği gibi, girdi odaklı teknik değişim ve giriş odaklı etkinlik değişimi kullanılarak ayrıştırılabilir.

$$MPI_I^G = (EFFCH_I) \cdot (TECHCH_I^G) = \left(\frac{E_I^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{E_I^t(x^t, y^t)} \right) \cdot \left[\left(\frac{E_I^t(x^t, y^t)}{E_I^{t+1}(x^t, y^t)} \right) \cdot \left(\frac{E_I^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{E_I^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})} \right) \right]^{1/2} \quad (4)$$

Birinci ve ikinci terimler sırasıyla etkinlikteki ve teknolojiye değişimi gösterir. (Lee vd, 2011: 5).

Şekil. 7.2. Malmquist Endeksi ve Verimliliğin Zaman İçinde Değişimi (t, t + 1) (Madhanagopal ve Chandrasekaran, 2014: 42).

Girdi temelli bir verimlilik ölçütü, OC/OR yatay mesafe oranı ile elde edilebilir. Üretimi t döneminde teknik olarak verimli hale getirmek için girdiler azaltılabilir (yani, verimli sınıfa geçiş). Karşılaştırma yapıldığında, t + 1 dönemindeki girdiler için t dönemindeki değer ile karşılaştırılabilir teknik verim elde etmek için OE/OK yatay

mesafe oranı ile çarpılmalıdır. Bu toplam verimlilik değişikliğini iki dönem arasındaki teknik değişim ve teknik verimlilik değişikliğine girdi odaklı uygulayarak ayırmak mümkün olmuştur. Girdi yönelimi, belirli bir çıktı seviyesinde girdilerin eş azaltılmasına vurgu yapılmasını ifade etmektedir (Madhanagopal ve Chandrasekaran, 2014: 42)

7.4. Süper Etkinlik

Andersen ve Petersen tarafından ortaya konulan bu yöntemin ana fikri, değerlendirilmekte olan karar verme birimini doğrusal bir kombinasyonla diğer karar verme birimleriyle karşılaştırmaktır. Bu sadece etkin karar verme birimlerinin verimlilik puanlarını etkiler. Bu durumda, bu karar verme birimleri birden daha büyük bir verimlilik puanı elde edebilir. Bu yaklaşım, etkin olmayan karar verme birimlerinin sıralamasına benzer olarak etkin KVB'lerinin sıralanmasını sağlar. Aşağıda süper etkinlik modelinin matematiksel formülasyonu verilmiştir.

Süper Etkinlik Modeli

$$\text{minimize } \theta - \varepsilon(1^T s^+ + 1^T s^-)$$

$$\theta X_j = \sum_{\substack{k=1 \\ k \neq j}}^n \lambda_k X_k + s^-,$$

$$Y_j = \sum_{\substack{k=1 \\ k \neq j}}^n \lambda_k Y_k - s^+,$$

$$\lambda_k, s^+, s^- \geq 0,$$

X_j m boyutlu bir girdi vektörü ve Y_j s boyutlu bir çıktı vektörüdür. θ tüm girdilerin eşit oranda azaltılmasını sağlayan bir skaldır. Verimsiz KVB'lerin skorları klasik CRS modelinde olduğu gibi kalır, çünkü bu KVB'lerin her birinin dışarda tutulması etkin sınırı değiştirmez. Bu metodoloji, verimli KVB'ler arasında, birden fazla etkinlik puanının hesaplama ve birimler için bir sıralama yapma avantajına sahiptir (Meza ve Lins, 2002: 233).

Etkin birimleri derecelendirmek için, değerlendirilen birimlerin puanını sınırlayan kısıtlamaları düşürerek verimli birimlerin 1'den daha büyük bir puan almasını sağlar (Hadad vd., 2003: 40).

Süper etkinlik modellerinden elde edilen değerler arasından en yüksek değere sahip olan KVB en etkin birim olacaktır. Etkin olan birimlere ilişkin hesaplanan süper etkinlik değerleri en büyükten en küçüğe doğru sıralanarak etkin olan birimler arasında da bir etkinlik sırası elde edilmiş olur. Bir sıralama sistemi sağlamanın yanı sıra süper etkin modeller, karar verme birimlerini aşırı verimli ve aşırı olmayan verimli gruplara ayırması, verimlilik sınıflandırması yapması ve etkili olan gözlemleri saptaması gibi çeşitli faydalar da sağlamaktadır (Emrouznejad ve Cabanda, 2015: 235-255).

8. YÖNTEM

Bu başlık altında analizin amacı, yöntemi, kapsamı ve analizde kullanılan veriler açıklanmıştır.

8.1. Analizin Amacı

İslami Finans ve özellikle İslami Bankacılık kavramı 1980’li yıllardan itibaren tüm dünyada önemini arttırmıştır. Faiz duyarlılığı olan ve tasarruflarını İslami esaslara göre reel sektörde, riski düşük varlıklarda değerlendirmek isteyen yatırımcılar ve fon sahipleri yeni bir alternatif olarak faizsiz finans uygulamalarına yönelmişlerdir. İslami finans uygulamaları içinde piyasalarda en çok tercih edilen İslami bankacılık faaliyetleri önemini her geçen gün daha çok arttırmıştır.

Çalışmanın temel amacı; Türkiye’deki katılım bankalarının Türk bankacılık sektöründeki yeri ve öneminin belirlenmesi, ayrıca QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların seçilen dönemlerde (2012-2017) finansal etkinliklerinin ölçülmesi ve İslami bankacılık sektöründe hangi ülkelerin daha yüksek performans sergilediklerinin tespit edilmesidir.

8.2. Analizin Yöntemi

Bu başlık altında araştırmada kullanılan analiz yöntemleri, analizin girdi-çıkıtı değişkenleri, analiz yönteminin uygulanışı, çözümü ve yorumu hakkında bilgilere yer verilmiştir.

8.2.1. Çalışmada Kullanılan Analiz Yöntemleri

Çalışmanın analiz kısmında; Girdi yönlü Veri Zarflama Analizi (VZA), Malmquist Toplam Faktör Verimlilik (MTFV) Endeksi ve Süper Etkinlik (Super Efficiency) modelleri kullanılmıştır.

8.2.2. Kapsam ve Veriler

Araştırma kapsamını, 2012-2017 döneminde QISMUT ülkelerinde faaliyet gösteren 46 İslami banka oluşturmaktadır. Veri Zarflama Analizinde araştırma kapsamına dâhil edilen karar birim (banka) sayısı belirlenirken; bu birimlerin sektörel bazda birbirine benzemelerinin yanı sıra sayılarının da doğrusal programlama modelinin gerektirdiğinden az olmamasına dikkat edilmiştir.

VZA’da kullanılan CCR ve BCC modelleri; girdi yönelimli ve çıktı yönelimli olmak üzere iki farklı şekilde kurulabilir. Eğer girdiler üzerinde kontrol azsa (ya da yoksa) çıktı yönelimli bir model; eğer çıktılar üzerinde kontrol azsa (ya da yoksa) girdi yönelimli bir model kurulmalıdır (Özden, 2008: 170). Bankaların varlıkları ve özkaynakları üzerindeki kontrolleri, toplam gelir ve net kar’larına göre daha fazladır. Bu yüzden araştırmada etkinlik ölçüm yöntemi olarak girdi yönelimli ölçeğe göre değişken getiri ve girdi yönelimli ölçeğe göre sabit getiri yaklaşımları kullanılmıştır. Literatüre bağlı olarak, bankaların toplam etkinlik değerleri CCR modelleriyle; teknik etkinlik değerleri ise, BCC modelleriyle hesaplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler Dea-Solver-Pro-14a programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, ortalama) kullanılmıştır.

Teknik etkinlik en uygun girdi bileşimiyle, en çok çıktının üretilmesindeki başarı olarak isimlendirilirken uygun ölçekte üretim başarısına da ölçek etkinliği denilmektedir. Ölçek etkinliği ile teknik etkinliğin çarpımı toplam etkinlik değerini vermektedir. Bazen literatürde toplam etkinlik, teknik etkinlik olarak; teknik etkinlik ise saf(pür) teknik etkinlik olarak isimlendirilmektedir (Özden, 2008: 168). Başka bir kaynaktan ise ölçek etkinliği ve saf teknik etkinliğin, teknik etkinliğin bileşenlerini oluşturduğu belirtilmektedir (Yıldırım, 2017: 198-203). Karar verme birimleri (KVB) için, ölçek etkinliği, teknik etkinlik değerleri ve toplam etkinlik değerleri hesaplanarak her bir karar verme birimi için etkinlik değerleri hesaplanır. Eğer bu değerler 1'e eşit ise karar verme birimlerinin etkin olduğu kabul edilir eğer bu değerler 1'den küçük ise karar verme birimlerinin etkinsizliğini gösterir (Yıldırım, 2017: 198-203). Etkin olmayan karar verme birimleri (KVB)'nin etkin hale gelebilmesi için, potansiyel iyileştirme Tablosunda pozitif çıkan değerler kadar artış yapılmalı, negatif çıkan değerler kadar azaltma yapılmalı eğer değer sıfırsa herhangi bir iyileştirme yapılmamalıdır (Babacan vd., 2007: 97-114). Araştırmada toplam etkinlik, teknik etkinlik ve ölçek etkinliğinin çarpımı olarak bulunmuş ve etkin olmayan birimler için gerekli potansiyel iyileştirmeler gösterilmiştir. Araştırmada, CCR modelinden elde edilen toplam etkinlik değerinin BCC modelinden elde edilen teknik etkinlik değerine oranlanmasıyla elde edilen ölçek etkinlik değerleri de kullanılmıştır. Ayrıca BCC modelinden türetilen ölçek türleri de analizde her banka için gösterilmiştir.

Araştırmada, kullanılan toplam etkinlik, teknik etkinlik ile ölçek etkinliği değerleri arasındaki ilişki;

Toplam Etkinlik(CCR) = Teknik Etkinlik(BCC) * Ölçek Etkinliği olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğe göre getiri türleri incelendiğinde ise, ölçeğe göre azalan getiriye sahip bankaların bazı dışsal faktörlerden dolayı gelişme potansiyellerini tam olarak kullanamadıkları belirtilmektedir. Bankaların ölçek etkin olabilmeleri için kaynaklarını daha etkin kullanmaları ve etkin üretim kapasitesine ulaşmaları gerekir. Bankaların, aynı çıktı düzeyine daha az girdi miktarıyla ulaşması beklenir. Eğer bir banka ölçeğe göre artan getiriye sahip ise bu banka için bir birim girdiye rağmen bir birimden daha fazla çıktı üretmesi beklenirken bazı sebeplerden dolayı kapasitelerinin altında çıktı üretmiştir. Ölçeğe göre artan getiriye sahip bankalardan üretim ve büyüme kapasitelerini arttırmaları beklenir (Özden, 2008, 180). Araştırmada ölçeğe göre getiri türleri incelenmiş ve karar birimlerinin etkin ölçekte çalışabilmeleri için hangi önlemleri almaları gerektiği belirtilmiştir.

Yıllar itibariyle sayıları değişmekle birlikte analize dahil edilen 46 bankayla ilgili potansiyel iyileştirme sonuçları verilmiştir. Her bir banka için iyileştirmeye yönelik açıklamalar benzer olduğundan tek tek her banka için açıklama yapılmamış bunun yerine ülkelerden seçilen örnek bankalar için girdi ve çıktı değerlerindeki potansiyel iyileştirmeler CCR ve BCC yaklaşımlarına göre açıklanmıştır.

Ayrıca, VZA sonuçlarına göre etkin çıkan bankaları kendi aralarında en etkinden daha az etkin olana göre sıralayan Süper Etkinlik analizi ve yıllar itibariyle kaynak etkinliğini ve toplam faktör verimliliğinin ölçülmesi ve izlenmesinde kullanılan dinamik bir yöntem olan Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi (MTFVE)'de analizde kullanılmıştır.

Teknik etkinliğin yanında bir başka performans göstergesi olarak en verimli ölçek büyüklüğüne olan yakınlık ele alınmalıdır. Bu kavram ölçek etkinliği olarak ifade edilmektedir. CCR modelinden elde edilen toplam etkinlik değerinin BCC modelinden elde edilen teknik etkinlik değerine oranlanmasıyla ölçek etkinliği elde edilmektedir.

Veri zarflama analizinde seçilen girdi ve çıktı sayılarıyla karar birimleri sayıları arasında bir ilişki vardır. Bu ilişkiye göre girdi sayısı x ve çıktı sayısı y ise, en az $x+y+1$ tane karar biriminin olması gerekir, bu ilişki güvenli bir araştırma sonucu için önemli bir kısıttır. VZA’da karar birimleriyle girdi-çıkıtı sayıları arasındaki bir diğer kısıt ise, araştırma kapsamına alınan karar birimi sayısının, toplam değişken sayısının en az iki katı olması gerektiğidir (Yıldırım, 2017: 201). Ayrıca Khezrimotlagh (2014) bu kısıtın toplam değişken sayısının üç katı olması durumunda daha güvenilir sonuçlar vereceğini belirtmiştir. Bu kısıtlara göre analizde 2 girdi ve 3 çıktı değişkeni kullanıldığından karar birim (banka) sayısının en az;

$$\begin{aligned} \text{Girdi Sayısı} + \text{Çıkıtı Sayısı} + 1 &= 2+2+1 = 5 \\ 2x(\text{Girdi Sayısı} + \text{Çıkıtı Sayısı}) &= 2x(2+2) = 8 \\ 3x(\text{Girdi Sayısı} + \text{Çıkıtı Sayısı}) &= 3x(2+2) = 12 \text{ olması gerekmektedir.} \end{aligned}$$

Analizde kullanılan banka sayısı bu sayıların üzerindedir ve yeterli şartları sağlamaktadır. Tablo 8.1.’de QISMUT ülkelerinde yıllar itibariyle analize dahil edilen banka sayıları gösterilmiştir.

Tablo 8.1. Yıllar İtibariyle Ülke Bazında Analize Dâhil Edilen Banka Sayıları

Ülkeler	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Katar	4	4	4	4	4	4
Endonezya	10	11	11	10	9	7
Suudi Ara.	4	4	4	4	4	4
Malezya	16	16	16	15	15	15
Birleşik A.E	7	7	7	7	7	7
Türkiye	3	3	3	3	3	3
Toplam	44	45	45	43	42	40

Çalışmada etkinlik analizine; Katar’da faaliyet gösteren 4, Endonezya’da faaliyet gösteren 12, Suudi Arabistan’da faaliyet gösteren 4, Malezya’da faaliyet gösteren 16, Birleşik Arap emirliklerinde faaliyet gösteren 7 İslami banka ve Türkiye’de faaliyet gösteren 3 Katılım bankası dâhil edilmiştir. Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye’deki bankaların tamamı tüm yıllarda analize dahil edilmiştir. Ancak analiz döneminde (2012-2015-2016-2017) yıllarında, Endonezya ve Malezya’daki bazı bankaların verilerine ulaşamadığından bu bankalar analize dahil edilmemiştir. Tablo 8.2.’de QISMUT ülkelerinde analize dahil edilen ülkeler, ülkelerdeki banka sayıları ve banka isimleri gösterilmiştir.

Tablo 8.2. Analize Dâhil Edilen Ülkeler, Ülkelerdeki Banka Sayıları ve Banka İsimleri

Ülkeler	Ülkelerdeki Banka sayıları	Analizde Yer Alan Bankalar
Katar	4	K1-81 Barwa Bank K2-87 Masraf Al Rayan – Qatar K3-89 Qatar Islamic bank K4-92 Qatar International Islamic Bank
Endonezya	12	E1-39 PT Bank Syariah Muamalat Indonesia E2-27 PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah E3-34 PT Bank Syariah BRI E4-37 PT Bank Syariah Mandiri

		E5-40 PT Bank Syariah Panin E6-43 PT Maybank Indonesia Syariah E-7 PT. Bank Victoria Syariah E-8 Bank BNI Syariah E-9 PT Bank Jabar Banten Syariah (B.P.D. Jawa Barat Banten Syariah) E-10- PT. Bank Syariah Bukopin E-11 Bank Syariah Mega Indonesia E-12 PT. BCA Syariah
Suudi Arabistan	4	SA1-93 Al Rajhi Banking SA2-94 Alinma Bank SA3-96 Bank AlJazira SA4-97 Bank Albilad
Malezya	16	M1-51 Alliance Islamic Bank Berhad M2-54 Bank Islam Malaysia Berhad M3-57 Bank Muamalat Malaysia Berhad M4-65 Hong Leong Islamic Bank Berhad M5-73 Public Islamic Bank Berhad M6-75 Rhb Islamic Bank Berhad M7-78 Standard Chartered Saadiq Berhad M-8 Ocbc Al-Amin Bank Berhad M-9 Mbsb Bank Berhad M-10 Affin İslamic Bank Berhad M-11 Al Rajhi Banking & Investment Corporation Malezya Berhad M-12 Ambank İslamic Berhad M-13 Cimb Islamic Bank Bhd M-14 Hsbc Amanah Malaysia Bhd M-15 Maybank Islamic Berhad M-16 Kuwait Finance House (Malaysia) Berhad
Birleşik Arap Emirlikleri	7	BAE1-118 Abu Dhabi Islamic Bank BAE2-120 Dubai Islamic Bank BAE3-121 Emirates Islamic Bank BAE4-122 Sharjah Islamic Bank BAE5-123 Al Hilal Bank BAE6-124 Ajman Bank BAE7- Noor islamic
Türkiye	3	T1-113 Albaraka Türk Katılım Bankası T2-116 Türkiye Finans Katılım Bankası T3-Kuveyt Türk Katılım Bankası

Tablo 8.2.'de görüldüğü gibi, analizde 6 ülkedeki toplam 46 İslami banka verisinden yararlanılmıştır. Yukarıdaki Tabloda veri sağlanan İslami bankalar ülke bazında gösterilmiştir.

Araştırmadaki girdi ve çıktılar çalışmadaki karar birimlerini karşılaştırmanın temelini oluşturduklarından titizlikle seçilmiştir. Aynı karar birimi için farklı girdi ve çıktı grupları farklı etkinlik değerleri alacağından, anlamlı girdi ve çıktıların belirlenmesi gerekmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan girdi ve çıktı değişkenler, daha önce yapılan çalışmalar göz önünde bulundurularak seçilmiştir. VZA ile bankacılık alanında yapılan analizlerde kullanılan girdi ve çıktı değişkenler aşağıdaki Tablo 8.3'te gösterilmiştir.

Tablo 8.3. VZA ile Bankacılık Alanında Yapılan Analizlerde Kullanılan Girdi ve Çıktı Değişkenler

Araştırmacı	Yıl	Girdiler	Çıktılar
Darrat Vd.,	2002	Mevduat Sermaye	Yatırımlar Krediler
Çatalbaş ve Atan	2005	Ödenmiş Sermaye Toplam Özkaynaklar Toplam Mevduat Toplam Aktifler	Toplam Krediler
Aktaş ve Kargın	2007	Özsermaye Faaliyet Giderleri	Hisse Senedi İşlem Hacmi Aracılık Komisyonları
Sufian ve Habibullah	2012	Sermaye İşgücü Toplam Mevduat	Toplam Krediler Yatırımlar
Johnes Vd.,	2012	Özkaynaklar Genel Yönetim Giderleri Sabit Varlıklar Mevduat Ve Kısa Vadeli Fonlar	Toplam Krediler Diğer Gelir Getirici Varlıklar
Ada ve Dalkılıç	2014	Toplam Varlıklar Toplam Özkaynaklar	Toplam Mevduat Dönem Net Karı/ Zarar
Yan Luo Gongbing Bi, Liang Liang	2012	Financial Assets	Deposits Stockholders' Equity Other Assets
Eva Grmanova	2007	Liabilities Operating Cost	Loans Non-Interest Income.
Kılıç	2004	Özkaynaklar/Toplam Pasifler Özkaynak+Kar- Zarar/Toplam Aktifler Toplam Krediler/ Toplam Aktifler Takipteki Krediler / Toplam Krediler	Toplam Öz Kaynaklar Toplam Mevduatlar Şube Sayısı Personel Sayısı
Mohamed M. Mostafa	2009	Assets, Equity	Profit,Rate On Assets, Rate On Equity
Ho & Oh	2010	Total Assets Total Equity Operating Expense	Revenue Gross Profit
Wang Et Al.	2010	Current Assets Fixed Assets Total Assets Capital Equity	Operation Revenue Operation Gross Operating Income Earnings Before Tax

Frijns Et Al.	2012	Total Assets	Revenue
Tsai Et Al.	2006	Total Assets Capital Expenditure Number Of Employees	Revenue EBITDA Operating Profit
Zhu, Seinford & Zhu	2000 1999	Total Assets Book Value of Equity	Revenue Profit
Luo And Lo & Lu	2003 2006		
Ho Et Al.	2009	Total Assets Total Equity Operating Expense	Revenue Gross Profit
Frijns Et Al.	2012	Total Assets Book Value of Equity	Revenue
Yıldırım	2017	Total Assets Total Equity	Total Deposits Net Profit/Loss
Hamims.Ahma Dmokhtaret Al	2008	Total Deposit, Total Overhead Expenses	Total Earning Assets
Fadzlansufian & Mohamad A.N Mohamadno	2009	Total Deposits, Capital	Total Loans, Income, Investments
Mohamed M. Mostafa	2011	Assets, Equity	Net Income, Rate On Assets, Rate On Equity
Fadzlansufian	2007	Total Deposits, Labor, Fixed Assets	Total Loans, Income
Elyasiani- Mehdian		Personel Sayısı Toplam Gelir Sabit Varlık Mevduat Sertifikası Mevduat Sertifikası Dışı Mevduat	Toplam Gelir
Taylor Et Al.		Toplam Mevduat Toplam Faiz Dışı Gider	Toplam Gelir
Cingi ve Tarım		Toplam Aktifler Toplam Giderler	Toplam Kar Toplam Kredi, Toplam Mevduat Kredi Geri Dönüş Oranı
Kılılı ve Atan		Toplam Özkaynaklar, Toplam Mevduatlar, Şube Sayısı Personel Sayısı	Net Dönem Kar/Zararı Toplam Krediler
Köksal		Şube Sayısı Personel Sayısı Toplam Aktifler	Net Dönem Karı Toplam Krediler Toplam Mevduat
Merwe Oberholzer	2014	Leverage Expenditure	Revenue Net Profit

Bu çalışma için seçilen girdi ve çıktı değerleri Tablo 8.4'de gösterilmiştir.

Tablo 8.4. Analizde Kullanılan Girdi ve Çıktı Değişkenler

Dönem	Girdi	Çıktı
2012-2017	Toplam Varlıklar Toplam Özkaynak	Toplam Gelir Net Kar

Bankaların etkinlik ölçülümünde kullanılan girdi değişkenler; Toplam Varlıklar ve Toplam Özkaynaklar iken çıktı değişkenler olarak, Toplam Gelir ve Net Kar seçilmiştir. Tüm bankalara ait girdi ve çıktı değerler ortak para birimi olarak Amerikan dolar'ına çevrilerek para birimlerinde homojenliğin sağlanması amaçlanmıştır.

9. BULGULAR

Bu bölümde QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların finansal etkinlik analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablolar halinde incelenmiştir.

9.1. QISMUT ülkelerindeki İslami Bankaların Yıllar itibariyle Ortalama CCR, BCC ve Ölçek Etkinlik Değerleri

QISMUT ülkelerindeki faaliyet gösteren 46 İslami bankanın 2012-2017 dönemindeki ortalama girdi yönlü (BCC), girdi yönlü (CCR) ve ölçek etkinliği değerleri Tablo 9.1’de gösterilmiştir.

Tablo 9.1. Yıllar İtibariyle Analize Dâhil Edilen İslami Bankaların Ortalama CCR, BCC ve Ölçek Etkinlik Değerleri

Yıllar	Toplam Etkinlik (CCR)	Teknik Etkinlik (BCC)	Ölçek Etkinliği
2012	0.5385	0.6304	0.8542
2013	0.6130	0.6812	0.8999
2014	0.6691	0.7416	0.9022
2015	0.6676	0.7795	0.8564
2016	0.4572	0.6943	0.6585
2017	0.6703	0.7249	0.9247

2012 yılında QISMUT İslami bankalarının ortalama (BCC) değeri %63, yani teknik etkinsizlik değeri %37’dir. Bu teknik etkinsizlik değeri, 2012 yılında İslami bankaların aynı derecede çıktılarını (toplam gelir, net kar), %37 daha az girdi miktarı kullanılarak da elde edebileceğini ifade etmektedir. Diğer yandan ortalama (CCR) değerlerine bakıldığında toplam etkinlik değeri 2012 yılı için %53 olarak bulunmuştur. Yani 2012 yılında etkinsizlik oranı %47’dir. Bu oran bize etkinliği sağlayabilmemiz için girdilerin %47 azaltılması gerektiğini gösterir. Diğer yıllarda QISMUT ülkelerinin ortalama (BCC) etkinlik değerleri 2013 yılından başlayarak 2016 yılına kadar bir artış eğilimi göstermiştir. 2016 yılında yaşanan bir düşüşten sonra 2017 yılında yine bir artış görülmektedir. Bankaların ortalama (CCR) etkinlik değerlerine bakıldığında ise bankaların 2012 yılından 2017 yılına kadar bir yıl hariç (2016) sürekli bir artış sağladıkları görülmektedir. Yıllar itibariyle ortalama ölçek etkinlik değerlerine bakıldığında ise bankaların 2012-2017 yılları arasında etkin olmayan ölçeklerde faaliyetlerde buldukları söylenebilir. En yüksek ölçek etkinlik değeri 2017 yılında görülmektedir. QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların ortalama teknik etkinlik (BCC) düzeyinin en yüksek olduğu yıl 2015 yılıdır. En düşük olduğu yıl ise 2012 yılıdır. CCR değerlerine bakıldığında etkinlik düzeyi 2017’de en yüksek düzeydeyken 2016 yılında en düşük değeri almıştır. Ölçek etkinliği değerleri analiz dönemindeki yıllarda inişli-çıkışlı bir seyir izlemiştir.

9.2. Yıllar İtibariyle, Analize Dahil Edilen Bankaların Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Ölçek Getiri Türleri, Potansiyel İyileştirme ve Süper Etkinlik Değerleri

Bu bölümde incelenen yıllarda her yıl için bulunan, CCR-I, BBC-I ve Ölçek etkinlik değerleri, Ölçek getiri türleri, Potansiyel iyileştirme değerleri, Süper etkinlik

değerleri ve Malmquist endeks değerleri yapılan analizler sonucunda tablolar halinde gösterilmiş ve açıklamalar eklenmiştir.

9.2.1. 2012 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2012 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR, BCC, ölçek etkinliği değerleri ve ölçek getiri türleri Tablo 9.2’de gösterilmiştir.

Tablo 9.2. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2012 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

Karar Verme Birimleri (KVB)	CCR –I (Toplam Etkinlik)			BCC –I (Teknik Etkinlik)				Ölçek Etkinliği	Ölçek Getiri Türü
	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası	Ölçek Etkinliği		
K-1	0.4540	E-11 SA-4	28	0.4544	E-7 E-11	29	0.9991	Artan	
K-2	0.7717	SA-4	7	0.7966	SA-1 SA-4	13	0.9687	Azalan	
K-3	0.5363	SA-4	22	0.5479	SA-1 SA-4	26	0.9788	Azalan	
K-4	0.7517	SA-4	8	0.7539	E-7 SA-4	16	0.9971	Artan	
E-1	0.5465	E-11 M-9	20	0.5517	E-4 E-11	24	0.9907	Azalan	
E-3	0.6744	E-11	9	0.7088	E-4 E-11	18	0.9515	Azalan	
E-4	0.7838	E-11	6	1.0000	E-4	1	0.7838	Azalan	
E-5	0.5561	E-11 SA-4	19	0.8334	E-7 SA-4	12	0.6673	Artan	
E-6	0.6503	E-11 SA-4	10	0.9144	E-7 SA-4	8	0.7112	Artan	
E-7	0.5587	E-11	18	1.0000	E-7	1	0.5587	Artan	
E-8	0.6232	E-11	14	0.6310	E-7 E-11	21	0.9877	Artan	
E-10	0.5599	E-11	17	0.8921	E-7 E-11	9	0.6276	Artan	
E-11	1.0000	E-11	1	1.0000	E-11	1	1.0000	Sabit	
E-12	0.2861	E-11	41	0.5864	E-7	22	0.4879	Artan	
SA-1	0.9729	E-11 SA-4	4	1.0000	SA-1	1	0.9729	Azalan	
SA-2	0.4389	E-11 SA-4	30	0.4462	E-4 E-11	31	0.9835	Azalan	
SA-3	0.3861	E-11 SA-4	34	0.4273	E-4 E-11	34	0.9035	Azalan	
SA-4	1.0000	SA-4	1	1.0000	SA-4	1	1.0000	Sabit	
M-1	0.2834	E-11	42	0.2893	E-7 E-11	43	0.9795	Artan	
M-2	0.4807	E-11 SA-4	23	0.5310	E-11 SA-4	27	0.9054	Azalan	
M-3	0.3222	E-11 SA-4	36	0.3776	E-4 E-11	37	0.8534	Azalan	
M-4	0.2964	E-11 M-9	39	0.2964	E-11 M-9	42	0.9998	Azalan	
M-5	0.6050	E-11 SA-4	15	0.6847	E-4 E-11	19	0.8835	Azalan	
M-6	0.7900	E-11 M-9	5	0.8405	E-11 SA-4	11	0.9399	Azalan	
M-7	0.4345	E-11	31	0.4454	E-4 E-11	32	0.9756	Azalan	
M-8	0.4450	E-11	29	0.4506	E-4 E-11	30	0.9877	Azalan	
M-9	1.0000	M-9	1	1.0000	M-9	1	1.0000	Azalan	
M-10	0.3973	E-11	32	0.4294	E-4 E-11	33	0.9252	Azalan	
M-11	0.3453	E-11	35	0.3476	E-7 E-11	39	0.9932	Artan	
M-12	0.3157	E-11	37	0.4056	E-4 E-11	36	0.7783	Azalan	
M-13	0.5686	E-11 M-9	16	0.7910	E-4 M-9	14	0.7188	Azalan	
M-14	0.4617	E-11 SA-4	27	0.5489	E-4 E-11	25	0.8412	Azalan	
M-15	0.6472	E-11 M-9	11	1.0000	M15	1	0.6472	Azalan	
M-16	0.3956	E-11	33	0.4251	E-4 E-11	35	0.9307	Azalan	
BAE-1	0.4727	E-11 SA-4	25	0.5558	E-4 SA-1	23	0.8505	Azalan	
BAE-2	0.4722	E-11 SA-4	26	0.6400	E-4 SA-1	20	0.7379	Azalan	
BAE-3	0.2805	E-11	43	0.3488	E-4 E-11	38	0.8044	Azalan	
BAE-4	0.4757	E-11 SA-4	24	0.4819	E-7 E-11	28	0.9871	Artan	
BAE-5	0.3089	E-11 SA-4	38	0.3182	E-11 SA-4	40	0.9709	Azalan	
BAE-6	0.2934	E-11	40	0.3092	E-7 E-11	41	0.9489	Artan	
BAE-7	0.2337	E-11	44	0.2526	E-4 E-11	44	0.9252	Azalan	
T-1	0.6306	E-11 SA-4	13	0.7908	E-4 E-11	15	0.7974	Azalan	
T-2	0.6411	E-11 SA-4	12	0.8918	E-4 SA-1	10	0.7189	Azalan	
T-3	0.5443	E-11 SA-4	21	0.7430	E-4 SA-1	17	0.7326	Azalan	
Average	0.5385			0.6304			0.8542		

Tablo 9.2'ye göre, 2012 yılında 44 bankadan CCR-I etkinlik skorlarına göre 3 banka (%6.8) etkin çıkarken, 41 banka (%93.2) etkinlik skoruna ulaşamamıştır. BCC-I sonuçlarına göre ise 2012 yılında 7 banka etkin (%15.9) iken 37 banka (%84.1) etkinlik skoruna ulaşamamıştır. Referans kümeleri dikkate alındığında CCR-I yaklaşımında, 2012 yılında en çok referans gösterilen banka Endonezya'daki E-11 kodlu PT Bank Syariah Panin'dir. Bu banka 39 banka için birinci referans bankası olarak gösterilmiştir. BCC-I yaklaşımına göre en fazla referans alınan banka 21 defayla Endonezya daki E-4 kodlu PT Bank Syariah Mandiri'dir. Referans kümelerinin genel seyri izlendiğinde CCR-I yaklaşımında referans bankaların büyük çoğunluğu Endonezya'daki bankalardan oluşmaktadır. BCC-I yaklaşımına göre de referans kümesinin büyük çoğunluğunu yine Endonezya'daki bankalar oluşturmaktadır. Etkinlik skorları ve sıralamalarına bakıldığında 2012 yılında CCR-I yaklaşımına göre etkinlik skoru 1,00 olan (etkin sayılan) 3 bankadan biri (E-11 kodlu banka) Endonezya'da, biri (SA-4 kodlu banka) Suudi Arabistan'da, diğerinin ise (M-9 kodlu banka) Malezya'da bulunduğu görülmektedir. 2012 yılında BCC-I yaklaşımına göre de etkin çıkan 7 bankadan 3'ünün (E-4, E-7, E-11 kodlu bankalar) Endonezya da, 2'sinin (SA-1, SA-4 kodlu bankalar) Suudi Arabistan'da 2'sinin ise (M-9, M-15 kodlu bankalar) Malezya'da olduğu görülmektedir. 2012 yılında, iki yaklaşım türüne göre de (BCC-I, CCR-I) Katar, Türkiye ve Birleşik Arap Emirliklerinde hiçbir banka etkinlik skoruna ulaşamamıştır.

Ölçek etkinlik sonuçlarına bakıldığında ise; 2012 yılı için 3 banka etkin ölçekte çalışırken 41 bankanın ölçek etkinliğini yakalayamadığı görülmektedir. En düşük ölçek etkinlik değerine sahip bankanın Endonezya'daki (E-12 kodlu banka) olduğu görülmektedir.

Yukarıda Tabloda verilen değerlere göre Tablodaki her bir karar verme birimini içeren bankanın ölçek etkinliği ve ölçek getiri türü yorumlanabilir. Örneğin, Birleşik Arap Emirliklerin'deki BAE-6 kodlu bankanın girdi yönelimli olarak hesaplanan ölçek etkinlik değeri 0.9489 iken, teknik etkinlik değeri 0.3092'dir. Ölçek etkinliği ile teknik etkinliğin çarpılmasıyla elde edilen toplam etkinlik değeri 0.2934 (0.9489 x 0.3092) bulunmuştur. Bu, BAE-6 kodlu bankanın, toplam etkimsizliğindeki en büyük payın, teknik etkimsizliğinden kaynaklandığını göstermektedir.

Ölçek getiri türü incelendiğinde ise; Suudi Arabistan'da bulunan SA-1 kodlu banka ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Yani, bu bankanın, girdileri aynı oranda arttırıldığında çıktı seviyelerindeki artış girdilerindeki artış oranından daha az olmaktadır (Behdioğlu ve Özcan, 2009: 317). Bu banka gelişim potansiyelini doldurması piyasadaki yenilik ve gelişmelere ayak uyduramaması kaynaklarını verimsiz kullanması ve farklı bir takım dışsal faktörlerden (makroekonomik; finansal sektör yapısı) dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Bu bankanın ölçek etkin olabilmesi için, kapasiteyi en etkin üretim yapabileceği seviyeye düşürmesi ve kaynaklarını daha etkin kullanması gerekmektedir. Başka bir ifade ile bu banka, daha az girdi ile aynı çıktı düzeylerini yakalayabilir. (Özden, 2008: 180). Malezya'daki M-1 kodlu banka ölçeğe göre artan getiriye sahiptir. Yani bu bankanın girdileri aynı oranda arttırıldığında çıktı seviyelerindeki artışın girdilerindeki artış oranından fazla olması beklenir (Behdioğlu ve Özcan, 2009: 317). Ancak bu banka bir birim girdi ile bir birimden daha fazla çıktı üretebilecekken, bir birim çıktı üretmeyi tercih etmektedir. Bu demektir ki söz konusu banka, bir birimden fazla çıktı üretip büyüme ve gelişme potansiyelini sonuna kadar kullanabilecekken, birtakım dışsal nedenlerden dolayı (ki bu nedenler dezavantajlı coğrafi konum, iklim şartları, vb. şeklinde sıralanabilir) kapasitesinin altında üretmeyi tercih etmekte ve bu nedenden dolayı da verimsizliğini arttırmaktadır (Aydemir, 2002: 109). Bankanın tam etkin ölçekte çalışabilmesi için büyüme kapasitesini arttırması ve

etkinlik sınırındaki çıktı miktarına ulaşması gerekmektedir. Başka bir ifade ile bu bankadan aynı girdi miktarı ile daha fazla çıktı düzeyini yakalaması beklenmektedir. Endonezya'daki E-11 kodlu banka ölçeğe göre sabit getiriye sahiptir ve çıktı miktarları, girdilerindeki artış ile aynı oranda artmaktadır.

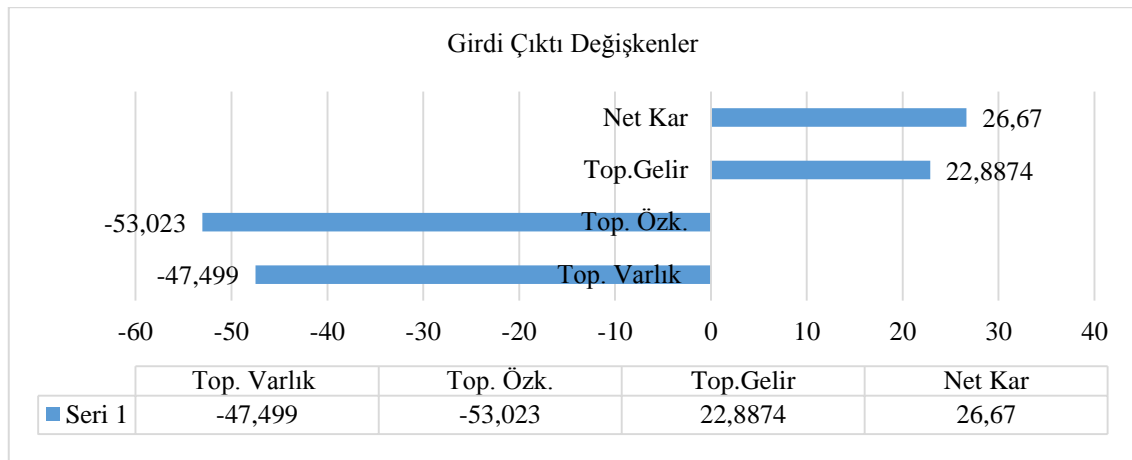
9.2.2. 2012 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC) Potansiyel İyileştirme Oranları

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2012 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR ve BCC etkinlik türlerine göre potansiyel iyileştirme oranları Tablo 9.3'te gösterilmiştir.

Tablo 9.3. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2012 Yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları

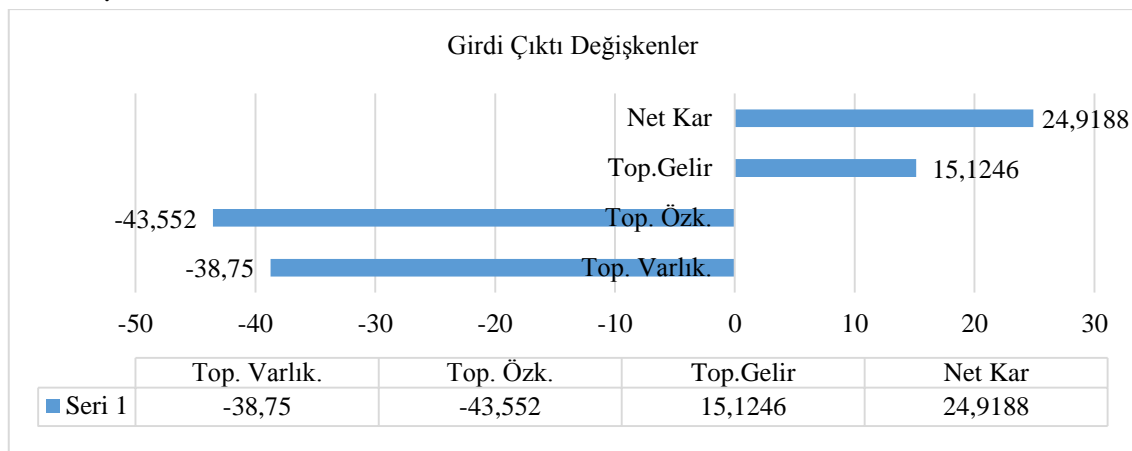
KVB	CCR-I Potansiyel İyileştirme Oranları %				BBC-I Potansiyel İyileştirme Oranları %			
	Girdiler		Çıktılar		Girdiler		Çıktılar	
	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar
K-1	-54.603	-70.268	0	0	-54.562	-70.214	0	0
K-2	-22.831	-27.254	73.604	0	-20.337	-27.363	60.86	0
K-3	-46.373	-49.788	8.269	0	-45.209	-49.839	2.928	0
K-4	-24.828	-37.427	55.016	0	-24.61	-37.216	55.542	0
E-1	-52.837	-45.347	0	0	-52.363	-44.831	0	0
E-3	-32.695	-32.559	0	110.8	-29.477	-29.119	0	105.699
E-4	-21.622	-22.735	0	16.11	0	0	0	0
E-5	-44.388	-65.361	0	0	-16.662	-43.804	50.792	0
E-6	-34.966	-81.013	0	0	-8.556	-69.366	26.745	0
E-7	-44.135	-73.85	0	17.00	0	0	0	0
E-8	-37.678	-57.531	0	47.45	-36.899	-55.632	0	47.11
E-10	-44.368	-44.013	0	163.4	-35.134	-10.792	0	155.317
E-11	0	0	0	0	0	0	0	0
E-12	-71.391	-88.813	0	23.69	-41.363	-51.017	14.502	21.047
SA-1	-2.707	-2.707	43.127	0	0	0	0	0
SA-2	-56.114	-79.904	0	0	-55.377	-79.638	0	0
SA-3	-61.388	-61.388	34.192	0	-57.266	-57.266	0	0
SA-4	0	0	0	0	0	0	0	0
M-1	-71.663	-74.85	0	184.7	-71.07	-72.969	0	183.583
M-2	-51.926	-51.926	74.314	0	-46.901	-46.901	3.708	0
M-3	-67.781	-67.781	9.612	0	-62.244	-62.244	0	0
M-4	-70.363	-70.363	30.484	0	-71.65	-70.356	39.69	0
M-5	-39.504	-39.504	65.793	0	-31.528	-31.528	0	0
M-6	-21	-21	84.525	0	-15.95	-15.95	34.29	0
M-7	-60.606	-56.552	0	55.32	-59.682	-55.465	0	53.485
M-8	-60.308	-55.5	0	35.71	-59.843	-54.944	0	34.91
M-9	0	0	0	0	0	0	0	0
M-10	-70.775	-60.271	0	5.768	-68.558	-57.057	0	1.733
M-11	-65.475	-74.731	0	288.2	-65.239	-74.114	0	287.672
M-12	-71.113	-68.432	0	2.469	-61.121	-59.438	0	0
M-13	-61.369	-43.142	0	0	-40.454	-20.902	0	0
M-14	-53.827	-55.239	0	0	-45.109	-45.109	0	0
M-15	-43.663	-35.279	0	0	0	0	0	0
M-16	-60.439	-82.652	0	22.74	-57.495	-81.275	0	18.144
BAE-1	-52.733	-58.041	0	0	-44.424	-55.148	0	0
BAE-2	-52.778	-52.778	47.887	0	-36.003	-36.003	0	5.385
BAE-3	-74.454	-71.946	0	165.4	-68.631	-65.125	0	134.988
BAE-4	-52.427	-71.861	0	0	-51.807	-71.179	0	0
BAE-5	-69.111	-69.111	478.421	0	-68.184	-68.184	376.427	0
BAE-6	-70.665	-88.401	0	8.794	-69.085	-86.168	0	7.717
BAE-7	-76.633	-85.397	0	25.86	-74.745	-84.138	0	20.745
T-1	-36.944	-42.446	0	0	-20.924	-24.444	0	0
T-2	-35.89	-50.278	0	0	-10.817	-25.85	0	16.575
T-3	-45.567	-45.567	1.803	0	-25.697	-25.697	0	2.318
Ortalama	-47.499	-53.023	22.8874	26.67	-38.75	-43.552	15.1246	24.9188

Tablo 9.3'e bakıldığında 2012 yılında CCR-I yaklaşımına göre; Türkiye'deki etkin olmayan T-1 bankasının referans kümesindeki etkin olan E-11 ve SA-4 kodlu bankalar gibi bir etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, girdi değişkenleri olan; toplam varlıklarını %36.94 ve toplam özkaynaklarını %42.44 azaltmalı ve çıktı değişkenleri olan toplam gelir ve net kar'ında herhangi bir değişiklik yapmamalıdır. BCC-I yaklaşımına göre ise T-1 bankasının yine kendisine referans kabul ettiği bankaların etkinlik seviyesine ulaşabilmesi için girdi değişkenleri olan, toplam varlıklarını %20.92 ve toplam özkaynaklarını %24.44 azaltmalı ve çıktı değişkenleri olan toplam gelir ve net kar'ında herhangi bir değişiklik yapmamalıdır. Endonezya'daki her iki yaklaşımda da etkin çıkan E-11 kodlu banka için girdi ve çıktı değerlerinde herhangi bir değişiklik yapmaya gerek yoktur. Aşağıdaki şekil 9.1 ve 9.2'de 2012 yılında analize dahil edilen tüm bankaların ortalama iyileştirme oranları CCR ve BCC yaklaşımlarına göre şekil yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 9.1. 2012 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.1.'e göre, 2012 yılında bankaların ortalama CCR değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar toplam varlıklarını %47.49, toplam özkaynaklarını %53.02 azaltmalı, toplam gelirlerini %22.88 ve net kar'larını ise %26.67 arttırmalıdır.

Şekil 9.2. 2012 yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.2'ye göre, 2012 yılında bankaların ortalama BCC değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar, toplam varlıklarını %38.75, toplam özkaynaklarını %43.55 azaltmalı, toplam gelirlerini %15.12 ve net kar'ını ise %24.91 arttırmalıdır.

9.2.3. 2012 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2012 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan süper etkinlik değerleri ve etkinlik skorlarına göre oluşan sıralama Tablo 9.4'te gösterilmiştir.

Tablo 9.4. 2012 Yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama

Model = Super-BCC-I-2012				Super-CCR-I-2012			
Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No	Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No
1	E-7	2.01459	10	1	E-11	1.39387	13
2	E-4	1.50937	7	2	SA-4	1.10001	18
3	E-11	1.47331	13	3	M-9	1.00157	27
4	M-9	1.38578	27				
5	M-15	1.36348	33				
6	SA-4	1.10871	18				
7	SA-1	1	15				

Tablo 9.4'de görüldüğü gibi, 2012 yılında toplam etkin olan bankalar arasında süper etkinlik modeli kullanılarak bankaların etkinlik sıralaması yeniden belirlenmiştir. Buna göre, Super-BCC-I etkinlik değerlerine göre Endonezya'daki E-7 kodlu banka en etkin banka olurken etkin bankalar içinde en az etkin olan banka ise Suudi Arabistan'daki SA-1 kodlu bankadır. Super-CCR-I-2012 süper etkinlik değerlerine bakıldığında ise etkinler içinde en etkin banka Endonezya'daki E-11 kodlu bankayken en az etkin olan banka ise Malezya'daki M-9 kodlu bankadır. Etkin olmayan KVB'nin süper etkinlik değerleri ile görece etkinlik değerleri birbirine eşit olacağından, bunların etkinlik sıra numarası değişmeyecektir. O yüzden etkin olmayan birimler süper etkinliğe dahil edilmemiştir.

9.2.4. 2013 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2013 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR, BCC, ölçek etkinliği değerleri ve ölçek getiri türleri Tablo 9.5'de gösterilmiştir.

Tablo 9.5. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2013 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

KVB	CCR-I (Toplam Etkinlik)			BCC-I (Teknik Etkinlik)				Ölçek Etkinliği	Ölçek Getiri Türü	
	Etkinlik Skoru	Referans	Kümesi	Etkinlik Sırası	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası			
K-1	0.5755	E-11	SA-1	27	0.5781	E-6	E-11	30	0.9955	Artan
K-2	0.9626	SA-1		5	0.9656	E-6	SA-1	11	0.9969	Artan
K-3	0.6497	SA-1		18	0.6524	E-6	SA-1	21	0.9959	Artan
K-4	0.8295	SA-1		7	0.8364	E-6	SA-1	13	0.9918	Artan

KVB	CCR (Toplam Etkinlik)				BCC (Teknik Etkinlik)				Ölçek Etkinliği	Ölçek Getiri Türü
	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası	Ölçek Etkinliği			
E-1	0.6279	E-4	SA-1	20	0.6444	E-4	E-10	23	0.9744	Artan
E-3	0.7828	E-4	E-11	11	0.8151	E-4	E-10	15	0.9604	Artan
E-4	1.0000	E-4		1	1.0000	E-4		1	1.0000	Sabit
E-5	0.2894	E-4	E-11	42	0.6498	E-10	E-12	22	0.4454	Artan
E-6	0.7256	E-11	SA-1	13	1.0000	E-6		1	0.7256	Artan
E-7	0.5642	E-11		28	1.0000	E-7		1	0.5642	Artan
E-8	0.7247	E-4	E-11	14	0.7808	E-4	E-10	17	0.9282	Artan
E-9	0.8175	E-4	E-11	8	1.0000	E-9		1	0.8175	Artan
E-10	0.7827	E-4		12	1.0000	E-10		1	0.7827	Artan
E-11	1.0000	E-11		1	1.0000	E-11		1	1.0000	Sabit
E-12	0.3312	E-4	E-11	40	1.0000	E-12		1	0.3312	Artan
SA-1	1.0000	SA-1		1	1.0000	SA-1		1	1.0000	Sabit
SA-2	0.6143	E-11	SA-1	22	0.6149	E-6	E-11	26	0.9990	Artan
SA-3	0.5112	SA-1	M-9	30	0.5181	E-12	SA-1	35	0.9867	Artan
SA-4	0.8118	E-4	E-11	9	0.8226	E-4	E-11	14	0.9869	Sabit
M-1	0.2797	E-4	E-11	44	0.3240	E-4	E-10	42	0.8633	Artan
M-2	0.6230	SA-1	M-9	21	0.6298	E-12	SA-1	24	0.9892	Artan
M-3	0.3447	E-4	E-11	39	0.3567	E-4	E-10	41	0.9664	Artan
M-4	0.2877	E-4	M-9	43	0.3098	E-10	E-11	44	0.9287	Artan
M-5	0.6122	E-4	SA-1	23	0.6143	E-4	E-11	27	0.9966	Artan
M-6	0.4151	E-4	M-9	36	0.4274	E-4	E-10	38	0.9712	Artan
M-7	0.4872	E-4	M-9	33	0.5316	E-4	E-10	33	0.9165	Artan
M-8	0.7156	E-4	M-9	15	0.7555	E-10	M-9	18	0.9472	Artan
M-9	1.0000	M-9		1	1.0000	M-9		1	1.0000	Sabit
M-10	0.4417	E-4	M-9	35	0.4763	E-4	E-10	37	0.9274	Artan
M-11	0.3846	E-4	E-11	37	0.4165	E-4	E-10	39	0.9234	Artan
M-12	0.3732	E-4	SA-1	38	0.3784	E-4	E-10	40	0.9863	Artan
M-13	0.6514	E-4	M-9	17	0.6867	E-4	M-9	19	0.9486	Azalan
M-14	0.6065	E-4	SA-1	24	0.6228	E-10	E-11	25	0.9738	Artan
M-15	0.6401	E-4	M-9	19	1.0000	M-15		1	0.6401	Azalan
M-16	0.4746	E-11	SA-1	34	0.4774	E-6	E-11	36	0.9941	Artan
BAE-1	0.5961	E-4	E-11	25	0.5974	E-4	E-11	28	0.9978	Sabit
BAE-2	0.5917	E-4	SA-1	26	0.5920	E-4	E-11	29	0.9995	Artan
BAE-3	0.3011	E-4	E-11	41	0.3131	E-4	E-11	43	0.9617	Sabit
BAE-4	0.5601	E-11	SA-1	29	0.5650	E-6	E-11	31	0.9913	Artan
BAE-5	0.5041	E-11	SA-1	31	0.5434	E-4	E-11	32	0.9277	Sabit
BAE-6	0.2510	E-4	E-11	45	0.2834	E-9	E-10	45	0.8857	Artan
BAE-7	0.4988	SA-1	M-9	32	0.5250	E-12	SA-1	34	0.9501	Artan
T-1	0.8936	E-4	SA-1	6	0.8952	E-4	E-11	12	0.9982	Artan
T-2	0.7974	E-4	SA-1	10	0.7995	E-4	SA-1	16	0.9974	Azalan
T-3	0.6532	E-4	SA-1	16	0.6540	E-4	E-11	20	0.9988	Artan
Ortalama	0.6130				0.6812				0.8999	

Tablo 9.5.'e göre, 2013 yılında 45 bankadan CCR-I etkinlik skorlarına göre 4 banka (%8.9), etkin çıkarken, 41 banka (%91.1) etkinsiz bulunmuştur. BCC-I sonuçlarına göre ise 2013 yılında 10 banka etkin (%22.2) iken 35 banka (%77.8) etkinlik skoruna ulaşamamıştır. Referans kümeleri dikkate alındığında CCR-I yaklaşımında, 2013 yılında en çok referans gösterilen banka Endonezya'daki E-4 kodlu PT Bank Syariah Mandiri' dir. Bu banka 29 banka için birinci referans bankası olarak gösterilmiştir. BCC-I yaklaşımına göre de en fazla referans alınan banka yine 21 defayla Endonezya'daki E-4 kodlu PT Bank Syariah Mandiri' dir. Referans kümelerinin genel seyri izlendiğinde CCR-I yaklaşımında referans olarak gösterilen bankaların büyük çoğunluğu Endonezya'daki bankalardan oluşmaktadır. BCC-I yaklaşımına göre de referans kümesinin büyük çoğunluğunu yine Endonezya'daki bankalar oluşturmaktadır. Etkinlik skorları ve sıralamalarına bakıldığında ise CCR-I yaklaşımına göre 2013 yılında etkinlik skoru 1,00 (etkin sayılan) olan 4 banka'dan, 2'sinin (E-4, E-11 kodlu bankalar) Endonezya'da, 1'inin (SA-1 kodlu banka) Suudi Arabistan'da, diğerinin ise (M-9 kodlu banka) Malezya'da olduğu görülmektedir. BCC-I yaklaşımına göre 2013 yılında etkin olan 10 banka'dan 7'sinin (E-4, E-6, E-7, E-9, E-10, E-11, E-12 kodlu

bankalar) Endonezya da, 1'inin (SA-1 kodlu banka) Suudi Arabistan da, 2'sinin de (M-9, M-15 kodlu bankalar) Malezya'da olduğu görülmektedir.

Ölçek etkinlik sonuçlarına bakıldığında ise; 2013 yılında 4 bankanın etkin ölçekte çalıştıkları 41 bankanın ise ölçek etkinliğini yakalayamadıkları görülmektedir. En düşük ölçek etkinliğine sahip olan banka Endonezya'daki E-12 kodlu bankadır. Bu banka teknik etkin olmasına rağmen, toplam etkinsizliğin nedeni ölçek etkinsizliğinden kaynaklanmaktadır.

Yukarıda tabloda verilen değerlere göre tablodaki her bir karar verme birimini içeren bankanın ölçek etkinliği ve ölçek getiri türü yorumlanabilir. Örneğin, Katar'daki K-1 kodlu bankanın girdi yönelimli olarak hesaplanan ölçek etkinlik değerine bakılacak olursa ölçek etkinliği 0.9955 iken, teknik etkinlik değeri 0.5781 'dir. Ölçek etkinliği ile teknik etkinliğin çarpılmasıyla elde edilen toplam etkinlik değeri 0.5755 (0.9955 x 0.5781) bulunmuştur. Bu, K-1 kodlu bankanın, toplam etkinsizliğindeki en büyük payını, teknik etkisizlikten kaynaklandığını göstermektedir.

Tablo 9.5'e göre Türkiye'de bulunan T-2 kodlu banka ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir yani, bu bankanın girdi miktarındaki belli orandaki artış, çıktı miktarında daha az oranda bir artış sağlamaktadır. Bu banka gelişme potansiyelini doldurması ve bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Bankanın ölçek etkin olabilmesi için kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanması gerekmektedir. Yani bu banka, daha az girdi ile aynı çıktı düzeylerini yakalayabilir. Yine aynı Tablodaki SA-1 kodlu Suudi Arabistan'da bulunan banka ölçeğe göre sabit getiriye sahiptir. Yani bu bankanın girdi miktarındaki belli oranda artış çıktı miktarında da aynı oranda artış sağlamaktadır. Malezya'da bulunan M-16 nolu banka ölçeğe göre artan getiriye sahiptir. Bu bankanın ölçek etkin olmamasının nedeni, bir birim girdi ile bir birimden daha fazla çıktı üretebilecekken dışsal faktörlerden dolayı kapasitesinin altında çıktı üretmesinden kaynaklanmaktadır. Bu banka, büyüme potansiyelini sonuna kadar kullanarak görece etkin hale gelebilir.

9.2.5. 2013 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları

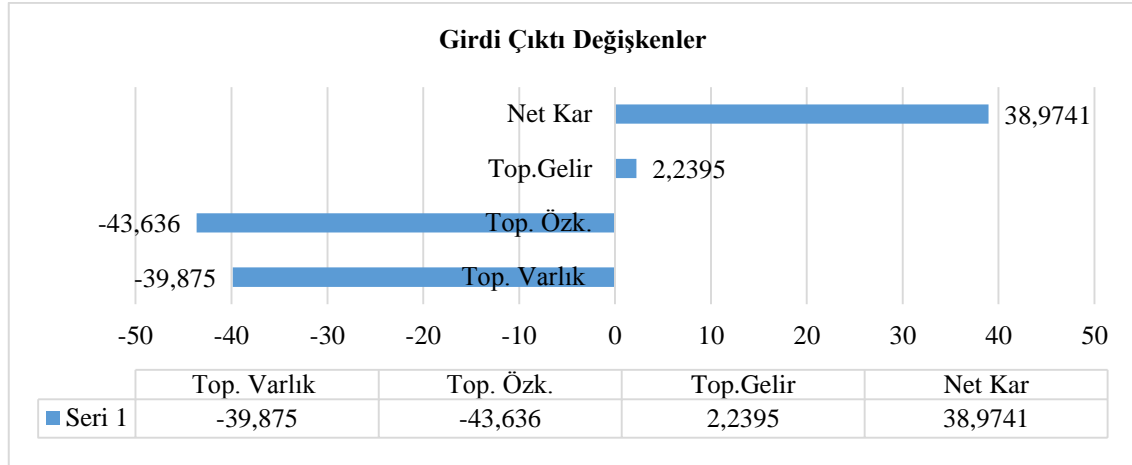
QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2013 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR ve BCC etkinlik türlerine göre potansiyel iyileştirme oranları Tablo 9.6'da gösterilmiştir.

Tablo 9.6. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2013 yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları

KVB	CCR-I Potansiyel İyileştirme Oranları %				BCC-I Potansiyel İyileştirme Oranları %			
	Girdiler		Çıktılar		Girdiler		Çıktılar	
	Top. Varlık	Top. Özk.	Top. Gelir	Net Kar	Top. Varlık	Top. Özk.	Top. Gelir	Net Kar
K-1	-42.45	-52.11	0	0	-42.19	-50.277	0	0
K-2	-3.736	-16.262	52.809	0	-3.437	-14.283	53.222	0
K-3	-35.033	-41.711	4.007	0	-34.758	-39.838	4.39	0
K-4	-17.05	-24.392	21.615	0	-16.365	-19.638	22.49	0
E-1	-37.215	-37.215	0	0	-35.559	-35.559	0	0
E-3	-21.722	-21.722	0	35.759	-18.494	-18.494	0	30.201
E-4	0	0	0	0	0	0	0	0
E-5	-71.057	-71.057	0	0	-35.02	-35.02	0.723	0
E-6	-27.443	-75.809	0	0	0	0	0	0
E-7	-43.582	-88.916	0	200.533	0	0	0	0
E-8	-27.533	-27.533	0	13.51	-21.92	-21.92	0	4.558
E-9	-18.255	-18.255	0	198.354	0	0	0	0
E-10	-30.621	-21.729	0	83.8	0	0	0	0

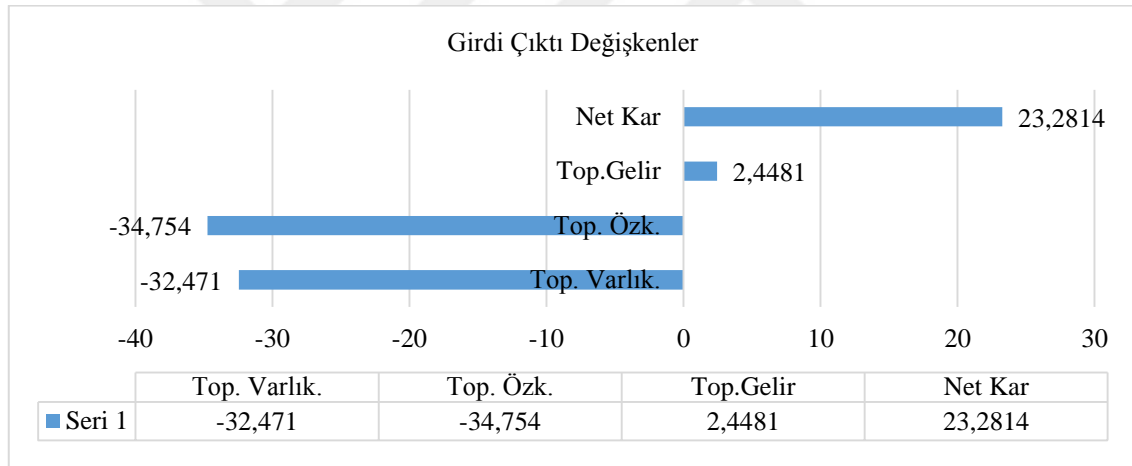
KVB	CCR-I potansiyel iyileştirme oranları %				BBC-I potansiyel iyileştirme oranları %			
	Girdiler		Çıktılar		Girdiler		Çıktılar	
	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar
E-11	0	0	0	0	0	0	0	0
E-12	-66.881	-66.881	0	0	0	0	0	0
SA-1	0	0	0	0	0	0	0	0
SA-2	-38.571	-67.878	0	0	-38.512	-67.613	0	0
SA-3	-48.878	-48.878	0.17	0	-48.191	-48.191	1.328	0
SA-4	-18.817	-18.817	0	0	-17.736	-20.846	0	0
M-1	-72.03	-72.03	0	55.562	-67.596	-67.596	0	30.062
M-2	-37.701	-37.701	19.156	0	-37.021	-37.021	20.306	0
M-3	-65.53	-65.53	0	0	-64.33	-64.33	0	0
M-4	-71.231	-71.231	0	0	-69.025	-69.025	0	0
M-5	-38.781	-38.781	0	0	-38.571	-38.571	0	0
M-6	-58.98	-58.491	0	0	-57.259	-57.259	0	0
M-7	-55.083	-51.28	0	0	-48.607	-46.843	0	0
M-8	-34.434	-28.445	0	0	-29.348	-24.447	0.107	0
M-9	0	0	0	0	0	0	0	0
M-10	-64.645	-55.828	0	0	-60.343	-52.373	0	0
M-11	-61.544	-61.544	0	998.028	-58.349	-58.349	0	909.524
M-12	-62.68	-62.68	0	0	-62.162	-62.162	0	0
M-13	-48.144	-34.86	0	0	-43.236	-31.326	0	0
M-14	-39.349	-39.349	0	0	-37.717	-37.717	0	0
M-15	-47.585	-35.988	0	0	0	0	0	0
M-16	-52.543	-55.704	0	0	-52.265	-53.724	0	0
BAE-1	-40.394	-40.394	0	0	-40.257	-40.68	0	0
BAE-2	-40.83	-40.83	0	0	-40.797	-40.797	0	0
BAE-3	-69.891	-69.891	0	13.589	-68.686	-74.04	0	10.788
BAE-4	-43.989	-61.818	0	0	-43.501	-59.034	0	0
BAE-5	-49.59	-91.511	0	0	-45.658	-92.663	0	0
BAE-6	-74.896	-74.896	0	154.698	-71.657	-71.657	0	62.532
BAE-7	-50.117	-50.117	3.019	0	-47.497	-47.497	7.6	0
T-1	-10.638	-10.638	0	0	-10.478	-10.478	0	0
T-2	-20.258	-20.258	0	0	-20.049	-20.049	0	0
T-3	-34.676	-34.676	0	0	-34.605	-34.605	0	0
Ortalama	-39.875	-43.636	2.2395	38.9741	-32.471	-34.754	2.4481	23.2814

Tablo 9.6’da bankalar için 2013 yılı potansiyel iyileştirme sonuçları verilmiştir. Buna göre CCR-I yönteminde; Suudi Arabistan’daki SA-1 kodlu banka her iki yönetime göre de etkin çıktığından bu banka için herhangi bir iyileştirme yapılmasına gerek yoktur. Malezya’daki M-10 kodlu bankanın referans kümesindeki etkin olan E-4 ve M-9 kodlu bankalar gibi bir etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, toplam varlıklarını %64.64 ve toplam özkaynaklarını %55.82 azaltmalı ve çıktı değişkenleri olan toplam gelir ve net kar’ında herhangi bir değişiklik yapmamalıdır. BCC-I yaklaşımına göre ise T-1 bankasının yine kendisine referans kabul ettiği bankaların etkinlik seviyesine ulaşabilmesi için girdi değişkenleri olan, toplam varlıklarını %10.47 ve toplam özkaynaklarını %10.47 azaltmalı ve çıktı değişkenleri olan toplam gelir ve net kar’ında herhangi bir değişiklik yapmamalıdır. Endonezya’daki her iki yaklaşımda da etkin çıkan E-11 kodlu banka için girdi ve çıktı değerlerinde herhangi bir değişiklik yapmaya gerek yoktur.

Şekil 9.3. 2013 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.3'e göre 2013 yılında bankaların ortalama CCR değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar Toplam Varlıklarını %39.87, Toplam Özkaynaklarını %43.63 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %2.23 ve Net Kar'ını ise %38.97 arttırmalıdır.

Şekil 9.4. 2013 Yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.4'e göre, 2013 yılında bankaların ortalama BCC değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar Toplam Varlıklarını %32.47, Toplam Özkaynaklarını %34.75 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %2.44 ve Net Kar'ını ise %23.28 arttırmalıdır.

9.2.6. 2013 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2013 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan süper etkinlik değerleri ve etkinlik skorlarına göre oluşan sıralama Tablo 9.7.'de gösterilmiştir.

Tablo 9.7. 2013 Yılı Süper Etkinlik Değerleri

Model = Super-BCC-I-2013				Super-CCR-I-2013			
Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No	Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No
1	E-12	1.71363	15	1	M-9	1.48598	28
2	E-7	1.66997	10	2	E-4	1.39313	7
3	E-10	1.64264	13	3	E-11	1.27093	14
4	E-4	1.64218	7	4	SA-1	1.14	16
5	M-9	1.49638	28				
6	M-15	1.43394	34				
7	E-11	1.3208	14				
8	E-6	1.21378	9				
9	E-9	1.02232	12				
10	SA-1	1	16				

Tablo 9.7’de görüldüğü gibi, 2013 yılında toplam etkin olan bankalar arasında süper etkinlik modeli kullanılarak bankaların etkinlik sıralaması yeniden belirlenmiştir. Buna göre, Super-BCC-I etkinlik değerlerine göre Endonezya’daki E-12 kodlu banka en etkin banka olurken, etkin bankalar içinde en az etkin olan banka ise Suudi Arabistan’daki SA-1 kodlu bankadır. Super-CCR-I etkinlik değerlerine bakıldığında ise etkin bankalar içinde en etkin banka Malezya’daki M-9 kodlu bankayken en az etkin olan banka ise Suudi Arabistan’daki SA-1 kodlu bankadır. Etkin olmayan KVB’lerin süper etkinlik değerleri ile görece etkinlik değerleri birbirine eşit olacağından, bunların etkinlik sıra numarası değişmeyecektir. O yüzden etkin olmayan birimler süper etkinliğe dahil edilmemiştir.

9.2.7. 2014 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2014 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR, BCC, ölçek etkinliği değerleri ve ölçek getiri türleri Tablo 9.8’de gösterilmiştir.

Tablo 9.8. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2014 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Etkinlik Türleri

KVB	CCR –I (Toplam Etkinlik)			BCC-I (Teknik Etkinlik)			Ölçek Etkinliği	Ölçek Getiri Türü
	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası		
K-1	0.6911	M-9	25	0.6914	E-2 M-9	29	0.9995	Sabit
K-2	0.9277	M-9	6	1.0000	K-2	1	0.9277	Azalan
K-3	0.6184	M-9	27	0.6667	K-2 SA-1	31	0.9275	Azalan
K-4	0.7981	M-9	15	0.7983	E-2 M-9	22	0.9997	Sabit
E-1	0.3892	E-2 E-11	41	0.4106	E-4 E-11	40	0.9479	Azalan
E-2	1.0000	E-2	1	1.0000	E-2	1	1.0000	Sabit
E-3	0.7839	E-11	18	0.8279	E-4 E-11	20	0.9468	Azalan
E-4	0.9012	E-11	7	1.0000	E-4	1	0.9012	Azalan
E-5	0.4253	E-2 M-9	36	0.7246	E-2 E-10	25	0.5869	Artan
E-6	0.8485	E-2 M-9	10	1.0000	E-6	1	0.8485	Artan
E-8	0.8811	E-2 E-11	8	0.9095	E-2 E-4	15	0.9687	Azalan
E-9	0.8494	E-2 E-11	9	1.0000	E-9	1	0.8494	Artan
E-10	0.6151	E-2 E-11	28	1.0000	E-10	1	0.6151	Artan
E-11	1.0000	E-11	1	1.0000	E-11	1	1.0000	Sabit
E-12	0.1627	E-2 M-9	44	1.0000	E-12	1	0.1627	Artan
SA-1	0.8247	M-9	14	1.0000	SA-1	1	0.8247	Azalan

SA-2	0.5805	M-9	31	0.5910	K-2	M-9	33	0.9822	Azalan	
SA-3	0.5154	E-2	M-9	35	0.5177	E-2	M-9	37	0.9957	Azalan
SA-4	0.7092	M-9		23	0.7094	E-2	M-9	27	0.9997	Sabit
M-1	0.1273	E-2		45	0.1308	E-2	E-4	45	0.9735	Azalan
M-2	0.7212	E-2	M-9	22	0.7220	E-2	M-9	26	0.9988	Azalan
M-3	0.4003	E-2	E-11	39	0.4136	E-4	E-11	39	0.9680	Azalan
M-4	0.4038	E-2	M-9	38	0.4038	E-2	M-9	42	0.9999	Azalan
M-5	0.8429	E-2	M-9	11	0.8474	E-2	M-9	17	0.9946	Azalan
M-6	0.6918	E-2	M-9	24	0.6979	E-2	E-11	28	0.9913	Azalan
M-7	0.5274	E-2	E-11	33	0.5369	E-4	E-11	36	0.9823	Azalan
M-8	0.8257	E-2	E-11	13	0.8425	E-4	E-11	18	0.9800	Azalan
M-9	1.0000	M-9		1	1.0000	M-9		1	1.0000	Sabit
M-10	0.6751	E-2	M-9	26	0.6777	E-2	M-9	30	0.9962	Azalan
M-11	0.3233	E-2	E-11	43	0.3257	E-4	E-11	44	0.9927	Azalan
M-12	0.5807	E-2	M-9	30	0.5924	E-4	E-11	32	0.9801	Azalan
M-13	0.8355	E-2	M-9	12	0.8418	E-2	M-9	19	0.9925	Azalan
M-14	0.7294	E-2	M-9	21	0.7328	E-2	M-9	24	0.9954	Azalan
M-15	0.7529	M-9	BA7	20	0.8017	SA-1	M-9	21	0.9391	Azalan
M-16	0.3246	E-2	M-9	42	0.3576	E-2	E-4	43	0.9078	Azalan
BAE-1	0.6074	E-2	M-9	29	0.7707	SA-1	M-9	23	0.7881	Azalan
BAE-2	0.7970	M-9		16	0.9720	SA-1	M-9	14	0.8200	Azalan
BAE-3	0.5192	E-2	M-9	34	0.5566	E-2	E-4	34	0.9328	Azalan
BAE-4	0.5385	E-2	M-9	32	0.5389	E-2	M-9	35	0.9992	Sabit
BAE-5	0.4145	E-2	E-11	37	0.4582	E-2	E-4	38	0.9047	Azalan
BAE-6	0.3924	E-2	M-9	40	0.4054	E-2	M-9	41	0.9680	Artan
BAE-7	1.0000	BAE7		1	1.0000	BAE7		1	1.0000	Sabit
T-1	0.9917	E-2	M-9	5	1.0000	T-1		1	0.9917	Azalan
T-2	0.7879	E-2	M-9	17	1.0000	T-2		1	0.7879	Azalan
T-3	0.7756	E-2	M-9	19	0.8976	M-9	T-1	16	0.8641	Azalan
Ortalama	0.6691				0.7416				0.9022	

Tabla 9.8.'e göre, 2014 yılında 45 bankadan CCR-I etkinlik skorlarına göre 4 banka (%8.9), etkin çıkarken, 41 banka (%91.1) etkisiz bulunmuştur. BCC-I sonuçlarına göre ise 2014 yılında 13 banka etkin (%28.9) iken 32 banka (%71.1) etkinlik skoruna ulaşamamıştır. Referans kümeleri dikkate alındığında CCR-I yaklaşımında, 2014 yılında en çok referans gösterilen banka Endonezya'daki E-2 kodlu PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah'tır. Bu banka 31 banka için birinci referans bankası olmuştur. BCC-I yaklaşımına göre de en fazla referans alınan banka 20 defayla yine Endonezya'daki E-2 kodlu bankadır. Referans kümelerinin genel seyri izlendiğinde CCR-I yaklaşımında referans bankaların çoğunluğunu Endonezya'daki ve Malezya'daki bankalar oluşturmaktadır. BCC-I yaklaşımına göre de referans kümesindeki bankaların çoğunluğu Endonezya'daki bankalardan oluşturmaktadır. Etkinlik skorları ve sıralamalarına bakıldığında ise, CCR-I yaklaşımına göre etkinlik skoru 1,00 (etkin sayılan) olan 4 bankadan 1'inin (BAE-7 kodlu banka) Birleşik Arap Emirliklerin'de, 2'sinin (E-2, E-11 kodlu bankalar) Endonezya'da 1'inin (M-9 kodlu banka) Malezya'da olduğu görülmektedir. BCC-I yaklaşımına göre ise etkin olan 13 bankadan, 2'sinin (T-1, T-2 kodlu bankalar) Türkiye'de, 7'sinin (E-2, E-4, E-6, E-9, E-10, E-11, E-12 kodlu bankalar) Endonezya da, 1'inin (M-9 kodlu banka) Malezya da, 1'inin (K-2 kodlu banka) Katar'da, 1'inin (SA-1 kodlu banka) Suudi Arabistan'da ve 1'inin de (BAE-7 kodlu banka) Birleşik Arap Emirlikleri'nde olduğu görülmektedir.

Ölçek etkinlik sonuçlarına bakıldığında ise; toplam bankalar içinde 4 banka etkin ölçek değerlerinde çalışırken kalan diğer 41 bankanın ise ölçek etkinliklerinin yetersiz olduğu görülmektedir. En düşük ölçek etkinlik değerine sahip E-12 kodlu bankanın teknik etkinlik skorunu yakalamasına rağmen, ölçek etkinlik değerinin düşük olmasından dolayı toplam etkinlik değerinin düşük çıktığı görülmektedir.

Yukarıda tabloda verilen değerlere göre, her bir karar verme birimini içeren bankanın ölçek etkinliği ve ölçek getiri türü yorumlanabilir. Örneğin; Türkiye'deki T-2

kodlu banka ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Yani bu bankanın girdi miktarındaki belli orandaki artış, çıktı miktarında daha az oranda bir artış sağlamaktadır. Bunun sebebi olarak bu bankanın piyasadaki yenilik ve gelişmelere ayak uyduramaması ve farklı bir takım dışsal faktörler sayılabilir (makroekonomik; finansal sektör yapısı). Bu bankanın etkinlik düzeyini arttırabilmesi için, kapasiteyi en etkin üretim yapabileceği seviyeye düşürmesi gerekir yani daha az girdi ile aynı çıktı seviyesini yakalamaya çalışmalıdır.

Malezya'daki M-6 kodlu banka bankanın girdi yönelimli olarak hesaplanan ölçek etkinlik değeri 0.9913 iken, teknik etkinlik değeri 0.6979'dır. Ölçek etkinliği ile teknik etkinliğin çarpılmasıyla elde edilen toplam etkinlik değeri 0.6918 (0.9913 x 0.6979) bulunmuştur. Bu, M-6 kodlu bankanın, toplam etkinsizliğindeki en büyük payın, teknik etkinsizliğinden kaynaklandığını göstermektedir.

9.2.8. 2014 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları

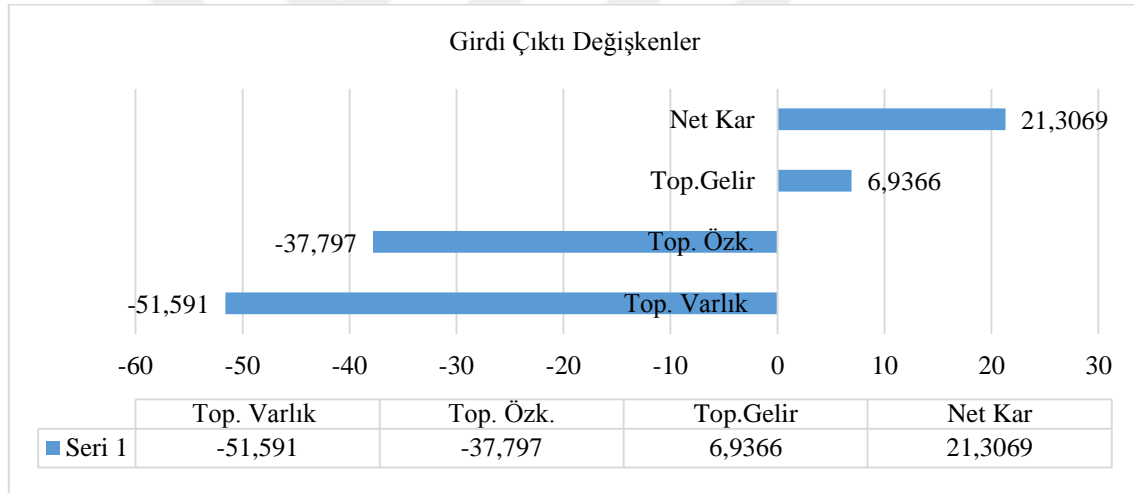
QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2014 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR ve BCC etkinlik türlerine göre potansiyel iyileştirme oranları Tablo 9.9'da gösterilmiştir.

Tablo 9.9. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2014 yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları

KVB	CCR-I Potansiyel İyileştirme Oranları %				BBC-I Potansiyel İyileştirme Oranları %			
	Girdiler		Çıktılar		Girdiler		Çıktılar	
	Top. Varlık	Top. Özk.	Top. Gelir	Net Kar	Top. Varlık.	Top. Özk.	Top. Gelir	Net Kar
K-1	-30.893	-89.687	33.997	0	-30.861	-89.531	40.102	0
K-2	-7.232	-18.637	100.705	0	0	0	0	0
K-3	-38.165	-40.794	41.582	0	-33.331	-33.331	29.558	0
K-4	-20.189	-29.032	66.325	0	-20.167	-28.379	70.921	0
E-1	-79.771	-61.081	0	0	-69.208	-58.943	0	0
E-2	0	0	0	0	0	0	0	0
E-3	-40.413	-21.609	0	866.989	-20.019	-17.207	0	779.95
E-4	-40.065	-9.884	0	21.329	0	0	0	0
E-5	-57.475	-66.818	0	0	-27.543	-27.543	250.256	0
E-6	-15.149	-73.932	0	0	0	0	0	0
E-8	-56.37	-11.893	0	0	-9.047	-9.047	0	0
E-9	-36.42	-15.062	0	0	0	0	0	0
E-10	-48.649	-38.487	0	0	0	0	0	0
E-11	0	0	0	0	0	0	0	0
E-12	-83.726	-84.655	0	0	0	0	0	0
SA-1	-17.527	-24.699	20.709	0	0	0	0	0
SA-2	-41.951	-67.472	24.077	0	-40.897	-65.737	9.576	0
SA-3	-67.874	-48.458	0	0	-49.568	-48.234	0	0
SA-4	-29.084	-32.317	1.814	0	-29.065	-31.733	4.453	0
M-1	-87.27	-96.715	0	70.494	-86.923	-96.726	0	67.948
M-2	-55.731	-27.883	0	0	-49.5	-27.796	0	0
M-3	-84.236	-59.966	0	0	-58.922	-58.643	0	0
M-4	-81.229	-59.622	0	0	-80.835	-59.616	0	0
M-5	-62.919	-15.714	0	0	-34.877	-15.257	0	0
M-6	-76.6	-30.822	0	0	-45.335	-30.214	0	0
M-7	-75.301	-47.256	0	0	-68.471	-46.308	0	0
M-8	-79.857	-17.428	0	0	-42.112	-15.747	0	0
M-9	0	0	0	0	0	0	0	0
M-10	-78.876	-32.487	0	0	-65.033	-32.229	0	0
M-11	-71.152	-67.67	0	0	-69.86	-67.432	0	0
M-12	-80.947	-41.932	0	0	-50.087	-40.756	0	0
M-13	-68.513	-16.448	0	0	-32.809	-15.82	0	0
M-14	-65.28	-27.056	0	0	-41.574	-26.722	0	0
M-15	-69.587	-24.715	0	0	-68.664	-19.832	8.348	0

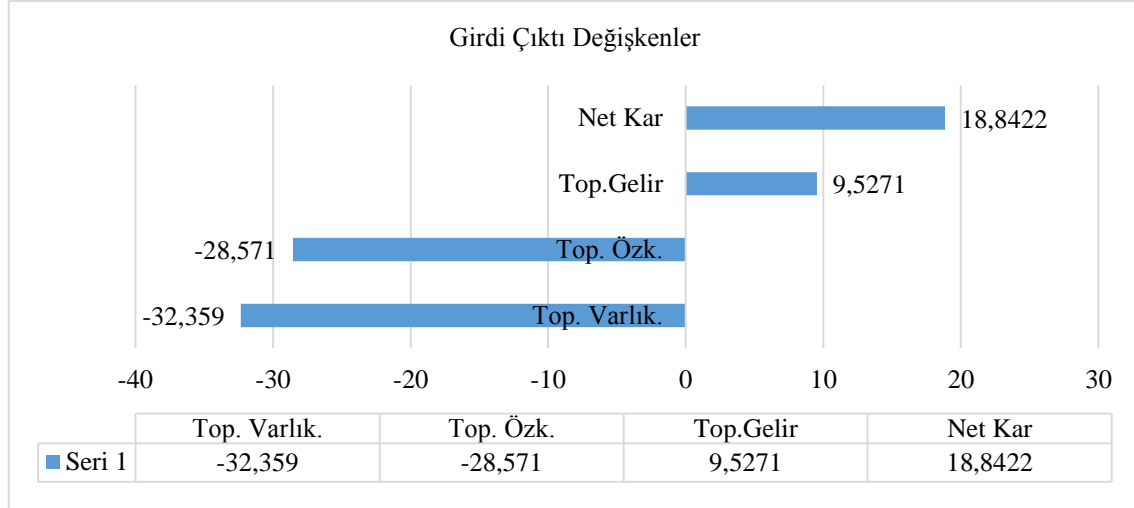
M-16	-67.899	-67.536	0	0	-64.237	-67.305	0	0
BAE-1	-42.017	-39.264	0	0	-23.617	-22.93	0	0
BAE-2	-20.304	-20.939	22.94	0	-8.459	-2.805	8.19	0
BAE-3	-68.135	-48.08	0	0	-44.341	-45.765	0	0
BAE-4	-46.149	-61.03	0	0	-46.106	-60.03	7.315	0
BAE-5	-76.787	-58.549	0	0	-54.182	-54.367	0	0
BAE-6	-76.186	-60.763	0	0	-76.099	-59.464	0	0
BAE-7	0	0	0	0	0	0	0	0
T-1	-56.716	-0.828	0	0	0	0	0	0
T-2	-59.844	-21.213	0	0	0	0	0	0
T-3	-59.124	-22.437	0	0	-14.405	-10.238	0	0
Ortalama	-51.591	-37.797	6.9366	21.3069	-32.359	-28.571	9.5271	18.8422

Tablo 9.9.'da bankalar için, 2014 yılı potansiyel iyileştirme sonuçları verilmiştir. Buna göre CCR-I yönteminde; Birleşik Arap Emirliklerin'deki BAE-6 kodlu etkinsiz olan bankanın referans kümesindeki etkin olan E-2 ve M-9 kodlu bankalar gibi bir etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, girdi değerleri olan Toplam Varlıklarını %76.18 Toplam Özkaynaklarını %60.76 azaltmalı ve çıktı değişkenleri olan Toplam Gelir ve Net Kar'ında herhangi bir değişiklik yapmamalıdır. BCC-I yöntemine göre ise E-4 nolu banka etkin bir banka olduğundan, girdi değişkenleri olan; Toplam Varlıkların da Toplam Özkaynakların da ve çıktı değişkenleri olan, Toplam Gelirlerin de ve Net Kar'ında herhangi bir değişiklik yapmamalıdır.

Şekil 9.5. 2014 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.5'e göre 2014 yılında bankaların ortalama CCR değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar CCR-I yaklaşımında; Toplam Varlıklarını %51.59, Toplam Özkaynaklarını %37.79 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %6.93, Net Kar'ını ise %21.30 arttırmalıdır.

Şekil 9.6. 2014 yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.6'ya göre 2014 yılında bankaların ortalama BCC değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar BCC-I yaklaşımında; Toplam Varlıklarını %32.35, Toplam Özkaynaklarını %28.57 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %9.52, Net Kar'ını ise %18.84 arttırmalıdır.

9.2.9. 2014 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2014 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan süper etkinlik değerleri ve etkinlik skorlarına göre oluşan sıralama Tablo 9.10'de gösterilmiştir.

Tablo 9.10. 2014 Yılı Süper Etkinlik Değerleri

Model = Super-BCC-I-2014				Super-CCR-I-2014			
Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No	Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No
1	E-2	2.10503	6	1	E-2	2.08455	6
2	E-4	1.50498	8	2	E-11	1.22418	14
3	E-6	1.38305	10	3	BAE-7	1.09925	42
4	M-9	1.31461	28	4	M-9	1.07767	28
5	T-2	1.27047	44				
6	E-11	1.26374	14				
7	E-10	1.26319	13				
8	E-12	1.25397	15				
9	BAE-7	1.11215	42				
10	T-1	1.0902	43				
11	K-2	1.03433	2				
12	E-9	1.01896	12				
13	SA-1	1	16				

Tablo 9.10'da görüldüğü gibi, 2014 yılında toplam etkin olan bankalar arasında süper etkinlik modeli kullanılarak bankaların etkinlik sıralaması yeniden belirlenmiştir. Buna göre, Super-BCC-I etkinlik değerlerine göre Endonezya'daki E-2 kodlu banka en etkin banka olurken etkin bankalar içinde en az etkin olan banka ise SA-1 kodlu

bankadır. Super-CCR-I-2014 süper etkinlik değerlerine bakıldığında ise etkin bankalar içinde en etkin banka E-2 kodlu bankayken en az etkin olan banka ise M-9 kodlu bankadır.

9.2.10. 2015 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2015 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR, BCC, ölçek etkinliği değerleri ve ölçek getiri türleri Tablo 9.11’de gösterilmiştir.

Tablo 9.11. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2015 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

KVB	CCR-I (Toplam Etkinlik)				BCC-I (Teknik Etkinlik)				Ölçek Etkinliği	Ölçek Getiri Türü
	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi		Etkinlik Sırası	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi		Etkinlik		
K-1	0.6345	K-2	E-2	25	0.6596	K-2	E-2	31	0.9618	Sabit
K-2	1.0000	K-2		1	1.0000	K-2		1	1.0000	Sabit
K-3	0.7329	SA-3	BAE-2	19	0.7344	SA-3	BAE-2	28	0.9980	Sabit
K-4	0.8214	SA-3	BAE-2	13	0.8264	K-2	E-2	20	0.9939	Artan
E-1	0.5276	E-2		33	0.6105	E-2	T-1	34	0.8642	Azalan
E-2	1.0000	E-2		1	1.0000	E-2		1	1.0000	Sabit
E-3	0.7683	E-2		16	0.8880	E-2	T-1	17	0.8652	Azalan
E-4	0.6075	E-2		27	0.7808	E-2	T-1	24	0.7781	Azalan
E-5	0.2903	E-2	SA-3	41	0.7356	E-2	E-10	26	0.3947	Artan
E-8	0.6974	E-2	SA-3	21	0.6979	E-2	SA-3	30	0.9993	Azalan
E-9	0.8252	E-2		11	0.9216	E-2	E-10	14	0.8954	Artan
E-10	0.5841	E-2		31	1.0000	E-10		1	0.5841	Artan
E-11	0.6829	E-2		22	0.9797	E-2	E-10	10	0.6971	Artan
E-12	0.1653	E-2		42	1.0000	E-12		1	0.1653	Artan
SA-1	0.9008	K-2	E-2	8	1.0000	SA-1		1	0.9008	Azalan
SA-2	0.5352	K-2	E-2	32	0.7106	E-2	SA-1	29	0.7532	Azalan
SA-3	1.0000	SA-3		1	1.0000	SA-3		1	1.0000	Sabit
SA-4	0.7197	E-2	SA-3	20	0.7972	E-2	SA-1	22	0.9028	Azalan
M-1	0.3212	E-2		40	0.3708	E-2	E-10	42	0.8664	Artan
M-2	0.8589	E-2	SA-3	10	0.8712	E-2	SA-3	18	0.9858	Azalan
M-3	0.3407	E-2		38	0.4043	E-2	T-1	41	0.8426	Azalan
M-4	0.3244	E-2	SA-3	39	0.3274	E-2	SA-3	43	0.9908	Sabit
M-5	0.7949	E-2	SA-3	14	0.8043	E-2	SA-3	21	0.9883	Azalan
M-6	0.6679	E-2	SA-3	23	0.7346	E-2	T-1	27	0.9093	Azalan
M-7	0.6074	E-2		28	0.6207	E-2	E-10	33	0.9786	Artan
M-8	0.8938	E-2	SA-3	9	0.8998	E-2	SA-3	16	0.9933	Azalan
M-9	0.4651	E-2		35	0.9207	E-2	T-2	15	0.5052	Azalan
M-10	0.6248	E-2	SA-3	26	0.6252	E-2	SA-3	32	0.9994	Azalan
M-11	0.3969	E-2		37	0.4373	E-2	E-10	40	0.9075	Artan
M-12	0.4309	E-2		36	0.5561	E-2	T-1	38	0.7749	Azalan
M-13	0.7790	E-2	SA-3	15	0.7893	E-2	SA-3	23	0.9868	Azalan
M-14	0.6004	E-2	SA-3	29	0.6057	E-2	SA-3	37	0.9912	Azalan
M-15	0.9323	E-2	SA-3	7	0.9328	E-2	SA-3	13	0.9994	Azalan
BAE-1	0.7517	E-2	SA-3	18	0.8610	E-2	SA-1	19	0.8731	Azalan
BAE-2	1.0000	BAE-2		1	1.0000	BAE-2		1	1.0000	Sabit
BAE-3	0.7566	E-2	SA-3	17	0.7725	E-2	SA-1	25	0.9795	Azalan
BAE-4	0.5247	K-2	E-2	34	0.6070	E-2	SA-1	36	0.8644	Azalan
BAE-5	0.1421	E-2		43	0.4981	E-2	T-2	39	0.2854	Azalan
BAE-6	0.5883	E-2	SA-3	30	0.6097	E-2	SA-3	35	0.9649	Sabit
BAE-7	0.9428	SA-3		6	0.9510	E-2	SA-3	12	0.9914	Sabit
T-1	0.9846	E-2	SA-3	5	1.0000	T-1		1	0.9846	Azalan
T-2	0.6593	E-2		24	1.0000	T-2		1	0.6593	Azalan
T-3	0.8234	E-2	SA-3	12	0.9758	SA-1	T-1	11	0.8439	Azalan
Ortalama	0.6676				0.7795				0.8564	

Tablo 9.11'e göre, 2015 yılında 43 bankadan CCR-I etkinlik skorlarına göre 4 banka, (%9,3) etkin çıkarken, 39 banka (%90,7) etkisiz bulunmuştur. BCC-I sonuçlarına göre ise 2015 yılında 9 banka (%20,9) etkin iken 34 banka (%79,1) etkinlik skoruna ulaşmamıştır. Referans kümeleri dikkate alındığında CCR-I yaklaşımında, 2015 yılında en çok referans gösterilen banka Endonezya'daki E-2 kodlu PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah)'dır ve bu banka 33 banka için birinci referans bankası olarak gösterilmiştir. BCC-I yaklaşımına göre de en fazla referans alınan banka 31 defayla Endonezya'daki E-2 kodlu PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah)'dır. Referans kümelerinin genel seyri izlendiğinde CCR-I yaklaşımında referans bankaların büyük çoğunluğu Endonezya'daki bankalardan oluşmaktadır. BCC-I yaklaşımına göre de referans kümesindeki bankaların çoğunluğu Endonezya'daki bankalar oluşturmaktadır. Etkinlik skorları ve sıralamalarına bakıldığında ise, CCR-I yaklaşımına göre etkinlik skoru 1,00 (etkin sayılan) olan 4 bankadan 1'inin (E-2 kodlu banka) Endonezya'da, 1'inin (BAE-2 kodlu banka) Birleşik Arap Emirliklerin'de, 1'inin (K-2 kodlu banka) Katar'da, 1'inin ise (SA-3 kodlu banka) Suudi Arabistan'da bulunduğu görülmektedir. 2015 yılında BCC-I yaklaşımına göre, etkin çıkan 9 bankadan 3'ünün (E-2, E-10, E-12 kodlu bankalar) Endonezya da, 2'sinin (SA-1, SA-3 kodlu bankalar) Suudi Arabistan'da, 1'inin (K-2 kodlu banka) Katar'da, 1'inin (BAE-2 kodlu banka) Birleşik Arap Emirliklerinde, 2'sinin (T-1, T-2 kodlu bankalar) Türkiye de olduğu görülmektedir.

Ölçek etkinlik sonuçlarına bakıldığında ise; 2015 yılı için 4 banka etkin ölçekte çalışırken 39 bankanın ölçek etkinliğini yakalayamadığı görülmektedir. En düşük ölçek etkinlik değerine sahip bankanın (E-12 kodlu banka) teknik etkinlik değerine sahip olmasına rağmen toplam etkisizliğinin sebebi, ölçek etkinliğinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Birleşik Arap Emirliklerinde'deki BAE-2 kodlu bankanın girdi yönelimli olarak hesaplanan ölçek etkinlik değeri de teknik etkinlik değeri de 1,00'dir. Ölçek etkinliği ile teknik etkinliğin çarpılmasıyla elde edilen toplam etkinlik değeri 1,00 (1,00 x1,00) bulunmuştur. Bu, BAE-5 kodlu bankanın, hem teknik olarak etkin çalıştığını hem de ölçek etkin çalıştığını gösterir, bankanın optimal girdi-çıktı düzeyini yakaladığı söylenebilir.

9.2.11. 2015 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları

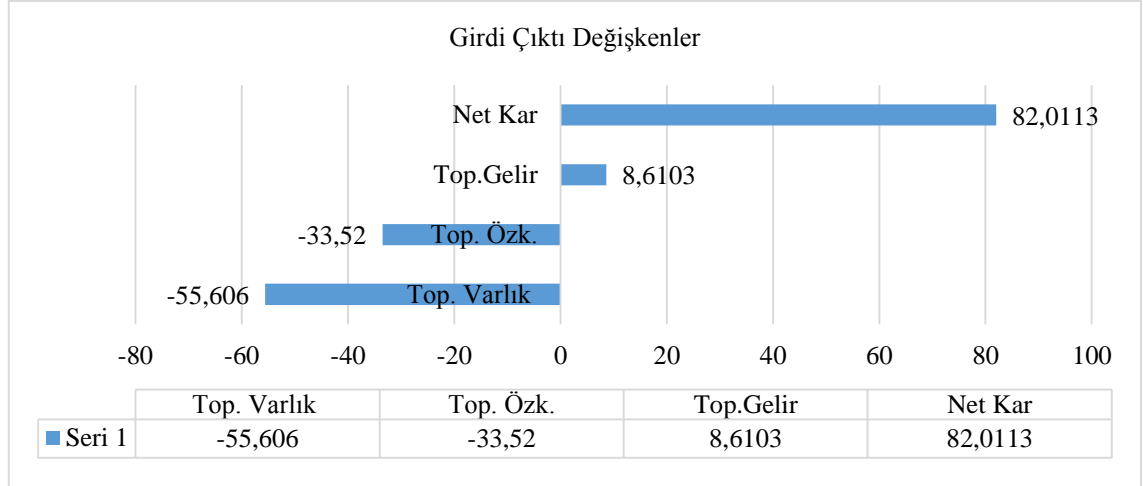
QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2015 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR ve BCC etkinlik türlerine göre potansiyel iyileştirme oranları Tablo 9.12'de gösterilmiştir.

Tablo 9.12. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2015 Yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları

KVB	CCR-I Potansiyel İyileştirme Oranları %				BCC-I Potansiyel İyileştirme Oranları %			
	Girdiler		Çıktılar		Girdiler		Çıktılar	
	Top. Varlık	Top. Özk.	Top. Gelir	Net Kar	Top. Varlık	Top. Özk.	Top. Gelir	Net Kar
K-1	-36.554	-36.554	6.118	0	-34.037	-37.179	0	0
K-2	0	0	0	0	0	0	0	0
K-3	-26.71	-26.71	27.078	0	-30.35	-26.564	16.836	0
K-4	-17.857	-17.857	6.487	0	-17.356	-17.356	10.014	0
E-1	-85.431	-47.243	0	253.977	-64.84	-38.95	0	320.69
E-2	0	0	0	0	0	0	0	0

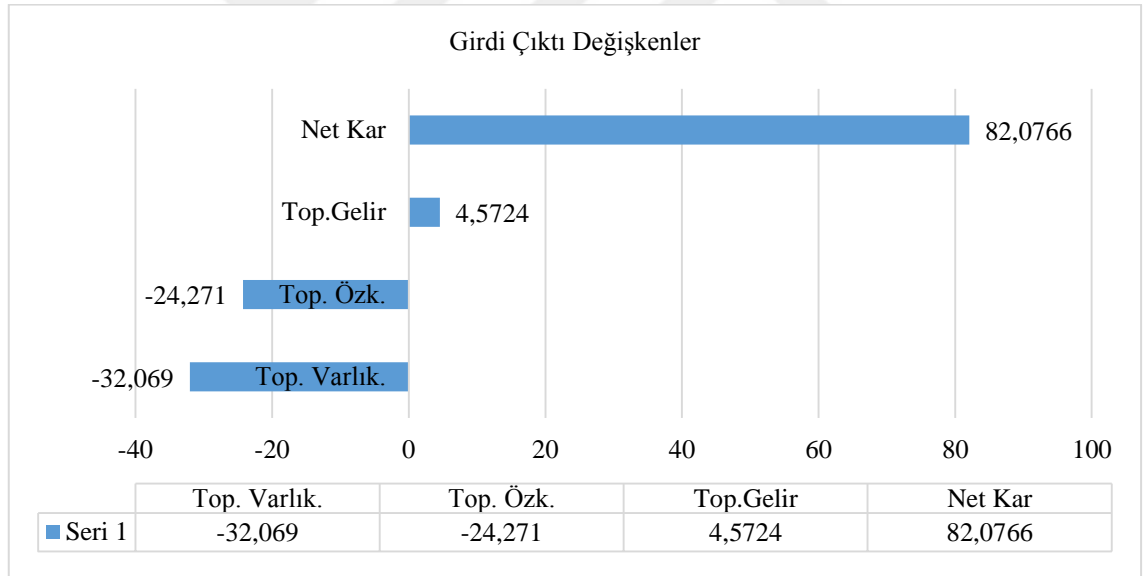
KVB	CCR-I Potansiyel İyileştirme Oranları %				BBC-I Potansiyel İyileştirme Oranları %			
	Girdiler		Çıktılar		Girdiler		Çıktılar	
	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar
E-3	-66.728	-23.17	0	113.927	-20.13	-11.204	0	153.881
E-4	-78.266	-39.248	0	67.299	-22.53	-21.923	0	124.508
E-5	-70.968	-70.968	0	0	-26.445	-26.445	88.747	0
E-8	-64.011	-30.262	0	0	-61.598	-30.215	0	0
E-9	-40.053	-17.479	0	1628.96	-15.592	-7.839	0	1553.66
E-10	-71.326	-41.594	0	36.146	0	0	0	0
E-11	-51.841	-31.709	0	613.462	-2.033	-2.033	0	553.359
E-12	-83.469	-84.768	32.604	0	0	0	0	0
SA-1	-9.917	-9.917	0	0	0	0	0	0
SA-2	-46.481	-46.481	278.46	0	-28.942	-51.055	0	0
SA-3	0	0	0	0	0	0	0	0
SA-4	-28.035	-28.035	0	0	-20.283	-20.283	0	0
M-1	-87.731	-67.879	0	105.672	-81.121	-62.924	0	93.845
M-2	-53.48	-14.111	0	0	-12.878	-12.878	0	0
M-3	-87.151	-65.93	0	95.803	-65.577	-59.568	0	139.646
M-4	-85.726	-67.56	0	0	-86.09	-67.258	6.075	0
M-5	-67.12	-20.512	0	0	-34.751	-19.574	0	0
M-6	-79.225	-33.207	0	0	-44.306	-26.545	0	10.206
M-7	-86.139	-39.256	0	219.559	-85.08	-37.927	0	216.954
M-8	-63.939	-10.616	0	0	-42.405	-10.016	0	0
M-9	-75.32	-53.486	0	28.117	-7.926	-30.797	0	12.319
M-10	-73.312	-37.518	0	0	-71.877	-37.48	0	0
M-11	-82.459	-60.314	0	254.52	-76.215	-56.27	0	241.05
M-12	-87.527	-56.906	0	4.909	-54.947	-44.389	0	41.449
M-13	-67.757	-22.105	0	0	-31.264	-21.066	0	0
M-14	-74.51	-39.962	0	0	-53.322	-39.431	0	0
M-15	-58.455	-6.773	0	0	-56.862	-6.717	0	0
BAE-1	-24.829	-24.829	0	0	-13.901	-13.901	0	0
BAE-2	0	0	0	0	0	0	0	0
BAE-3	-46.132	-24.337	0	0	-22.755	-22.755	0	0
BAE-4	-47.527	-47.527	0	0	-39.296	-42.022	0	0
BAE-5	-85.786	-96.371	0	89.114	-50.192	-94.747	0	67.729
BAE-6	-60.648	-41.173	0	0	-63.744	-39.031	39.398	0
BAE-7	-28.391	-5.722	19.495	0	-29.618	-4.903	35.544	0
T-1	-58.247	-1.544	0	0	0	0	0	0
T-2	-74.311	-34.07	0	15.026	0	0	0	0
T-3	-57.698	-17.656	0	0	-10.683	-2.423	0	0
Ortalama	-55.606	-33.52	8.6103	82.011	-32.069	-24.271	4.5724	82.076

Tablo 9.12’de analize dahil edilen 43 bankayla ilgili potansiyel iyileştirme sonuçları verilmiştir. 2015 yılında CCR-I ve BCC-I yaklaşımlarına göre; Endonezya’daki E-2 kodlu banka etkin (1.00) bulunmuştur. Bu bankanın girdi ve çıktı değişkenlerinde herhangi bir iyileştirme yapmasına gerek yoktur. CCR-I yaklaşımına göre Malezya’daki M-4 kodlu bankanın referans kümesindeki bankalar (E-2 ve SA-3 kodlu bankalar) gibi etkin olabilmesi için toplam varlıklarını %85.72, toplam özkaynaklarını %67.56 azaltmalı, toplam gelirinde ve net kar’ında ise herhangi bir değişiklik yapmamalıdır. BCC-I yaklaşımına göre BAE-7 kodlu banka etkin olan referans bankaların değerlerine ulaşmak için toplam varlıklarını %29.61, toplam özkaynakların %4.90 azaltmalı, toplam gelirini %35.54 arttırmalı, net kar’ında ise herhangi bir değişiklik yapmamalıdır.

Şekil 9.7. 2015 yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.7'ye göre 2015 yılında bankaların ortalama CCR değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar CCR-I yaklaşımında, Toplam Varlıklarını %55.60, Toplam Özkaynaklarını %33.52 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %8.61, Net Kar'ını ise %82.0 arttırmalıdır.

Şekil 9.8. 2015 Yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.8'e göre 2015 yılında bankaların ortalama BCC değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar BCC-I yaklaşımında, Toplam Varlıklarını %32.06, Toplam Özkaynaklarını %24.27 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %4.57, Net Kar'ını ise %82.07 arttırmalıdır.

9.2.12. 2015 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2015 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan süper etkinlik değerleri ve etkinlik skorlarına göre oluşan sıralama Tablo 9.13'de gösterilmiştir.

Tablo 9.13. 2015 Yılı Süper Etkinlik Değerleri

Model = Super-BCC-I-2015				Super-CCR-I-2015			
Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No	Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No
1	E-2	2.76975	6	1	E-2	2.66771	6
2	T-2	1.46724	42	2	K-2	1.01964	2
3	E-10	1.44861	12	3	SA-3	1.01844	17
4	T-1	1.24867	41	4	BAE-2	1.00512	35
5	E-12	1.19447	14				
6	BAE-2	1.08121	35				
7	K-2	1.05272	2				
8	SA-3	1.0193	17				
9	SA-1	1	15				

Tablo 9.13'te görüldüğü gibi, 2015 yılında toplam etkin olan bankalar arasında süper etkinlik modeli kullanılarak bankaların etkinlik sıralaması yeniden belirlenmiştir. Buna göre, Super-BCC-I etkinlik değerlerine göre Endonezya'daki E-2 kodlu banka en etkin banka olurken etkin bankalar içinde en az etkin olan banka ise SA-1 kodlu bankadır. Super-CCR-I-2015 süper etkinlik değerlerine bakıldığında ise, etkinler içinde en etkin banka E-2 kodlu bankayken en az etkin olan banka BAE-2 kodlu bankadır.

9.2.13. 2016 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2016 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR, BCC, ölçek etkinliği değerleri ve ölçek getiri türleri aşağıdaki Tablo 9.14'de gösterilmiştir.

Tablo 9.14. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2016 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

KVB	CCR (Toplam Etkinlik)		BCC (Teknik Etkinlik)					
	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası	Ölçek Etkinliği	Ölçek Getiri Türü
K-1	0.3938	E-2	27	0.6161	E-2 SA-1	26	0.6392	Azalan
K-2	0.6307	E-2	5	1.0000	K-2	1	0.6307	Azalan
K-3	0.4563	E-2	20	0.7326	K-2 E-2	20	0.6229	Azalan
K-4	0.4538	E-2	21	0.7128	E-2 SA-1	21	0.6367	Azalan
E-1	0.3807	E-2	28	0.4034	E-2 E-10	36	0.9438	Artan
E-2	1.0000	E-2	1	1.0000	E-2	1	1.0000	Sabit
E-3	0.7510	E-2	3	0.7856	E-2 T-1	16	0.9560	Azalan
E-4	0.5614	E-2	11	0.6530	E-2 T-1	24	0.8597	Azalan
E-5	0.1778	E-2	41	0.7473	E-10 E-12	19	0.2379	Artan
E-8	0.5843	E-2	8	0.6068	E-2 E-10	27	0.9629	Artan
E-10	0.5014	E-2	16	1.0000	E-10	1	0.5014	Artan
E-11	0.4450	E-2	22	1.0000	E-11	1	0.4450	Artan

E-12	0.1345	E-2	42	1.0000	E-12	1	0.1345	Artan	
SA-1	0.6041	E-2	7	1.0000	SA-1	1	0.6041	Azalan	
SA-2	0.3025	E-2	34	0.5776	E-2	SA-1	29	0.5237	Azalan
SA-3	0.4156	E-2	26	0.6793	E-2	SA-1	22	0.6118	Azalan
SA-4	0.4386	E-2	24	0.7526	E-2	SA-1	18	0.5829	Azalan
M-1	0.2819	E-2	35	0.4081	E-2	E-10	35	0.6906	Artan
M-2	0.5063	E-2	15	0.8927	E-2	SA-1	13	0.5671	Azalan
M-3	0.3315	E-2	33	0.3522	E-2	T-1	40	0.9413	Azalan
M-4	0.2329	E-2	39	0.2495	E-2	E-10	41	0.9335	Artan
M-5	0.4717	E-2	19	0.6713	K-2	E-2	23	0.7028	Azalan
M-6	0.5467	E-2	14	0.7836	E-2	T-1	17	0.6977	Azalan
M-7	0.4791	E-2	18	0.6195	E-2	E-10	25	0.7734	Artan
M-8	0.5471	E-2	13	0.6003	E-2	T-1	28	0.9113	Azalan
M-9	0.3484	E-2	32	0.8082	E-2	T-2	15	0.4311	Azalan
M-10	0.4414	E-2	23	0.4488	E-2	E-10	33	0.9834	Artan
M-11	0.3791	E-2	29	0.4897	E-2	E-10	31	0.7741	Artan
M-12	0.3518	E-2	31	0.4014	E-2	T-1	37	0.8764	Azalan
M-13	0.5473	E-2	12	0.9431	E-2	SA-1	11	0.5803	Azalan
M-14	0.4190	E-2	25	0.4388	E-2	T-1	34	0.9549	Azalan
M-15	0.6155	E-2	6	0.9999	E-2	SA-1	10	0.6155	Azalan
BAE-1	0.4880	E-2	17	0.8451	E-2	SA-1	14	0.5774	Azalan
BAE-2	0.5633	E-2	10	0.9196	K-2	E-2	12	0.6125	Azalan
BAE-3	0.2804	E-2	36	0.4669	E-2	T-2	32	0.6005	Azalan
BAE-4	0.3680	E-2	30	0.5468	K-2	E-2	30	0.6730	Azalan
BAE-5	0.2277	E-2	40	0.3800	E-2	T-2	39	0.5992	Azalan
BAE-6	0.2362	E-2	38	0.2474	K-2	E-2	42	0.9547	Azalan
BAE-7	0.2440	E-2	37	0.3816	E-2	SA-1	38	0.6395	Azalan
T-1	0.8137	E-2	2	1.0000	T-1	1	0.8137	Azalan	
T-2	0.6830	E-2	4	1.0000	T-2	1	0.6830	Azalan	
T-3	0.5688	E-2	9	1.0000	T-3	1	0.5688	Azalan	
Ortalama	0.4572			0.6943			0.6585		

Tablo 9.14'e göre 2016 yılında 42 bankadan CCR-I etkinlik skorlarına göre 1 banka (%2.3), etkin çıkarken, 41 banka (%97.7) etkinsiz bulunmuştur. BCC-I sonuçlarına göre ise 2016 yılında 9 banka etkin (%21.4) iken 33 banka (%78.6) etkinlik skoruna ulaşamamıştır. Referans kümeleri dikkate alındığında CCR-I yaklaşımında, 2016 yılında analize dahil edilen tüm bankalar için referans gösterilen banka Endonezya'daki E-2 kodlu PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah'tır. BCC-I yaklaşımına göre de en fazla referans alınan banka 28 defayla Endonezya'daki E-2 kodlu PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah'tır. Referans kümelerinin genel seyri izlendiğinde CCR-I yaklaşımında tüm referans bankalar Endonezya'daki bankalardan oluşmaktadır. BCC-I yaklaşımına göre de referans kümesindeki bankaların çoğunluğu Endonezya'daki bankalardan oluşmaktadır. Etkinlik skorları ve sıralamalarına bakıldığında ise CCR-I yaklaşımına göre etkinlik skoru 1,00 (etkin sayılan) olan 1 bankanın (E-2 kodlu banka) Endonezya'da bulunduğu görülmektedir. 2016 yılında BCC-I yaklaşımına göre de etkin çıkan 9 bankadan 4'ünün (E-2, E-10, E-11, E-12 kodlu bankalar) Endonezya'da, 1'inin (SA-1 kodlu banka) Suudi Arabistan'da, 1'inin (K-2 kodlu banka) Katar'da, 3'ünün ise (T-1, T-2, T-3 kodlu bankalar) Türkiye'de olduğu görülmektedir.

Ölçek etkinlik sonuçlarına bakıldığında ise; 2016 yılı için 1 banka etkin ölçekte çalışırken 41 bankanın ölçek etkinliğini yakalayamadığı görülmektedir. En düşük ölçek etkinlik değerine sahip banka (E-12 kodlu banka) teknik etkinlik değerine sahip olmasına karşın düşük ölçek etkinliğinden dolayı toplam etkinliği de düşük çıkmıştır.

Endonezya'daki E-5 kodlu bankanın girdi yönelimli olarak hesaplanan ölçek etkinlik değeri 0.2379 iken, teknik etkinlik değeri 0.7473'dir. Ölçek etkinliği ile teknik etkinliğin çarpılmasıyla elde edilen toplam etkinlik değeri 0.1778 (0.2379 x 0.7473) bulunmuştur. Bu, E-5 kodlu bankanın, toplam etkinsizliğindeki en büyük payın, ölçek etkinsizliğinden kaynaklandığını göstermektedir.

9.2.14. 2016 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları

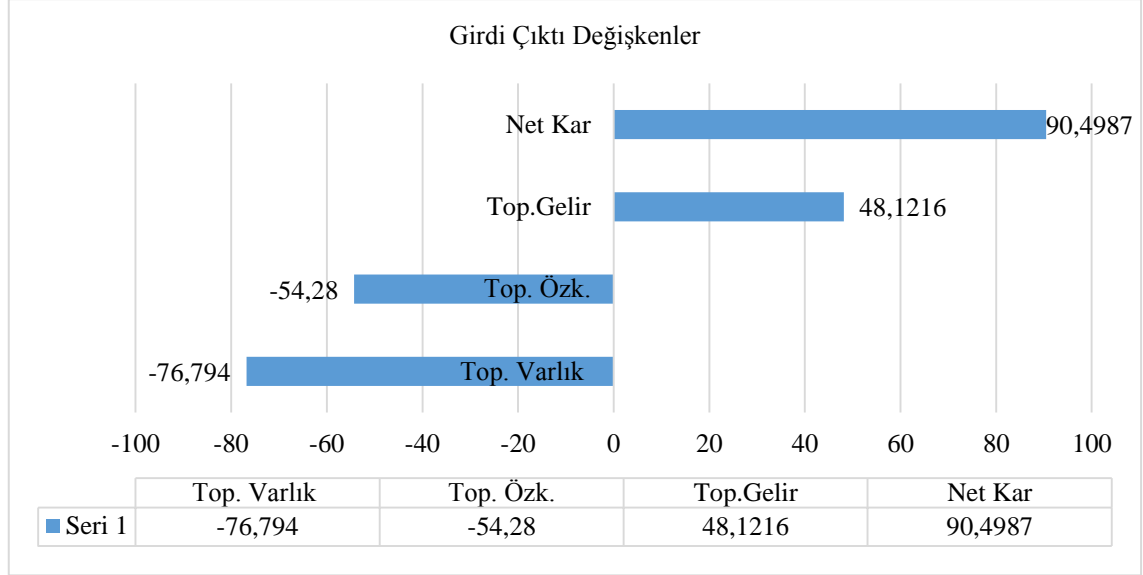
QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2016 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR ve BCC etkinlik türlerine göre potansiyel iyileştirme oranları Tablo 9.15’de gösterilmiştir.

Tablo 9.15. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2016 yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları

KVB	CCR-I Potansiyel İyileştirme Oranları %				BBC-I Potansiyel İyileştirme Oranları %			
	Girdiler		Çıktılar		Girdiler		Çıktılar	
	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar
K-1	-71.535	-60.624	173.094	0	-38.395	-38.442	26.474	0
K-2	-59.744	-36.926	286.819	0	0	0	0	0
K-3	-72.636	-54.372	213.68	0	-34.138	-26.745	0	0
K-4	-67.254	-54.616	200.962	0	-28.725	-28.777	37.657	0
E-1	-88.645	-61.93	0	337.266	-86.798	-59.665	0	324.164
E-2	0	0	0	0	0	0	0	0
E-3	-68.694	-24.897	0	186.849	-50.732	-21.443	0	160.043
E-4	-79.066	-43.856	0	181.822	-36.459	-34.696	0	88.396
E-5	-88.911	-82.219	0	180.056	-25.271	-25.271	64.524	152.077
E-8	-76.408	-41.575	0	33.837	-73.924	-39.325	0	31.242
E-10	-73.114	-49.865	0	100.347	0	0	0	0
E-11	-64.591	-55.504	0	10.515	0	0	0	0
E-12	-86.555	-86.71	0	2.801	0	0	0	0
SA-1	-57.522	-39.586	166.309	0	0	0	0	0
SA-2	-74.527	-69.748	143.58	0	-42.236	-51.191	1.179	0
SA-3	-76.652	-58.444	79.216	0	-36.48	-32.073	0	0
SA-4	-73.314	-56.137	59.517	0	-24.745	-24.745	0	0
M-1	-88.632	-71.815	0	237.257	-74.706	-59.187	0	161.166
M-2	-81.664	-49.374	0.438	0	-19.421	-10.73	0	0
M-3	-86.033	-66.85	0	345.857	-75.161	-64.782	0	289.33
M-4	-92.237	-76.707	2.515	0	-91.046	-75.048	4.96	0
M-5	-84.342	-52.827	128.942	0	-67.553	-32.875	6.299	0
M-6	-84.698	-45.329	0	27.683	-41.2	-21.639	0	0
M-7	-85.444	-52.089	0	116.221	-73.785	-38.052	0	84.32
M-8	-81.352	-45.293	0	6.118	-68.801	-39.969	0	0
M-9	-75.105	-65.161	0	188.341	-19.185	-49.977	0	62.969
M-10	-84.636	-55.864	0	8.484	-83.925	-55.118	0	7.56
M-11	-84.664	-62.093	0	983.38	-72.429	-51.032	0	824.181
M-12	-87.014	-64.821	0	67.537	-64.167	-59.859	0	19.526
M-13	-84.33	-45.27	9.665	0	-37.233	-5.688	0	0
M-14	-82.023	-58.102	0	87.262	-71.418	-56.121	0	69.27
M-15	-85.852	-38.455	112.579	0	-65.253	-0.013	0	0
BAE-1	-71.658	-51.205	79.126	0	-15.488	-15.488	0	0
BAE-2	-63.735	-43.674	185.327	0	-13.796	-8.04	0	0
BAE-3	-85.442	-71.965	0	359.782	-53.311	-59.959	0	163.348
BAE-4	-75.498	-63.197	112.745	0	-48.447	-45.318	0	0
BAE-5	-86.76	-77.231	0	159.923	-61.999	-68.97	0	65.835
BAE-6	-86.348	-76.38	31.451	0	-84.707	-75.26	23.554	0
BAE-7	-85.212	-75.598	35.141	0	-61.845	-61.845	0	0
T-1	-74.071	-18.632	0	87.012	0	0	0	0
T-2	-70.525	-31.704	0	86.271	0	0	0	0
T-3	-78.895	-43.123	0	6.326	0	0	0	0
Ortalama	-76.794	-54.28	48.1216	90.4987	-41.495	-31.842	3.9202	59.6054

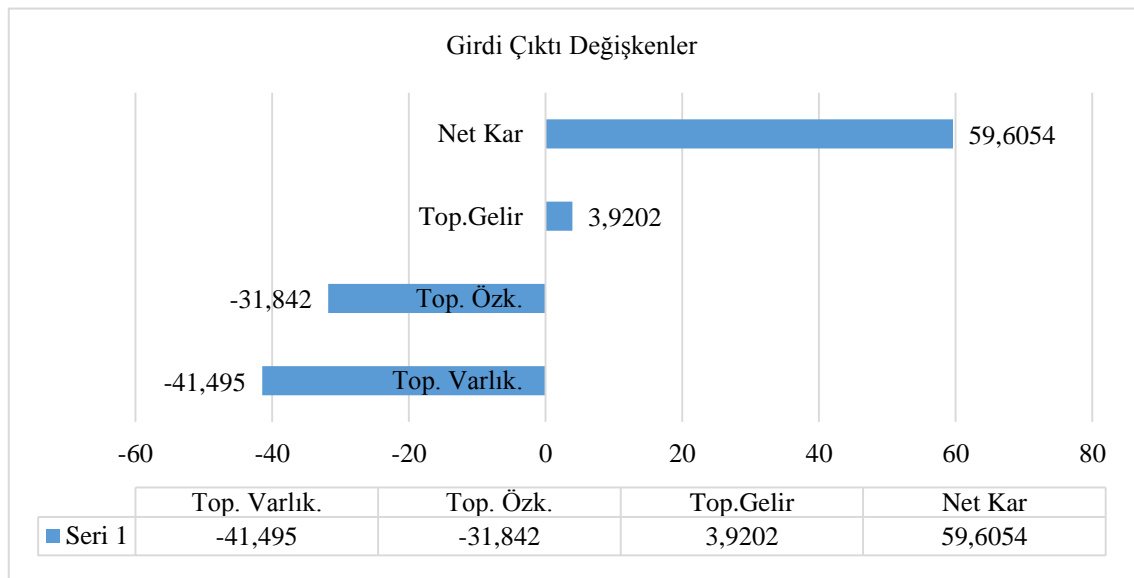
Tablo 9.15’de analize dahil edilen 42 bankayla ilgili potansiyel iyileştirme sonuçları verilmiştir. Örneğin; 2016 yılında CCR-I yöntemine göre; Katar’daki etkisiz olan K-4 bankasının referans kümesindeki etkin olan E-2 kodlu banka gibi bir etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, girdi değişkenleri olan; Toplam Varlıklarını %67.25, Toplam Özkaynakların’da %54.61 azaltmalı, çıktı değişkenlerinden olan Toplam Gelirlerini %200.96 arttırmalı ve Net Kar’ında ise herhangi bir değişiklik yapmamalıdır. BCC-I

yöntemine göre ise K-4 bankası Toplam Varlıklarını %28.72, Toplam Özkaynaklarını %28.77 azaltmalı ve çıktı değişkenlerinden olan, Toplam Gelirini %37.65 arttırmalı, Net Kar'ında ise herhangi bir değişiklik yapmamalıdır.

Şekil 9.9. 2016 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.9.'a göre, 2016 yılında bankaların ortalama CCR değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar CCR-I yaklaşımında, Toplam Varlıklarını %76.79, Toplam Özkaynaklarını 54.28 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %48.12, Net Karlar'ını ise %90.49 arttırmalıdır.

Şekil 9.10. 2016 Yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.10.'a göre, 2016 yılında bankaların ortalama BCC değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar BCC-I yaklaşımında, Toplam Varlıklarını %41.49,

Toplam Özkaynaklarını %31.84 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %3.92, Net Karlar'ını ise %59.60 arttırmalıdır.

9.2.15. 2016 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2016 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan süper etkinlik değerleri ve etkinlik skorlarına göre oluşan sıralama Tablo 9.16'da gösterilmiştir.

Tablo 9.16. 2016 Yılı Süper Etkinlik Değerleri

Model = Super-BCC-I-2016				Super-CCR-I-2016			
Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No	Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No
1	E-2	3.73517	6	1	E-2	3.01061	6
2	T-2	1.36038	41				
3	E-10	1.29384	11				
4	E-12	1.22813	13				
5	T-1	1.16492	40				
6	T-3	1.11036	42				
7	K-2	1.02726	2				
8	E-11	1.01441	12				
9	SA-1	1	14				

Tablo 9.16'da görüldüğü gibi, 2016 yılında toplam etkin olan bankalar arasında süper etkinlik modeli kullanılarak bankaların etkinlik sıralaması yeniden belirlenmiştir. Buna göre, Super-BCC-I etkinlik değerlerine göre Endonezya'daki E-2 kodlu banka en etkin banka olurken etkin bankalar içinde en az etkin olan banka ise SA-1 kodlu bankadır. Super-CCR-I-2016 süper etkinlik değerlerine bakıldığında ise etkin olan tek banka E-2 kodlu bankadır.

9.2.16. 2017 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Ölçek Etkinliği, Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2017 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR, BCC, ölçek etkinliği değerleri ve ölçek getiri türleri aşağıdaki Tablo 9.17'de gösterilmiştir.

Tablo 9.17. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2017 yılı CCR-I, BCC-I, Ölçek Etkinliği Değerleri ve Ölçek Getiri Türleri

KVB	CCR (Toplam Etkinlik)			BCC (Teknik Etkinlik)			Etkinlik Sırası	Ölçek Etkinliği	Ölçek Getiri Türü
	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Etkinlik Sırası	Etkinlik Skoru	Referans Kümesi	Ölçek Etkinliği			
K-1	0.5828	E-7 SA-1	23	0.6109	E-5 E-7	25	0.9541	Azalan	
K-2	0.8703	E-7	10	0.9232	E-7 SA-1	12	0.9427	Azalan	
K-3	0.7059	E-7	19	0.7495	E-7 SA-1	19	0.9418	Azalan	
K-4	0.6911	E-7	20	0.7379	E-7 SA-1	20	0.9365	Azalan	
E-3	0.9719	E-5 E-11	6	1.0000	E-3	1	0.9719	Azalan	
E-4	0.7238	E-5 E-7	16	0.8277	E-3 T-1	16	0.8745	Azalan	
E-5	1.0000	E-5	1	1.0000	E-5	1	1.0000	Sabit	
E-7	1.0000	E-7	1	1.0000	E-7	1	1.0000	Sabit	
E-8	0.7773	E-5 E-7	15	0.8641	E-5 E-11	14	0.8995	Azalan	
E-11	1.0000	E-11	1	1.0000	E-11	1	1.0000	Sabit	
E-12	0.4514	E-7 E-11	32	0.4627	E-5 E-7	36	0.9755	Sabit	
SA-1	1.0000	SA-1	1	1.0000	SA-1	1	1.0000	Sabit	

SA-2	0.6615	E-7	SA-1	21	0.7111	E-11	SA-1	22	0.9303	Azalan
SA-3	0.5581	E-5	E-7	25	0.6583	E-5	SA-1	23	0.8477	Azalan
SA-4	0.7154	E-5	E-7	17	0.8105	E-5	SA-1	18	0.8827	Azalan
M-1	0.4178	E-5	E-7	36	0.4342	E-3	E-5	37	0.9622	Azalan
M-2	0.6598	E-5	E-7	22	0.7286	E-5	SA-1	21	0.9057	Azalan
M-3	0.4264	E-5	E-7	35	0.4737	E-5	E-11	34	0.9001	Azalan
M-4	0.3805	E-5	E-7	38	0.4092	E-5	E-7	39	0.9299	Azalan
M-5	0.5248	E-7		28	0.5521	E-7	SA-1	28	0.9507	Azalan
M-6	0.7144	E-5	E-7	18	0.8152	E-5	T-1	17	0.8763	Azalan
M-7	0.5288	E-5	E-11	27	0.5481	E-3	E-5	29	0.9648	Azalan
M-8	0.1644	E-5	E-7	40	0.1744	E-5	E-7	40	0.9426	Azalan
M-9	0.8134	E-5	E-7	12	0.9416	E-3	T-2	11	0.8638	Azalan
M-10	0.4928	E-5	E-7	30	0.5430	E-3	E-5	32	0.9075	Azalan
M-11	0.5754	E-5		24	0.5860	E-3	E-5	26	0.9819	Azalan
M-12	0.4087	E-5	E-7	37	0.4675	E-5	T-1	35	0.8741	Azalan
M-13	0.7842	E-5	E-7	14	0.8595	E-5	T-1	15	0.9124	Azalan
M-14	0.5103	E-5	E-7	29	0.5600	E-3	E-5	27	0.9112	Azalan
M-15	0.9987	E-7		5	1.0000	M-15		1	0.9987	Azalan
BAE-1	0.7897	E-7		13	0.8789	E-5	SA-1	13	0.8984	Azalan
BAE-2	0.9438	E-7		7	1.0000	BAE-2		1	0.9438	Azalan
BAE-3	0.5576	E-5	E-7	26	0.6427	E-5	SA-1	24	0.8677	Azalan
BAE-4	0.4924	E-7		31	0.5466	E-5	SA-1	30	0.9008	Azalan
BAE-5	0.4495	E-5	E-11	33	0.5163	E-3	T-2	33	0.8706	Azalan
BAE-6	0.3677	E-5	E-7	39	0.4176	E-5	SA-1	38	0.8804	Azalan
BAE-7	0.4472	E-5	E-7	34	0.5442	E-11	SA-1	31	0.8217	Azalan
T-1	0.8568	E-5	E-7	11	1.0000	T-1		1	0.8568	Azalan
T-2	0.8827	E-5	E-7	9	1.0000	T-2		1	0.8827	Azalan
T-3	0.9140	E-5	E-7	8	1.0000	T-3		1	0.9140	Azalan
Ortalama	0.6703				0.7249				0.9219	

Tablo 9.17.'ye göre, 2017 yılında 40 bankadan CCR-I etkinlik skorlarına göre 4 banka (%10), etkin çıkarken 36 banka (%90) etkinsiz bulunmuştur. BCC-I sonuçlarına göre ise, 2017 yılında 10 banka etkin (%25) iken 30 banka (%75) etkinlik skoruna ulaşamamıştır. Referans kümeleri dikkate alındığında CCR-I yaklaşımında, 2017 yılında en çok referans gösterilen banka Endonezya'daki E-5 kodlu PT Bank Syariah Panin'dir ve 26 banka için birinci referans bankası olarak gösterilmiştir. BCC-I yaklaşımına göre de en fazla referans alınan banka 16 defayla Endonezya'daki E-5 kodlu PT Bank Syariah Panin'dir. Referans kümelerinin genel seyri izlendiğinde CCR-I yaklaşımında referans kümesindeki bankaların çoğunluğunun Endonezya'daki bankalardan oluştuğu görülmektedir. BCC-I yaklaşımına göre de referans kümesindeki bankaların çoğunluğunun Endonezya ve Suudi Arabistan'daki bankalardan oluştuğu görülmektedir.

Etkinlik skorları ve sıralamalarına bakıldığında ise CCR-I yaklaşımına göre etkinlik skoru 1,00 (etkin sayılan) olan 4 bankadan 3'ünün (E-5,E-7,E-11 kodlu bankalar) Endonezya'da, 1'inin ise (SA-1 kodlu banka) Suudi Arabistan'da olduğu görülmektedir. 2017 BCC-I yaklaşımına göre etkin olan 10 bankadan, 4'ünün (E-3, E-5, E-7, E-11 kodlu bankalar) Endonezya'da, 1'inin (SA-1 kodlu banka) Suudi Arabistan'da, 1'inin (M-15 kodlu banka) Malezya'da, 1'inin (BAE-2 kodlu banka) Birleşik Arap Emirliklerin'de, 3'ünün ise (T-1, T-2, T-3 kodlu bankalar) Türkiye'de olduğu görülmektedir.

Ölçek etkinlik sonuçlarına bakıldığında ise; 2017 yılı için 4 banka etkin ölçekte çalışırken 36 bankanın ölçek etkinliğini yakalayamadığı görülmektedir. En düşük ölçek etkinlik değerine sahip bankanın (BAE-7 kodlu banka) teknik etkinlik değerine göre toplam etkinliği daha düşüktür.

Suudi Arabistan'daki SA-3 kodlu bankanın girdi yönelimli olarak hesaplanan ölçek etkinlik değeri 0.8477 iken, teknik etkinlik değeri 0.6583'dir. Ölçek etkinliği ile teknik etkinliğin çarpılmasıyla elde edilen toplam etkinlik değeri 0.5581 (0.8477x 0.6583) bulunmuştur. Bu, SA-3 kodlu bankanın, toplam etkinsizliğindeki en büyük payın, teknik etkinsizliğinden kaynaklandığını göstermektedir. Ayrıca burada bankanın

ölçek getiri türüne baktığımızda ilgili bankanın ölçeğe göre azalan getiriye sahip olduğu görülmektedir.

9.2.17. 2017 yılı Toplam Etkinlik (CCR), Teknik Etkinlik (BCC), Potansiyel İyileştirme Oranları

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2017 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan CCR ve BCC etkinlik türlerine göre potansiyel iyileştirme oranları Tablo 9.18’de gösterilmiştir.

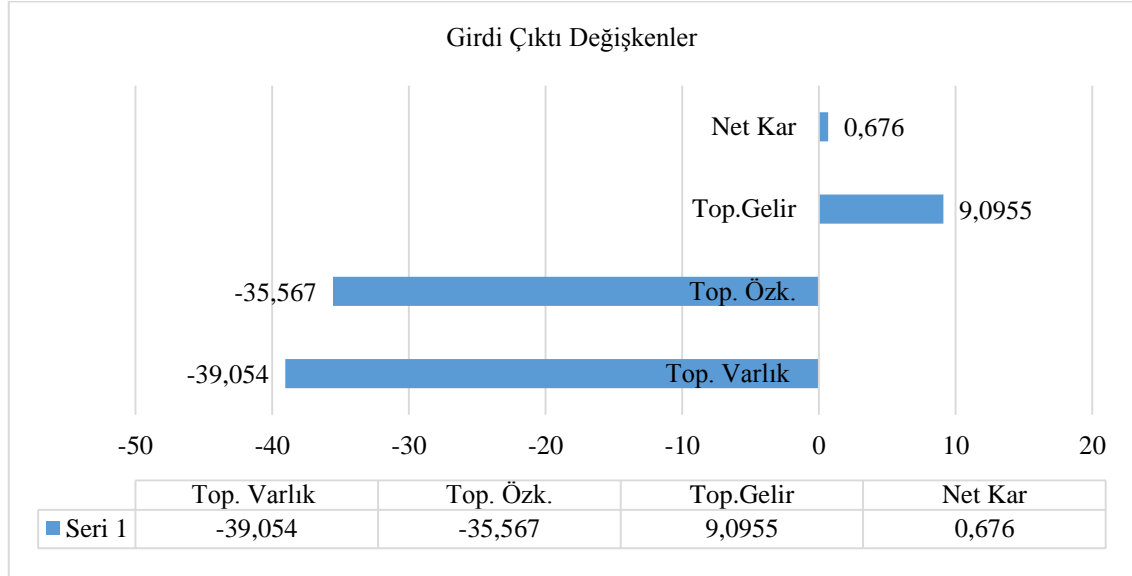
Tablo 9.18. QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların 2017 yılı CCR-I, BCC-I Sonuçlarına Göre Potansiyel İyileştirme Oranları

KVB	CCR-I Potansiyel İyileştirme Oranları %				BBC-I Potansiyel İyileştirme Oranları %			
	Girdiler		Çıktılar		Girdiler		Çıktılar	
	Top. Varlık	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar	Top. Varlık.	Top. Özk.	Top.Gelir	Net Kar
K-1	-41.718	-41.718	12.971	0	-38.913	-38.913	0	0
K-2	-25.39	-12.968	83.048	0	-7.676	-7.676	12.908	0
K-3	-39.419	-29.412	60.331	0	-25.052	-25.052	0	0
K-4	-32.394	-30.893	66.235	0	-26.21	-26.21	6.296	0
E-3	-2.813	-50.738	0	0	0	0	0	0
E-4	-27.621	-27.621	0	0	-17.231	-17.231	0	37.931
E-5	0	0	0	0	0	0	0	0
E-7	0	0	0	0	0	0	0	0
E-8	-22.272	-22.272	0	0	-13.588	-13.588	0	0
E-11	0	0	0	0	0	0	0	0
E-12	-54.862	-61.89	0	0	-53.73	-73.9	0	3.011
SA-1	0	0	0	0	0	0	0	0
SA-2	-33.846	-40.719	0	0	-28.888	-37.212	0	0
SA-3	-48.269	-44.194	0	0	-34.169	-34.169	0	0
SA-4	-37.164	-28.459	0	0	-18.953	-18.953	0	0
M-1	-58.224	-58.224	0	0	-56.581	-56.581	0	0
M-2	-41.618	-34.016	0	0	-27.142	-27.142	0	0
M-3	-57.362	-57.362	0	0	-52.632	-52.632	0	0
M-4	-71.618	-61.955	0	0	-59.085	-59.085	0	0
M-5	-74.262	-47.516	18.196	0	-44.792	-44.792	0	0
M-6	-47.411	-28.562	0	0	-36.048	-18.478	0	0
M-7	-47.122	-47.793	0	0	-45.191	-45.191	0	0
M-8	-84.512	-83.56	0	0	-82.559	-82.559	0	0
M-9	-18.661	-18.661	0	0	-5.841	-38.721	0	0.912
M-10	-50.723	-50.723	0	0	-45.701	-45.701	0	0
M-11	-42.462	-78.811	0	27.039	-41.401	-56.895	0	42.685
M-12	-59.133	-59.133	0	0	-53.249	-53.249	0	0
M-13	-51.322	-21.583	0	0	-39.41	-14.054	0	0
M-14	-48.97	-48.97	0	0	-43.996	-43.996	0	0
M-15	-69.274	-0.128	32.936	0	0	0	0	0
BAE-1	-29.022	-21.035	8.91	0	-12.109	-12.109	0	0
BAE-2	-21.007	-5.622	63.457	0	0	0	0	0
BAE-3	-49.477	-44.24	0	0	-35.735	-35.735	0	0
BAE-4	-52.513	-50.762	17.737	0	-45.337	-45.337	0	0
BAE-5	-55.05	-59.979	0	0	-48.366	-58.302	0	43.286
BAE-6	-65.377	-63.234	0	0	-58.241	-58.241	0	0
BAE-7	-55.284	-55.284	0	0	-45.58	-47.386	0	0
T-1	-14.32	-14.32	0	0	0	0	0	0
T-2	-11.728	-11.728	0	0	0	0	0	0
T-3	-19.925	-8.605	0	0	0	0	0	0
Ortalama	-39.054	-35.567	9.0955	0.676	-28.585	-29.727	0.4801	3.1956

Tablo 9.18.’de bankalar için 2017 yılı potansiyel iyileştirme sonuçları verilmiştir. Buna göre CCR-I yönteminde; 2017 yılında CCR-I yöntemine göre; Malezya’daki etkisiz olan M-15 kodlu bankanın referans kümesindeki etkin olan E-7 kodlu banka gibi bir etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, girdi değişkenleri olan; toplam varlıklarını %69.27, toplam özkaynakları’nı %0.12 azaltmalı ve çıktı değişkenleri olan,

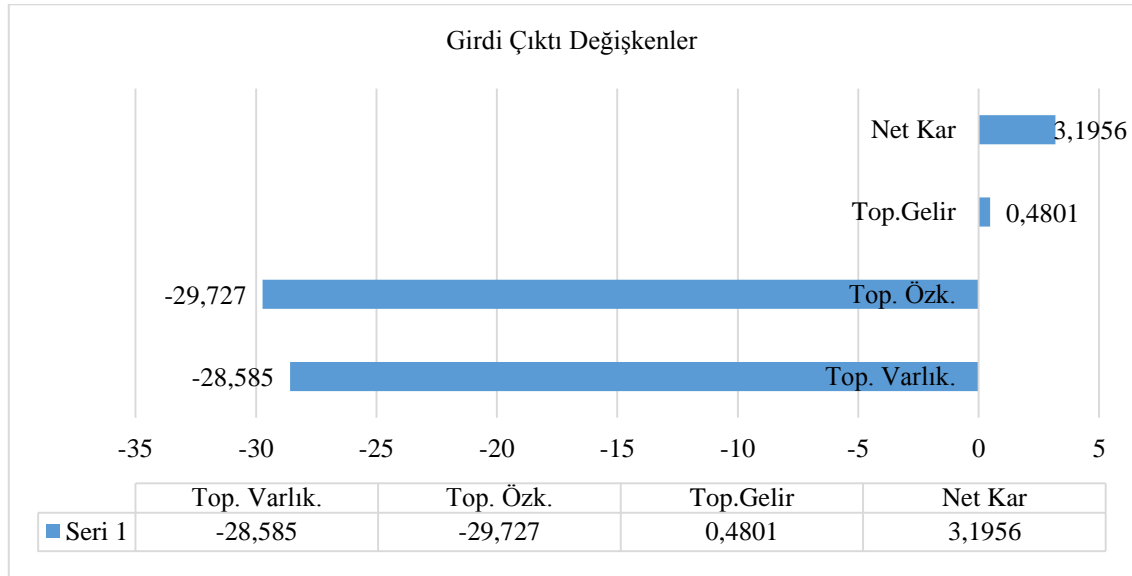
toplam gelirlerini %32.93 arttırmalıdır, net kar'ında ise herhangi bir değişiklik yapmasına gerek yoktur.

BCC-I yöntemine göre ise E-12 kodlu banka referans kümesindeki etkin olan E-5 ve E-7 kodlu bankalar gibi etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, girdi değişkenleri olan; toplam varlıklarını %53.73, toplam özkaynakları'nı %73.90 azaltmalı ve çıktı değişkenleri olan, toplam gelirlerinde herhangi bir değişiklik yapmamalı, Net Kar'ında ise %3.01 artış yapmalıdır.

Şekil 9.11. 2017 Yılı CCR-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 9.11.'e göre, 2017 yılında bankaların ortalama CCR değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar CCR-I yaklaşımında, Toplam Varlıklarını %39.05, Toplam Özkaynakları'nı %35.56 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %9.09, Net Kar'ını da %0.67 arttırmalıdır.

Şekil 9.12. 2017 Yılı BCC-I Yaklaşımında Bankaların Ortalama Potansiyel İyileştirme Oranları

Şekil 912.'ye göre, 2017 yılında bankaların ortalama BCC değerlerinin etkinlik skoruna ulaşabilmesi için, bankalar BCC-I yaklaşımında; Toplam Varlıklarını %28.58, Toplam Özkaynakları'nı %29.72 azaltmalı, Toplam Gelirlerini %0.48, Net Kar'ını da %3.19 arttırmalıdır.

9.2.18. 2017 yılı Süper Etkinlik Değerleri ve Sıralama

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların 2017 yılı için yapılan etkinlik analizi sonucu oluşan süper etkinlik değerleri ve etkinlik skorlarına göre oluşan sıralama aşağıdaki Tablo 9.19'da gösterilmiştir.

Tablo 9.19. 2017 Yılı Süper Etkinlik Değerleri

Model = Super-BCC-I-2017				Super-CCR-I-2017			
Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No	Banka Etkinlik Sıralaması	Karar Verme Birimi	Banka Skorları	Banka No
1	E-7	3.39074	8	1	E-5	2.61034	7
2	E-5	3.11037	7	2	E-7	1.24145	8
3	T-3	1.47839	40	3	E-11	1.04027	10
4	T-1	1.28813	38	4	SA-1	1.01184	12
5	E-3	1.11895	5				
6	E-11	1.07708	10				
7	M-15	1.07214	30				
8	T-2	1.062	39				
9	BAE-2	1.00528	32				
10	SA-1	1	12				

Tablo 9.19'da görüldüğü gibi, 2017 yılında toplam etkin olan bankalar arasında süper etkinlik modeli kullanılarak bankaların etkinlik sıralaması yeniden belirlenmiştir. Buna göre, Super-BCC-I etkinlik değerlerine göre Endonezya'daki E-7 kodlu banka en etkin banka olurken etkin bankalar içinde en az etkin olan banka ise SA-1 kodlu bankadır. Super-CCR-I-2017 süper etkinlik değerlerine bakıldığında ise etkinler içinde en etkin banka E-5 kodlu bankayken en az etkin olan ise SA-1 kodlu bankadır.

9.3. Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi Analiz Sonuçları

Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi (MTFVE) 2012-2017 yılları arasında 2'şer yıllık dönemler halinde her ülkedeki bankalar açısından ayrı ayrı hesaplanmış ve veriler Tablolar halinde gösterilmiştir. Ayrıca yıllar itibariyle ortalamalar, en alt ve üst değerler ve standart sapmalar da Tablolar'da verilmiştir. Toplam Faktör Verimliliği Endeksi (Malmquist), bileşenlerinden; Teknik Etkinlikteki Değişim (TED) ve Teknolojik Değişim (TD) endekslerinin 1'den büyük değerler alması teknik gelişimi ve teknolojiye gelişimi ifade etmektedir. Bu bağlamda MTFVE'deki değişim aşağıdaki şekilde formüle edilebilir.

$$MTFVE = TED \times TD$$

Catching-up effect olarak ifade edilen teknik etkinlikteki değişim (TED) üretim sınırını yakalama etkisini gösterirken teknolojik değişim ise sınır etkisi (üretim sınırları eğrisinin kayması) olarak ifade edilmektedir (Karabulut vd., 2008: 4).

Burada teknoloji kelimesi ile anlatılmak istenen yalnızca üretim ya da makine teknolojileri olmayıp bankalar için etkinliği ve verimliliği etkileyen, çeşitli üretim politikaları çevresel faktörler ve yasal düzenlemeler olabilir (Lorcu 2010: 279-280).

Malmquist TFV endeksi, zaman içinde etkin sınırın değişimini gösteren teknik değişme ve karar birimlerinin etkin sınıra uzaklığını gösteren etkinlik değişimini anlamlandırmaktadır (Yalçın vd., 2005: 180).

Teknik etkinlik değişim değeri > 1 ise bu durum bankalardaki teknik anlamda gelişmeyi ifade ederken eğer, bu değer < 1 'den ise bu durum bankanın teknik olarak gerilediğini ifade etmektedir. Ayrıca bu etkinlik değeri bankanın üretim sürecinde kullanılan ölçeğin uygunluğunu da ölçer. Bankaların yönetsel etkinliği ve uyguladığı politikalar da bankaların teknik etkinlik değişim değeri üzerinde etkilidir (Lorcu, 2010: 283).

Toplam faktör verimliliğindeki endeks değeri > 1 ise bu durum bankaların toplam faktör verimlilik oranındaki artışı ifade eder. Yani bankalar t yıldan $t+1$ yıla geçerken teknik ya da teknolojik değişimlere göre faktör verimliliklerini arttırmışlardır. Eğer endeks değeri 1 'den küçük ise, bu durum bankaların incelenen dönemde toplam faktör verimliliklerinde bir düşüşe işaret etmektedir. Eğer endeks değeri 1 'e eşit ise bankaların incelenen dönemde faktör verimliliklerinde bir değişiklik olmadığını gösterir (Lorcu, 2010: 279-282).

İki uzaklık fonksiyonunun oranı olarak tanımlanan ve t ile $t+1$ yılları arasındaki çıktı eksenli teknik etkinlikteki değişimi ölçen Teknik Etkinlik Değişimi (TED) incelenen yıllar arasındaki gözlemlerin maksimum potansiyel üretimden ne kadar uzakta olduğunu ölçmek için kullanılan bir yöntemdir. Teknolojide meydana gelen kaymanın geometrik ortalamasını ve üretim teknolojisindeki değişimleri yıllar itibarıyla ölçer ve faktör verimliliğine etki etmektedir (Fare vd., 1994: 75).

Teknolojik etkinlik endeksi çeşitli üretim faktörlerinin performansını ölçer ve bu endeksle en iyi girdi birleşimiyle en fazla çıktının elde edilip- edilmediğinin ölçülmesi amaçlanır. Bu değer 1 'den küçük olması bankaların mevcut teknolojide ve veri girdilerle en yüksek çıktıları elde edemediğini gösterir. Ayrıca teknolojik etkinlikteki azalma bankaların fiili çıktılarının üretimde kullanılan faktörlerden daha azı kullanılarak da elde edileceğini gösterir. Bankaların üretim faktörlerini etkisiz kullanımını ifade eder. Başka bir deyişle atıl durumda olan üretim faktörlerine işaret etmektedir. Bu endeksin 1 'den büyük olması bankaların teknolojik olarak ilerlediğini gösterir (Karabulut vd., 2008: 5-7).

Üretim sınırını yakalama etkisi olarak da ifade edilen Teknik Etkinlik Değişimi birimlerin üretim sınırından ne kadar uzakta veya yakında olduğunu göstermektedir. Buna karşın üretim sınırları eğrisinin yer değiştirmesi olarak tanımlanan TD karar birimlerinin iki yıl arası değişiminin nedenini teknolojik değişime ayak uydurma derecesiyle açıklamaktadır. Yani bir karar verme biriminin t ve $t+1$ yılları arasında toplam faktör verimliliğinde gerçekleşen artış Teknik etkinlikteki değişimden kaynaklanıyorsa bu durum ilgili KVB'nin etkin sınıra yaklaştığını; bu artış Teknolojik değişimden kaynaklanıyorsa KVB'nin uygun teknolojik değişimlere ayak uydurduğunu göstermektedir (Günay vd., 2017: 96).

Analizde MTFV Endeksi girdi yönelimli sabit getiri altında (I-C) ve girdi yönelimli değişken getiri (I-V) altında ölçülmüştür. MTFV Endeksi analiz sonuçları bu başlık altında ayrı ayrı incelenmiştir.

9.3.1. Yıllar İtibariyle Teknik Etkinlik Değişim (TED) Sonuçları, Catch-up -I-C

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların girdi yönelimli sabit ölçeğe göre, Teknik Etkinlik Değişim değerleri (Catch-up-I-C) değerleri Tablo 9.20'de gösterilmiştir.

Tablo.9.20. Catch-up -I-C, Teknik Etkinlik Değişim Değerleri

KVB	Teknik Etkinlik Değişimi (Catch-up-I-C) (TED)					Ortalama
	2012=>2013	2013=>2014	2014=>2015	2015=>2016	2016=>2017	
K-1	1.385	0.759	1.678	0.996	0.921	1.148
K-2	1.200	0.931	1.225	0.994	0.818	1.034
K-3	1.187	0.959	1.169	1.012	0.969	1.059
K-4	1.151	0.922	1.116	0.931	0.926	1.009
K-Ort.	1.231	0.893	1.297	0.983	0.909	1.062
T-1	1.396	1.189	1.131	0.968	0.780	1.093
T-2	1.299	0.962	1.252	1.123	0.831	1.094
T-3	1.132	1.110	1.271	1.176	0.935	1.125
T- Ort.	1.276	1.087	1.218	1.089	0.849	1.104
SA-1	1.157	0.694	1.230	1.109	1.082	1.055
SA-2	1.462	0.957	1.357	0.922	1.176	1.175
SA-3	1.327	0.892	2.214	0.677	0.920	1.206
SA-4	0.746	0.882	1.147	0.976	1.011	0.952
SA- Ort.	1.173	0.856	1.487	0.921	1.047	1.097
BAE-1	1.296	1.044	1.354	0.996	1.055	1.149
BAE-2	1.233	1.349	1.312	0.869	1.122	1.177
BAE-3	1.033	1.772	1.588	0.537	1.470	1.280
BAE-4	1.237	1.009	1.341	0.985	0.866	1.088
BAE-6	1.082	1.619	1.544	0.786	0.932	1.193
BAE-7	2.620	2.110	0.757	0.572	1.078	1.427
BAE- Ort.	1.417	1.484	1.316	0.791	1.087	1.219
M-1	1.016	0.483	3.001	0.935	0.912	1.269
M-2	1.296	0.967	1.460	1.010	0.784	1.103
M-3	1.033	1.043	1.212	1.059	0.900	1.049
M-4	1.058	1.126	1.018	1.187	0.956	1.069
M-5	0.971	1.138	1.120	0.797	0.727	0.951
M-6	0.558	1.290	1.237	1.144	0.899	1.026
M-7	1.130	0.856	1.487	0.948	0.757	1.036
M-8	1.628	0.912	1.413	1.025	0.194	1.035
M-9	1.242	0.929	0.623	0.874	1.062	0.946
M-10	1.153	1.297	1.231	1.133	0.634	1.090
M-11	1.180	0.867	1.606	1.011	0.791	1.091
M-12	1.220	1.244	1.121	0.942	0.828	1.071
M-13	1.283	1.106	1.152	1.134	0.829	1.101
M-14	1.276	1.062	1.073	0.915	0.769	1.019
M-15	1.085	0.907	1.291	1.481	1.025	1.158
M- Ort.	1.142	1.015	1.336	1.040	0.805	1.068
E-3	1.084	0.944	1.517	1.024	0.649	1.043
E-4	1.754	0.549	0.990	0.954	0.837	1.017
E-5	0.588	1.507	1.124	0.658	6.248	2.025
E-8	1.321	1.200	1.098	1.010	0.782	1.082
E-11	0.816	1.230	0.877	0.971	0.893	0.957
E-12	1.532	0.703	1.518	1.085	1.154	1.198
E- Ort.	1.183	1.022	1.187	0.950	1.761	1.221
Toplam Ort.	1.215	1.066	1.312	0.972	1.040	1.121

Tablo 9.20.'de bankaların 2012-2017 yılları için Teknik Etkinlik Değişimi (Catch-up-I-C) değerleri, yıllara ve ülkelere göre hem tek tek hem de ortalama değer olarak verilmiştir. Catch-up (recovery) terimi, bir karar verme birimi'nin göreceli etkinliğinin, etkin sınıra göre değiştiği (iyileştiği veya daha da kötüleştiği) dereceleyle ilgilidir (Stefko vd., 2016: 170).

Tabloya göre, Katar'daki K-1 kodlu bankanın 2012'den 2013'e etkinlik değişiminde %38.5'lik bir artış görülmektedir. Buna göre bu bankanın 2012 yılından

2013 yılına geçişte görece etkinliğinin değiştiği ve bu bankanın kaynaklarını daha etkin kullanarak etkinlik sınırına daha da yaklaştığı söylenebilir. Aynı banka en iyi performansını %67.8'lik bir artışla 2014-2015 döneminde göstermiştir. Yani bu banka 2015 yılına geçerken görece etkinliğini önceki yıla göre yaklaşık %68 arttırmıştır. Bankanın 2012-2017 yılları arasındaki ortalama teknik etkinlik değerine bakıldığında ise %14.8'lik bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Katar'daki İslami bankaların dönemler itibariyle ortalama etkinlik değerlerine bakıldığında ise bu ülke de İslami bankaların en yüksek etkinlik değerine %29.7'lik bir artış değeriyle 2014-2015 döneminde ulaştıkları görülmektedir. Bu ülkedeki bankaların ortalama teknik etkinlik değerindeki en büyük düşük %10.7'lik bir değerle 2013-2014 döneminde görülmüştür.

Türkiye'deki katılım bankalarının veri dönemdeki teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; en yüksek etkinlik değerine sahip banka 2012-2013 döneminde %39.6'lık bir artışla T-1 kodlu banka olmuştur. Türkiye'deki katılım bankalarının ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında en yüksek ortalama değere sahip banka %12.5'lik bir artışla T-3 kodlu bankadır. Türkiye'de incelenen dönemler içinde ortalama teknik etkinlik değerindeki en fazla artış %27.6' ile 2012-2013 döneminde görülmüştür. Ortalama teknik etkinlik değerleri yıllar itibariyle değişken bir seyir izlemiştir.

Suudi Arabistan'daki İslami bankaların teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen 5 dönemde en yüksek teknik etkinlik skoruna ulaşan İslami bankanın 2014-2015 döneminde %121.4'lük bir artışla SA-3 kodlu banka olduğu görülmektedir. İncelenen dönemlerde bankanın ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında bu bankanın üretim sınırını yakaladığı, etkinliğini arttırdığı ve teknik anlamda gelişme gösterdiği söylenebilir.

Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami bankaların dönemsel ortalama teknik etkinlik değerleri incelendiğinde sadece, 2015-2016 döneminde bankaların ortalama teknik etkinlik değerlerinin etkinlik sınırının altında olması bu yıllar arası bu ülkedeki İslami bankaların gerekli üretim sınırını yakalayamadıklarını ve teknik olarak İslami bankaların gerilediği göstermektedir.

Malezya'daki İslami bankaların dönemsel ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; bir dönem hariç bankalar teknik etkinlik değerlerine ulaşmışlardır. Sadece 2016-2017 döneminde bankalar %19.5'lik bir düşüş yaşamışlardır. Malezya'da bankaların bu dönemde teknik etkinliklerindeki düşüşün nedeni olarak; girdilerin etkin bir şekilde kullanılmaması nedeni ile en uygun çıktı miktarının elde edilememesi, bankaların etkin üretim sınırından uzaklaşmaları, bankaların iyi yönetilememesi, uygun olmayan yönetim politikaları gibi faktörler sayılabilir.

Endonezya'daki bankaların ortalama teknik etkinlik değerleri incelendiğinde sadece E-11 kodlu bankanın ortalama değerinin 1'in altında (teknik anlamda gerilediğini gösterir) olduğu görülmektedir.

9.3.2. Yıllar İtibariyle Teknik Etkinlik Değişim (TED) Sonuçları, Catch-up-I-V

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların girdi yönelimli değişken ölçüğe göre, Teknik Etkinlik Değişim değerleri (Catch-up-I-V) değerleri Tablo 9.21'de gösterilmiştir.

Tablo 9.21. Catch-up-I-V, Teknik Etkinlik Değişimi Değerleri

KVB	Teknik Etkinlik Değişimi (Catch-up-I-V) (TED)					Ortalama
	2012=>2013	2013=>2014	2014=>2015	2015=>2016	2016=>2017	
K-1	1.414	0.749	1.691	0.996	0.913	1.153
K-2	1.190	1.122	1.015	0.992	0.825	1.029
K-3	1.186	1.071	1.042	1.011	0.975	1.057
K-4	1.169	0.907	1.140	0.925	0.943	1.017
K- Ort.	1.240	0.962	1.222	0.981	0.914	1.064
T-1	1.094	1.236	1.126	0.931	1.088	1.095
T-2	0.978	1.527	1.148	0.903	0.815	1.074
T-3	0.834	1.416	1.074	1.129	1.201	1.131
T- Ort.	0.969	1.393	1.116	0.988	1.035	1.100
SA-1	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
SA-2	1.443	0.996	1.303	0.928	1.177	1.169
SA-3	1.212	0.943	2.073	0.693	0.921	1.168
SA-4	0.752	0.879	1.142	1.010	1.000	0.957
SA- Ort.	1.102	0.955	1.379	0.908	1.024	1.074
BAE-1	1.152	1.326	1.119	0.976	1.044	1.124
BAE-2	0.947	1.626	1.111	0.853	1.121	1.132
BAE-3	0.854	1.946	1.418	0.575	1.411	1.241
BAE-4	1.239	1.013	1.310	0.990	0.862	1.083
BAE-6	1.155	1.394	1.469	0.748	0.920	1.137
BAE-7	2.541	2.030	0.771	0.583	1.062	1.397
BAE- Ort.	1.315	1.556	1.200	0.788	1.070	1.186
M-1	1.200	0.398	2.765	1.093	0.826	1.256
M-2	1.196	0.967	1.442	1.011	0.819	1.087
M-3	0.944	1.117	1.083	1.045	0.961	1.030
M-4	1.122	1.077	1.073	1.071	0.974	1.064
M-5	0.871	1.210	1.052	0.788	0.728	0.930
M-6	0.538	1.363	1.118	1.144	0.964	1.025
M-7	1.284	0.777	1.416	1.048	0.732	1.051
M-8	1.764	0.911	1.515	0.976	0.210	1.075
M-9	1.046	1.038	0.631	0.823	1.101	0.928
M-10	1.223	1.137	1.354	1.037	0.688	1.088
M-11	1.380	0.734	1.586	1.116	0.911	1.145
M-12	0.950	1.373	1.019	0.922	0.914	1.036
M-13	0.969	1.175	1.017	1.146	0.853	1.032
M-14	1.120	1.052	1.058	0.897	0.832	0.992
M-15	1.030	0.458	1.225	1.481	1.025	1.044
M- Ort.	1.109	0.986	1.290	1.040	0.836	1.052
E-3	1.157	0.995	1.397	0.975	0.958	1.096
E-4	1.065	0.951	0.555	0.904	1.056	0.906
E-5	0.601	1.263	1.163	0.793	3.805	1.525
E-8	1.456	1.118	1.054	0.967	0.817	1.082
E-11	0.737	1.431	1.005	0.950	0.703	0.965
E-12	1.257	0.983	0.660	0.938	0.987	0.965
E- Ort.	1.045	1.123	0.972	0.921	1.388	1.090
Top. Ort.	1.133	1.124	1.214	0.957	1.004	1.086

Tablo 9.21’de bankaların 2012-2017 yılları için Teknik Etkinlik Değişimi (Catch-up-I-V değerleri, yıllara ve ülkelere göre hem tek tek hem de ortalama olarak verilmiştir. Catch-up (recovery) terimi, bir karar verme birimi’nin göreceli etkinliğinin, etkin sınıra göre değiştiği (iyileştiği veya daha da kötüleştiği) derecesine ilgilidir (Stefko vd., 2016: 170).

Tabloya göre, Katar’daki K-1 kodlu bankanın 2016 yılından 2017’ye etkinlik değişiminde %8.7’lik bir azalma görülmektedir. Buna göre bu bankanın 2016 yılından 2017 yılına geçişte görece etkinliğinin değiştiği ve bu bankanın kaynak kullanımındaki verimsizliğinden dolayı etkin sınırdan daha da uzaklaştığı söylenebilir. Aynı banka en iyi performansını %69.1’lik artışla 2014-2015 döneminde göstermiştir. Yani bu bankanın 2015 yılına geçerken görece etkinliği etkin sınıra göre iyileşme göstermiştir. Bankanın 2012-2017 dönemindeki ortalama etkinlik değişim değerine bakıldığında ise %15.3’lük bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Bunun nedeni olarak; 2012-2013 ve

2014-2015 dönemlerinde teknik etkinlik değerlerindeki ciddi artış gösterilebilir. Katar'daki İslami bankaların dönemsel ortalama etkinlik değerlerine bakıldığında ise bu ülke de bankaların en yüksek etkinlik değerine %24'lük bir artış değeriyle 2012-2013 döneminde ulaştıkları görülmektedir. Bu ülkedeki İslami bankaların dönemsel ortalama etkinlik değerlerine bakıldığında en büyük düşüşün ise 2016-2017 döneminde (%8.6 lık bir düşüş) olduğu görülmektedir.

Türkiye'deki katılım bankaların veri dönemdeki dönemsel ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; en yüksek etkinlik değerine 2013-2014 döneminde ortalama %39.3'lük bir değerle ulaştıkları görülmektedir. En düşük dönemsel ortalama değer ise %3.1'ik bir düşüşle 2012-2013 döneminde görülmektedir. Ortalama teknik etkinlik değerleri yıllar itibariyle değişken bir seyir izlemiştir.

Suudi Arabistan'daki bankaların teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen 5 dönemde en yüksek ortalama teknik etkinlik skoruna ulaşan bankanın 2014-2015 yılında %107.3'lük bir artışla SA-3 kodlu banka olduğu görülmektedir. İncelenen dönemde bankanın böyle bir gelişme kaydetmesi bankanın etkin üretim sınırını yakaladığını görece etkinliğini arttırdığını ve teknik anlamdaki gelişme kaydettiğini göstermektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki bankaların dönemsel ortalama teknik etkinlik değerleri incelendiğinde sadece, 2015-2016 döneminde bankaların ortalama teknik etkinlik değerlerinin etkinlik sınırının altında olduğu görülmektedir. Bu dönemde ülkedeki bankaların gerekli üretim sınırını yakalayamadıkları ve teknik olarak bankaların gerilediği görülmektedir.

Malezya'daki İslami bankaların dönemsel ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; bankaların 2012-2013, 2014-2015 ve 2015-2016 dönemlerinde ortalama teknik etkinlik değerlerinin 1'in üzerinde olduğu görülmektedir. Malezya'da bu üç dönemde bankaların ortalama değer üstünde değerler almasının nedenleri olarak; girdilerin en uygun bir şekilde kullanılması, en uygun çıktı miktarının elde edilmesi, bankaların etkin üretim sınırını yakalamaları, bankaların iyi yönetilmesi, uygun yönetim politikaları gibi faktörler sayılabilir.

Endonezya'daki İslami bankaların genel seyri izlendiğinde; dönemsel ortalama teknik etkinlik değerleri yıllar itibariyle değişken bir seyir izlemiştir. En yüksek dönemsel ortalama etkinlik değeri 2016-2017 döneminde görülürken, en düşük dönemsel ortalama teknik etkinlik değeri 2015-2016 döneminde görülmüştür.

9.3.3. Yıllar İtibariyle Teknolojik Değişim (TD) Sonuçları, Frontier-Shift-I-C

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların girdi yönelimli sabit ölçeğe göre, Teknolojik Değişim değerleri (Frontier-Shift-I-C) değerleri Tablo 9.22.'de gösterilmiştir.

Tablo 9.22. Frontier-Shift-I-C, Teknolojik Değişim Değerleri

Teknolojik Değişim (Sınır Değişimi) (TD) , Frontier-Shift-I-C						
KVB	2012=>2013	2013=>2014	2014=>2015	2015=>2016	2016=>2017	Ortalama
K-1	0.826	1.0660	0.8295	0.9778	1.058	0.951
K-2	0.866	1.1023	0.8162	0.9366	1.089	0.962
K-3	0.863	1.0869	0.8157	0.9509	1.074	0.958
K-4	0.866	1.0943	0.8211	0.9556	1.077	0.962
K- Ort.	0.855	1.087	0.820	0.955	1.074	0.958
T-1	0.761	0.7607	0.9626	1.0044	1.169	0.931
T-2	0.761	0.9045	0.8035	1.0123	1.015	0.899
T-3	0.762	0.8995	0.8253	0.9169	1.111	0.903

T- Ort.	0.761	0.854	0.863	0.977	1.098	0.911
SA-1	0.820	1.1507	0.7920	0.9776	1.025	0.953
SA-2	0.829	1.0800	0.8024	1.0028	1.048	0.952
SA-3	0.836	0.9852	0.7795	0.9764	1.028	0.921
SA-4	0.863	1.0955	0.7633	1.0083	1.023	0.950
SA- Ort.	0.837	1.077	0.784	0.991	1.031	0.944
BAE-1	0.828	1.0746	0.7624	1.0007	1.032	0.939
BAE-2	0.836	1.0912	0.7953	0.9737	1.044	0.948
BAE-3	0.861	0.8976	0.7979	0.9575	1.151	0.933
BAE-4	0.825	1.1073	0.7572	1.0114	1.038	0.948
BAE-6	0.780	0.9925	0.7941	0.9931	1.018	0.915
BAE-7	0.808	1.0801	0.8243	0.8985	1.006	0.923
BAE- Ort.	0.823	1.040	0.788	0.972	1.048	0.934
M-1	0.861	0.984	0.775	0.987	1.229	0.967
M-2	0.831	1.024	0.800	0.933	1.064	0.930
M-3	0.773	0.867	0.759	0.974	1.200	0.915
M-4	0.814	0.872	0.832	0.934	1.074	0.905
M-5	0.821	0.879	0.838	0.939	1.055	0.907
M-6	0.787	0.841	0.864	0.944	1.095	0.906
M-7	0.819	0.934	0.705	1.002	1.209	0.934
M-8	0.791	0.729	0.836	0.896	1.070	0.865
M-9	0.800	0.966	0.819	0.990	1.050	0.925
M-10	0.743	0.825	0.856	0.935	1.084	0.889
M-11	0.861	1.167	0.710	0.915	1.444	1.019
M-12	0.731	0.841	0.824	1.016	1.093	0.901
M-13	0.725	0.837	0.852	0.921	1.091	0.885
M-14	0.740	0.884	0.833	0.985	1.098	0.908
M-15	0.831	0.928	0.777	0.668	1.232	0.887
M- Ort.	0.795	0.905	0.805	0.936	1.139	0.916
E-3	0.861	1.027	0.669	0.982	1.229	0.953
E-4	0.684	1.121	0.696	1.013	1.218	0.946
E-5	0.758	0.999	0.763	1.038	1.061	0.924
E-8	0.842	0.888	0.786	0.983	1.061	0.912
E-11	0.932	0.938	0.768	0.972	0.861	0.894
E-12	0.719	0.957	0.755	1.130	0.925	0.897
E-Ort.	0.799	0.988	0.740	1.020	1.059	0.921
Toplam ORT.	0.808	0.973	0.796	0.966	1.091	0.927

Tablo 9.22’de İslami bankaların 2012-2017 yılları için Teknolojik Değişimi (Frontier-Shift-I-C) değerleri, yıllara ve ülkelere göre hem tek tek hem de ortalama olarak verilmiştir. Frontier-shift (ya da inovasyon) terimi, iki zaman periyodu arasındaki etkin sınırlardaki (üretim sınırları) değişimi yansıtır (Stefko vd., 2016: 170).

Katar’daki İslami bankaların ortalama teknolojik değişim değerleri incelendiğinde; ülkede faaliyet gösteren 4 İslami bankanın da ortalama etkinlik değerine ulaşamadığı görülmüştür. Bu sonuç Katar’da bankaların genel itibarıyla incelenen dönemlerde teknolojik etkinliği yakalayamadıklarını gösterir. Ya da başka bir ifadeyle bankaların etkin üretim sınırı yukarı kaymış ve bu bankalar ilgili dönemde yeterince teknolojik gelişme gösteremeyerek aynı girdi miktarıyla daha fazla çıktı üretmeyi başaramamışlardır.

Türkiye’deki Katılım bankalarının dönemsel olarak ortalama teknolojik etkinlik değerleri incelendiğinde sadece, 2016-2017 döneminde bankaların %0.98 bir artış sağladıkları görülmektedir. Diğer dönemlerde bankaların teknolojik değişime ayak uyduramadıkları görülmüştür. Burada teknoloji kelimesiyle, sadece üretim ya da makine teknolojileri anlatılmamakta, verimliliği ve etkinliği etkileyen üretim sürecine ait politikalar, düzenlemeler ve çevrenin etkisinden de bahsedilmektedir.

Suudi Arabistan’daki İslami bankaların teknolojik etkinlik değerleri incelendiğinde ise, ortalamalar dikkate alındığında hiçbir bankanın teknolojik etkinlik değerine ulaşamadıkları görülmektedir. Suudi İslami bankaların incelenen yıllarda etkin sınırdaki kaymaya uygun bir üretim sınırına ulaşamadıkları görülmektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami bankaların teknolojiyi takip etme performansları incelendiğinde ise, 2013-2014 ve 2016-2017 dönemlerinde bu bankaların dönemsel ortalama değerlerinin 1'in üzerinde olduğu görülmektedir. Yani bu bankaların ilgili dönemlerde teknolojik etkin oldukları söylenebilir. Ülkedeki İslami bankaların bu dönemlerde, etkin üretim sınırı yukarı kaymış ve bankalar ilgili dönemlerde teknolojik gelişmelere ayak uydurarak aynı girdi miktarıyla daha fazla çıktı üretmeyi başarmışlardır.

Malezya'daki İslami bankaların dönemsel ortalama teknolojik etkinlikleri incelendiğinde; sadece 2016-2017 döneminde 1'in üzerinde bir etkinlik değerine ulaşarak teknolojik etkinliği yakaladıkları görülmektedir.

Endonezya'daki İslami bankaların dönemsel ortalama teknolojik etkinlik değerleri incelendiğinde; 2015-2016 ve 2016-2017 dönemlerinde bankaların ortalama etkinlik değerine ulaştıkları görülmektedir. Bu ülkedeki bankaların ortalama teknolojik etkinlik değerleri incelendiğinde ise hiçbir bankanın yeterli etkinlik skoruna ulaşamadığı görülmektedir.

9.3.4. Yıllar İtibariyle Teknolojik Değişim (TD) Sonuçları, Frontier-Shift-I-V

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların girdi yönelimli değişken ölçüğe göre, Teknolojik Değişim değerleri (Frontier-Shift-I-V) değerleri Tablo 9.23.'de gösterilmiştir.

Tablo 9.23. Frontier-Shift-I-V, Teknolojik Değişim Değerleri

KVB	Teknolojik Değişim (Sınır Değişimi) (TD)					Ortalama
	2012=>2013	2013=>2014	2014=>2015	2015=>2016	2016=>2017	
K-1	0.812	1.069	0.826	0.976	1.055	0.947
K-2	0.875	0.910	0.986	0.936	1.078	0.957
K-3	0.866	0.995	0.932	0.952	1.068	0.963
K-4	0.851	1.111	0.806	0.963	1.056	0.957
K- Ort.	0.851	1.021	0.887	0.956	1.064	0.956
T-1	0.957	0.744	0.969	1.058	0.923	0.930
T-2	1.037	0.821	1.030	1.108	0.963	0.992
T-3	1.002	0.845	1.029	1.011	0.961	0.969
T- Ort.	0.998	0.803	1.009	1.059	0.949	0.964
SA-1	0.975	0.950	0.978	1.016	0.996	0.983
SA-2	0.839	1.062	0.852	1.000	1.048	0.960
SA-3	0.899	0.956	0.823	0.966	1.035	0.936
SA-4	0.875	1.103	0.774	0.979	1.031	0.952
SA- Ort.	0.897	1.018	0.857	0.990	1.027	0.958
BAE-1	0.932	0.875	0.947	1.031	1.037	0.964
BAE-2	0.962	0.908	0.955	0.986	1.046	0.971
BAE-3	1.042	0.782	0.877	1.029	0.995	0.945
BAE-4	0.815	1.087	0.769	1.000	1.043	0.943
BAE-6	0.753	1.035	0.827	1.034	1.034	0.937
BAE-7	0.783	1.068	0.814	0.891	1.022	0.916
BAE- Ort.	0.881	0.959	0.865	0.995	1.029	0.946
M-1	0.764	1.039	0.843	0.864	1.344	0.971
M-2	0.894	1.028	0.855	0.932	1.034	0.949
M-3	0.853	0.826	0.861	1.012	1.000	0.910
M-4	0.765	0.915	0.800	1.026	1.058	0.913
M-5	0.933	0.833	0.903	0.961	1.050	0.936
M-6	0.874	0.789	0.957	0.944	1.023	0.917
M-7	0.716	1.066	0.722	0.931	1.285	0.944
M-8	0.725	0.761	0.825	0.936	1.016	0.853
M-9	1.011	0.899	0.968	1.113	0.923	0.983
M-10	0.697	0.936	0.792	1.015	1.034	0.895
M-11	0.744	1.383	0.718	0.844	1.270	0.992
M-12	0.915	0.762	0.925	1.027	0.991	0.924
M-13	1.082	0.682	0.956	0.918	1.058	0.939

M-14	0.821	0.898	0.849	0.994	1.014	0.915
M-15	1.071	0.986	0.803	0.668	1.229	0.951
M-Ort.	0.858	0.920	0.852	0.946	1.089	0.933
E-3	0.811	1.012	0.746	1.005	0.997	0.914
E-4	1.018	0.771	0.939	1.077	0.979	0.957
E-5	0.950	0.708	0.774	1.018	1.063	0.902
E-8	0.739	0.966	0.809	1.025	1.030	0.914
E-11	0.922	0.954	0.823	1.046	0.958	0.941
E-12	0.888	0.671	0.926	0.991	0.914	0.878
E-Ort.	0.888	0.847	0.836	1.027	0.990	0.918
Top. ORT.	0.881	0.926	0.868	0.981	1.044	0.940

Tablo 9.23’de bankaların 2012-2017 yılları için Teknolojik Etkinlik Değişimi (Frontier-Shift-I-V) değerleri, yıllara ve ülkelere göre hem tek tek hem de ortalama olarak verilmiştir. Frontier-shift (ya da inovasyon) terimi, iki zaman periyodu arasındaki etkin sınırlardaki (üretim sınırları) değişimi yansıtır (Stefko vd., 2016: 170).

Katar’daki İslami bankaların teknolojik değişim değerleri incelendiğinde; ortalamalar dikkate alındığında hiçbir bankanın teknolojik etkinlik değerine ulaşamadıkları görülmektedir. Ülkedeki bankaların etkinlik skorlarına bakıldığında ise; K-2 kodlu bankanın 2016-2017 döneminde %7.8’lik etkinlik skoruyla en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Katar’da bankaların 2016-2017 dönemi dışında genel itibariyle incelenen dönemlerde teknolojik etkinliği yakalayamadıklarını görülmektedir. Ya da başka bir ifadeyle bankaların etkin üretim sınırı yukarı kaymış ve bu bankalar ilgili dönemde yeterince teknolojik gelişme gösteremeyerek aynı girdi miktarıyla daha fazla çıktı üretmeyi başaramamışlardır.

Türkiye’deki Katılım bankalarının dönemsel ortalama teknolojik etkinlik değerleri incelendiğinde; 2014-2015 ve 2015-2016 dönemlerinde etkinlik skorlarının 1’in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu dönemlerde bankaların teknolojik olarak bir gelişme kaydettikleri ve üretim sınırlarını yukarı kaydardıkları söylenebilir. Diğer dönemlerde bankaların ortalama teknolojik etkinlik değerlerinin 1’in altında olduğu ve teknolojik değişime ayak uyduramadıkları görülmektedir. Bunun nedeni olarak da; bankaların yeterli teknolojik gelişimi yakalayamamış olmaları, verimlilik ve etkinliklerindeki düşüş, uygun olmayan politik ve çevresel faktörler sayılabilir.

Suudi Arabistan’daki İslami bankaların dönemsel ortalama teknolojik etkinlik değerleri incelendiğinde; 2013-2014 ve 2016-2017 dönemleri dışında kalan 3 dönemde etkinlik değerlerinin 1’in altında kaldıkları görülmektedir. Banka bazında 2012-2017 yılları arası ortalama değerler incelendiğinde ise, hiçbir bankanın 1’in üzerinde bir ortalama değere ulaşamadığı görülmektedir. Ortalama bazda teknolojik etkinliği yakalayamayan Suudi İslami bankaların incelenen yıllarda etkin sınırdaki kaymaya uygun bir üretim sınırına ulaşamadıkları tespit edilmiştir.

Birleşik Arap Emirlikleri’deki İslami bankaların teknolojiyi takip etme performansları incelendiğinde ise, 2016-2017 dönemi hariç diğer dönemlerde bu bankaların dönemsel ortalama değerlerinin 1’in altında olduğu görülmektedir. Bu sonuç bu bankaların ilgili dönemlerde teknolojik etkinliği yakalayamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Bankaların bu dönemlerde, etkin üretim sınırını yakalayamadıkları ve teknolojik gelişmelere ayak uyduramadıkları sonucuna ulaşılabilir.

Malezya’daki bankaların 2012-2017 yılları arası ortalama teknolojik etkinlik değerlerine bakıldığında ise, hiçbir bankanın yeterli etkinlik skoruna ulaşamadığı görülmektedir. Analize dâhil edilen 15 bankanın da ortalama teknolojik etkinlik değerleri 1’in altında çıkmıştır. Bu sonuç, Malezya’daki bankaların genel itibariyle teknolojik etkinliğe ulaşamadıklarını göstermektedir.

Endonezya'daki İslami bankaların dönemsel ortalama değerleri incelendiğinde; 2015-2016 dönemi hariç veri dönemlerin hiçbirinde bankaların teknolojik etkinlik değerine ulaşamadıkları görülmektedir. Bu durum, Endonezya'daki İslami bankaların dönemsel ortalamalar bazında etkin üretim sınırına ulaşamadıklarını göstermektedir.

9.3.5. Yıllar İtibariyle MTFV Endeks Sonuçları, Malmquist I-C

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların girdi yönelimli sabit ölçeğe göre, MTFV Endeks (Malmquist I-C) değerleri, Tablo 9.24.'te gösterilmiştir.

Tablo.9.24. Malmquist I-C, Toplam Faktör Verimlilik Endeks Değerleri

KVB	Toplam Faktör Verimlilik Endeksi = TED X TD					Ortalama
	2012=>2013	2013=>2014	2014=>2015	2015=>2016	2016=>2017	
K-1	1.144	0.809	1.392	0.974	0.975	1.059
K-2	1.040	1.026	1.000	0.931	0.891	0.978
K-3	1.025	1.043	0.953	0.962	1.042	1.005
K-4	0.996	1.009	0.916	0.890	0.998	0.962
K-Ort.	1.051	0.972	1.065	0.939	0.976	1.001
T-1	1.063	0.904	1.088	0.972	0.913	0.988
T-2	0.989	0.870	1.006	1.137	0.844	0.969
T-3	0.863	0.998	1.049	1.078	1.039	1.006
T-Ort.	0.972	0.924	1.048	1.062	0.932	0.988
SA-1	0.950	0.799	0.974	1.084	1.110	0.983
SA-2	1.212	1.034	1.089	0.924	1.233	1.099
SA-3	1.109	0.879	1.726	0.661	0.946	1.064
SA-4	0.644	0.967	0.875	0.984	1.035	0.901
SA-Ort.	0.979	0.919	1.166	0.913	1.081	1.012
BAE-1	1.073	1.122	1.032	0.997	1.090	1.063
BAE-2	1.032	1.472	1.044	0.846	1.172	1.113
BAE-3	0.890	1.590	1.267	0.514	1.692	1.191
BAE-4	1.021	1.117	1.015	0.996	0.900	1.010
BAE-6	0.844	1.607	1.226	0.780	0.949	1.081
BAE-7	2.119	2.279	0.624	0.514	1.085	1.324
BAE-Ort.	1.163	1.531	1.035	0.775	1.148	1.130
M-1	0.875	0.475	2.328	0.924	1.121	1.145
M-2	1.077	0.990	1.168	0.942	0.835	1.003
M-3	0.798	0.904	0.920	1.032	1.081	0.947
M-4	0.862	0.982	0.847	1.109	1.028	0.966
M-5	0.798	1.002	0.939	0.748	0.768	0.851
M-6	0.439	1.085	1.070	1.080	0.986	0.932
M-7	0.926	0.800	1.050	0.951	0.916	0.928
M-8	1.288	0.666	1.182	0.920	0.208	0.853
M-9	0.994	0.898	0.510	0.865	1.115	0.877
M-10	0.857	1.070	1.054	1.060	0.688	0.946
M-11	1.016	1.012	1.141	0.925	1.143	1.047
M-12	0.892	1.047	0.924	0.958	0.906	0.946
M-13	0.931	0.927	0.982	1.044	0.905	0.958
M-14	0.945	0.939	0.894	0.902	0.844	0.905
M-15	0.902	0.842	1.003	0.989	1.263	1.000
M-Ort	0.907	0.909	1.068	0.963	0.920	0.953
E-3	0.933	0.970	1.015	1.006	0.798	0.944
E-4	1.201	0.616	0.690	0.967	1.020	0.899
E-5	0.446	1.506	0.858	0.684	6.634	2.025
E-8	1.113	1.066	0.864	0.993	0.831	0.973
E-11	0.761	1.154	0.674	0.944	0.769	0.860
E-12	1.103	0.673	1.147	1.226	1.068	1.043
E-Ort	0.926	0.997	0.874	0.970	1.853	1.124
Toplam ORT.	0.978	1.030	1.040	0.935	1.127	1.022

Tablo 9.24.'e göre, Malmquist Endeks ortalama değerleri dönemsel olarak incelendiğinde; en büyük düşüşün %6.5'lik bir değerle 2015-2016 döneminde olduğu görülmektedir. Bu dönemde teknik etkinlik değişim endeksinde %2.8'lik bir azalış görülmüştür. Aynı dönemde teknolojik değişim endeksinde de %3.4'lük azalma

meydana gelmiştir. Toplam faktör verimlilik değerinin düşük çıkmasında, hem teknik etkinsizlik değerinin hem de teknolojik etkinsizlik değerinin etkisi vardır. Teknik ve teknolojik gerilemeler nedeniyle düşük çıkan faktör verimlilik endeks değeri İslami bankaların önceki yıla göre toplam verimliliklerinde bir düşüş olduğuna işaret etmektedir.

Malmquist Endeks ortalama değerleri dönemsel olarak incelendiğinde; en büyük artışın %12.7'lik bir değerle 2016-2017 döneminde olduğu görülmektedir. Bu dönemde teknolojik etkinlikteki %9.1'lik bir artış TFV endeksinin yükselmesindeki en büyük etkidir. Bankaların yapmış oldukları yeni teknolojik yatırımlar ve bunun teknolojik etkinlikteki olumlu etkileri toplam faktör verimliliğinin artışına zemin hazırlamıştır. Aynı dönemde teknik etkinlik değişim değerinde de %0.4'lük bir artış meydana gelmiştir ancak, teknolojik etkinlikteki değişim teknik etkinlikteki değişimden daha büyüktür.

Analize dahil edilen İslami bankaların dönemsel ortalama TFV endeks değerleri incelendiğinde; 3 dönemde (2013-2014, 2014-2015, 2016-2017) bankaların toplam faktör verimliliğini yakaladıkları görülmektedir. 2012-2013 döneminde toplam faktör verimsizliğinin temel nedeni olarak; teknolojik etkinlik değerindeki %19.2 azalış görülmektedir. 2015-2016 dönemindeki faktör verimsizliğinin temel nedeni, hem teknolojik etkinsizlikten hem de teknik etkinsizlikten kaynaklanmaktadır.

Analize dahil edilen İslami bankaların tüm dönemlere ait ortalama değerlerinin ortalaması incelendiğinde; TFV endeksinde %2.2'lik bir artış (gelişme) olduğu görülmektedir. Bu gelişmenin teknik etkinlikteki gelişmelerden kaynaklandığı söylenebilir, ancak teknolojik etkinlikte az da olsa bir gerileme vardır. Ortalama değer olarak, bankaların teknoloji'deki belli bir gerilemeye rağmen toplam faktör verimlilik düzeyinin üstünde performans sergiledikleri görülmektedir.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde; 2012-2013 döneminde Katar'da 3, Türkiye'de 1, Suudi Arabistan'da 2, Birleşik Arap Emirliklerin'de 4, Malezya'da 3, Endonezya'da 3 banka toplam faktör verimlilik değerini yakalamıştır.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde; 2013-2014 döneminde Katar'da 3, Suudi Arabistan'da 1, Birleşik Arap Emirliklerin'de 6, Malezya'da 5, Endonezya'da 3 banka faktör verimliliğini yakalarken, Türkiye'deki hiçbir banka toplam faktör verimlilik değerini yakalayamıştır.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde; 2014-2015 döneminde Katar'da 2, Türkiye'de 3, Suudi Arabistan'da 2, Birleşik Arap Emirliklerin'de 5, Malezya'da 8, Endonezya'da 2 banka toplam faktör verimlilik değerini yakalamıştır.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde; 2015-2016 döneminde Türkiye'de 2, Suudi Arabistan'da 1, Malezya'da 5, Endonezya'da 2, banka faktör verimliliğini yakalarken Katar ve Birleşik Arap Emirliklerin'deki hiçbir banka toplam faktör verimlilik değerine ulaşamamıştır.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde; 2016-2017 döneminde, Katar'da 1, Türkiye'de 1, Suudi Arabistan'da 3, Birleşik Arap Emirliklerin'de 4, Malezya'da 6, Endonezya'da 3 banka toplam faktör verimlilik değerini yakalamıştır.

9.3.6. Yıllar İtibariyle MTFV Endeks Sonuçları, Malmquist I-V

QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların girdi yönelimli değişken ölçeğe göre, MTFV Endeks (Malmquist I-V) değerleri, Tablo 9.25.'te gösterilmiştir.

Tablo.9.25. Malmquist I-V Toplam Faktör Verimlilik Endeks Değerleri

KVB	Toplam Faktör Verimlilik Endeksi = TED X TD					Ortalama
	2012=>2013	2013=>2014	2014=>2015	2015=>2016	2016=>2017	
K-1	1.148	0.800	1.396	0.972	0.963	1.056
K-2	1.041	1.021	1.001	0.928	0.889	0.976
K-3	1.027	1.066	0.971	0.962	1.041	1.013
K-4	0.995	1.007	0.920	0.890	0.997	0.962
K-Ort.	1.053	0.973	1.072	0.938	0.973	1.002
T-1	1.046	0.919	1.091	0.985	1.004	1.009
T-2	1.014	1.254	1.183	1.001	0.785	1.047
T-3	0.836	1.196	1.105	1.141	1.154	1.086
T-Ort.	0.965	1.123	1.126	1.042	0.981	1.048
SA-1	0.975	0.950	0.978	1.016	0.996	0.983
SA-2	1.211	1.058	1.110	0.928	1.233	1.108
SA-3	1.091	0.902	1.707	0.669	0.952	1.064
SA-4	0.658	0.970	0.883	0.989	1.031	0.906
SA-Ort.	0.984	0.970	1.169	0.900	1.053	1.015
BAE-1	1.073	1.161	1.060	1.007	1.083	1.077
BAE-2	0.911	1.476	1.061	0.841	1.173	1.092
BAE-3	0.890	1.522	1.243	0.592	1.405	1.130
BAE-4	1.010	1.102	1.007	0.990	0.899	1.001
BAE-6	0.870	1.444	1.214	0.774	0.951	1.051
BAE-7	1.991	2.168	0.628	0.519	1.086	1.278
BAE-Ort.	1.124	1.479	1.036	0.787	1.099	1.105
M-1	0.917	0.414	2.331	0.945	1.110	1.143
M-2	1.069	0.994	1.233	0.942	0.847	1.017
M-3	0.805	0.923	0.933	1.057	0.961	0.936
M-4	0.859	0.986	0.859	1.099	1.031	0.967
M-5	0.813	1.008	0.951	0.758	0.765	0.859
M-6	0.470	1.076	1.070	1.080	0.986	0.936
M-7	0.919	0.828	1.022	0.976	0.940	0.937
M-8	1.280	0.693	1.250	0.913	0.213	0.870
M-9	1.058	0.933	0.611	0.916	1.017	0.907
M-10	0.853	1.064	1.072	1.052	0.711	0.951
M-11	1.026	1.015	1.139	0.942	1.157	1.056
M-12	0.869	1.046	0.942	0.946	0.906	0.942
M-13	1.048	0.802	0.972	1.052	0.902	0.955
M-14	0.920	0.945	0.899	0.892	0.844	0.900
M-15	1.103	0.452	0.984	0.990	1.259	0.957
M-Ort.	0.934	0.879	1.085	0.971	0.910	0.956
E-3	0.938	1.007	1.042	0.980	0.956	0.984
E-4	1.083	0.734	0.521	0.974	1.034	0.869
E-5	0.571	0.894	0.901	0.807	4.045	1.443
E-8	1.075	1.080	0.852	0.992	0.842	0.968
E-11	0.680	1.365	0.827	0.993	0.673	0.908
E-12	1.116	0.659	0.611	0.929	0.903	0.844
E-Ort.	0.911	0.956	0.792	0.946	1.409	1.003
Toplam ORT.	0.981	1.024	1.042	0.933	1.046	1.005

Tablo 9.25'e göre, Malmquist Endeks ortalama değerleri dönemsel olarak incelendiğinde; en büyük düşüşün %6.7'lik bir değerle 2015-2016 döneminde olduğu görülmektedir. Bu dönemde teknik etkinlikte %4.3'lük, teknolojik değişim endeksinde de %1.9'luk bir azalma görülmektedir. Bankalar 2015-2016 döneminde toplam faktör verimliliğini yakalayamamışlardır. Bu dönemde teknik etkinlikteki düşüş teknolojik etkinlikteki düşüşe göre daha fazladır.

Malmquist Endeks değerlerinin yıllar itibariyle ortalama değerleri incelendiğinde; en büyük artışın %4.6'lık bir değerle 2016-2017 döneminde olduğu görülmektedir. Bu dönemde teknolojik değişim endeksindeki %4.4'lük artış TFV endeksinin yükselmesindeki en büyük etkidir. Yönetsel etkinliğin sağlanması ve bunun teknik etkinlikteki olumlu etkileri toplam faktör verimliliğinin artmasına zemin hazırlamıştır. Aynı dönemde teknik değişim endeksinde de %0.4'lik bir artış meydana gelmiştir. Ancak teknolojik etkinlikteki değişim teknik etkinlik değişimden daha büyüktür ve endeksin artı değer almasında daha etkili olmuştur.

Analize dahil edilen İslami bankaların dönemsel ortalama TFV endeks değerleri incelendiğinde; 3 dönemde (2013-2014, 2014-2015, 2016-2017) bankaların toplam faktör verimliliğine ulaştıkları görülmektedir. 2012-2013 döneminde ortalama TFV endeksi %1.9 düşmüş, aynı dönemde teknik etkinlik değeri %13.3 artış gösterirken, teknolojik etkinlik değerinde %11.9'luk bir azalış meydana gelmiştir. MTFV Endeks değerinin ortalamasının altında çıktığı 2015-2016 döneminde, İslami bankaların teknik yönden geriledikleri ve bu yüzden etkin üretim sınırına yaklaşmadıkları sonucuna varılabilir. Aynı dönemde bankaların teknolojilerini geliştiremedikleri için de üretim sınırlarını yukarı çekemedikleri (aynı girdi miktarıyla daha fazla çıktı üretmede başarılı olamadıkları) sonucuna ulaşılmıştır.

Analize dahil edilen bankaların tüm dönemlere ait ortalama değerlerin ortalaması incelendiğinde; TFV endeksinde %0.5'lik bir artış (gelişme) olduğu görülmektedir. Bu düşük gelişmenin az da olsa teknik etkinlikteki gelişmelerden kaynaklandığı görülmektedir. Ancak, toplam ortalama değerler incelendiğinde; teknolojik etkinliğin yakalanamamasından dolayı İslami bankaların ölçek etkinliğini yakalayamadıkları ve üretim sınırlarını yukarıya çekemedikleri yani aynı girdi miktarıyla daha çok çıktı elde edemedikleri yorumu yapılabilir.

Ülkeler bazında İslami bankalar incelendiğinde; 2012-2013 döneminde Katar'da 3, Türkiye'de 2, Suudi Arabistan'da 2, Birleşik Arap Emirliklerin'de 3, Malezya'da 6, Endonezya'da 3 İslami banka toplam faktör etkinliğini yakalamıştır.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde; 2013-2014 döneminde Katar'da 3, Türkiye'de 2, Birleşik Arap Emirliklerin'de 6, Malezya'da 5, Endonezya'da 3, Suudi Arabistan'da 1 İslami bankanın toplam faktör verimliliğini yakaladıkları görülmektedir.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde; 2014-2015 döneminde Katar'da 2, Türkiye'de 3, Suudi Arabistan'da 2, Birleşik Arap Emirliklerin'de 5, Malezya'da 7, Endonezya'da 1 İslami banka toplam faktör verimlilik endeksine göre etkin çıkmıştır.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde; 2015-2016 döneminde Türkiye'de 2, Suudi Arabistan'da 1, Birleşik Arap Emirliklerin'de 1, Malezya'da 5 İslami banka faktör verimliliğini yakalarken Katar ve Endonezya'daki hiçbir banka toplam faktör etkinliğini yakalayamamıştır.

Ülkeler bazında bankalar incelendiğinde 2016-2017 döneminde, Katar'da 1, Türkiye'de 2, Suudi Arabistan'da 2, Birleşik Arap Emirliklerin'de 4, Malezya'da 5, Endonezya'da 2 İslami banka etkinlik skoruna ulaşmıştır.

10. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bankacılık sektöründe İslami finans uygulamalarının son zamanlarda genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Küresel ekonomideki payı hızla artan İslami finans faaliyetlerinin son yıllardaki öncüleri QISMUT adı verilen ülkelerdir. Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye'nin oluşturduğu QISMUT'un küresel finans sisteminde payı hızla artan İslami sermayeyi yönlendirecek ülkeler olduğu belirtilmektedir. Finansal sistemde önemli bir paya sahip olan İslami bankalar hem verimli çalışmaları hem de birçok ülke ekonomilerinin sağlıklı gelişimi açısından büyük önem taşımaktadırlar.

Çalışmada QISMUT ülkelerinde faaliyet gösteren İslami bankaların finansal etkinlikleri karşılaştırılmış ve VZA yöntemiyle ölçülmüştür. Ayrıca Süper Etkinlik analizi ile etkin bankalar tekrar kendi içinde sıralanmıştır. Malmquist toplam faktör verimlilik (MTFV) endeksi ile analize zaman boyutu kazandırılarak yıllar itibariyle ülkelerdeki bankaların teknik etkinlik değişim değerleri ve teknolojik etkinlik değerleri ölçülmüştür. Çalışmanın sonuçları yorumlanırken 6 ülkede faaliyet gösteren 46 İslami bankanın etkinlik sonuçları dikkate alınmıştır.

VZA'da CCR yaklaşımı ölçeğe göre sabit getiri altında toplam etkinliği, BCC yaklaşımı ölçeğe göre değişken getiri altında teknik etkinliği ifade etmektedir. Karar verme birimlerinin (KVB) etkinlik değerleri 1 ise etkin, 1'in altında ise etkin değildir yorumu yapılmaktadır. KVB'lerin ölçek değerleri 1 ise, etkin ölçekte çalıştıkları söylenebilir. Eğer karar birimlerinin ölçek değerleri 1'in altındaysa bu durum karar birimlerinin etkin ölçekte çalışmadıklarını gösterir. Ölçek getiri türleri karar birimlerinin artan, sabit ya da azalan bir getiriye sahip olduklarını göstermektedir.

Eğer bir karar birimi ölçeğe göre artan getiriye sahipse, bu karar verme birimi için, bir birim girdiyle bir birimden daha fazla çıktı üretebilecekken, bir takım dışsal nedenlerden dolayı kapasitesinin altında üretim yaptığı ve bu nedenden dolayı da verimsizliğinin arttığı yorumu yapılabilir. Karar birimlerinin tam etkin ölçekte çalışabilmesi için büyüme kapasitelerini arttırmaları ve etkinlik sınırındaki çıktı miktarına ulaşmaları gerekmektedir. Başka bir ifade ile bu KVB'lerden aynı girdi miktarı ile daha fazla çıktı düzeyini yakalamaları beklenmektedir.

Eğer karar verme birimleri azalan getiriye sahipse, girdileri aynı oranda arttırıldığında çıktı seviyelerindeki artış, girdilerindeki artış oranından daha az olacaktır. Ölçeğe göre azalan getiriye sahip karar birimleri gelişme potansiyellerini doldurduklarından, bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptirler. Bu KVB'lerin görece ölçek etkin olabilmeleri, kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanmalarına bağlıdır. Başka bir ifade ile bu KVB'lerden daha az girdi miktarı ile aynı çıktı düzeyini yakalamaları beklenmektedir.

MTFV Endeks değerinin 1'den büyük olması toplam faktör verimliliğindeki "artışı", 1'den küçük olması toplam faktör verimliliğindeki "düşüşü" ve değer 1 olması ise toplam faktör verimliliğindeki herhangi bir "değişimin olmadığını" ifade etmektedir. MTFV Endeks bileşenlerinden, teknik etkinlikteki değişim (TED) ve teknolojik değişim (TD) endekslerinin 1'den küçük olması teknik etkinlik ve teknolojideki gerilemeyi gösterirken, bu endeksin 1'den büyük değerler alması teknik etkinlikte ve teknolojideki gelişmeleri ifade edecektir. Bir başka deyişle; TED'in 1'den büyük olması, firmanın üretim sınırını yakalama etkisini ve TD'nin 1'den büyük olması da üretim sınırının yukarı kaymasını gösterecektir. Ayrıca, ölçek etkinliğindeki değişimin (ÖED), 1'den büyük olması firmanın yönetsel etkinlik ve uygun ölçekte üretim yapma başarısını gösterdikleri anlamını taşıyacaktır (Lorcu, 2010: 281). Catch-

up (recovery) terimi, bir karar verme birimi'nin göreceli etkinliğinin, etkin sınıra göre değiştiği (iyileştiği veya daha da kötüleştiği) derecesine ilgilidir (Stefko vd., 2016: 170). Frontier-shift (ya da inovasyon) terimi, iki zaman periyodu arasındaki etkin sınırlardaki (üretim sınırları) değişimi yansıtır (Stefko vd., 2016: 170).

Yukarıdaki açıklamalara göre, yıllar itibarıyla (2012-2017) yapılan analizler sonucunda 2012 yılında QISMUT ülkelerinde faaliyet gösteren 44 İslami bankanın etkinlik sonuçları incelendiğinde;

CCR-I yaklaşımına göre, 3 banka BCC-I yaklaşımına göre 7 banka etkin çıkarken bankaların büyük çoğunluğunun ölçeğe göre sabit getiri yaklaşımının altında ve ölçeğe göre değişken getiri yaklaşımını altında yeterli etkinlik skorlarına ulaşamadıkları görülmüştür. Ayrıca bankaların 2012 yılı ölçek getiri türleri incelendiğinde; 2012 yılında analize dâhil edilen 44 bankadan 12'si ölçeğe göre artan getiri (Increasing), 2'si ölçeğe göre sabit getiri (Constant), 30'u ölçeğe göre azalan getiri (Decreasing)'ye sahiptir.

Bu yılda analize dâhil edilen İslami bankaların yaklaşık %68'inin ölçeğe göre azalan getiriye sahip olduğu görülmektedir. Yani, bu bankaların girdileri aynı oranda arttırıldığında çıktı seviyelerindeki artış, girdilerindeki artış oranından daha az olmaktadır. Bu İslami bankalar, gelişme potansiyellerini doldurduklarından, bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptirler. Bu bankaların görece ölçek etkin olabilmeleri, kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanmalarına bağlıdır. Başka bir ifade ile bu bankaların daha az girdi ile aynı çıktı düzeyini yakalaması gerekmektedir.

2012 yılında analize dâhil edilen İslami bankalardan etkin çıkanlar süper etkinlik analiz yöntemiyle tekrar sıralanmıştır. Bu sıralamaya göre 2012 yılında; BCC-I yaklaşımında en etkin çıkan banka Endonezya'daki E-7 kodlu Bank Victoria Syariah'tır. CCR-I yaklaşımında ise, Endonezya'daki E-11 kodlu Bank Syariah Mega Indonesia'dır.

2013 yılında analize dahil edilen 45 İslami bankanın etkinlik sonuçları incelendiğinde;

CCR-I yaklaşımına göre 4 banka BCC-I yaklaşımına göre 10 banka etkin çıkarken bankaların büyük çoğunluğu her iki analiz yaklaşımında da etkinlik skoruna ulaşamamışlardır. Ayrıca bankaların 2013 yılı ölçek getiri türleri incelendiğinde 2013 yılında analize dahil edilen 45 bankadan 34'ü ölçeğe göre artan getiri, 8'i ölçeğe göre sabit getiri, 3'ü ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir.

Bu yılda analize dahil edilen ülkelerin İslami bankalarının %76'sı ölçeğe göre artan getiriye sahiptir yani, bankalar bir birim girdiyle bir birimden daha fazla çıktı üretebilecekken bir takım dışsal nedenlerden dolayı kapasitesinin altında üretim yapmakta ve bu nedenden dolayı da verimsizlikleri artmaktadır. Bankaların etkisiz bir ölçekte çalıştıkları görülmektedir. Bankaların tam etkin ölçekte çalışabilmesi için büyüme kapasitelerini arttırmaları ve etkinlik sınırındaki çıktı miktarına ulaşmaları gerekmektedir.

2013 yılında analize dahil edilen bankalardan etkin çıkanlar süper etkinlik analiz yöntemiyle tekrar sıralanmıştır. Bu sıralamaya göre 2013 yılında; BCC-I yaklaşımında en etkin çıkan banka Endonezya'daki E-12 kodlu PT. BCA Syariah'tır. CCR-I yaklaşımında ise Malezya'daki M-9 kodlu Mbsb Bank Berhad en etkin banka olmuştur.

2014 yılında analize dahil edilen 45 İslami bankanın etkinlik sonuçları incelendiğinde;

CCR-I yaklaşımına göre, 4 banka BCC-I yaklaşımına göre, 13 banka etkin çıkarken bankaların büyük çoğunluğunun ölçeğe göre sabit getiri yaklaşımında da

ölçeğe göre değişken getiri yaklaşımında da etkinlik skoruna ulaşamadıkları görülmüştür. Ayrıca bankaların 2014 yılı ölçek getiri türleri incelendiğinde 2014 yılında analize dahil edilen 45 bankadan 6'sı ölçeğe göre artan getiri, 8'i ölçeğe göre sabit getiri, 31'i ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir.

2014 yılında analize dahil edilen bankaların yaklaşık %69'u ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Yani, bu bankaların girdileri aynı oranda arttırıldığında çıktı seviyelerindeki artış, girdilerindeki artış oranından daha az olmaktadır. Ölçeğe göre azalan getiriye sahip bankalar bu yılda daha fazladır ve gelişme potansiyellerini doldurduklarından, bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptirler. Bu bankaların görece ölçek etkin olabilmeleri, kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanmalarına bağlıdır. Başka bir ifade ile bu bankalardan daha az girdi miktarı ile aynı çıktı düzeyini yakalamaları beklenmektedir.

2014 yılında analize dahil edilen bankalardan etkin çıkanlar süper etkinlik analiz yöntemiyle tekrar sıralanmıştır. Bu sıralamaya göre 2014 yılında; BCC-I yaklaşımına ve CCR-I yaklaşımlarında Endonezya'daki E-2 kodlu PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah en etkin banka olmuştur.

2015 yılında analize dahil edilen 43 İslami bankanın etkinlik sonuçları incelendiğinde;

CCR-I yaklaşımına göre, 4 banka BCC-I yaklaşımına göre, 9 banka etkin çıkarken bankaların büyük çoğunluğunun ölçeğe göre sabit getiri yaklaşımında da ölçeğe göre değişken getiri yaklaşımında da etkinlik skoruna ulaşamadıkları görülmektedir. Ayrıca bankaların 2015 yılı ölçek getiri türleri incelendiğinde 2015 yılında analize dahil edilen 43 bankadan 9'u ölçeğe göre artan getiri, 9'u ölçeğe göre sabit getiri, 25'i ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir.

Bu yılda analize dahil edilen ülkelerin İslami bankaların yaklaşık %58'i ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Yani, bu bankaların girdileri aynı oranda arttırıldığında çıktı seviyelerindeki artış, girdilerindeki artış oranından daha az olmaktadır. Ölçeğe göre azalan getiriye sahip bankalar bu yılda daha fazladır ve gelişme potansiyellerini doldurduklarından, bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptirler. Bunların görece ölçek etkin olabilmeleri, kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanmalarına bağlıdır. Başka bir ifade ile bu bankalardan daha az girdi miktarı ile aynı çıktı düzeyini yakalamaları beklenmektedir.

2015 yılında analize dahil edilen bankalardan etkin çıkanlar süper etkinlik analiz yöntemiyle tekrar sıralanmıştır. Bu sıralamaya göre 2015 yılında; BCC-I yaklaşımında da, CCR-I yaklaşımında da Endonezya'daki E-2 kodlu PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah en etkin banka olmuştur.

2016 yılında analize dahil edilen 42 İslami bankanın etkinlik sonuçları incelendiğinde;

CCR-I yaklaşımına göre, 1 banka BCC-I yaklaşımına göre, 9 banka etkin çıkarken bankaların büyük çoğunluğunun ölçeğe göre sabit getiri yaklaşımında da ölçeğe göre değişken getiri yaklaşımında da etkinlik skoruna ulaşamadıkları görülmektedir. Ayrıca bankaların 2016 yılı ölçek getiri türleri incelendiğinde 2016 yılında analize dahil edilen 42 bankadan 11'i ölçeğe göre artan getiri, 1'i ölçeğe göre sabit getiri, 30'u ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir.

2016 yılında analize dahil edilen İslami bankaların yaklaşık %71'i ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Yani, bu bankaların girdileri aynı oranda arttırıldığında çıktı seviyelerindeki artış, girdilerindeki artış oranından daha az olacaktır. Ölçeğe göre azalan getiriye sahip bankalar bu yılda daha fazladır ve gelişme potansiyellerini doldurduklarından, bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye

sahiptirler. Bunların görece ölçek etkin olabilmeleri, kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanmalarına bağlıdır. Başka bir ifade ile bu bankaların daha az girdi miktarı ile aynı çıktı düzeyini yakalamaları beklenmektedir.

2016 yılında analize dahil edilen bankalardan etkin çıkanlar süper etkinlik analiz yöntemiyle tekrar sıralanmıştır. Bu sıralamaya göre 2016 yılında; BCC-I yaklaşımında da, CCR-I yaklaşımında da Endonezya'daki E-2 kodlu PT Bank Tabungan Pensiunan Nasional (BTPN) Syariah en etkin banka olmuştur.

2017 yılında analize dahil edilen 40 İslami bankanın etkinlik sonuçları incelendiğinde;

CCR-I yaklaşımına göre, 4 banka BCC-I yaklaşımına göre, 10 banka etkin çıkarken bankaların büyük çoğunluğunun ölçeğe göre sabit getiri yaklaşımında da ölçeğe göre değişken getiri yaklaşımında da etkinlik skoruna ulaşamadıkları görülmektedir. Ayrıca bankaların 2017 yılı ölçek getiri türleri incelendiğinde; 2017 yılında analize dahil edilen 40 bankadan 5'i ölçeğe göre sabit getiri, 35'i ölçeğe göre azalan getiriye sahiptirler. Bu yılda analize dahil edilen ülkelerdeki İslami bankaların hiç birinin ölçeğe göre artan getiriye sahip olmadıkları görülmektedir.

2017 yılında analize dahil edilen bankaların yaklaşık %87.5'i ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Yani, bu bankaların girdileri aynı oranda arttırıldığında çıktı seviyelerindeki artış, girdilerindeki artış oranından daha az olacaktır. Ölçeğe göre azalan getiriye sahip bankalar bu yılda daha fazladır ve gelişme potansiyellerini doldurduklarından, bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptirler. Bunların görece ölçek etkin olabilmeleri, kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanmalarına bağlıdır. Başka bir ifade ile bu bankalar, daha az girdi ile aynı çıktı düzeylerini yakalayabilirler. Bu bankaların kaynaklarını daha verimsiz kullandıkları, yatırım veya organik büyüme sürecinde oldukları sonucuna varılabilir.

2017 yılında analize dahil edilen bankalardan etkin çıkanlar süper etkinlik analiz yöntemiyle tekrar sıralanmıştır. Bu sıralamaya göre 2017 yılında; BCC-I yaklaşımında en etkin çıkan banka Endonezya'daki E-7 kodlu Bank Victoria Syariah'tır. CCR-I yaklaşımında ise yine Endonezya'daki E-5 kodlu PT Bank Syariah Panin'dir.

Sonuç olarak QISMUT ülkelerinin 2012-2017 yılları arası VZA ve Süper Etkinlik Değerleri genel olarak incelendiğinde; toplam etkinlik ve teknik etkinlik bakımından etkinsiz çıkan banka sayısı, etkin çıkan banka sayısından daha fazladır. Ölçek etkinlik değerleri incelendiğinde; etkin ölçekte çalışan banka sayısı etkin ölçekte çalışmayan banka sayısına göre çok düşüktür. Bankaların ölçek getiri türleri incelendiğinde; sadece 2013 yılında ölçeğe göre artan getiri sağlayan bankaların fazla olduğu görülmektedir.

Analize zaman boyutu katarak yıllar itibariyle bankaların teknik etkinlik değişim değerleri ve teknolojik değişim değerleri Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi ile ölçülmüştür. İncelenen dönemde (2012-2017) ülkelerdeki İslami bankaların ortalama teknik etkinlik değerleri (Catch-up-I-C, Catch-up-I-V) incelendiğinde;

Katar'daki analize dahil edilen 4 İslami bankanın girdi yönelimli ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında ve girdi yönelimli ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknik etkinlik skorları 1'in üzerinde çıkmıştır. Yani bu bankaların incelenen dönemde ortalama değerler bazında teknik etkinlik değişimi olumlu yöndedir. Teknik etkinlik; ekonomik birimin, veri girdi teknolojisi ile mümkün olan en büyük çıktıyı üretmedeki kapasitesi ve istekliliği olarak tanımlanmaktadır. Katar'daki İslami bankalar incelenen dönemlerde teknik olarak ilerleme kaydetmişlerdir.

Türkiye’de analize dahil edilen 3 katılım bankasının girdi yönelimli ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında ve girdi yönelimli ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknik etkinlik skorları 1’in üzerinde çıkmıştır. Yani bu bankalar teknik etkinlik seviyesini yakalamışlardır. Catch-up (recovery) terimi, bir karar verme birimi’nin göreceli etkinliğinin, etkin sınıra göre değiştiği (iyileştiği veya daha da kötüleştiği) derecesine ilgilidir. Türkiye’deki katılım bankalarının incelenen dönemde ortalama etkinliği artmış ve etkin sınıra göre durumlarında iyileşme görülmüştür.

Suudi Arabistan’da analize dahil edilen 4 İslami bankanın ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 3 bankanın ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında teknik etkinlik skorları 1’in üzerinde çıkmıştır. Yani 3 banka teknik etkinlik seviyesine ulaşmışken 1 banka teknik etkinlik seviyesine ulaşamamıştır. Aynı dönemde ölçeğe göre değişken getiri varsayımında da, 3 banka teknik etkinlik seviyesine ulaşırken 1 banka teknik etkinlik seviyesine ulaşamamıştır. Suudi İslami bankaların incelenen dönemde genel itibariyle teknik anlamda ilerleme kaydettikleri görülmüştür.

Birleşik Arap Emirliklerin’de analize dahil edilen 6 İslami bankanın ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 6 bankanın da hem ölçeğe göre sabit getiri altında, hem de ölçeğe göre değişken getiri altında teknik etkinlik skorları 1’in üzerinde çıkmıştır. Yani bu 6 banka her iki yönetime göre de teknik etkinlik seviyesine ulaşmıştır.

Malezya’da analize dahil edilen 15 İslami bankanın ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 13 bankanın ölçeğe göre sabit getiri altında teknik etkinlik skorları 1’in üzerinde çıkmıştır. Yani 13 banka teknik etkinlik seviyesine ulaşmışken 2 banka teknik etkinlik seviyesine ulaşamamıştır. Aynı dönemde ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında, 12 banka 1’in üzerinde bir teknik etkinlik skoruna ulaşırken 3 banka teknik etkinlik seviyesine ulaşamamıştır. Genel itibariyle Malezya’daki İslami bankaların teknik etkinlik değişiminin olumlu olduğu görülmektedir.

Endonezya’da analize dahil edilen 6 İslami bankanın ortalama teknik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 5 bankanın ölçeğe göre sabit getiri altında teknik etkinlik skorları 1’in üzerinde çıkmıştır. Yani bu 5 banka teknik etkinlik seviyesine ulaşmışken 1 bankanın değeri teknik etkinlik değerinin altında kalmıştır. Aynı dönemde ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında 3 banka 1’in üzerinde bir teknik etkinlik skoruna ulaşırken 3 banka da yeterli teknik etkinlik seviyesine ulaşamamıştır.

İncelenen dönemde (2012-2017) ülkelerdeki İslami bankaların teknolojik etkinlik (Frontier-Shift-I-C, Frontier-Shift-I-V) değerleri incelendiğinde;

Katar’daki analize dahil edilen 4 İslami bankanın ortalama teknolojik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 4 bankanın hem ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında hem de ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknolojik etkinlik skorlarının 1’in altında olduğu ve teknolojik etkinlik seviyesine ulaşmadıkları görülmektedir. Yani Katar’daki İslami bankalar analiz dönemi boyunca teknolojik etkinliği yakalayamamışlar ve teknolojik değişimde sağlanan gerileme bankaların toplam faktör verimliliğini azaltıcı bir etki yaratmıştır.

Türkiye’de analize dahil edilen 3 bankanın ortalama teknolojik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 3 bankanın hem ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında hem de ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknolojik etkinlik skorlarının 1’in altında olduğu ve teknolojik etkinlik seviyesine ulaşmadıkları görülmektedir. Türkiye’deki katılım bankaları bu süreçte teknolojik

olarak gerilemişlerdir. Etkin sınır yer değiştirmiş ve bankalar bu etkin sınıra uygun politikalar geliştirememişlerdir.

Suudi Arabistan'da analize dahil edilen 4 bankanın ortalama teknolojik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 4 bankanın hem ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında hem de ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknolojik etkinlik skorlarının 1'in altında olduğu ve teknolojik etkinlik seviyesine ulaşmadıkları görülmektedir. Suudi Arabistandaki bankalarda teknolojik değişim azalış yönündedir.

Birleşik Arap Emirliklerin'de analize dahil edilen 6 bankanın ortalama teknolojik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 6 bankanın hem ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında hem de ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknolojik etkinlik skorlarının 1'in altında olduğu ve teknolojik etkinlik seviyesine ulaşmadıkları görülmektedir. BAE'deki bankalar etkin üretim sınırını yakalayamamışlar ve teknolojik olarak gerilemişlerdir.

Malezya'da analize dahil edilen 15 bankanın, ortalama teknolojik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 1 bankanın ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında teknolojik etkinlik skoru 1'in üzerinde çıkarken 14 banka yeterli etkinlik skoruna ulaşamamıştır. Aynı dönemde ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında Malezya'da hiçbir banka yeterli etkinlik skoruna ulaşamamıştır. Malezya'daki bankaların büyük çoğunluğu teknolojik değişime ayak uyduramamışlardır.

Endonezya'da analize dahil edilen 6 bankanın ortalama teknolojik etkinlik değerlerine bakıldığında; incelenen dönemde (2012-2017), 6 bankanın hem ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında hem de ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknolojik etkinlik skorlarının 1'in altında olduğu ve teknolojik etkinlik seviyesine ulaşmadıkları görülmektedir. Endonezya'daki bankalar incelenen dönemde teknolojik olarak gerilemişler, etkin üretim sınırını yakalayamamışlardır.

Yıllar itibariyle yapılan endeks çalışması sonuçlarına göre; ortalama Toplam Faktör Verimliliği Endeksi (Malmquist-I-C, Malmquist-I-V) incelendiğinde;

2012-2013 döneminde ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında hesaplanan ortalama endeks değeri 0.978'tir. Yani bu dönemde endekste %2.2'lik düşüş yaşandığı görülmektedir. Ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında hesaplanan değer 0.981'dir. Yani bu dönemde endekste %1.9'luk bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Bankaların 2012 yılından 2013 yılına geçerken toplam faktör verimlilikleri her iki ölçeğe göre de (sabit ölçek ve değişken ölçek) düşüş göstermiştir. Bu dönemde bankaların teknik etkinlik ortalamaları 1'in üzerindeyken endeks değerinin düşmesinin nedeni; bankaların teknolojik etkinliklerinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

2013-2014 döneminde ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında hesaplanan endeks değeri 1.030'dur. Yani bu dönemde endekste %3'lük bir artış yaşandığı görülmektedir. Ölçeğe göre değişken getiri altında hesaplanan değer 1.024'tür. Bu dönemde endekste %2.4'lük bir artış yaşandığı görülmektedir. Bankaların 2013 yılından 2014'e geçişte teknolojik değişim değerleri 1'in altında olmasına rağmen teknik etkinlikteki değişimin olumlu ilerlemesinden dolayı, toplam faktör verimlilik değerleri bu yılda etkinlik seviyesinin üstünde çıkmıştır.

2014-2015 döneminde ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında hesaplanan endeks değeri 1.040'tır. Yani bu dönemde endekste %4'lük artış yaşandığı görülmektedir. Ölçeğe göre değişken getiri altında hesaplanan değer 1.042'dir. Yani bu dönemde endekste %4.2'lik bir artış yaşandığı görülmektedir. Bankaların 2014 yılından 2015'e geçişte teknolojik değişim değerleri etkinlik seviyesinin altında olmasına

rağmen, teknik etkinlikteki değişiminin olumlu etkileri, toplam faktör verimlik değerlerinin bu yılda yeterli seviyelere ulaşmasını sağlamıştır.

2015-2016 döneminde ölçüğe göre sabit getiri altında hesaplanan endeks değeri 0.935'tir. Yani bu dönemde endekste %6.5'lik azalış yaşandığı görülmektedir. Ölçüğe göre değişken getiri altında hesaplanan değer 0.933'tür. Yani bu dönemde endekste %6.7'lik bir azalış yaşandığı görülmektedir. Bankaların 2015'den 2016 yılına geçişte hem sabit ölçekte hem de değişken ölçekte de toplam faktör verimlilikleri düşüş göstermiştir. Bu dönemde İslami bankalarının girdi-çıkıtı değişkenlerini çeşitli sebepler (teknolojik gerileme, ekonomik şoklar, kaynakların etkin kullanılmaması) nedeniyle etkin kullanamadıkları söylenebilir.

2016-2017 döneminde ölçüğe göre sabit getiri altında hesaplanan endeks değeri 1.127'dir. Yani bu dönemde endekste %12.7'lik artış yaşandığı görülmektedir. Ölçüğe göre değişken getiri altında hesaplanan değer 1.046'dır. Yani bu dönemde endekste %4.6'lık bir artış yaşandığı görülmektedir. Bankaların 2016'den 2017 yılına geçişte hem sabit ölçekte hem de değişken ölçekte teknik etkinlikteki değişimlerinin ve teknolojik değişimlerinin ilerleme kaydettiği ve toplam faktör verimliliklerinin arttığı görülmektedir.

QISMUT ülkelerindeki İslami bankalar incelendiğinde;

Özsermaye karlılığı açısından en verimli İslami bankalar Malezya'da bulunurken, en verimsiz İslami bankalar Endonezya'dadır.

Net kar marjı oranlarına bakıldığında Katar'daki İslami bankalar en yüksek oranlara sahipken Endonezya'daki İslami bankaların en düşük oranlara sahip oldukları görülmektedir.

Sermaye yeterliliği bakımından en iyi durumda olan İslami bankaların Suudi Arabistan'da olduğu görülürken, en riskli bankalar Türkiye ve Malezya'dadır.

En düşük döviz açığı sırasıyla; Katar, Türkiye, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya ve Birleşik Arap Emirlikleri'deki İslami bankalarda görülmektedir.

Varlıkları en fazla olan İslami bankalar Suudi Arabistan, varlıkları en düşük olan İslami bankalar ise Endonezya'dadır.

Toplam Gelirleri en fazla olan İslami bankalar Katar'da, gelirleri en düşük olan İslami bankalar ise Endonezya'dadır.

Toplam krediler içinde, takipteki kredi oranları en yüksek olan İslami bankalar, Birleşik Arap Emirlikleri'de en düşük olanlar ise Katar'dadır.

Aktif karlılığı en yüksek olan İslami bankalar, Suudi Arabistan'da bulunurken aktif karlılığı en düşük İslami bankaların ise Endonezya'da bulunduğu görülmüştür.

Sonuç olarak; QISMUT ülkelerindeki İslami bankaların incelenen yıllarda; yapılan analiz sonuçlarına göre, genel olarak düşük etkinlik düzeyinde çalıştıkları ve bazı yıllarda faktör verimliliğini yakaladılar da her yıl düzenli bir gelişme kaydedemedikleri tespit edilmiştir. Bu çalışma İslami Bankacılık sektörünün önümüzdeki yıllarda lokomotif olacağı tahmin edilen QISMUT ülkelerine yönelik çeşitli analizlerle banka etkinliklerini ölçen ve yıllar itibarıyla karşılaştırma yapan bir çalışmadır. Bu yönüyle çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. QISMUT ülkelerinde faaliyet gösteren daha fazla İslami banka ve daha uzun dönemler ile kullanılan girdi ve çıktı değişkenleri çeşitlendirilerek gelecekteki çalışmalar geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions), 2012. Faizsiz Bankacılık Standartları, Çev. M. Odabaşı ve İ.E. Aktepe, TKBB Yayınları, İstanbul, 764s.
- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions), 2015. Faizsiz Finans Standartları, Yayın No:10, TKBB Yayınları, İstanbul, 1312s.
- ABDULRAHMAN, Y., 2015. İslamda Bankacılık ve Finansman, Çev: S. Tuğ ve M.A. Tuğ, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 774s.
- ACAR, M.F., ERKOÇ, T.E. ve YILMAZ, B., 2015. “Türk Bankacılık Sektörü için Karşılaştırmalı Performans Analizi”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2), ss. 1-11.
- ADA, A. ve DALKILIÇ, N., 2014. “Efficiency Analysis in Islamic Banks: A Study for Malaysia and Turkey”, BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar, 8(1), ss. 9-33.
- AHMAD, S. ve ABDULRAHMAN, A., 2012. “The Efficiency of Islamic and Conventional Commercial Banks in Malaysia”, International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, 5(3), ss. 241-263.
- AHMAD, K., RUSTAM, G.A. ve DENT, M.M., 2011. “Brand Preference in Islamic Banking”, Article in Journal of Islamic Marketing, 2(1), ss. 74-82.
- AHMED, H.I. ve BARIKZAI, S., 2014. “Objectives of Islamic Finance Achieved By Islamic Banks”, Al-Adwa, 45(31), ss. 45-64.
- AKALA, I., 2018. “Comparing Financial Performances of Conventional and Participation Banks: Case of Turkey (2005-2015)”, International Journal of Inspiration & Resilience Economy, 2(1), ss. 11-17.
- AKBALIK, M. ve SIRMA, İ., 2013. “Türkiye’de Yabancı Bankaların Etkinliği; Veri Zarflama Analiz Uygulaması”, Journal of Financial Researches & Studies, 4(8), ss. 1-16.
- AKHTAR, H., 2013. “After The Financial Crisis: A Cost Efficiency Analysis of Banks From Saudi Arabia”, International Journal of Islamic And Middle Eastern Finance and Management, 6(4), ss. 322-332.
- AKTAŞ, M. ve AVCI, T., 2017. “Performance Comparison of The Participating Banking on A Country Basis”, Niğde Ömer Halisdemir University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, 6(2), ss. 66-82.
- AKTEPE, İ.E., 2015. Sorularla Katılım Bankacılığı, 4.Basım, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul, 157s.
- AKYAZAN, A.E., 2006. “Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun Bankalara El Koyma ve Denetleme Yetkisi”, TBB Dergisi, 2006(63), ss. 146-172.
- ALBARAKA TURK, 2016. “Katılım Bankacılığı, Sistemi, Çalışma Esasları ve Uygulaması”,
https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir.pdf,
(30.04.2019).
- ALGAHTANI, F., MAYES, D.G. ve BROWN, K., 2017. ‘Islamic Bank Efficiency Compared to Conventional Banks During the Global Crisis in the GCC region’, Journal of International Financial Markets, Institutions & Money, 2017(51), ss. 58-74.
- ALKIŞ, A. 2018. “İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemleri”, Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), ss. 120-133.

- ARABACI, H., 2018. "Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi", Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2(3), ss. 25-42.
- ARAÇ, S., 2018. "2001 Krizi Sonrası Türkiye Bankacılık Sektöründeki Yapılandırma Çalışmaları ve BDDK'nın Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ARAS, O.N. ve ÖZTÜRK, M., 2011. "Analysis of Allocated Funds of Participation Banks in Terms of Contribution to the Real Economy", Ekonomi Bilimleri Dergisi 3(2), ss. 167-179.
- ARSLAN, B.G. ve ERGEÇ, E.H., 2010. "The Efficiency of Participation and Conventional Banks in Turkey: Using Data Envelopment Analysis", International Research Journal of Finance and Economics, 2010(57), ss. 156-168.
- ARSLAN, E.C., 2017. "Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları", İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Tartışma Metinleri, ss. 1-17.
- ASLAN T. ve SÖNMEZ, Y., 2018. "Islamic Banking in Malaysia", Journal of Social and Humanities Sciences Research, 5(17), ss. 335-342.
- ASLAN, E., 2017. "Türk Bankacılık Sisteminde Aktif Büyüklüğüne Göre İlk Yedi Bankanın Karlılık ve Verimlilik Açısından Karşılaştırmalı Analizi: 2003-2015 Dönemi", Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 17(34), ss. 226-247.
- ASLAN, Ö. ve KÜÇÜKAKSOY, İ., 2006. "Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 2006(4), ss. 25-38.
- ATA, A. ve BUĞAN, M.F., 2016. "Factors Affecting the Efficiency of Islamic and Conventional Banks in Turkey", Journal of Islamic Economics, Banking and Finance, 12(1), ss. 90-97.
- ATAN, M., 2002. "Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AYAYDIN, H., 2010. "Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2010(26), ss. 1-13.
- AYDEMİR, Z., 2002. "Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kapsamında İllerin Kaynak Kullanım Görece Verimlilikleri: Veri Zarflama Analizi Uygulaması", DPT-Uzmanlık Tezi Yayın No: 2664, Ankara.
- AYRIÇAY, Y., YARDIMCIOĞLU, M. ve DEMİR, B., 2014. "Mevduat ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), ss. 1-18.
- AYUB, M., 2017. İslami Finansı Anlamak, 1. Basım, Çev. S.A Çürük ve R. Parlakkaya, İktisat Yayınları, İstanbul, 551s.
- AZIZ, S.A., 2017. "A Non-Parametric Approach to Assessing Efficiency in Conventional and Participation (Islamic) Banks of Turkey", International Research Journal of Finance and Economics, 162(1), ss. 60-74.
- BABACAN, A., KARTAL, M. ve BİRCAN, H., 2007. "Cumhuriyet Üniversitesi'nin Etkinliğinin Kamu Üniversiteleri ile Karşılaştırılması: Bir VZA Tekniği Uygulaması", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8(2), ss. 97-114.
- BAFRA, E., 2015. Katılım Bankacılığı Uygulamasında, İslami Bankacılık Sözleşmelerinin Temelleri, 1. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 165s.

- BAHRINI., R., 2017. "Efficiency Analysis of Islamic Banks in The Middle East and North Africa Region: A Bootstrap DEA Approach", *International Journal of Financial Studies*, 5(7), ss. 1-13.
- BANKS in THE UAE, 2018. <https://www.uaebf.ae/RoleofBanks.php> , (10.05.2018).
- BATENI, L., VAKILIFARD, H. ve ASGHARI, F., 2014. "The Influential Factors on Capital Adequacy Ratio in Iranian Banks", *International Journal of Economics and Finance*, 6(11), ss. 108-116.
- BAYAR, S., 2011. "Endonezya Ülke Raporu, Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler", ss. 1-39.
- BAYINDIR, S., 2015, *Fıkhi ve İktisadi Açından İslami Finans; Para ve Sermaye Piyasaları*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 240s.
- BAYKARA, H.V., 2012. "Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), 2010. "Sorularla Basel-III" Risk Yönetim Dairesi, 2010 Raporu.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), 2018. "Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri", https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_39.pdf, (13.05.2019).
- _____, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/>, (10.03.2019).
- _____, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>, (29.04.2019).
- BEHDİOĞLU, S. ve ÖZCAN, G., 2009. "Veri Zarflama Analizi ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), ss. 301-326.
- BEKTAŞ, H., 2013. "Türk Bankacılık Sektöründe Etkinlik Analizi", *Sosyoekonomi Dergisi*, 19(19), ss. 279-294.
- BERGER, A.N. ve HUMPHREY, D.B., 1997. "Efficiency of Financial Institutions", *International Survey and Directions for Future Research* , 97(05), ss. 1-13.
- BHATTI, M., 2011. "Mudaraba, Musharaka, Murabaha - New Terms To Bank On", *Law Institute Journal: The Official Organ of the Law Institute of Victoria*, 85(8), ss. 1-5.
- BI (Bank Central Republic Indonesia), 2018. https://www.bi.go.id/id/statistik/perbankan/syariah/Pages/sps_0615.aspx (08.09.2018).
- BULUT, Y., 2018. "İslam Ekonomisinde Ortaklıklar ve Günümüz Şirketlerine Bakış", 1. Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi Bildiri Kitabı, Eylül-2018, ss. 383-397.
- BUĞAN, M.F., 2015. "Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin VZA ve Malmquist TFV Endeksi ile Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- CANBAZ, M., 2018. *Katılım Bankacılığı*, 2. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 338s.
- CASU, B., GIRARDONE, C. ve MOLYNEUX, P., 2004. "Productivity Change In European Banking: A Comparison of Parametric and Non-Parametric Approaches", *Journal of Banking & Finance*, 2004(28), ss. 2521-2540.
- CAUDILL, S.B., 2010. "SFA, TFA and A New Thick Frontier: Graphical and Analytical Comparisons", *Applied Financial Economics*, 2002(12), ss. 309-317.

- CENTRAL BANK OF THE UAE, 2018. https://www.centralbank.ae/en/index.php?option=com_content&view=article&id=149&Itemid=97 , (05.11.2018).
- CHAOUCH, N., 2017. “An Exploratory Study of Tunisian Customers’ Awareness and Perception of Islamic Banks”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3(2), ss. 7-32.
- CHEN, K.H. ve SHIMERDA, T.A., 1981. “An Empirical Analysis of Useful Financial Ratios”, *Financial Management*, 10(1), ss. 51-60.
- CİNEL, E.A., 2018. “Türkiye Ekonomisinin Kırılgan Yapısı”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), ss. 57-66.
- CÜRE, E., 2017. “İslami Bankacılıkta Uygulanan Bireysel Murabaha İşlemleri: Türkiye Örneği”, *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
- ÇALIK, E.B. ve AYGÜN, M., 2017. “Comparing the Financial Performance of Conventional and Participation Banks with Basel III Criteria” *Journal of Current Researchers on Business and Economics*, 7(2), ss. 47-64.
- ÇELİK, İ., 2016. “Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı, *Anka e-Dergi*”, 1(1), ss. 29-43.
- ÇELİK, T. ve KAPLAN, M., 2010. “Türk Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Rekabet: 2002-2007”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 13(13), ss. 8-28.
- DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), 2017.
- _____, Katar ülke bülteni, <https://www.deik.org.tr/uploads/katar-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf> , (17.10.2017).
- _____, Suudi Arabistan ülke bülteni, <https://www.deik.org.tr/uploads/suudi-arabistan-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf> , (17.10.2017).
- _____, Birleşik Arap Emirlikleri ülke bülteni, <https://www.deik.org.tr/uploads/bae-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf> , (11.10.2017).
- DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), 2014.
- _____, Malezya ülke bülteni, <https://www.deik.org.tr/uploads/malezya-ulke-bulteni-2014.pdf> , (01.07.2019).
- _____, Endonezya ülke bülteni, <https://www.deik.org.tr/ulke-bultenleri-endonezya-ulke-bulteni> , (03.11.2018).
- DİKMEN, F.H., 2013. “Türk Bankacılık Sektörü İçin Bir Etkinlik Analizi 2003-2007”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 23(85), ss. 83-120.
- DOĞAN, B.B., KAYA, M. ve NARÇİÇEK, N., 2017. “Dünya Bankacılık Sektöründe İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi, Çalışma Prensipleri ve Türkiye’de İslam Bankacılığı Üzerine Bir Analiz”, *The Journal of Academic Social Science*, 5(48), ss. 175-190.
- DOĞAN, S., 2008. “Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği”, *Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, K.Maraş*.
- DORNBUSCH, R., 2001. “A Premier on Emerging Market Crises”, *National Bureau of Economic Research Nber Working Paper Series*, June 2001, ss. 1-12.
- DUMAN, Y.K., 2017. “Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki”, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), ss. 231-244.
- E&B (Encyclopædia Britannica), 2019. <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/EconomyEconomy> , (18.03.2019).

- E&H (Euler Hermes Global), 2018.
https://www.eulerhermes.com/en_global/economic-research/country-reports/indonesia.html#link_internal_3 , (15.05.2018).
- EMİR, M. ve ATUKALP, M.E., 2018. “Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat Bankalarının Aktif Kalitesi ve Kârlılık Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 32(3), ss. 577-600.
- EMROUZNEJAD, A. ve CABANDA,E., 2015. “Introduction to Data Envelopment Analysis and Its Applications”, Handbook of Research on Strategic Performance Management and Measurement Using Data Envelopment Analysis, Chapter: 4, Publisher: IGI Global, USA, ss. 235-255.
- ENDONEZYA ÜLKE PROFİLİ, 2018.
 _____, https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/endonezya/ulkeprofili/genel_bilgiler , (30.08.2018).
 _____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/endonezya/ulke-profili/genel-ekonomik-durum> , (30.08.2018).
- ER, B. ve UYSAL, M., 2012. “Türkiye'deki Ticari Bankalar ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Etkinlik Analizi: 2005-2010 Dönemi Değerlendirmesi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(3-4), ss. 365-387.
- E&Y (Ernst and Young), 2018. “2013-2014. World Islamic Banking Competitiveness Report”,
[https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_World_Islamic_Banking_Competitiveness_Report_2013%E2%80%932014/\\$FILE/EY-World-Islamic-Banking-Competitiveness-Report-2013-14.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_World_Islamic_Banking_Competitiveness_Report_2013%E2%80%932014/$FILE/EY-World-Islamic-Banking-Competitiveness-Report-2013-14.pdf), (14.05.2018).
- E&Y (Ernst and Young), 2018. “2016 World Islamic Banking Competitiveness Report 2016”,
<https://ceif.iba.edu.pk/pdf/EYWorldIslamicBankingCompetitivenessReport2016.pdf>. (14.05.2018).
- FARE, R., GROSSKOPF, S., NORRIS, D. ve ZHANG, Z., 1994. “Productivity Growth, Technical Progress, and Efficiency Change in Industrialized Countries”, The American Economic Review, 84(1), ss. 66-83.
- FAROOQ, M., 2007. “Partnership, Equity-Financing and Islamic Finance: Whither Profit-Loss Sharing?”, Review of Islamic Economics,” 2007(11), ss. 67-88.
- FAZLI, A., 2016. “Katılım Bankalarında Aktif-Pasif Yönetiminin Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- FEDERAL SYSTEM İN UAE, 2018.
 _____, <https://www.dc.gov.ae/PublicServices/Home.aspx?lang=en> , (11.07.2018).
 _____, <https://www.uaecabinet.ae/en/federal-system> , (10.07.2018).
- FTITI, Z., NAFTI, O. ve SREIRI, S., 2013. “Efficiency of Islamic Banks During Subprime Crisis: Evidence of Gcc Countries”, Journal of Applied Business Research, 29(1), ss. 285-304.
- GÜL, M.E., TORUN, T. ve DUMRUL C., 2017. “Türk Katılım Bankalarının Fon Kaynaklarını Etkileyen Faktörler ve Bu Bankaların Klasik Bankalarla İlişkileri Üzerine Bir Uygulama”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2017(50), ss. 141-166.
- GÜLEN, M., 2015. “Bankacılık Sektöründe Kamu ve Özel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.

- GÜNAY, A., DULUPÇU, M.A. ve ORUÇ, K.Ö., 2017. “Türkiye’de Devlet Üniversitelerinin Etkinlik ve Verimlilik Analizi: Veri Zarflama Analizi ve Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi Uygulamaları”, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(3), ss. 85-113.
- GÜNDOĞDU, A. 2016. Bankacılık Hukuku, Kavram, Uygulama, Yapı, 4.Basım, Seçkin Yayınları, 164s.
- GÜNGÖR, K., 2015. “Malezya’daki Faizsiz Bankacılık Modelinin Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Analiz”, Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Ekonomi ve Kültür Dergisi, 3(29), ss. 54-61.
- GÜNGÖR, M.S., 2018. “Kamusal Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- GÜVEN, S., 2016. “Türkiye’de Siyasal Hayatta Dönüşüm ve Lider Odaklı Siyaset”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi , 9(3), ss. 90-118.
- HADAD, Y., FRIEDMAN, L., STERN, Z.S. ve MEHREZ, A., 2003. “DEA Super Efficiency Multistage Ranking”, Computer Modelling & New Technologies, 7(1), ss. 37-46.
- VZA HANDBOOK , 2018. “Data Envelopment Analysis, Malmquist Productivity Index”, ss. 203-227, https://link.springer.com/chapter/10.1007/1-4020-7798-X_8 , (15.11.2018).
- HUGHES, J.P. ve MESTER, L.J., 2008. “Efficiency in Banking: Theory, Practice, and Evidence”, Federal Reserve Bank of Philadelphia and the Wharton School, University of Pennsylvania, Working Paper No. 08-1, January 2008.
- HUGUENIN, H.M., 2012. “Data Envelopment Analysis (DEA) A Pedagogical Guide For Decision Makers in The Public Sector”, IDHEAP, 2012(276), ss. 5-79.
- HUKOOMI (Qatar e-Government), 2018. <https://portal.www.gov.qa/wps/portal/about-qatar> , (15.10.2018).
- HUKOOMI (Qatar e-Government), 2018. “Banks and Financial System” <https://portal.www.gov.qa/wps/portal/topics/Business+and+Finance/banksandfinancialsystem> , (27-09-2018).
- H&Z (Helen Ziegler & Associates), 2019. <https://www.hziegler.com/articles/political-system-of-qatar.html> , (17.03.2019).
- IFSB (Islamic Financial Services Board), 2015. “Compilation Guide on Prudential and Structural Islamic Financial Indicators: Supplement”, Mayıs-2015.
- IFSB (Islamic Financial Services Board), 2018. “Prudential and Structural Islamic Financial Indicators, İslamic Banking Data”,
 _____, Number of domestic branch offices in QISMUT, https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selforder= , (27.03.2019).
 _____, Number of ATMs in QISMUT , https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selforder= , (27.03.2019).
 _____, Total Revenues in QISMUT, https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selforder= , (27.03.2019).
 _____, Asset Quality Ratios in QISMUT, https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selforder= , (27.03.2019).
 _____, Earnings Ratios in QISMUT, https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selforder= , (27.03.2019).
 _____, Leverage Ratios in QISMUT, https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selforder= , (27.03.2019).

- _____, Liquidity Ratios in QISMUT, https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selfolder= , (27.03.2019).
- _____, Sensitivity to Risks Ratios in QISMUT, https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selfolder= , (27.03.2019).
- _____, Capital Adequacy Ratios in QISMUT , https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selfolder= , (27.03.2019).
- _____, Number of Employees in QISMUT, https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selfolder= , (27.03.2019).
- _____, Additional Prudential Islamic Financial Indicator in QISMUT , https://www.ifsb.org/psifi_06.php?selfolder= , (27.03.2019).
- INDONESIA ECONOMIC OUTLOOK, 2018. <https://www.focuseconomics.com/countries/indonesia>, (10.07.2018).
- INVEST in TURKEY, 2019. <http://www.invest.gov.tr/tr/TR/investmentguide/investorguide/Pages/DemographyAndLaborForces.aspx>, (10.03.2019).
- ISLAMIC BANKING in MALAYSIA, 2018. <http://www.bnm.gov.my/index.php?ch=li&cat=islamic&type=IB>, (25.09.2018).
- ISLAMIC BANKS İN UAE, 2019. <http://www.dubaifaqs.com/list-of-islamic-banks-uae.php>, (15.03.2019).
- İNAN, E.A., 2000. “Banka Etkinliğinin Ölçülmesi ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik”, Bankacılar Dergisi, 2000(34), ss. 82-97.
- JAOUADI, S. ve JAZIA, R., 2014. “Examining the Efficiency and the Effectiveness of Islamic and Conventional Banking: Evidence from Indonesia”, International Journal of Academic Scientific Research, 2(3), ss. 29-41.
- JOHN, P., 2018. “Qatar Banking System Remains Resilient, Healthy Despite Blockade”, Daily Newspaper Published by GPPC Doha, Qatar, <https://www.gulf-times.com/story/617640/Qatar-banking-system-remains-resilient-healthy-des>, (27.12.2018).
- JOHNES, J., IZZELDİN, M. ve PAPPAS V., 2012. “A Comparison of Performance of Islamic and Conventional Banks 2004 To 2009”, Journal of Economic Behavior & Organization, 103(1), ss. 93-117.
- JUDICIAL SYSTEM İN UAE, 2018. <https://government.ae/en/about-the-uae/the-uae-government/the-federal-judiciary/structure-of-the-judicial-system>, (16.12.2018).
- KADIOĞLU, E., 2006. “Türkiye’de Aracı Kurumların Karlılığını Belirleyen Faktörler”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KALE, S., 2017. “Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu”, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(3), ss. 209-220.
- KARABULUT , K., ERSUNGUR, M.Ş. ve POLAT, Ö., 2008. “Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’nin Ekonomik Performanslarının Karşılaştırılması: Veri Zarflama Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22(1), ss. 1-11.
- KARAEMİR, Ç., 2013. “Eğitim Merkezlerinde Etkinlik Analizleri: Veri Zarflama Analizi Kullanarak Performans Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KARAGÖZ, Y., 2010. “The Power And Effectiveness of Nonparametric Techniques”, Electronic Journal of Social Sciences, 9(33), ss. 18-40.
- KARAPINAR, A. ve DOĞAN, İ.C., 2015. “An Analysis on the Performance of the Participation Banks in Turkey”, Accounting and Finance Research, 4(2), ss. 24-33.

- KARHAN, C., 2015. “Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Katılım Bankalarının Etkinlik ve Verimliliklerinin Ölçülmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- KATAR ÜLKE PROFİLİ, 2018.
_____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/katar/ulke-profil/genel-bilgiler>, (30.08.2018).
_____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/katar/ulke-profil/genel-ekonomik-durum>, (30.08.2018).
- KAYA, F., 2013. Bankacılık Giriş ve İlkeleri, 2. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 584s.
- KAYA, F., 2017. Katılım Bankacılığı, 1. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 306s.
- KAYA, M., 2007. “Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Kobi’ler Üzerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- KAYA, Y.T. ve DOĞAN, E., 2005. “Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelisimi”, BDDK ARD Çalışma Raporları, 2005/10, Ankara.
- KAYA, Z., 2009. “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Bağımsızlığı ve Para Politikası”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009(25), ss. 333-344.
- KHEDIRI, K.B., CHARFEDDINE, L. ve YOUSEF,S.B., 2015. “Islamic Versus Conventional Banks in The GCC Countries: A Comparative Study Using Classification Techniques”, Research In International Business and Finance, 2015(33), ss. 75-98.
- KHEZRIMOTLAGH, D., 2014. “How to Deal With Numbers of Decision Making Units and Variables in Data Envelopment Analysis”, Department of Applied Statistics, Faculty of Economics and Administration, University of Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia, ss. 1-11.
- KUMBRAI, M. ve WEBB, R., 2010. “A financial Ratio Analysis of Commercial Bank Performance in South Africa”, African Review of Economics and Finance, 2(1), ss. 30-53.
- LEE, K.R. ve LEEM, B.I., 2011. “Malmquist Productivity Index using DEA frontier in Stata”, The Stata Journal, 2011(2), ss. 1-9.
- LORCU, F., 2010. “Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi: Türk Otomotiv Sanayi Uygulaması”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 39(2), ss. 276-289.
- MADHANAGOPAL, R. ve CHANDRASEKARAN, R., 2014. “Global Economic Crisis and Productivity Changes of Banks in India: A DEA-MPI Analysis”, International Journal of Data Envelopment Analysis and Operations Research, 1(3), ss. 40-48.
- MAJID, M.S., ISMAIL, F. ve RAHIM, R., 2013. “Efficiency of Islamic and Conventional Banks in Malaysia”, Journal of Financial Reporting and Accounting, 11(1), ss. 92-107.
- MALAYSIA ECONOMICS, 2018.
<https://www.focuseconomics.com/countries/malaysia>, (04.08.2018).

- MALEZYA ÜLKE PROFİLİ, 2018.
 _____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/malezya/ulke-profil/genel-bilgiler>, (29. 08.2018).
 _____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/malezya/ulke-profil/genel-ekonomik-durum>, (29.08. 2018).
- MARINA, A., 2015. “Restructuring Indonesian Conventional Bank Toward The World Largest Islamic Bank”, 1.St WISSC World Islamic Social Science Conference, ss.1-10,
https://www.researchgate.net/profile/Sentot_Wahjono2/publication/292138604_RESTRUCTURING_INDONESIAN_CONVENTIONAL_BANK_TOWARD_THE_WORLD_LARGEST_ISLAMIC_BANK/links/56ad8aff08ae19a385141817/R_EST_RUCTURING-INDONESIAN-CONVENTIONAL-BANK-TOWARD-THE-WORLD-LARGEST-ISLAMIC-BANK.pdf, (1-2.12.2015).
- MASSAH, S.E. ve SAYED, O.A., 2015. “Banking Sector Performance: Islamic and Conventional Banks in UAE”, Proceedings of the Third Middle East Conference on Global Business, Economics, Finance and Banking, ME15Dubai, Conference 16-18 October, 2015, ss. 1-16.
- MDPS (Ministry of Development Planning and Statistics), 2018.
<https://www.mdps.gov.qa/en/qnv1/Pages/default.asp>, (15.10.2018).
- MERCİMEK, A., 2018. “Katılım Bankalarının Uzun Vadeli Kaynak Problemi ve Çözümüne Yönelik Olarak Ortaklık Modelleri (Müşareke-Mudarebe) İncelemesi”, 1. Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi Bildiri Kitabı, Eylül-2018, ss. 363-383.
- MEZA, L.A. ve LINS M.P., 2002. “Review of Methods for Increasing Discrimination in Data Envelopment Analysis”, Annals of Operations Research 2002(116), ss. 225-242.
- MFA (Ministry of Foreign Affairs- Turkey), 2019.
 _____, Endonezya Ekonomik Görünüm, <http://www.mfa.gov.tr/endonezya-ekonomisi.tr.mfa>, (11.03.2018).
 _____, Suudi Arabistan Siyasi Görünüm, <http://www.mfa.gov.tr/suudi-arabistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, (18.03.2019).
 _____, Suudi Arabistan Ekonomik Görünüm, <http://www.mfa.gov.tr/suudi-arabistan-ekonomisi.tr>. (18.03.2019).
 _____, Suudi Arabistan Bankacılık Sektörü, <https://www.expatfocus.com/destinations/saudi-arabia/guide/banking>, (12.03.2019).
 _____, Malezya'nın Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/malezya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, (18.03.2018).
 _____, Türkiye’de Ekonomik Yapı, <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa>, (10.03.2019).
- MIAH, D. ve SHARMEEN, K., 2015. “Relationship Between Capital, Risk and Efficiency: A Comparative Study Between Islamic and Conventional Banks of Bangladesh”, International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, 8(2), ss. 203-221.
- MİRAKHOR, A. ve İKBAL, Z., 2013. Ekonomik Gelişim ve İslami Finans, 1.Basım, Borsa İstanbul yayınları, İstanbul, 384s.
- MOFA (Ministry of Foreign Affairs – Qatar), 2019.
<https://www.mofa.gov.qa/en/qatar/economy/-today/trade>, (17.03.2019).

- MOIN, M.S., 2008. "Performance of Islamic Banking and Conventional Banking in Pakistan: A Comparative Study", Master Degree Project in Finance, University of Skövde, School of Technology and Society, Höskolan Skövde.
- MOKHTAR, H.S., ABDULLAH, N. ve ALHABSHI S.M., 2008. "Efficiency and Competition of Islamic Banking in Malaysia", *Humanomics*, 24(1), ss. 28-48.
- MOUALHI, M., 2015. "Efficiency in Islamic Banking: Evidence from MENA Region", *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(2), ss. 5-21.
- MOUSA, G.A., 2015. "Financial Ratios versus Data Envelopment Analysis: The Efficiency Assessment of Banking Sector in Bahrain Bourse", *International Journal of Business and Statistical Analysis*, 2(2), ss.75-85.
- MUSAJEVA, F., MAYES, D.G. ve BROWN, K., 2017. "Islamic Bank Efficiency Compared to Conventional Banks During the Global Crisis in the GCC region", *Journal of International Financial Markets, Institutions&Money*, 2017(51), ss. 58-74.
- MUSAJEVA, S. ve KARANLIOĞLU, G., 2017. "Comparison of Efficiency and Productivity Between Islamic Banks in The GCC Region", Master Thesis, Umeå School Of Business and Economics, Umea- Sweden.
- ÖZDEN, A., 2010. "Günümüzde Etkinlik Kavramı ve Ölçüm Metotları", *Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa*, ss. 740-747.
- ÖZDEN, Ü.H., 2008. "Veri Zarflama Analizi (VZA) İle Türkiye'deki Vakıf Üniversitelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 37(2), ss. 167-185.
- ÖZEL, N.G., ŞAHİN, İ.E. ve GÖRAL, R., 2017. "Türk Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Verimlilik Analizinin Veri Zarflama Yöntemi İle İncelenmesi: 2013-2015 Dönemi Uygulaması", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(30), ss. 85-100.
- ÖZGÜR, E., 2008. "Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 10(1), ss. 159-175.
- ÖZSOY, İ., GÖRMEZ, B. ve MEKİK S., 2013. "Türkiye'de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik", *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 1(20), ss. 188-206.
- ÖZSOY, C.E. ve TOSUNOĞLU, B.T., 2017. "GSYH'nin Ötesi: Ekonomik Gelişmenin Ölçümünde Alternatif Metrikler", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), ss. 285-301.
- ÖZSOY, Ş., 2012. *Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş*, 1.Basım, Kuveyt Türk Yayınları, 383s.
- ÖZULUCAN, A. ve ÖZDEMİR, F.S., 2010. *Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim*, 1.Basım, Türkmen Kitabevi Yayınları, İstanbul, 408s.
- ÖZULUCAN, A. ve DERAN, A., 2009. "Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), ss. 85-108.
- PANWAR, S., 2012. "Performance Measurement and Benchmarking of Indian It Companies Through Data Envelopment Analysis", a Thesis Submitted for the Award of the Degree of Doctor Of Philosophy In Commerce&Business Administration, C.C.S University, Meerut.
<http://shodhganga.inflibnet.ac.in:8080/jspui/handle/10603/28002>, (17.12.2018).

- PARICHATNON, K., MAICHUM, B. ve PENG, K.C, 2017. "Application of Data Envelopment Analysis and Malmquist Index on the Measurement of Efficiency and Productivity: A Case Study of Rubber Production in Southern Thailand", *International Journal of Social Sciences*, 3(2), ss.1-12.
- QATAR ECONOMICS, 2018. <https://www.focus-economics.com/countries/qatar>, (04.08.2018)
- QATAR FINANCIAL-SECTOR, 2018. <https://www.export.gov/article?id=Qatar-Financial-Sector>, (04.08.2018).
- QATAR LABOR FORCE, 2018. <https://tradingeconomics.com/qatar/labor-force-total-wb-data.html>, (17.03.2019).
- QCB (Qatar Central Bank), 2018. "Directory Of Licensed Banks In State of Qatar", <http://www.qcb.gov.qa/English/SupervisionApproach/LicensingAndRegistration/Documents/banks%20directory-eng.pdf>, (25-09.2018).
- RAMANATHAN, R., 2003. *An Introduction to Data Envelopment Analysis A Tool for Performance Measurements*, First published, Sage Publications India Pvt Ltd, 201s.
- SAID, A., 2011. "Does the Use of Sukuk (Islamic bonds) Impact Islamic Banks Performances? A Case Study of Relative Performance during 2007-2009", *Middle Eastern Finance and Economics*, 2011(12), ss. 65-76.
- SAKARYA, B. ve KAYA, Y., 2013. "Performance Dierentiation Between Participation (Islamic) Banks and Deposit Banks in Turkey", *Munich Personal RePEc Archive*, 2016(5), ss. 1-19.
- SALEHUDDIN, S. ve SAITI, B., 2016. "Musharakah Tijarah Cross-Border Financing: Concept, Structure and Salient Features", *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 2(3), ss. 1-26.
- SALMAN, A. ve NAWAZ, H., 2018. "Islamic Financial System and Conventional Banking: A Comparison", *Arab Economic and Business Journal*, 2018(13), ss. 155-167.
- SAMA (Saudi Arabian Monetary Agency), 2018. <http://www.sama.gov.sa/en-US/BankingControl/Pages/LicensedBanks.aspx>, (25-09-2018).
- SAMA (Saudi Arabian Monetary Agency), 2019. *Development and Restructuring of the Saudi Banking System*, <https://www.bis.org/publ/plcy06g.pdf>, (18.03.2019).
- SANNA, A., 2014. "The Development of Islamic Banking and Comparison of the Performance of Islamic and Conventional Banks: Evidence from Turkey", *Department of Master Business Administration Dissertation*, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- SAUDI ARABIA-BANKING SYSTEMS, 2018. <https://www.export.gov/article?id=Saudi-Arabia-banking-systems>, (11.5.2018).
- SAUDI ARABIA ECONOMOICS, 2018. <https://www.focuseconomics.com/countries/saudi-arabia>, (04.08.2018).
- SEVGİN, H. ve ÇAĞLAR, A., 2017. "İslam İşbirliği Teşkilatı'na Üye Ülkelerin Veri Zarflama Analizi ve TOPSIS Yöntemiyle Karşılaştırılması", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(2), ss. 221-244.
- SOUTTER, W., 2012. "Qatar: Mining, Minerals and Fuel Resources", *Azo Mining News*, <https://www.azomining.com/Article.aspx?ArticleID=199>, (17.10.2012).
- SRAIRI, A., 2009. "Cost and Profit Efficiency of Conventional and Islamic Banks in GCC Countries", *J Prod Anal*, 2010(34), ss. 45-62.

- STEFKO, R., GAVUROVA, B. ve KORONY, S., 2016. "Efficiency Measurement in Healthcare Work Management Using Malmquist Indices", Polish Journal of Management Studies, 13(1), ss. 168-180.
- SUFIAN, F. ve HABIBULLAH, M.S., 2012. "Developments in the Efficiency of the Malaysian Banking Sector: The Impacts of Financial Disruptions and Exchange Rate Regimes", Progress in Development Studies, 12(1), ss. 19-46.
- SUFIAN, F., 2007. "The Efficiency of Islamic Banking Industry in Malaysia: Foreign vs Domestic Banks", Humanomics, 23(3), ss. 174-192.
- SUUDİ ARABİSTAN ÜLKE PROFİLİ, 2018.
_____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/suudi-arabistan/ulke-profilu/genel-bilgiler>, (30.08.2018).
_____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/suudi-arabistan/ulke-profilu/genel-ekonomik-durum>, (30.08.2018).
- SÜMER, G. ve ONAN, F., 2017. "Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları", Gazi Üniversitesi İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(3), ss. 296-308.
- SÜMER, G., 2016. "Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(2), ss. 485-508.
- TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası), 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu, Madde: 43.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 2008. "50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi", İstanbul, 271s.
- TAHIR, I.M. ve HARON, S., 2010. "Cost And Profit Efficiency Of Islamic Banks: International Evidence Using the Stochastic Frontier Approach", Journal Of Banks and Bank Systems, 5(4), ss. 1-7.
- TAKAN, M. ve Acar, M., 2018. Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, 8.Basım, Nobel yayınları, İstanbul, 623s.
- TAT, H., 2014. "Katılım Bankacılığı (Faizsiz Bankacılık) Sistemi Türk Bankacılık Sistemine Kazandırdığı Ürünler Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Gelişimi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde:93 - Madde:80 -Madde: 111
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) 2008. "50.Yılında Türkiye Bankalar Birliği Ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi", 1958-2007 dönemi, TBB Yayın no: 262, Kasım 2008, ss: 19-20.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 2019. "Bankalarımız 2017".
https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7519/Bankalarimiz_2017.pdf, Mayıs 2018, (15.05.2019).
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), "Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?"
http://www.tkbb.org.tr/Documents/Brosur/%C4%B0lk%20sayfa%20KATILIM_BANKACILIGI-2.pdf, (30.04.2019).
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), 2019. <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-Tablolar>, (29.04.2019).
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), 2019. <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri>, (15.03.2019).

- TOKEL, D., 2012. "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İç Denetim Fonksiyonu", Kamu İç Denetçileri Derneği Dergisi, 2012(9), ss. 23-32.
- TONE, K., 2004. "Malmquist Productivity Index Efficiency Change Over Time", National Graduate Institute for Policy Studies, Chapter 8, ss. 203-205.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2018.
<http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587>, (01.02.2018).
- TÜRKİYE COĞRAFİ KONUM, 2018. <http://www.cografyabilimi.gen.tr/turkiyenin-cografik-konumu-matematik-konum-ve-ozel-konum/>, (06.04.2018).
- TÜRKİYE'NİN HUKUKİ VE SİYASİ YAPISI, 2018.
<https://www.muhasebenews.com/turkiyenin-hukuki-siyasi-yapisi>, (09.03.2018).
- TÜRKMENOĞLU, R.E., 2007. "Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- UAE ECONOMIC OUTLOOK, 2018.
_____, <https://www.focus-economics.com/countries/united-arab-emirates>, (05.06.2018).
_____, <http://www.centralbank.ae/en/pdf/bulletin/SBull-Jan-2017.pdf>, (30.11.2017).
- UAE BANKING SYSTEM, 2018.
<https://www.export.gov/search#/search/?q=uae&topics=Banks&k=13rej>, (23.04.2018).
- UAE COUNTRY TAG, 2018.
_____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/bae/ulke-profil/genel-bilgiler>, (31.08.2018).
_____, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/bae/ulke-profil/genel-ekonomik-durum>, (30.08.2018).
- UÇARKAYA, S., 2006. "Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü", Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- URAL, M., 2003. "Finansal Krizler ve Türkiye", Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, 18(1), ss. 11-28.
- USTAOĞLU, D., 2014. "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi", Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- ÜNAL, M., 2014 "Türkiye'de Finans Sektöründe Bankacılığın Yeri", İzmir Ticaret Odası, Ar&Ge Bülten-Ekonomi, ss. 8-14.
- ÜNLÜ, A., 2010 "Türkiye İçin Sermaye Stok Verileri Güncellenmesi ve Büyüme Oranıyla İlişkisi: 1972-2008 Dönemi", Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi 2(3), ss. 98-116.
- VINCOVA, K., 2005. "Using Dea Models To Measure Efficiency", Narodna Banka Slovenska, BIATEC, 2005(8), ss.24-28.
- WAGENVOORT, W. ve SCHURE, P., 1999. "The Recursive Thick Frontier Approach to Estimating Efficiency", European Investment Bank Economic and Financial Report, Luxembourg, 1999/02, ss. 1-18.
- WDI (World Development Indicators) 2019.
_____, GDP growth (annual %),
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>, (06.07.2019).
_____, Inflation, consumer prices (annual %),
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>, (06.07.2019).
_____, Unemployment, total (% of total labor force),
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS>, (06.07.2019).

- _____, Current account balance (% of GDP),
<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.GD.ZS>, (06.07.2019).
- _____, Gross fixed capital formation (annual % growth)
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.FTOT.KD.ZG>, (06.07.2019).
- _____, Exports of goods and services (% of GDP)
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>, (06.07.2019).
- _____, Imports of goods and services (% of GDP)
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS> (06.07.2019).
- YALÇINER, K., ATAN M. ve BOZTOSUN, D., 2005. "Finansal Oranlarla Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişki ", Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2005(27), ss. 176-187.
- YAŞA, A., 2008. "Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Veri Zarflama Analiz Yöntemi İle Ölçülmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YETİZ, F., 2016. "Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi", Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), ss.107-116.
- YILDIRIM, İ., 2015. "Financial Differences And Similarities of Islamic Banks: A Study on Qismut Countries", Journal of Business, Economics & Finance, 4(2), ss. 232-249.
- YILDIRIM, İ., 2015. "Financial Efficiency Analysis in Islamic Banks: Turkey and Malaysia Models", Journal of Economics, Finance and Accounting, 2(3), ss. 289-300.
- YILDIRIM, İ., 2017. "QISMUT Ülkelerindeki İslami Bankaların Finansal Etkinlik Analizi", İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 3(2), ss. 187-216.
- YILDIRIM, O., 2017. Türk Bankacılık Sistemi, 3. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 318s.
- YILDIZ, İ., 2017. "Faizsiz Finans Araçlarının Türkiye'deki Uygulamaları ve Mevcut Sorunlara Çözüm Önerileri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- YILMAZ, A. ve GÜNEŞ, N., 2015. "Efficiency Comparison of Participation and Conventional Banking Sectors in Turkey between 2007-2013", Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2015(195), ss. 383-392.
- YURTTADUR, M. ve DEMİRBAŞ, H., 2017. "Türkiye'de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması", İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), ss. 89-117.
- YURTTADUR, M. ve YILDIZ, İ., 2017. Faizsiz Finans, 1. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 168s.
- YÜCEL, E., ÖZDEMİR, K. ve ÖNAL, B.Y., 2015. "Türkiye Katılım Bankaları ile Malezya İslami Bankalarında Etkinlik ve Performans İlişkisinin Veri Zarflama Yöntemiyle Analizi", Bankacılar Dergisi, 2015(94), ss. 95-111.
- YÜCEL, L.İ., 2017. Veri Zarflama Analizi, 1. Basım, D&R Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 164s.
- YÜCEMEMİŞ, B.T. ve SÖZER, İ.A., 2011. "Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması", Marmara Üniversitesi Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 3(5), ss. 43-56.

- YÜKÇÜ, S. ve ATAĞAN, G., 2009. “Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(4), ss. 1-13.
- YÜKSEL, S., 2016. “İslami Bankacılıkta Fon Toplama/Fon Kullandırma Yöntemleri ve İslami Finansmanda Sukuk”, İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 1(7), ss. 175-193.
- ZULFIGAR, S., HADDAD, H. ve SHEHHİ, Y., 2016. “Financial Performance of Islamic Bank in the United Arab Emirates, Pakistan and Jordan: A Case Comparative Study with Dupont Approach”, Károly Ihrig Doctoral School of Management and Business, University of Debrecen, ss. 403-410.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : İsmet BOLAT
Doğum Yeri ve Tarihi : Göksun / 1980

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi- İ.İ.B.F –
İşletme
Yüksek Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi- S.B.E –
İşletme
Doktora Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi- S.B.E –
İşletme
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri : -----

İş Deneyimi

Stajlar : Garanti Bankası
Projeler : 2017/4-21 D [D6] nolu BAP Projesi
Çalıştığı Kurumlar : Kuveyt Türk Katılım Bankası

İletişim

E-Posta Adresi : ibolat@ksu.edu.tr
Tel. :
Tarih :